

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

«Η μεταναστευτική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης από το 2010 έως σήμερα»

Διαφορές, στόχοι, προκλήσεις και προοπτικές πριν και μετά το έτος 2015

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Μεταπτυχιακός Φοιτητής: Νικόλαος Μαυρουδής (Α.Μ.1217Μ077)

Επιβλέπων: Άγγελος Συρίγος Αναπληρωτής Καθηγητής

Αθήνα, Δεκέμβριος 2018

Τριμελής Επιτροπή

Άγγελος Συρίγος. Αναπληρωτής Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)

Μαρία Ντανιέλλα Μαρούδα. Επίκουρη Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου (Α΄ μέλος)

Βασίλης Χατζόπουλος. Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (Β΄ μέλος)

Copyright © Νικόλαος Μαυρουδής, 2018

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Η εργασία αφιερώνεται, σε όλους εκείνους οι οποίοι χάθηκαν
στην προσπάθειά τους, να διεκδικήσουν τα όνειρά τους...

*«Η μεταναστευτική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης από το 2010 έως σήμερα»
Διαφορές, στόχοι, προκλήσεις και προοπτικές πριν και μετά το έτος 2015*

**«The migration policy of the European Union from 2010 up to today»
Differences, targets, challenges and perspectives before and after 2015**

Αθήνα, 2018

Ευχαριστίες

Με αφορμή την ολοκλήρωση και κατάθεση της διπλωματικής μου εργασίας θα ήθελα να ευχαριστήσω εκ βάθους καρδίας τον επιβλέποντα κ. Συρίγο για την αμέριστη προσοχή, υποστήριξη και καθοδήγησή του κατά τη διάρκεια της συγγραφής και ολοκλήρωσης αυτής της εργασίας. Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους καθηγητές για την πολύτιμη γνώση που μου προσέφεραν σε αυτό το υπέροχο ταξίδι των σπουδών μου. Θα ήταν παράλειψη να μην ευχαριστήσω το διοικητικό προσωπικό για την ευγενική και πρόθυμη συνεργασία τους σε όλη τη διάρκεια των σπουδών μου στο ίδρυμα.

Η υπέροχη σύζυγός μου Κατερίνα υπήρξε σε αυτό το διάστημα ακούραστος αρωγός και υποστηρικτής της προσπάθειάς μου, σηκώνοντας χωρίς καμία διαμαρτυρία στους ώμους της το βάρος της ανατροφής του μικρού μας γιού, τις δύσκολες ημέρες που έπρεπε να είμαι αφιερωμένος στην εργασία και τις σπουδές μου. Το ευχαριστώ φαντάζει πολύ μικρή λέξη για να περιγράψει την ευγνωμοσύνη μου γι' αυτό.....

Νικόλαος Μαυρουδής

Ευχαριστίες.....	5
Περιεχόμενα.....	6-9
Συνοτομογραφίες.....	10
Περίληψη/λέξεις κλειδιά.....	11
Abstract/Key words.....	12
Εισαγωγή.....	13
Κεφάλαιο 1. Η μεταναστευτική πολιτική της Ένωσης μέχρι το 2010.....	14-38
1.1 Διεθνή και Ευρωπαϊκά κείμενα.....	14
1.2 Εννοιολογικά ζητήματα.....	15-23
1.2.1 Στην πρακτική των κρατών.....	15-16
1.2.2 Στη βιβλιογραφία και την αρθρογραφία σχετικά με τις μεταναστευτικές ροές.....	16-17
1.2.3 Νομικά κείμενα.....	17-23
1.3 Ιστορική και κοινωνιολογική θεώρηση της σύγχρονης μετανάστευσης.....	23-32
1.4 Νομικά Κείμενα της Ένωσης.....	32-35
1.5 Η Πολιτική του Ασύλου όπως διαμορφώθηκε από τις δύο φάσεις του Κ.Ε.Σ.Α.....	35-37
1.6 Η Συνθήκη της Λισαβόνας.....	37-38
Κεφάλαιο 2. Η νομοθετική διάσταση της μεταναστευτικής πολιτικής της Ένωσης από το 2010 έως το 2015.....	38-44
2.1 Τροποποίηση της Οδηγίας 2005/85/ΕΚ, η Οδηγία 2013/32/ΕΕ του ΕΚ και του Συμβουλίου σχετικά με τις διαδικασίες ασύλου.....	38
2.2 Τροποποίηση της Οδηγίας 2003/9/ΕΚ, η Οδηγία 2013/33/ΕΕ του ΕΚ και του Συμβουλίου σχετικά με τις συνθήκες υποδοχής.....	39
2.3 Τροποποίηση της Οδηγίας 2004/83/ΕΚ, η Οδηγία 2011/95/ΕΕ του ΕΚ και του Συμβουλίου σχετικά με την Αναγνώριση.....	39-40
2.4 Κανονισμός του Δουβλίνου I και II.....	40-43

2.5 Κανονισμός του Δουβλίνου ΙΙΙ.....	43-44
---------------------------------------	-------

Κεφάλαιο 3. Η πολιτική διάσταση της μεταναστευτικής πολιτικής

της Ένωσης από το 2010 έως το 2015.....	44-60
--	--------------

3.1 Η Ελλάδα από χώρα αποστολής μετασχηματίζεται σε χώρα υποδοχής μεταναστών.....	44-50
--	-------

3.2 Προς διαμόρφωση μιας εθνικής μεταναστευτικής πολιτικής ενταγμένης στην κοινή ευρωπαϊκή: Αδυναμίες, αναστολές και αδράνειες.....	50-56
--	-------

3.3 Η πολιτική της Ένωσης.....	56
--------------------------------	----

3.4 Ανθρώπινα δικαιώματα και μετανάστες/ πρόσφυγες.....	57
---	----

3.5 Η πολιτική της Ένωσης σχετικά με τη νόμιμη μετανάστευση.....	57-60
--	-------

Κεφάλαιο 4. Η μεταναστευτική κρίση.....

4.1 Το χρονικό της μεταναστευτικής κρίσης.....	60
--	----

4.2 Οι μεταναστευτικές ροές σε αριθμούς.....	60-62
--	-------

Κεφάλαιο 5. 2015: Μεταβολή της ευρωπαϊκής πολιτικής μετανάστευσης.....

5.1 Επαναπροσδιορισμός της ευρωπαϊκής πολιτικής.....	63-67
--	-------

5.1.1 Οι πρώτες αντιδράσεις σε υψηλό επίπεδο.....	63-64
---	-------

5.1.2 Πρωτοβουλίες σε θεσμικό επίπεδο.....	64-65
--	-------

5.1.3 Η χρήση των «εργαλείων» στην μεταναστευτική πολιτική.....	65-67
---	-------

5.2 Αίτια αύξησης αριθμού εισερχόμενων προσφύγων.....	67-69
---	-------

5.3 Κατάρρευση της ζώνης Σένγκεν.....	69-70
---------------------------------------	-------

5.4 Οι αδυναμίες της ευρωπαϊκής πολιτικής κατά την έκρηξη της μεταναστευτικής κρίσης.....	70-71
--	-------

5.5 Τρομοκρατικές επιθέσεις, οι πρώτες αντιδράσεις των ευρωπαϊκών κοινωνιών.....	71-73
---	-------

5.5.1 Οι αντιδράσεις των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων.....	73-74
--	-------

5.5.1.1 Οι χώρες του Visegrad.....	74-75
------------------------------------	-------

5.6 Επανεμφάνιση της ακροδεξιάς στα κράτη μέλη της ΕΕ.....	75-79
--	-------

5.7 Ο ρόλος του μεταναστευτικού στη ρητορική του Brexit.....	79
--	----

5.8 Η ανθρωπιστική βοήθεια της Επιτροπής για τους πρόσφυγες.....	79-81
--	-------

5.8.1 Ευρωπαϊκό Ταμείο Ασύλου Μετανάστευσης και Ένταξης.....	80-81
--	-------

Κεφάλαιο 6: Η μεταναστευτική πολιτική 2015-Σήμερα.....	82-99
6.1 Ενίσχυση των πολιτικών πρόληψης της μετανάστευσης.....	82-84
6.1.1 Η ανανεωμένη Ε.Ν.Ρ. (European Neighbourhood Policy).....	82
6.1.2 Ο επικαιροποιημένος μηχανισμός Ε.Ν.Ι. (European Neighbourhood Instrument).....	83
6.1.3 Η πολιτική more for more and less for less.....	83-84
6.2 Πολιτικές μετεγκατάστασης προσφύγων.....	84
6.3 Οικονομικές παράμετροι.....	84-85
6.4 Οι Συμφωνίες με την Τουρκία για την συγκράτηση των μεταναστευτικών ροών.....	85-86
6.4.1 Η Συμφωνία του Δεκεμβρίου του 2013.....	86
6.4.2 Η Συμφωνία του Μαρτίου του 2016.....	86-89
6.4.3 Οι παράγοντες που οδήγησαν στις Συμφωνίες με την Τουρκία.....	89
6.4.3.1 Η Στρατηγική Κουλτούρα της Τουρκίας.....	89-90
6.4.3.2 Τουρκικός Γκολισμός.....	91-92
6.4.3.3 Η Τουρκία ως χώρα μετανάστευσης.....	92-96
6.5 Κριτική της συμφωνίας και η στάση της Τουρκίας.....	96-99
 Κεφάλαιο 7. Οι προκλήσεις της ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής.....	 99-122
7.1 Αντιδράσεις των χωρών μελών.....	99-100
7.2 Η Ευρώπη είναι ο ιδεατός προορισμός.....	100-101
7.3 Επιμέρους Απονομή του Ασύλου από τα κράτη μέλη.....	101
7.4 Το μεταναστευτικό, πρόβλημα ή πρόκληση για την Ευρώπη.....	101-102
7.5 Επιστροφή από τον υπερεθνισμό στον διακυβερνητισμό.....	102-103
7.6 Βόρεια και Νότια Ευρώπη και Δυτική και Ανατολική Ευρώπη.....	103
7.7 Γερμανία.....	104
7.8 Στροφή στην πολιτική της Ευρώπης.....	105
7.9 Διαφοροποίηση της φύσης της Δημοκρατίας στην Ευρώπη.....	105-107
7.9.1 Τα κράτη.....	105
7.9.2 Οι πολίτες.....	106-107
7.10 Ανθρώπινα δικαιώματα για όλους ή μόνο για τους νόμιμα διαμένοντες.....	107-109
7.11 Η κρίση ανθρωπισμού στην Ευρώπη.....	109-113

7.11.1 Οι Ευρωπαίοι τρομοκράτες.....	109-110
7.11.2 Οι πολίτες.....	110-113
7.12 Φιλελευθερισμός και νεοφιλελευθερισμός και η επιρροή τους στην μεταναστευτική πολιτική της ΕΕ.....	113-122
7.12.1 Η Ευρώπη διαφάνηκε ότι έκανε στροφή στη γενικότερη πολιτική της και στην τέχνη του κυβερνάν.....	113-114
7.12.2 Η σχέση μεταξύ νεοφιλελευθερισμού και ρατσισμού.....	114-116
7.12.3 Η επίδραση του νεοφιλελευθερισμού στην πολιτική μετανάστευσης των ευρωπαϊκών κρατών.....	116-119
7.13 Η επίδραση του Brexit στην μεταναστευτική πολιτική της Ευρώπης.....	119-120
7.14 Το δημογραφικό πρόβλημα της Ευρώπης, μοχλός επίλυσης του μεταναστευτικού;.....	120-121
7.15 Αιτία διάλυσης της Ευρώπης το μεταναστευτικό;.....	121-122
Κεφάλαιο 8. Πρόσφατες εξελίξεις.....	123-125
8.1 Η Σύνοδος του Ιουνίου 2018.....	123-125
Συμπεράσματα.....	125-126
Βιβλιογραφία.....	127-154

Συντομογραφίες

- Δ.Ε.Ε.= Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Δ.Ε.Κ.= Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
Ε.Δ.Δ.Α.= Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
Ε.Ε.= Ευρωπαϊκή Ένωση
Ε.Κ.= Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο
Ε.Ο.Κ.= Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
Ε.Σ.Δ.Α.= Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
Ι.Ε.Κ.Θ.= Ινστιτούτο Έρευνας και Κατάρτισης Ευρωπαϊκών Θεμάτων
Κ.Ε.Σ.Α.= Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου
Μ.Κ.Ο.= Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις
Ο.Α.Ε.= Οργανισμός Αφρικανικής Ενότητας
Ο.Η.Ε.= Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
Σ.Ε.Ε.= Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Σ.Λ.Ε.Ε.= Συνθήκη Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Χ.Ε.Α.Δ.= Χώρος Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης
C.E.P.S.= Centre For European Policy Studies
E.C.R.E.= European Council of Refugees and Exiles
F.E.P.S.= Foundation for European Progressive Studies
F.I.D.H.= Federation International for human rights
M.P.I.= Migration Policy Institute
U.N.H.C.R.= Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες

«Η μεταναστευτική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης από το 2010 έως σήμερα»

Διαφορές, στόχοι, προκλήσεις και προοπτικές πριν και μετά το έτος 2015

Συγγραφέας: Νικόλαος Μαυρουδής

Περίληψη

Η Ευρωπαϊκή Ένωση υπήρξε η υλοποίηση του οράματος για έναν ενιαίο χώρο δημοκρατίας, αλληλεγγύης, ισότητας, σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και οικονομικής ευμάρειας. Η ΕΕ όσο προχωρούσε στην εμβάθυνση της ενοποίησης, πράγματι έμοιαζε να καταφέρνει να εκπληρώσει το όραμα των εμπνευστών της. Ωστόσο, από την είσοδο στον 21ο αιώνα υπήρξαν γεγονότα που προκάλεσαν ισχυρούς κλυδωνισμούς και επηρέασαν αποφασιστικά τις πολιτικές παγκοσμίως, αλλά ακόμη περισσότερο των δυτικών κρατών. Τα γεγονότα αυτά ήταν η 11^η Σεπτεμβρίου, η οικονομική κρίση της Ευρωζώνης και η Μεταναστευτική κρίση. Και τα τρία αυτά γεγονότα προκάλεσαν την αύξηση της ανασφάλειας, η οποία επηρέασε το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ειδικά, όσον αφορά το μεταναστευτικό, τόσο οι πολιτικές που ακολουθήθηκαν, όσο και οι αντιδράσεις στο εσωτερικό των ευρωπαϊκών χωρών μοιάζουν ν' αποδομούν ταχύτατα και απότομα, όλο το αφήγημα της ευρωπαϊκής ενοποίησης με τις αξίες που την εμφορούν, αφού διαφαίνεται μια επιστροφή στο διακυβερνητισμό. Οι προκλήσεις που δέχεται η Ευρώπη είναι ισχυρές και μένει να ιδωθεί τι είδους Ένωσης θ' αποτελεί όταν το φαινόμενο θα διευθετηθεί.

Λέξεις κλειδιά:

Ευρωπαϊκή Ένωση, Μετανάστες, Πρόσφυγες, Κρίση, Προκλήσεις

*«The migration policy of the European Union from 2010 up to today»
Differences, targets, challenges and perspectives before and after 2015*

Writer: Nikolaos Mavroudis

Abstract

European Union has been the materialization of a dream for a common space of democracy, solidarity, respect of human rights and economic welfare. As much as the European Union was proceeding with the deepening of its integration, it really seemed to manage to achieve the dream of its inspirers. However, in the 21st century there have been incidents that caused serious adverse shocks and affected deeply the policies worldwide, but more those of the western states. Those incidents were, the 09/11, the economic crisis in the Eurozone and the migration crisis. All those three events caused insecurity's increasement, which affected the respect of the human rights. On what concerns the migration problem, especially, both the policy that was followed ,and the reaction in the interior of the European countries seems to dissolve, very fast and abruptly , all the narrative of the European integration with the values that follow it, since it seems to be experiencing an turnover to intergovernmentalism. The challenges that Europe is experiencing are strong and it rests to see what kind of Union will become when the phenomenon will be arranged.

Key words

European Union, Migrants, Refugees, crisis, challenges

Εισαγωγή

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) διήλθε το 2015 από μια μεταναστευτική κρίση η οποία υπήρξε η ισχυρότερη που γνώρισε ποτέ τόσο από άποψη αριθμητική, αλλά και από άποψη έντασης. Ενώ το φαινόμενο, έστω και ηπιότερο, ήταν πάντα παρόν η ΕΕ δεν είχε καταλήξει σε ένα κοινό σύστημα ασύλου και αντιμετώπισης των προσφυγικών ή μεταναστευτικών ροών. Το αποτέλεσμα ήταν να είναι απροετοίμαστη να διαχειριστεί τέτοιο όγκο.

Στην παρούσα εργασία επιχειρείται να παρατεθούν τα κυριότερα σημεία της πολιτικής της Ένωσης, τα τελευταία 8 χρόνια, που είναι και τα κρίσιμότερα με έμφαση στη χρονιά καμπής του 2015. Τα μέτρα που λήφθηκαν σε θεσμικό επίπεδο, είχαν διάφορες κατευθύνσεις. Πάντως σε γενικές γραμμές προκειμένου ν' αντιμετωπίσει την κρίση η Ε.Ε. έχει λάβει μια δέσμη μέτρων, στην οποία περιλαμβάνονται η αντιμετώπιση των βαθύτερων αιτιών της κρίσης, η παροχή ουσιαστικής ανθρωπιστικής βοήθειας στους ανθρώπους που εγκατέλειψαν τις εστίες τους, η μετεγκατάσταση των αιτούντων άσυλο που ήδη βρίσκονται στην Ευρώπη, η επανεγκατάσταση ατόμων σε διαφορετικές χώρες της Ε.Ε. καθώς και η επιστροφή των ατόμων που δεν έχουν τις προϋποθέσεις για τη χορήγηση ασύλου. Επίσης, λαμβάνονται μέτρα για τη βελτίωση της ασφάλειας στα σύνορα, για τη καταπολέμηση της διακίνησης των μεταναστών καθώς η παροχή ασφαλών τρόπων νόμιμης εισόδου στην Ε.Ε.¹

Ωστόσο, αυτό που θεωρείται ιδιαίζουσας σημασίας είναι οι πολιτικοί στόχοι πίσω από τις προτεινόμενες και εφαρμοζόμενες πολιτικές, αλλά και οι αντιδράσεις των ηγεσιών και της κοινωνίας των πολιτών. Προκειμένου να εξαχθεί κάποιο συμπέρασμα σε αυτό το πλαίσιο γίνεται ανάλυση των προκλήσεων που αντιμετωπίζει η Ένωση, όπως ο νεοφιλελευθερισμός, η ξενοφοβία και οι τρομοκρατικές επιθέσεις αλλά και οι αντιδράσεις των ευρωπαϊκών δρώντων σε αυτά.

---

¹ Ευρωπαϊκή Ένωση (2017), «*Η ΕΕ ΚΑΙ Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ*». <http://publications.europa.eu/webpub/com/factsheets/migration-crisis/el/> προσπελάστηκε στις 17/08/2018.

Κεφάλαιο 1. Η μεταναστευτική πολιτική της Ένωσης μέχρι το 2010

1.1 Διεθνή και Ευρωπαϊκά κείμενα

Οι δύο βασικοί άξονες πάνω στους οποίους θεμελιώνεται νομικά η προστασία των Προσφύγων είναι το Διεθνές Προσφυγικό Δίκαιο και το Δίκαιο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Αναλυτικότερα, το Διεθνές Προσφυγικό Δίκαιο θεμελιώνεται στη σύμβαση της Γενεύης του 1951, ειδικότερα για το καθεστώς των προσφύγων και στο Πρωτόκολλο του 1967 συμπληρούμενο από τις περιφερειακές σχετικές συνθήκες όπως είναι η σύμβαση του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας (Ο.Α.Ε.) για τους Πρόσφυγες, αλλά και τα σχετικά κείμενα της Ε.Ε., το Διεθνές Εθιμικό Δίκαιο, Διεθνή Κείμενα όπως είναι η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ή το Διεθνές Σύμφωνο των Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων, επίσης Περιφερειακές Συνθήκες όπως είναι Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών του 1950 (Ε.Σ.Δ.Α.). Σε ότι αφορά το ανθρωπιστικό δίκαιο θεμελιώδεις είναι οι Συμβάσεις της Γενεύης (1949) και τα δυο Συμπληρωματικά Πρωτόκολλά τους (1977).

Σχετικά με τη μετανάστευση, όσο και με την προσφυγικότητα, αποτελεί μια πραγματικότητα το γεγονός ότι στα ζητήματα διαχείρισης των μεταναστών/προσφύγων, αλλά και της παροχής ασύλου, τα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενώ έχουν διαφορετικές νομοθετικές παραδόσεις, ωστόσο έχουν επιτύχει να μοιράζονται κοινές αξίες και αρχές σε ότι αφορά τη θεμελίωση ενός «κοινού» Ευρωπαϊκού Δικαίου Ασύλου.

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ, ήταν το κείμενο που έθεσε για πρώτη φορά τις βάσεις για συνεργασία των κρατών-μελών στα πλαίσια του «τρίτου Πυλώνα», με απώτερο μακροπρόθεσμο σκοπό τη θέσπιση ενός ενιαίου χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης.²

---

² Παπαγεωργίου, Ι. (2013), «Το άσυλο και η μετανάστευση μετά τη Συνθήκη της Λισσαβόνας». ΕΕΕυΔ, no. 40. <http://dx.doi.org/10.12681/hpsa.14559> προσπελάστηκε στις 03/10/2018.

1.2 Εννοιολογικά ζητήματα

1.2.1 Στην πρακτική των κρατών

Η μετανάστευση και η προσφυγικότητα, αποτελούν έννοιες οι οποίες, υπόκεινται σε διαφορετικές κατηγοριοποιήσεις και δεν μπορούν να εξαντληθούν στο στοιχείο της κινητικότητας. Προκειμένου να οριστεί η έννοια του μετανάστη/ πρόσφυγα, είναι αναγκαίο να ληφθεί υπόψη η κοινωνική ομάδα που ανήκει το άτομο που μετακινείται, οι συνθήκες της χώρας, τόσο της χώρας προέλευσης, όσο και της χώρας υποδοχής, αφενός σε κοινωνικό επίπεδο, αφετέρου δε σε πολιτικό και οικονομικό επίπεδο. Επίσης, κρίσιμο στοιχείο για την κατηγοριοποίηση της μετανάστευσης, αποτελεί το κίνητρο της μετακίνησης. Μια εκ των κατηγοριοποιήσεων αυτών είναι και αυτή που βασίζεται στο δίπολο του πρόσφυγα-μετανάστη. Παρότι ως κοινό παρονομαστή οι δύο διακριτές κατηγορίες, αυτή του μετανάστη και αυτή του πρόσφυγα έχουν τη μετακίνηση, εντούτοις θεωρούνται ως δύο τελείως διαφορετικές κατηγορίες μετακινούμενων πληθυσμών, οι οποίες συνεπώς υπάγονται σε τελείως διαφορετικό νομικό πλαίσιο και καθεστώς προστασίας.

Η μετανάστευση και η προσφυγικότητα αναγνωρίζονται διεθνώς σε επίπεδο θεωρητικό ως κοινωνικά φαινόμενα με ιστορικότητα και δυναμική, τα οποία συνιστούν φυσιολογική κατάσταση της ανθρώπινης υπόστασης και αναπόσπαστο κομμάτι της ιστορικής εμπειρίας και του πολιτισμού των λαών σ' όλα τα μήκη και τα πλάτη της γης³. Σ' αυτό το πλαίσιο, η σημερινή μαζική ροή προσφύγων και μεταναστών προς τον ευρωπαϊκό χώρο, δεν αποτελεί παρέκκλιση και ιστορικο-κοινωνική ανωμαλία με αποκλειστικά αρνητικές επιπτώσεις για τις χώρες υποδοχής τους. Η θεωρητική αυτή παραδοχή, επιβεβαιωμένη από πλήθος ερευνών διαφορετικών επιστημονικών πεδίων και αναγνωρισμένη επίσημα από την ίδια την Ε.Ε.⁴, συνιστά την κατευθυντήρια αρχή για τη διερεύνηση των μορφών που παίρνει στις σύγχρονες πολυπολιτισμικές ευρωπαϊκές κοινωνίες καθώς και των πολιτικών/πρακτικών που επιστρατεύουν αυτές για τη διαχείρισή του.

---

³ Μαργαρώνη, Μ. & Βούλγαρη, Αικ. (επ.) (2014), *Πτυχές του Μεταναστευτικού Ζητήματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση*. Αθήνα: Ινστιτούτο Έρευνας και Κατάρτισης Ευρωπαϊκών Θεμάτων (Ι.Ε.Κ.Ε.Θ.), σ.5.

⁴ Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2014), *Η Ευρωπαϊκή Ένωση με απλά λόγια: Μετανάστες και Άσυλο*. Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ε.Ε., σ. 3. Διαθέσιμο διαδικτυακά για ανάγνωση σε μορφή pdf. στην σελίδα https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/docs/brochure-migration-and-asylum/brochure_asylum_and_migration_el.pdf προσπελάστηκε 22/06/2018.

Συχνά στην πράξη, η διάκριση καθίσταται δυσχερής καθώς και οι δύο μπορούν να εισέλθουν σε μια χώρα χωρίς τα νομιμοποιητικά τους έγγραφα και ακολούθως άνθρωποι, που βάση των συνθηκών δεν δικαιούνται να τους απονεμηθεί το καθεστώς του πρόσφυγα, αιτούνται ασύλου. Από την άλλη πλευρά άτομα που δικαιούνται ασύλου, αντιμετωπίζονται από τη χώρα υποδοχής ως οικονομικοί μετανάστες με τον κίνδυνο να απελαθούν καθώς χωρίς την απονομή του καθεστώτος του πρόσφυγα δεν ισχύει για αυτούς η αρχή της μη επαναπροώθησης σε χώρα που υπάρχει κίνδυνος δίωξής τους,⁵ βιώνοντας με αυτόν τον τρόπο τον μέγιστο βαθμό ταπείνωσης, μια ταπείνωση και μια ματαίωση την οποία βιώνουν για δεύτερη φορά. Αφενός διωγμένοι ή κυνηγημένοι από τις εστίες τους και αφετέρου δεύτερη φορά διωγμένοι από την «πολιτισμένη» Ευρώπη.

1.2.2 Στη βιβλιογραφία και την αρθρογραφία σχετικά με τις μεταναστευτικές ροές

Κατά την έρευνα για τη συγγραφή της παρούσας εργασίας παρατηρήθηκε πολύ έντονα το γεγονός ότι στη σχετική βιβλιογραφία και αρθρογραφία που αναζητήθηκε οι έννοιες της μεταναστευτικής πολιτικής συμπλέκονταν με τις έννοιες των πολιτικών ασύλου. Από την εξέλιξη της έρευνας, προέκυψε το συμπέρασμα ότι αυτό δεν αποτελούσε σφάλμα του εκάστοτε συγγραφέα ή παράβλεψη.

Αναντίρρητα, η πρακτική και η νομοθεσία των κρατών πρέπει να καταστεί ιδιαίτερα λεπτομερής σε ότι αφορά τη διάκριση των ατόμων που εισέρχονται στο έδαφός τους, προκειμένου να τους κατηγοριοποιήσει σωστά, έργο ιδιαίτερα δυσχερές που συχνά αποτυγχάνει ακόμη και σε χρονικές περιόδους που το πρόβλημα της αθρόας μετακίνησης πληθυσμών δεν υπήρξε τόσο οξύ όσο τα τελευταία 6 χρόνια.

Η συμπλοκή αυτή των εννοιών στην σχετική αρθρογραφία και βιβλιογραφία είναι μια ακόμη ένδειξη τους βαθμού πολυπλοκότητας που έχει λάβει το φαινόμενο αυτό τα τελευταία χρόνια, καθώς και της ανάμειξης των πληθυσμών αυτών η οποία απαίτησε την λεπτομερή επικαιροποίηση των σχετικών τομέων δίκαιου τόσο των ευρωπαϊκών κρατών μεμονωμένα, όσο και της Ένωσης ως συνόλου για τα οποία εξακολουθεί να υπάρχει ισχυρός αντίλογος, τόσο ως προς την αποτελεσματικότητά

---

⁵ Ηρώ Έμκε-Πουλοπούλου (2007), *Η μεταναστευτική πρόκληση*. Αθήνα: Παπαζήσης, σελ. 39.

τους, την σωστή τους κατεύθυνση ή ακόμη και την σύνταξή τους με το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όπως θα επιχειρηθεί ν' αναλυθεί στη συνέχεια.

Σε καμία όμως περίπτωση δεν θα πρέπει να λησμονούμε πως η μετανάστευση και η προσφυγικότητα, δεν είναι φαινόμενα εν κενό. Αντιθέτως, αποτελούν κοινωνικό φαινόμενο με μακρά ιστορική διάρκεια, το οποίο στις μέρες μας έχει αποκτήσει πρωτόγνωρη δυναμική και ένταση. Η ένταση αυτή οφείλεται στην αθρόα, μαζική μετακίνηση ανθρώπων από τις χώρες του Τρίτου Κόσμου, προς την Ευρώπη, γεγονός το οποίο συνιστά παράγωγο της «νέας τάξης πραγμάτων» σε συνθήκες ύστερης νεωτερικότητας και υπό την καταλυτική δυναμική της παγκοσμιοποίησης, υπό την έννοια της «νέας» και «αδυσώπητης» πραγματικότητας των ημερών μας⁶.

1.2.3 Νομικά κείμενα

Παρότι ως έννοιες, ο πρόσφυγας και ο μετανάστης έχουν σαφή διαχωρισμό, ωστόσο συμπλέκονται και σε επίπεδο πραγματικότητας και συνακόλουθα σε νομικό επίπεδο. Δεν υπάρχει άλλωστε νομική πρόβλεψη ή σαφής ορισμός των δύο εννοιών στα διεθνή νομικά κείμενα, καθιστώντας δυσκολότερη τη διάκριση τους, η οποία επαφίεται σε άλλα κριτήρια, όπως είναι τα κίνητρα εγκατάλειψης του τόπου από τον οποίο προέρχεται.

Η οπτική υπό την οποία προσεγγίζεται το συγκεκριμένο κοινωνικό φαινόμενο, από την άποψη της πραγματικότητας, είναι αυτή του καθεστώτος «παράνομης» διαμονής που βιώνουν τα μεταναστευτικά και προσφυγικά υποκείμενα στη χώρα υποδοχής και της καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων την οποία υφίστανται στην εδαφική επικράτεια ενός «κράτους-φρούριου»⁷ -μετεξέλιξης του «κράτους-πρόνοιας»- με κυρίαρχα χαρακτηριστικά του την αύξηση του κοινωνικού αποκλεισμού και του κοινωνικού ελέγχου, την καταστολή και τη στρατιωτικοποίηση

---

⁶ Βλ. Βεργόπουλος, Κ. (1999), *Παγκοσμιοποίηση, η Μεγάλη Χίμαιρα*. Αθήνα: Νέα Σύνορα – Α.Α. Λιβάνη, σ. 38.

⁷ Από τον 19^ο αιώνα με την ίδρυση των εθνών κρατών και την χάραξη συνόρων, αναπτύχθηκε ένας άκρατος εθνικισμός και μια συνεχής «ψυχαναγκαστική μανία» να ορισθούν και φαντασιακά σύνορα, στα οποία όπως και στα πραγματικά, θα οριζόταν ποιος περιλαμβάνεται σε αυτά και ποιος θα αποκλείεται. Όπως εύστοχα σημειώνει ο Τσουκαλάς: «Από την άποψη αυτή, και με δεδομένη την αδιάκοπα ανακυκλούμενη γεωπολιτική αταξία, ο λόγος των μειονοτήτων δεν αποτελεί ιστορική εξαίρεση αλλά κανόνα των πραγμάτων και αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο τείνει να αντιμετωπίζεται, και συχνά να πατάσσεται ως ύψιστα επικίνδυνη πολιτική και κανονιστική ανωμαλία. Παραδόξως, τα ίδια τα έθνη είναι εκείνα που δημιουργούν τις προϋποθέσεις για την ιστορική εμφάνιση των μειονοτήτων, τις οποίες καλούνται στη συνέχεια να πατάζουν». Βλ. Τσουκαλάς, Κ. (2010), *Η επινόηση της Ετερότητας*. Αθήνα: Καστανιώτη, σ.61.

στο εσωτερικό του⁸. Σ' αυτό το πλαίσιο, σε νομικό επίπεδο, επιδιώκεται και επιχειρείται από την Ένωση, η διερεύνηση του καίριου διεθνούς μεταναστευτικού φαινομένου από «μέσα» και «από κάτω»⁹, γεγονός το οποίο επιτυγχάνεται μέσω των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (Μ.Κ.Ο.).

Ο πρόσφυγας δεν έχει άλλη επιλογή παρά να εγκαταλείψει τη χώρα στην οποία βρίσκεται γιατί κινδυνεύει η ζωή του. Αυτή η αναχώρηση γίνεται συνήθως βιαστικά και ανοργάνωτα και τις περισσότερες φορές η επιστροφή σε αυτήν δεν αποτελεί μελλοντική επιλογή. Ο μετανάστης από την άλλη μεριά, επιλέγει ο ίδιος να εγκαταλείψει τη χώρα στην οποία διαμένει, για την αναζήτηση καλύτερων όρων εργασίας και διαβίωσης, γι' αυτό και συχνά χρησιμοποιείται ο οικονομικός μετανάστης αντί του μετανάστη. Επίσης, έχει την επιλογή να επιστρέψει στη χώρα προέλευσης, αν το αποφασίσει. Η διαχείριση και η προστασία των ατόμων αυτών έχει διαφοροποιήσεις. Ενώ για τον πρόσφυγα υπάρχουν νομικές προβλέψεις σε διεθνές επίπεδο, αλλά και εθνικό για την προστασία του, η διαχείριση του μετανάστη αποτελεί αντικείμενο μόνο των εθνικών νομοθεσιών των κρατών.

Οι «παράνομοι» μετανάστες/πρόσφυγες, αποτελούν ουσιαστικά μια πολιτική, κατηγορία ατόμων που «δεν έχουν δικαίωμα να έχουν δικαιώματα»¹⁰ και για αυτό προαπαιτεί για την κατανόηση και ερμηνεία της κατάστασής τους, αφενός ο σαφής προσδιορισμός της κατάστασής τους (πρόσφυγας ή μετανάστης) και αφετέρου, την ένταξή τους στα ιστορικά και κοινωνικά συμφραζόμενα, ώστε να οριοθετηθεί με

---

⁸ Βλ. Bauman, Z. (2005), *Σπαταλημένες ζωές. Οι απόβλητοι της νεωτερικότητας*. Αθήνα: Κατάρτι, σ. 141.

⁹ Με την έννοια ότι τόσο στην παρούσα εργασία, όσο και εν γένει στην μελέτη του προσφυγικού, είναι επιτακτική ανάγκη, όλοι να ενσκήψουμε στους μετανάστες και τους πρόσφυγες και να δούμε από μέσα τι βιώνουν αυτοί οι άνθρωποι και ποια τα νοήματα των πράξεων-συμπεριφορών τους. Δεν πρέπει να είμαστε απλοί παρατηρητές. Αντιθέτως πρέπει να καταβληθεί κάθε δυνατή προσπάθεια, να ερμηνεύσουμε μέσα από την περιγραφή, τα νοήματα και τους συμβολισμούς των πράξεών τους. Να έχουμε μια εκ των «έσω» αντίληψη με επιτόπια και κάποιες φορές συμμετοχική παρατήρηση της ζωής όλων αυτών των ανθρώπων που ζουν και δραστηριοποιούνται γύρω μας, όπως προστάζει η ανθρωπολογία «οίκοι», χωρίς να μας φοβίζει ότι η οποιαδήποτε συναισθηματική εμπλοκή μαζί τους, θα επηρεάσει την κρίση μας. Περί της ερμηνείας των όρων «ημική» και «ανθρωπολογία οίκοι» Βλ. Γκέφου-Μαδιανού, Δ. (2010), *Πολιτισμός και Εθνογραφία. Από τον Εθνογραφικό Ρεαλισμό στην Πολιτισμική Κριτική*. Έκδοση 9^η. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σσ. 389, 395-396 και Babbie, E. (2013), *Εισαγωγή στην κοινωνική έρευνα*. Επιμέλεια και πρόλογος Κ. Ζαφειρόπουλος. Μτφ. Ν. Βογιατζής. Αθήνα: Κριτική.

¹⁰ Για να επικαιροποιήσουμε τον στοχασμό της Hannah Arendt όσον αφορά στον Εβραίο – παρία, όπως χαρακτηριστικά αποκαλεί στο έργο της, *The origins of totalitarianism*, Harcourt Brace Jonanovich, Νέα Υόρκη, 1979, σ. 296 (α' έκδ. 1951) και να τον αξιοποιήσουμε προκειμένου να ορίσουμε επιγραμματικά και καίρια την κατάσταση των σύγχρονων «απάτριδων» που συρρέουν στις χώρες της Ευρώπης παράνομα, χωρίς την τήρηση των νόμιμων διαδικασιών εισόδου και διαμονής σ' αυτές.

σαφήνεια το πλαίσιο εντός του οποίου θα κινηθεί η νομοθεσία. Υπ' αυτό το πρίσμα, πρώτος όρος που χρήζει προσδιορισμού και εννοιολογικής οροθέτησης, είναι αυτός της «μετανάστευσης».

Οι ορίζουσες της συγκεκριμένης έννοιας, παραπέμπουν σε κάθε μετακίνηση πληθυσμού από έναν τόπο σε έναν άλλο σε παγκόσμια κλίμακα, με σκοπό την εξασφάλιση της επιβίωσής του¹¹. Αναφέρεται, κατά συνέπεια, σε ένα πανάρχαιο κοινωνικό φαινόμενο –συναρτώμενο με την εμφάνιση του ανθρώπου, το οποίο εξελίσσεται προϊόντος του χρόνου, μετασχηματίζεται σε συσχετισμό με το εκάστοτε ιστορικό-κοινωνικό του συγκείμενο, αναπτύσσεται σε διαφορετικές μορφές και βαθμούς έντασης και προσδιορίζεται από διαφορετικούς κάθε φορά παράγοντες διατηρώντας σε σημαντικό βαθμό σταθερό τον γενικό του σκοπό: τη διασφάλιση της φυσικής και ατομικής ύπαρξης¹².

Συνεκδοχικά, ο όρος «μετανάστης» αναφέρεται στα άτομα που εγκαταλείπουν οικειοθελώς τη χώρα τους -χωρίς να συντρέχουν γεγονότα που διαταράσσουν σοβαρά τη δημόσια τάξη ή να υφίσταται δικαιολογημένος φόβος διώξεών τους- για να μετεγκατασταθούν σε μια άλλη ωθούμενα είτε από προσωπικούς ή οικογενειακούς λόγους είτε από οικονομικά κίνητρα¹³. Υπ' αυτή την έννοια, ο «μετανάστης» αντιδιαστέλλεται από τον «πρόσφυγα» στο σύγχρονο διεθνές δίκαιο ως προς το ότι ο τελευταίος δεν εγκαταλείπει αυτοβούλως τη χώρα της οποίας έχει την υπηκοότητα, αλλά εξαναγκάζεται στη μετεγκατάστασή του υπό την πίεση συντελεσθέντων «συμβάντων μείζονος σπουδαιότητας που αφορούν σε εδαφικές ή πολιτικές μεταβολές» ή υπό το κράτος «δεδικαιολογημένου φόβου διώξεως λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξεως ή πολιτικών πεποιθήσεων»¹⁴.

---

¹¹ Βλ. Βεντούρα, Λ. (1994), *Μετανάστευση και Έθνος. Μετασχηματισμοί στις συλλογικότητες και τις κοινωνικές σχέσεις*. Αθήνα: Ε.Μ.Ν.Ε. – Μνήμων, σ. 9.

¹² Μια συστηματική κι εμπειριστατωμένη πραγμάτευση -από φιλελεύθερη σκοπιά- του μεταναστευτικού φαινομένου μέσα από την ενδελεχή κριτική ανάλυσή του στην ιστορική του πορεία, από τις καταβολές του μέχρι τη σημερινή κατάσταση και τις διαφαινόμενες μελλοντικές τάσεις, επιχειρούν οι Γκόλντιν, Ίαν - Κάμερον, Τζέφρυ & Μπαλαρατζάν, Μίρα, διευθυντής ο πρώτος και ερευνητές οι άλλοι δύο της Σχολής Μάρτιν του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης, στην ογκώδη μελέτη τους το (2013), *Αυτοί δεν είναι σαν εμάς. Το παρελθόν και το μέλλον της μετανάστευσης*. Μτφ. Ελ. Αστερίου. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης. (Πρωτότυπος τίτλος, *Exceptional People: How Migration Shaped Our World and Will Define Our Future*, Princeton University Press, 2011).

¹³ Βλ. Ύπατη Αρμοστεία (2009), *Εγχειρίδιο για τις διαδικασίες και τα κριτήρια καθορισμού του Καθεστώτος των Προσφύγων σύμφωνα με τη Σύμβαση του 1951 και το Πρωτόκολλο του 1967 Για το Καθεστώς των Προσφύγων*, (στ' έκδ.). Αθήνα: Γραφείο του Ύπατου Αρμοστή των Η.Ε. για τους Πρόσφυγες, σ. 23, παρ. 62.

¹⁴ Βλ. Ύπατη Αρμοστεία (2009), στο ίδιο, σ. 15, παρ. 34, 36 και σ. 17, παρ. 39.

Ωστόσο, παρ' όλο που το κριτήριο «δεδικαιολογημένος φόβος δίωξης» φαίνεται να οροθετεί δύο ετερογενείς έννοιες και να προσδιορίζει δύο διακριτές κατηγορίες μετακινούμενων πληθυσμών, στην πραγματικότητα ο διαχωρισμός του «μετανάστη» από τον «πρόσφυγα» δεν είναι πάντοτε σαφής. Οι οικονομικοί λόγοι που, στην περίπτωση των μεταναστών, οδηγούν άτομα ή ομάδες ατόμων σε αποδημία λόγω ένδειας, ενδέχεται ενίοτε να οφείλονται σε φυλετικά, θρησκευτικά ή πολιτικά αίτια¹⁵. Την ίδια στιγμή, οι διώξεις προσώπων ή ομαδώσεων είναι δυνατόν να μην εκπορεύονται από τις αρχές της χώρας προέλευσης αλλά να προέρχονται από τμήματα του πληθυσμού της, τα οποία, καταπατώντας με την ανοχή της κεντρικής εξουσίας τους κανόνες δικαίου αυτής, προβαίνουν σε πράξεις δυσμενούς ή επιθετικής μεταχείρισης εναντίον «ανεπιθύμητων» συμπατριωτών τους, οι οποίες προκαλούν δικαιολογημένο φόβο για τη φυσική ή ατομική ύπαρξή τους¹⁶.

Όταν ο μετανάστης χαρακτηρίζεται ως οικονομικός, συχνά στις συνειδήσεις των πολιτών φέρει ένα αρνητικό φορτίο και κατηγοριοποιείται σε αυτές ως παράνομος. Αυτό υπήρξε συνέπεια των δύο μεγάλων κυμάτων μετανάστευσης που έλαβαν χώρα στον ευρωπαϊκό χώρο με μαζικότητα τις τελευταίες δεκαετίες. Πρώτο υπήρξε αυτό των ατόμων που εγκατέλειπαν τις χώρες του πρώην Ανατολικού μπλοκ, κατά τη δεκαετία του '90 και το δεύτερο εκείνο το οποίο ξεκίνησε μετά τα γεγονότα της Αραβικής Άνοιξης και κορυφώθηκε το 2015. Πάντως, ο οικονομικός μετανάστης δεν μπορεί να χαρακτηριστεί εκ προοιμίου παράνομος, καθώς πολύ συχνά έχει ακολουθήσει όλες τις απαραίτητες διαδικασίες για να επιτραπεί η είσοδος του σε μια χώρα προκειμένου να εργαστεί σε αυτήν. Το κριτήριο που διαχωρίζει έναν νόμιμο από έναν παράνομο μετανάστη είναι το να διαθέτει τα απαραίτητα έγγραφα νόμιμης παραμονής του στη χώρα.

Ωστόσο σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να χαρακτηρίζεται ένας άνθρωπος ως «παράνομος». Ο χαρακτηρισμός ως «παράνομων» μεταναστών και προσφύγων, δεν είναι τίποτα περισσότερο από την ενσάρκωση και την ριζική κρίση της έννοιας «των ιερών και αναπαλλοτριωτών», λεγόμενων, «δικαιωμάτων του Ανθρώπου», που, υποχωρώντας προς όφελος αυτών του πολίτη της Ε.Ε., τους αφήνουν έκθετους και

---

¹⁵ Βλ. Ύπατη Αρμοστεία (2009), στο ίδιο, σ. 23, παρ. 63.

¹⁶ Βλ. Ύπατη Αρμοστεία (2009), στο ίδιο, σ. 24, παρ. 65.

παντελώς απροστάτευτους μπροστά σε κάθε είδους εκμετάλλευση στον αγώνα τους για μια δικαιότερη ζωή¹⁷, αν όχι γι' αυτή την ίδια τη ζωή τους¹⁸.

Η σύγχυση των ορίων μεταξύ οικονομικού και πολιτικού κινήτρου μετακίνησης την οποία επιφέρουν τα παραπάνω ενδεχόμενα, καθιστά συχνά τις δύο κατηγορίες μετακινούμενων πληθυσμών διαπερατές και αλληλοεπικαλυπτόμενες, πολύ περισσότερο που στην προσπάθειά τους να βρουν προστασία και ασφάλεια σε μια χώρα υποδοχής, οι μεν πρόσφυγες μετατρέπονται σε μετανάστες διασφαλίζοντας κάποια μονιμότητα στην εγκατάστασή τους και την ένταξή τους στην αγορά εργασίας της, οι δε μετανάστες μεταχειρίζονται την προσφυγική ιδιότητα για να εξασφαλίσουν άσυλο και τα αντίστοιχα δικαιώματα στη χώρα καταφυγής. Συνεκδοχικά, η έννοια του πρόσφυγα αναδεικνύεται σε μια θεμελιωδώς αμφισβητούμενη έννοια σε διεθνές επίπεδο, στην οποία μπορεί να δοθεί νόημα μόνον τυπικά και αποκλειστικά από το κράτος στο οποίο καταφεύγει αυτός αιτούμενος άσυλο¹⁹.

Εξίσου αμφιλεγόμενος -αλλά και ασαφής νομικά- είναι ο επιθετικός προσδιορισμός (όπως αναφέρθηκε και παραπάνω) «παράνομος», ο οποίος αποδίδεται στους ραγδαία αυξανόμενους στις μέρες μας μετανάστες/πρόσφυγες που επιχειρούν να εισέλθουν στην Ε.Ε. χωρίς άδεια και επίσημα έγγραφα για την πιστοποίηση της ταυτότητάς τους, καθώς προσβάλλει a priori την προσωπικότητα και την αξιοπρέπεια τους παραπέμποντας συμβολικά σε εγκληματική δραστηριότητα και παρεκκλίνουσα συμπεριφορά. Με τον συγκεκριμένο χαρακτηρισμό, τα άτομα που υπό το κράτος της

---

¹⁷ Η Hannah Arendt υποστηρίζει ότι, ο χειρότερος κίνδυνος που απειλεί έναν άνθρωπο, ο οποίος δεν έχει χαρτιά, δεν είναι ο αποκλεισμός του, αλλά το γεγονός ότι: «τον κάνει να αμφιβάλλει και να απελπίζεται για την ίδια του την ύπαρξη, αφού υφίσταται αδικίες που δεν αναγνωρίζονται πουθενά ως τέτοιες». Βλ. Roviello, A.M. (1987), *Sens commun et modernite chez Hannah Arendt*. Βρυξέλλες: Ousia, σ. 210.

¹⁸ Το εκ πρώτης άποψης παράδοξο, να στερούνται οι πρόσφυγες, οι απάτριδες και οι μειονότητες των «φυσικών» δικαιωμάτων που έπρεπε κατεξοχήν να τους αναγνωρίζονται, επισημαίνει ήδη από την επαύριο του Β' Παγκοσμίου πολέμου η Hannah Arendt στο μνημειώδες έργο της, *The origins of totalitarianism*, Harcourt Brace Jovanovich, Νέα Υόρκη, 1979, σ. 299 (α' έκδ. 1951), ένα από τα καλύτερα βιβλία πολιτικού στοχασμού όσον αφορά στην ανάλυση των ολοκληρωτικών καθεστώτων στην Ευρώπη του Μεσοπολέμου, τα οποία κατέστρεφαν τον κοινωνικό ιστό και μετέτρεπαν τον πολίτη σε εξατομικευμένο και αποξενωμένο μαζάνθρωπο. Τη σύγχρονη κρίση των δικαιωμάτων του Ανθρώπου, παρά την αυξημένη επίκλησή τους -είτε στην ηθική/φυσική-αιώνια διάστασή τους είτε στη δεοντολογική /εκνομικευμένη, άρα, εφήμερη, των κρατικών ρυθμίσεων- ως διανοητικού ορίζοντα και προτάγματος των μετανεωτερικών κοινωνιών, τονίζει και ο Agamben υποστηρίζοντας ότι: «η αντίληψη των δικαιωμάτων του ανθρώπου, η οποία θεμελιώνεται πάνω στην υποτιθέμενη ύπαρξη ενός καθαντό ανθρώπινου όντος, καταρρέει αμέσως μόλις εκείνοι που την επαγγέλλονταν βρουν για πρώτη φορά απέναντί τους ανθρώπους, οι οποίοι έχασαν κάθε άλλη ιδιότητα και ειδική σχέση εκτός από το καθαρό δεδομένο ότι είναι άνθρωποι», όπως στην περίπτωση των παράνομων μεταναστών/πρόσφυγων. Βλ. Agamben, G. (2005), *Homo sacer. Κυρίαρχη εξουσία και γυμνή ζωή*. Επιμέλεια-Επιμέτρο: Σταυρακάκης Γιάννης. Μτφ. Τσιαμούρας Παναγιώτης. Αθήνα: Scripta, σσ. 200-201.

¹⁹ Βλ. Bauman, Z. (2005), *Σπαταλημένες ζωές ...* ό.π. σ. 131.

απελπισίας λόγω παρατεταμένης αθλιότητας ή ορατών απειλών κατά της ζωής και της ελευθερίας τους μετατρέπονται εκούσια σε διακινήσιμα προϊόντα με τίμημα, συχνά, την ίδια τη ζωή τους, αναγορεύονται στον υπ' αριθμόν Ένα «Δημόσιο Κίνδυνο» για την τάξη των κρατών υποδοχής τους και την προσωπική ασφάλεια των νομοταγών πολιτών τους, την οποία η κρατική εξουσία υπόσχεται να υπερασπιστεί από όλες τις συγκεφαλαιωποιημένες στο πρόσωπό τους απειλές με ολοένα και πιο αυστηρές πολιτικές αποκλεισμού και αστυνόμευσής τους²⁰.

Το σημείο στο οποίο οι δύο ιδιότητες συμπλέκονται είναι όταν ένας μετανάστης αιτηθεί άσυλο από ένα κράτος, το οποίο και μπορεί να πράξει βάση του άρθρου 14 της Διεθνούς Διακήρυξης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου.²¹ Αξίζει να σημειωθεί εδώ ότι το εν λόγω άτομο για να έχει πιθανότητες να λάβει το άσυλο θα πρέπει να επικαλεστεί αιτίες που συνάδουν με τα κριτήρια χαρακτηρισμού του πρόσφυγα, όπως αυτά ορίζονται από τη Σύμβαση της Γενεύης, στα οποία, ασφαλώς, δεν συμπεριλαμβάνονται οικονομικοί λόγοι.²²

Σε κάθε περίπτωση, οι χώρες της Ένωσης, τόσο σε εθνικό, όσο και σε συλλογικό επίπεδο, οφείλουν να σέβονται και να προασπίζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα των μεταναστών/προσφύγων, ως πανανθρώπινων αξιών που διαπερνούν πολιτισμούς, εποχές, ιδεολογίες, πολιτικά και κοινωνικά συστήματα και αναφέρονται σ' όλους τους ανθρώπους απανταχού της γης, χωρίς ιστορικούς ή άλλους προσδιορισμούς²³. Κατά συνέπεια, πρέπει να αντιμετωπίζεται κριτικά η εργαλειακή διάσταση που τους προσέδωσε το νεωτερικό εθνικό κράτος προσβλέποντας στη διαμόρφωσή του και τη νομιμοποίηση της ελέω Θεού βασιλικής κυριαρχίας, προκειμένου να αυτοδικαιωθεί, να καταστεί βιώσιμο και αποτελεσματικό και να διαιωισθεί²⁴.

Σε καμία περίπτωση δεν πρέπει οι εθνικές πολιτικές να λειτουργούν με γνώμονα την διατήρηση ή και την επαύξηση των προσωπικών τους σκοπών και επιδιώξεων, προς όφελος του γηγενή πληθυσμού, έναντι των αλλοδαπών. Αν γίνει αυτό, αυτομάτως οι μετανάστες/πρόσφυγες, μετασχηματίζονται στους «απόβλητους»

---

²⁰ Βλ. Bauman, Z. (2005), στο ίδιο, σ. 139.

²¹ *Κάθε άτομο το οποίο εισέρχεται σε μια τρίτη χώρα μπορεί να ζητήσει άσυλο συμπεριλαμβανομένων και των μεταναστών.*

²² Κωνσταντίνος Φίλης (2017), *Πρόσφυγες, Ευρώπη, Ανασφάλεια*. Αθήνα: Παπαδόπουλος, σελ. 17.

²³ Βλ. Δουζίνιας, Κ. (2006), *Το Τέλος των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων*. Αθήνα: Παπαζήσης, σσ. 489-490.

²⁴ Βλ. Agamben, G. (2005), *Homo sacer ...*, ό.π. σσ. 202-203.

της μετανεωτερικότητας, οι οποίοι με την «έξοδό» τους προς τη Δύση²⁵, το μόνο που επιδιώκουν είναι να ζήσουν μια καλύτερη ζωή. Αν τα έθνη κράτη δεν σεβαστούν την ετερότητα, τότε τίθενται υπό αμφισβήτηση η έννοια του σύγχρονου κράτους, του βασισμένου στις «κατασκευές» της εδαφικής κυριαρχίας (ιθαγένεια, υπηκοότητα, εθνική κοινότητα, ανθρώπινα δικαιώματα, πολιτογράφηση) και συνεχώς θα αναπαράγονται «νέοι παρίες» στον παγκοσμιοποιημένο μας κόσμο²⁶, οι οποίοι θα βιώνουν στις ευρωπαϊκές χώρες υποδοχής μια αντικειμενική κοινωνική κατάσταση η οποία συνδυάζει τον αποκλεισμό ή την κοινωνική περιθωριοποίηση με την περιφρόνηση, την απόρριψη ή το όνειδος που αυτά συνεπάγονται²⁷.

1.3 Ιστορική και κοινωνιολογική θεώρηση της σύγχρονης μετανάστευσης

Η ολοένα αυξανόμενη -στις αρχές του 21^{ου} αιώνα- ροή των μεταναστών και των προσφύγων που αναζητούν απεγνωσμένα και με κίνδυνο της ζωής τους καταφύγιο στις χώρες του «πρώτου κόσμου» μη έχοντας άλλη επιλογή για να επιβιώσουν φυσικά και κοινωνικά, δεν μπορεί να γίνει κατανοητή και ερμηνεύσιμη παρά μόνο σε συσχετισμό με τις ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες που διαμορφώθηκαν βαθμιαία κατά το πέρασμα από τη νεωτερικότητα στην ύστερη νεωτερικότητα (ή μετανεωτερικότητα) υπό το πρίσμα της επιλεκτικής παγκοσμιοποίησης του εμπορίου και του κεφαλαίου και τη διεθνή επιβολή της κυριαρχίας του καπιταλισμού²⁸.

Οι ρίζες της, κατά τούτο, θα πρέπει να αναζητηθούν στο διάστημα από το τέλος του 19^{ου} αιώνα μέχρι το ξέσπασμα του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου, που συνιστά τομή στην ιστορία της μετανάστευσης. Κατά τη συγκυρία αυτή, στο πλαίσιο της γενικότερης διαδικασίας εκσυγχρονισμού των εκβιομηχανισμένων κρατών υπό τη

---

²⁵ Στη μετανεωτερική εποχή, όλο και περισσότεροι άνθρωποι ξεριζώνονται από τις εστίες τους καθώς έρχονται αντιμέτωποι με μορφές βίας οι οποίες υπερβαίνουν τα όριά τους. Βλ. Αλεξανδρίδης, Αθ. (2007), *Η Βία*. (Ψυχαναλυτικό δοκίμιο). Αθήνα: Ίκαρος, σελ. 11.

²⁶ Με την έννοια των ατόμων ή ομάδων ατόμων που, κοινωνικά περιθωριοποιημένα και αποκομμένα από την πολιτική ζωή στο πλαίσιο διαμορφωμένων σχέσεων εξουσίας και υπό το πρίσμα δοξασιών και μιας συνήθειας συνεχών πρακτικών αποκλεισμού, ζουν σε κατάσταση συνεχούς επισφάλειας στα όρια του κοινωνικού συνόλου, εντός και εκτός της κοινωνίας, ταυτόχρονα. Βλ. Βαρίκα, Ε. (2013), *Οι Απόβλητοι του Κόσμου. Μορφές του Παρία*. Μτφ. Π. Αγγελόπουλος – επ. Λ. Ρινόπουλος. Αθήνα: Πλέθρον, σ. 110.

²⁷ Την κοινωνική αυτή κατάσταση εγγυώνται νόμοι, τελετουργικές πρακτικές και αόρατοι φραγμοί, ενώ είθισται να συνδέεται με μια ιδιαίτερη θέση στον κοινωνικό καταμερισμό εργασίας, η οποία άπτεται μιας οικονομικής δραστηριότητας μεγάλης εμβέλειας και αναγκαίας φύσης. Βλ. Βαρίκα, Ε. (2013), στο ίδιο, σ. 100.

²⁸ Βλ. Μπάουμαν, Ζ. (2009), *Ρευστοί καιροί. Η ζωή στην εποχή της αβεβαιότητας*. Προλογικό σημείωμα – μετάφραση, Δ. Γεώργιας. Αθήνα: Μεταίχμιο, σ. 57.

δυναμική της καπιταλιστικής ανάπτυξης, σε συνδυασμό με τη θεαματική δημογραφική έκρηξη διεθνώς και τα προβλήματα επιβίωσης τα οποία αντιμετωπίζουν οι χειμαζόμενοι από τη φτώχεια, τις πολιτικές αναταραχές ή τους πολέμους λαοί της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, ανάμεσα στους οποίους και οι Έλληνες, αυξάνονται κατακόρυφα οι μεταναστευτικές ροές, προς τον «Νέο Κόσμο» ιδιαίτερα, προσδίδοντας στο μεταναστευτικό φαινόμενο νέο πρόσωπο, έντονο δυναμισμό και πρωτοφανή μαζικότητα²⁹.

Αν, όμως, το μαζικό ευρωπαϊκό μεταναστευτικό ρεύμα είχε μέχρι τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο ελεύθερη δίοδο προς τις υπερπόντιες περιοχές, τα πράγματα αλλάζουν δραστικά με το τέλος του σε συνάρτηση με τις ραγδαίες αλλαγές που επέφερε αυτός σ' όλους τους τομείς της πρώτης μεταπολεμικής κοινωνίας και στον διεθνή οικονομικό και πολιτικό συσχετισμό δυνάμεων. Βασικότερες από αυτές, η κυριαρχία της οικονομίας της αγοράς διεθνώς, η ανάδειξη -στο πλαίσιο του θριάμβου της «αρχής των εθνοτήτων»- του εθνικού κράτους στην επικρατούσα μορφή πολιτικής οργάνωσης και ο πολλαπλασιασμός των εθνικών κρατών στη βάση αυτής της πολιτικής συνθήκης, η οποία τα αναγνώριζε ως ιδιαίτερες πολιτικές και παραγωγικές οντότητες³⁰.

Η βαθμιαία κατίσχυση του δυτικού αυτού προτύπου πολιτικής οργάνωσης, το οποίο βασίστηκε στη σύνδεση του «τόπου» με το «έθνος»³¹, επηρέασε καθοριστικά το μεταναστευτικό φαινόμενο, τη διαχείριση αλλά και τις προσλήψεις του³². Το εθνοκρατικό μόρφωμα, στην «αυτονόητη» ταύτιση με την κοινωνία του, έπρεπε να καταξιωθεί στη συνείδηση του κοινωνικού συνόλου που κατοικούσε στην εδαφική επικράτειά του ως ο ιδανικός πολιτικός σχηματισμός και η κυρίαρχη εξουσία³³,

---

²⁹ Βλ. Βεντούρα, Λ. (1994), *Μετανάστευση και Έθνος ...* ό.π. σσ. 11, 13.

³⁰ Βλ. Μάρκου, Π. - Μάρκου, Κ. - Αρναουτέλη, Μ. (Ιανουάριος – Μάρτιος, 2002), «Νεοφιλελεύθερη ανάπτυξη και το πρόβλημα της μετανάστευσης». *Θέσεις*, τευχ. 78.

³¹ Ως ασαφούς θεωρητικής έννοιας που, σύμφωνα με την εθνικιστική ιδεολογία, δομείται στη βάση επιστημονικά αμφισβητούμενων, εν πολλοίς, στοιχείων (της κοινής καταγωγής -όχι υποχρεωτικά πραγματικής- της γλώσσας ή του πολιτισμού) τα οποία συγκροτούν την ομοιότητα ενός λαού και τη διάκρισή του από τους άλλους, καλλιεργούν το αίσθημα του συνανήκειν και δημιουργούν το δικαίωμα αλλά και την υποχρέωση συμμετοχής στην κοινωνική σταθερότητα και τον εθνικό αυτοκαθορισμό. Βλ. Smith, A. (1986), *The Ethnic Origins of Nations*. Oxford: Blackwell, σ. 25 και Hobsbawm, E.J. (1994), *Έθνη κι Εθνικισμός από το 1780 μέχρι σήμερα. Πρόγραμμα – Μύθος – Πραγματικότητα*. Μτφ. Χρυσ. Νάντρις. Αθήνα: Μ. Καρδαμίτσας, σ. 17.

³² Βλ. Βεντούρα, Λ. «Γηγενείς / μετανάστες: Οροθέτηση και μετατόπιση κοινωνικών συνόρων» στο Βεντούρα, Λ. (επ.) (2011), *Μετανάστευση και κοινωνικά σύνορα. Διαδικασίες αφομοίωσης, ενσωμάτωσης ή αποκλεισμού*. Αθήνα: Νήσος, σ. 15.

³³ Τη σύζευξη πολιτικής και εξουσίας στην εθνοκρατική οντότητα, πριν το εθνικό κράτος υπό την πίεση των δυνάμεων της παγκοσμιοποίησης αναγκαστεί να εκχωρήσει πολλές από τις αρμοδιότητες

προκειμένου να νομιμοποιήσει τη δύναμη και την πολιτική του τόσο στο εσωτερικό του όσο και στο υπό διαμόρφωση διακρατικό σύστημα³⁴, ώστε να καταφέρει να αυτοδικαιωθεί, να διατηρηθεί και να εξελιχθεί κατακτώντας μια καλή θέση στη διακρατική ιεραρχία. Για να υλοποιήσει τους στόχους του, όφειλε να προβεί στην ομογενοποίηση του συλλογικού σώματος εντός των εδαφικών ορίων του³⁵, να επιτύχει τη συναρμογή του γεννώντας στα άτομα που το συναπάρτιζαν συναισθήματα συμμετοχής στη φαντασιακή εθνική κοινότητα³⁶ και να εξασφαλίσει τη συνοχή του με την οικοδόμηση της εθνικής ταυτότητας και την καλλιέργεια της συλλογικής συνείδησης μέσω της ενίσχυσης των πολιτικών και πολιτισμικών, κυρίως, ιστών, αλλά και τη συστηματική ανάπτυξη της οικονομίας του³⁷.

Η επίτευξη των παραπάνω στόχων και η εξασφάλιση της κοινωνικής συναίνεσης που αυτή συνεπαγόταν, θα προσέδιδαν στην πολιτική οντότητα την «εθνοκρατική» της ταυτότητα. Στη βάση αυτής θα νομιμοποιούσε και θα δικαίωνε την ισχύ της τόσο απέναντι στα άλλα κράτη όσο και απέναντι στους πολίτες της³⁸ ως κυρίαρχης δύναμης που διέθετε το μονοπωλιακό δικαίωμα να δημιουργεί τάξη στο χάος της εντός των ορίων της ανθρώπινης συλλογικότητας μέσω της χρησιμοποίησης ενός συνόλου θεσμών και κανόνων που όριζαν τις επιτρεπτές και μη επιτρεπτές πράξεις και της αξιοποίησης διαδικασιών συμβολικής βίας και καταστολής³⁹.

Κάτω από αυτές τις συνθήκες, η κρατική οντότητα συνδέθηκε νομικά με το εθνικό σώμα με κριτήριο την ιθαγένεια, η οποία αναγνωρίστηκε ως νομικός δεσμός που συνδέει τα άτομα με την πολιτεία στον λαό της οποίας ανήκουν -και επί του

και τις λειτουργίες του σε υπερεθνικές δομές κι οργανισμούς, περιγράφει παραστατικότερα ο Μπάουμαν, Ζ. στο βιβλίο του (2009), *Ρευστοί καιροί ...*, ό.π. σ. 16. «Από την ανάδυση του σύγχρονου κράτους και μέχρι πρόσφατα, η πολιτική και η εξουσία συγκροτούσαν ένα ζευγάρι που θεωρούταν λογικό να μοιράζεται το νοικοκυριό του εθνικού κράτους 'μέχρι να τους χωρίσει ο θάνατος'».

³⁴ Βλ. Cohn, H. (1965), *Nationalism. Its Meaning and History*. Princeton: Van Nostrand, σ. 20.

³⁵ Αφού η οποιαδήποτε κοινωνία ισχύει στον βαθμό που τα μέλη της αποκτούν «έναν ευπρεπή βαθμό συμμόρφωσης στους κανόνες της» και στοχεύουν, τουλάχιστον γενικά, στην πραγματοποίηση κοινών σκοπών. Βλ. Johnson, E.S. (1956), *Theory and Practice of the Social Studies*. USA: MacMillan, σ. 321.

³⁶ Βλ. Anderson, B. (1991), *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso.

³⁷ Για τον ρόλο της οικονομίας ως πρόσθετου παράγοντα της σταθεροποίησης και της ανάπτυξης των εθνικών κρατών, βλ. Hobsbawm, E. J. (1994), *Έθνη κι εθνικισμός από το 1780 μέχρι σήμερα*. Πρόγραμμα – Μύθος Πραγματικότητα. Μτφ. Χρυσ. Νάντρις. Αθήνα: Μ. Καρδαμίτσας, σ. 48 και Minogue, K.R. (1967), *Nationalism*. New York: Basic Books, σ. 27.

³⁸ Βλ. Cohn, H. (1965), *Nationalism ...*, ό.π. σ. 16.

³⁹ Το δικαίωμα αυτό -που προέβαλε ως αδιαμφισβήτητο το έθνος-κράτος και γινόταν αποδεκτό ως τέτοιο από τα άλλα κράτη, έστω- στη διάκριση ανάμεσα στην τάξη και το χάος, τον νόμο και την ασυδοσία, το ανήκειν και το αποκλείεσθαι, συνιστά δομικό στοιχείο και καταστατικό προνόμιο της κρατικής κυριαρχίας, χάρη στο οποίο καταξιώνεται στη συνείδηση των πολιτών της η εξουσία της και νομιμοποιούνται οι αξιώσεις της επ' αυτής. Βλ. Bauman, Z. (2005), *Σπαταλημένες ζωές ...*, ό.π. σ. 58.

οποίου αυτή έχει δικαιοδοσία- και αναδείχθηκε σε ισοδύναμο της ιδιότητας των πολιτών-μελών του εθνικού σώματος και προϋπόθεση της συμμετοχής τους στην πολιτική ζωή⁴⁰. Μ' αυτή της την ιδιότητα αναγορεύτηκε σε κριτήριο δόκιμης και νομικά κατοχυρωμένης διάκρισής τους από τους «ξένους», τους αλλοδαπούς μετανάστες και πρόσφυγες στην προκειμένη περίπτωση, καθώς οι τελευταίοι, όντας μη γηγενείς, στερούνταν της ιδιότητας των μελών της συγκροτημένης σε κράτος πολιτικής κοινότητας⁴¹ και, ως εκ τούτου, αυτής των φορέων της εθνικής κυριαρχίας. Από τη στιγμή που οι τελευταίοι αποκλείονταν από το σώμα των πολιτών, μετέπιπταν σύμφωνα με το εθνοκρατικό δίκαιο στην κατάσταση των «ανθρώπινων όντων καθεαυτά» και καταλάμβαναν περιθωριακή νομική και πολιτική θέση⁴² χωρίς τη δυνατότητα να διεκδικήσουν κρατική προστασία και διεύρυνση δικαιωμάτων⁴³, μια που τα τελευταία προηγούνται των νομικών κανόνων και «εκπροσωπούν την πρωταρχική μορφή εγγραφής της «γυμνής» φυσικής ζωής στη νομικο-πολιτική τάξη του έθνους-κράτους»⁴⁴.

Η «κατάσταση εξαίρεσης», στην οποία έθετε κατ' αυτόν τον τρόπο το νεωτερικό εθνικό κράτος τους μετανάστες/πρόσφυγες ασκώντας στο πλαίσιο της κυρίαρχης εξουσίας του τον βιοπολιτικό έλεγχο των σωμάτων τους τόσο σε ατομικό όσο και σε μαζικό επίπεδο⁴⁵, απέβλεπε στην ικανοποίηση της ανάγκης να διατηρήσει πάση θυσία την υποσκαπτόμενη από αυτούς ομοιογένεια του συλλογικού σώματος εντός των συνόρων του, που αποτελούσε τη *sine qua non* συνθήκη για τη υπεράσπιση

---

⁴⁰ Βλ. Βεντούρα, Λ. (2011), *Μετανάστευση και Κοινωνικά Σύννορα ...*, ό.π. σ. 23.

⁴¹ Βλ. Lochak, D. (1985), *Etrangers: De quell droit?* Paris: PUF, σ. 36.

⁴² Την απαξίωση της ιδιότητας του «ανθρώπου καθεαυτόν» στους σύγχρονους καιρούς αποδίδει ιδιαίτερα εύστοχα και περιεκτικά η φράση της Arendt, «σε αυτόν τον τρελό κόσμο είναι πολύ πιο εύκολο να γίνεις αποδεκτός ως ένας 'σπουδαίος άνθρωπος' παρά ως ένα απλό ανθρώπινο ον». Βλ. Arendt, H. «Εμείς οι πρόσφυγες», στο Arendt H., Agamben, G. & Traverso, E. (2015), *Εμείς οι πρόσφυγες*. Μτφ. Κ. Δεσποινιάδης, Άκ. Γαβρηλίδης. Επιμέλεια Ν. Κούρκουλος. Αθήνα: Εικοστού Πρώτου, σ. 23.

⁴³ Βλ. Arendt, H., «Εμείς οι πρόσφυγες» ... , στο ίδιο, σσ. 27-28.

⁴⁴ Βλ. Agamben, G. «Πέρα από τα δικαιώματα του ανθρώπου», στο Arendt, H., Agamben, G. & Traverso, E. (2015), *Εμείς οι πρόσφυγες*, ό.π. σσ. 42-43. Σύμφωνα με τον διεθνούς κύρους Ιταλό φιλόσοφο, ο ιδεότυπος του αποκλεισμένου νομικά και κοινωνικο-πολιτικά όντος, είναι ο «homo sacer» του αρχαϊκού ρωμαϊκού δικαίου, μια ανιγματική φιγούρα που χωρίς να εμπίπτει στην επικράτεια του θείου νόμου, έχει τεθεί εκτός ανθρώπινης δικαιοδοσίας, με συνέπεια η ζωή του να στερείται οποιασδήποτε αξίας τόσο από θείας όσο και ανθρώπινης άποψης, να είναι, συνεπώς, άχρηστη -γι' αυτό, «άθνη» αλλά και «φονεύσιμη»- και να εκτίθεται σε σχέσεις εγκατάλειψης και αποκλεισμού. Βλ. Agamben, G. (2005), *Homo sacer ...* ό.π., σσ. 130, 136.

⁴⁵ Βλ. Foucault, M. (1982), *Η Ιστορία της Σεξουαλικότητας. Η δίψα της γνώσης*. Μτφ. Γκ. Ροζάκη, τ. 1^{ος}. Αθήνα: Ράππας, σσ. 172, 175 (Πρωτότυπο, *Histoire de la sexualité. La volonté de savoir*, I. Gallimard, 1978).

των προνομίων του στη νεωτερική πραγματικότητα του α΄ μισού του 20^{ου} αιώνα⁴⁶. Στην ίδια λογική του εθνικού κράτους θα πρέπει να αναζητηθεί το σκεπτικό που οδήγησε τη μεσοπολεμική Ευρώπη -δημογραφικά και εδαφικά αναδιαρθρωμένη με το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου- στην ανταλλαγή πληθυσμών ως λύσης στο ακανθώδες πρόβλημα των εθνοπολιτικών και φυλετικών μειονοτήτων οι οποίες διατάρασαν την ομοιογένεια και διασπούσαν τη συνοχή του εθνικού σώματος των χωρών της, δημιουργώντας ορατούς κινδύνους για τη διεθνή ειρήνη⁴⁷.

Η συγκεκριμένη λογική, η οποία νομιμοποιούσε το καθεστώς διακριτικής μεταχείρισης των προσφύγων ως κατηγορίας που «θέτει υπό ριζική διερώτηση τις αρχές του έθνους-κράτους»⁴⁸ και την περιθωριακή τους θέση στις κοινωνίες υποδοχής στο όνομα της υπεράσπισης του εθνικού συμφέροντος, αποτέλεσε τον ακρογωνιαίο λίθο της ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής του 20^{ου} αιώνα, στην οποία περιλαμβανόταν, πλέον, και η πολιτική υποδοχής των προσφύγων⁴⁹. Την πολιτική αυτή επέτειναν και νομιμοποίησαν αφενός, το νέο, ογκώδες κύμα προσφυγικών μαζών που διέσπειραν σε όλη την Ευρώπη οι φυλετικοί νόμοι στη Γερμανία και ο Εμφύλιος στην Ισπανία λίγα χρόνια μετά το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου και αφετέρου, οι μάζες των εκτοπισμένων για τα πολιτικά τους φρονήματα προσώπων, που, με το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου και τη συγκρότηση των δύο «κλειστών» μεταξύ τους, ανταγωνιστικών οικονομικά και ιδεολογικο-πολιτικά συνασπισμών, εγκατέλειψαν εκούσια τις πατρίδες τους υπό την πίεση πολιτικών διώξεων και των παρεπομένων τους.

Η μεταπολεμική μεταναστευτική κίνηση στην Ευρώπη, διαφοροποιείται ουσιαστικά από το προπολεμικό μεταναστευτικό ρεύμα τόσο ως προς το είδος και τη φύση του όσο και ως προς τη θεσμική αντίληψη αλλά και τις πολιτικές δραστηριοποίησης των ευρωπαϊκών κρατών για τη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών. Το καθεστώς της έντονης οικονομικής ανισομέρειας που δημιουργείται μεταπολεμικά στο πλαίσιο του μονοπωλιακού καπιταλισμού⁵⁰ ανάμεσα στις

---

⁴⁶ Βλ. Μουσούρου, Λ. Μ. (2003), *Μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη*. Αθήνα: Gutenberg, σσ. 21-22.

⁴⁷ Βλ. Μουσούρου, Λ. Μ. (2003), *Μετανάστευση και μεταναστευτική ...*, στο ίδιο, σ. 22.

⁴⁸ Βλ. Agamben, G. «Πέρα από τα δικαιώματα του ανθρώπου» ..., ό.π. σ. 46.

⁴⁹ Βλ. Μουσούρου, Λ. Μ. (2003), *Μετανάστευση και μεταναστευτική ...*, ό.π. σ. 23.

⁵⁰ Βλ. Κασιμάτη, Κ. (1984), *Μετανάστευση – Παλιννόστηση. Η προβληματική της δεύτερης γενιάς*. Αθήνα: Ε.Κ.Κ.Ε., σσ. 13-14.

τεχνολογικά αναπτυγμένες χώρες της Δυτικής Ευρώπης⁵¹ και τις οικονομικά υπανάπτυκτες του ευρωπαϊκού Νότου, δημιουργεί ένα ισοζύγιο προσφοράς και ζήτησης εργασίας το οποίο συντείνει στη συγκράτηση των μεταναστευτικών εκροών εντός της Ευρώπης. Διαμορφώνεται, έτσι ένα εκτεταμένο ρεύμα ενδοευρωπαϊκής μετανάστευσης, διπλής, συχνά, κατεύθυνσης –από και προς την ίδια χώρα⁵² στη βάση της λογικής των φιλοξενούμενων εργατών με ορισμένου χρόνου άδειες εργασίας⁵³. Η κατάρρευση του αποικιακού καθεστώτος, εξάλλου, και η εσπευσμένη επιστροφή μεγάλου αριθμού των τέως αποίκων (αλλά και γηγενών των τέως αποικιών του Τρίτου Κόσμου) στις ευρωπαϊκές «μητροπόλεις», διογκώνει το μεταναστευτικό ρεύμα προς την Ευρώπη μέσα σ' ένα κλίμα εντεινόμενης παγκοσμιοποίησης της οικονομίας και επέκτασης του διεθνούς δικαίου, στη βάση του οποίου ορισμένα κράτη παραχωρούν στους νόμιμους μετανάστες το δικαίωμα πρόσβασης στις παροχές του κράτους πρόνοιας, αμβλύνοντας τις διακρίσεις μεταξύ αυτών και των πολιτών τους⁵⁴.

Αν, όμως, το μεταναστευτικό φαινόμενο αντιμετωπιζόταν στην πρώτη μεταπολεμική περίοδο από τα Δυτικο-ευρωπαϊκά κράτη ως κορυφαία αναγκαιότητα της καπιταλιστικής τους συσσώρευσης, τα πράγματα αρχίζουν να αλλάζουν από τα τέλη της δεκαετίας του '70, συνηγορούσης και της προϋούσας οικονομικής κρίσης που αρχίζει να πλήττει τη Δύση από τις αρχές της. Η «ένδοξη τριακονταετία» της μεταπολεμικής ανοικοδόμησης, της κοινωνικής συμφωνίας και της καπιταλιστικής ανάπτυξης που ακολούθησε τον παροπλισμό του αποικιακού συστήματος και την άνθηση των εθνών-κρατών⁵⁵, παραχωρεί σταδιακά τη θέση της στον «θαυμαστό καινούριο κόσμο». Αυτόν της ανεξέλεγκτης παγκοσμιοποίησης του κεφαλαίου, της ηγεμονίας του νεοφιλελεύθερου πρότυπου οικονομίας, των ανοιχτών συνόρων, του κατακλυσμού της πληροφορίας, της χωρίς προηγούμενο όξυνσης των ανισοτήτων τόσο σε εθνικά όσο και σε διεθνή πλαίσια και της ολοένα και μεγαλύτερης αίσθησης

---

⁵¹ Βλ. Dollot, L. (1965), *Les Migrations Humaines*. Paris: PUF, σ. 122, όπως παρατίθεται στο Μουσούρου, Α. Μ. (2003), *Μετανάστευση και μεταναστευτική ...*, όπ. σ. 37.

⁵² Βλ. Μουσούρου, Α. Μ. (2003), *Μετανάστευση και μεταναστευτική ...*, στο ίδιο σσ. 37- 40.

⁵³ Χαρακτηριστικό παράδειγμα φιλοξενούμενων εργατών είναι οι Γκάσταρμπαϊτερ' στην Δυτική Γερμανία, πάνω στους οποίους στηρίχθηκε, σε μεγάλο βαθμό, η εκβιομηχάνιση και η οικονομική ανόρθωση της χώρας μετά την ήττα της στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Για περισσότερα για τους Γκάσταρμπαϊτερ βλ. το βιβλίο της Μουσούρου, Α. Μ. (1993), *Από τους Γκάσταρμπαϊτερ στο πνεύμα του Σένγκεν. Προβλήματα της σύγχρονης μετανάστευσης στην Ευρώπη*. Αθήνα: Gutenberg.

⁵⁴ Βλ. Βεντούρα, Α. «Γηγενείς / μετανάστες ... », ό.π. σ. 29.

⁵⁵ Βλ. Χομπσμπάουμ, Ε. «Αντίο σε όλα αυτά ...» στο Βούλγαρης Γ. (1992), *Η επόμενη ημέρα: μετά την πτώση του «παρκατού σοσιαλισμού»*. Επιμέλεια Βούλγαρης Γ. Μτφ. Χρ. Αγριαντόνη. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής, σσ. 46-47.

απελπισίας και αποκλεισμού για ένα μεγάλο τμήμα του υπόλοιπου κόσμου πέραν των κρατών του πλούσιου Βορρά⁵⁶.

Σ' αυτό το πλαίσιο, ο χώρος των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, του χρηματοπιστωτικού συστήματος, της οικονομίας, του εμπορίου και της πληροφορίας αποκτά παγκόσμιες διαστάσεις⁵⁷, με συνέπειες την ανάδειξη ενός ανεξάρτητου χώρου συναλλαγών πέρα από τα φυσικά και τα νομικά όρια του έθνους-κράτους και την ανάπτυξη νέων δυνατοτήτων, κοινωνικών σχέσεων και δικτύων εξουσίας, που υπερβαίνουν τα εθνικά σύνορα συνεπιφέροντας τη μείωση της ισχύος των τοπικών⁵⁸. Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες, στις τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα και ειδικά μετά την κατάρρευση του λεγόμενου «υπαρκτού σοσιαλισμού», που προκάλεσε τη ριζική αναδιάταξη του παγκόσμιου οικονομικού και πολιτικού πεδίου επιτρέποντας στη «λογική του κεφαλαίου» όχι μόνον να επιβληθεί διεθνώς, αλλά και να επιτύχει την παγκοσμιοποίηση της κυριαρχίας του καπιταλισμού⁵⁹, το μεταναστευτικό φαινόμενο μπαίνει σε μια «άλλη» τροχιά. Αποκτά καινούριες διαστάσεις και νέους τρόπους πρόσληψης και αντιμετώπισής του σε άμεση συνάρτηση με την αποδυνάμωση των υφιστάμενων μορφών εθνικής «κυβέρνησης», καθώς μεγάλο μέρος της διαθέσιμης μέχρι πρότινος στα εθνικά κράτη εξουσίας μεταβιβάζεται στον πολιτικά ανεξέλεγκτο παγκόσμιο χώρο⁶⁰.

Στην περίπτωση της Ευρώπης, η ανάδειξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε προηγμένης μορφής υπερεθνική δομή και υπολογίσιμης οικονομικής δύναμης διεθνή «πολιτεία», υποχρέωσε τα δυτικοευρωπαϊκά εθνικά κράτη, ιδιαίτερα τα λιγότερο ισχυρά και οικονομικά αντάρκτη, σε σταδιακή μείωση του ρόλου τους ως κυρίαρχων πολιτικών οντοτήτων μέσω της εκχώρησης ενός βαθμιαία μεγεθυνόμενου μέρους της

---

⁵⁶ Βλ. Hall, Stewart (Χειμώνας 2001-2). "Out of a clear blue sky", *Soundings*, σσ. 9-15, όπως παρατίθεται στο Bauman, Z. (2005), *Σπαταλημένες ζωές ...*, ό.π. σ. 112.

⁵⁷ Βλ. Bauman, Z. (2004), *Παγκοσμιοποίηση. Οι συνέπειες για τον άνθρωπο*. Μτφ. Χρ. Βαλλιανός – επιμέλεια Ξανθ. Τσελέντη. Αθήνα: Πολύτροπον, σ. 10.

⁵⁸ Βλ. Μπεκ, Ούλριχ (1999), *Τι είναι παγκοσμιοποίηση*; Μτφ. Γ. Παυλόπουλος. Αθήνα: Καστανιώτης, σσ. 72-76 (Α' έκδοση, 1997).

⁵⁹ Βλ. Χομπσμπάουμ, Ε. «Αντίο σε όλα αυτά ...» ό.π. σ. 49.

⁶⁰ Η σύζευξη δύναμης/εξουσίας και πολιτικής, που είχε επιτύχει το εθνικό κράτος μέσα από την ανάπτυξη θεσμών και μηχανισμών πολιτικής και διακυβέρνησης, βασισμένων στη συγχώνευσή τους εντός της εδαφικής ενότητας έθνους και κράτους, διαρρηγνύεται σήμερα στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης «με τη δύναμη/εξουσία εν μέρει να διοχετεύεται στον κυβερνοχώρο, εν μέρει να στρέφεται προς τις επιθετικές και σκληρές απολιτικές αγορές και εν μέρει να «εκχωρείται» ... στο πεδίο της 'πολιτικής της ζωής' των άρτι 'πολιτογραφημένων' ... ατόμων». Βλ. Μπάουμαν, Ζ. (2009), *Ρευστοί καιροί...*, ό.π. σσ. 16-17 και Bauman, Z. (2011), *Παράπλευρες απώλειες. Κοινωνικές ανισότητες στην εποχή της παγκοσμιοποίησης*. Μτφ. Εύα Παραδέλλη – επιμέλεια Θ. Παραδέλλης. Αθήνα: Εικοστού Πρώτου, σ. 41.

εξουσίας τους στην υπερκρατική ευρωπαϊκή οντότητα, προκειμένου να μην περιθωριοποιηθούν από τις διεθνείς διαδικασίες και συναλλαγές⁶¹, καθώς η οικονομική ανάπτυξη είχε πλέον ξεφύγει από τον έλεγχο τους⁶². Αποτέλεσμα της αναγκαστικής τους αυτής επιλογής, ήταν η βαθμιαία αποστέρησή τους από τις παραδοσιακές μορφές ελέγχου, στις οποίες χρωστούσαν μέχρι τότε την ισχύ τους⁶³, η σταδιακή αποδιάρθρωση των κοινωνικών θεσμών και η έκπτωση των προστατευτικών τους λειτουργιών απέναντι στους πολίτες τους, μέσω των οποίων εκπλήρωναν την υπόσχεση να τους παρέχουν τάξη και ασφάλεια ενάντια σε κοινωνικά δεινά και ατομικά ατυχήματα με αντίδωρο, στη βάση της λογικής του κοινωνικού συμβολαίου, την αναγνώριση και την αποδοχή από μέρους των υπηκόων της κυρίαρχης εξουσίας τους⁶⁴.

Απογυμνωμένα από ένα μεγάλο μέρος των κυριαρχικών δικαιωμάτων τους, - ως μηχανισμών βιοπολιτικού ελέγχου και χειραγώγησης των σωμάτων εντός των ορίων τους με στόχο την επίτευξη της τάξης και τη διαφύλαξη της ασφάλειας του όλου πληθυσμού μέσω της «κανονικοποίησής» του⁶⁵- και αποστερημένα των δυνατοτήτων τους να ρυθμίσουν τις δια-ταραχές στο οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό τους επίπεδο, τα εθνικά κράτη βλέπουν την κοινωνική ισορροπία τους να διαταράσσεται και τη συνοχή του συλλογικού τους σώματος να διαρρηγνύεται. Η αβεβαιότητα και η επισφάλεια τις οποίες γεννά η κατεδάφιση του κοινωνικού τους χαρακτήρα σε συνδυασμό με τον εντεινόμενο φόβο της προσωπικής «τρωτότητας» που προκαλεί στους πολίτες τους η αίσθηση απώλειας του ελέγχου της ζωής και του μέλλοντός τους λόγω της οικονομικής ανασφάλειας που τους δημιουργούν η λογική των ελεύθερων αγορών και ο σκληρός οικονομικός ανταγωνισμός, υπονομεύουν τα θεμέλια της κρατικής εξουσίας και δοκιμάζουν τη νομιμότητά της⁶⁶.

---

⁶¹ Βλ. Βεργόπουλος, Κ. (1999), *Παγκοσμιοποίηση η μεγάλη Χίμαιρα*, ό.π. σ. 12.

⁶² Βλ. Μπεκ, Ούλριχ (1999), *Τι είναι παγκοσμιοποίηση; ...* ό.π. σ. 79.

⁶³ Βλ. Βεργόπουλος, Κ. (1999), *Παγκοσμιοποίηση η μεγάλη Χίμαιρα*, ό.π. σ. 71.

⁶⁴ Βλ. Bauman, Z. (2005), *Σπαταλημένες ζωές ...*, ό.π. σ. 86.

⁶⁵ Η τεχνολογία του βιοπολιτικού ελέγχου, ο οποίος συνιστά χαρακτηριστικό γνώρισμα των νεωτερικών κοινωνιών και συστατικό στοιχείο της ανάπτυξης του καπιταλισμού, εστιάζει κατά τον Foucault πάνω στη ζωή προσπαθώντας να προβλέψει τυχόν αντικοινωνικές συμπεριφορές του πληθυσμού και να τις καταστείλει εν τη γενέσει τους θυσιάζοντας στην ανάγκη άτομα ή ομάδες ατόμων με στόχο την επίτευξη μιας κοινωνικής ισορροπίας που διασφαλίζει την εθνοπολιτική οντότητα από εσωτερικούς κινδύνους και φαινόμενα αποδιάρθρωσης και αποσύνθεσής της. Βλ. Foucault, M. (1982), *Ιστορία της Σεξουαλικότητας ...*, ό.π. σσ. 172, 175 και του Ίδιου, "Society must be defended" στο Bertani, M. & Fotana A. (eds) (2003), *Society must be defended: Lectures, at the College de France 1975-76*, London, p. 245.

⁶⁶ Βλ. Bauman, Z. (2005), *Σπαταλημένες ζωές ...*, ό.π. σσ. 86-87.

Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες, η μετανάστευση μετατρέπεται σε σοβαρό πρόβλημα για τα Δυτικοευρωπαϊκά -και όχι μόνον- κράτη, ένα ακόμη δίπλα στα άλλα που σχετίζονται με τη συνοχή και τη διατήρησή τους ως αυτόνομων εθνοπολιτικών οντοτήτων, το οποίο εντείνει τη «μερική κρίση» που βιώνουν και επιτείνει την αμφισβήτηση της κυριαρχίας τους. Πολύ περισσότερο που η απορρύθμιση των πολέμων, την οποία προκαλεί η «αρνητική» παγκοσμιοποίηση⁶⁷, η ανάδυση αποσχιστικών και αυτονομιστικών κινημάτων ανά τον κόσμο και η έκρηξη τοπικών και διακρατικών συρράξεων, αυξάνουν κατακόρυφα τις μεταναστευτικές ροές απελπισμένων προσφύγων, οι οποίες θέτουν σε δοκιμασία το σύστημα του έθνους-κράτους στο οποίο καταφεύγουν και την αρχή της εθνικής του κυριαρχίας⁶⁸.

Σ' αυτό το πλαίσιο, το τελευταίο, προκειμένου να διασώσει ό,τι απέμεινε από το καθεστώς της κυριαρχίας του σ' έναν «τακτό» χώρο⁶⁹, είναι υποχρεωμένο να ανακαλύψει ή να συγκροτήσει έναν νέο «τύπο νομιμοποίησης» που να του επιτρέπει να ικανοποιεί εξόφθαλμα αντιφατικές ανάγκες: αφενός, τη διατήρηση με κάποιον τρόπο των χαρακτηριστικών του ως κυρίαρχης οντότητας και αφετέρου, την απρόσκοπτη λειτουργία του ως τμήματος του παγκοσμιοποιημένου κόσμου του κεφαλαίου, των επιχειρήσεων, του εμπορίου και της πλανητικής επικοινωνίας. Σ' αυτόν τον τύπο νομιμοποίησης θα πρέπει να εδράζεται η επιβεβαίωση της κρατικής εξουσίας και το αίτημα της πειθαρχίας των πολιτών στις πολιτικές και τις αποφάσεις της, όχι πλέον θεμελιωμένα στο ζεύγμα κοινωνική ανασφάλεια – κοινωνική προστασία, αλλά στο δόγμα της προστασίας των πολιτών από απειλές κατά της προσωπικής τους ασφάλειας σε συνθήκες κατάστασης συνεχούς έκτακτης ανάγκης⁷⁰. Έτσι, θα νομιμοποιήσει το μονοπώλιο της εξουσίας του να διακρίνει και να εξαιρεί στο πλαίσιο του βιοπολιτικού ελέγχου εντός των συνόρων του άτομα που

⁶⁷ Υπό την έννοια της «επιλεκτικής παγκοσμιοποίησης του εμπορίου και του κεφαλαίου, της επιτήρησης και της πληροφόρησης, της βίας και των όπλων, του εγκλήματος και της τρομοκρατίας». Βλ. Μπάουμαν, Ζ. (2009), *Ρευστοί καιροί ...*, ό.π. σ. 24.

⁶⁸ Βλ. Agamben, G. «Πέρα από τα δικαιώματα του ανθρώπου» ..., ό.π. σσ. 44-46.

⁶⁹ Υπό την έννοια του χώρου ο οποίος διέπεται από κανόνες, όπου «κανόνας» είναι εκείνο που απαγορεύει και αποκλείει, κατά τον Bauman, Ζ. (2005), *Σπαταλημένες ζωές, ...* ό.π. σ. 55.

⁷⁰ Ο Giorgio Agamben επισημαίνει ότι: «...σε αυτό το ασταθές περιβάλλον στο οποίο οι κυβερνήσεις δεν αποσκοπούν να διατηρήσουν την τάξη, αλλά να διαχειριστούν την αταξία, τα σύγχρονα κράτη, αντιλαμβάνονται την ζωή των πολιτών τους ως το διακύβευμα της πολιτικής τους, καθιστώντας την «βιοπολιτική» συνώνυμη με την «κατάσταση εξαίρεσης», ως τρόπο διακυβέρνησής τους. Πρόκειται για μια πολιτική η οποία δεν χρειάζεται πλέον να κηρύσσεται καθώς έχει διαχυθεί σε όλο τον πλανήτη...». Βλ. Agamben, G. (2011), Η πλήρης συνέντευξη που παραχώρησε ο Ιταλός πολιτικός φιλόσοφος στον Άκη Γαβριηλίδη, για το τρίτο κανάλι της Ελληνικής Τηλεόρασης (Ε.Ρ.Τ. 3) και ειδικότερα για την εκπομπή «Τόποι ζωής, τόποι ιδεών» του Γιώργου Κεραμιδιώτη. Πλήρες κείμενο στην Αγγλική: <https://nomadicuniversality.com/2015/10/30/giorgio-agamben-on-biopolitics-the-greek-tv-interview-2/> προσπελάστηκε 25/07/2018. Η συνέντευξη στα Ελληνικά: <https://nomadicuniversality.com/2012/08/15/>

«αντιμετωπίζει» ως απειλή και δημόσιο κίνδυνο αναστέλλοντας τα ήδη νομοθετικά αναγνωρισμένα δικαιώματα του ανθρώπου για λόγους που κρίνει μονομερώς ως επείγοντες και, επομένως, νομιμοποιητικούς της θυσίας των δημοκρατικών αρχών⁷¹.

Με τον τρόπο αυτό, συντελείται βαθμιαία, μεθοδικά και μεθοδευμένα η συγκρότηση ενός «κράτους-οχυρού» -στη θέση του μέχρι πρότινος ισχύοντος κράτους-πρόνοιας- με αυξημένες στο εσωτερικό του τις δυνάμεις στρατικοποίησης και καταστολής στο πλαίσιο μιας πολιτικής που ταυτίζεται με την πειθαρχία, τον περιορισμό και τον έλεγχο. Το νεοσύστατο «κράτος-φρούριο» βασίζει τη λειτουργία του σε αυστηρότερες πολιτικές διαχωρισμού και έκτακτα μέτρα ασφάλειας προκειμένου να μην τεθεί σε κίνδυνο η «υγεία της κοινωνίας» και η «ομαλή λειτουργία» του κοινωνικού συστήματος⁷² από τον ξένο, τον παρία, τον απάτριδα. Τον «παράνομο» μετανάστη/πρόσφυγα.

1.4 Νομικά κείμενα της Ένωσης

Στις ιδρυτικές συνθήκες των ευρωπαϊκών κοινοτήτων της δεκαετίας του '50 δεν υπάρχει καμία αναφορά στο άσυλο ή τη μετανάστευση καθώς το κυριότερο ζητούμενο της εποχής ήταν η υλοποίηση των τεσσάρων θεμελιωδών ελευθεριών των Συνθηκών.⁷³ Η ελεύθερη κυκλοφορία των φυσικών προσώπων που προβλεπόταν αντιμετώπιζε τα τελευταία μόνο ως οικονομικές μονάδες, αφού αφορούσε τους εργαζομένους και τους ελεύθερους επαγγελματίες που ήταν ήδη πολίτες των κρατών μελών της Ένωσης.

Ωστόσο η προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και ειδικότερα των προσφύγων, θεμελιώνονται πρωτίστως στο Διεθνές Προσφυγικό Δίκαιο και το Δίκαιο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Το πρώτο περιλαμβάνει ως επιμέρους κείμενα τη Σύμβαση της Γενεύης και το Πρωτόκολλο του 1967 για το καθεστώς των Προσφύγων, τις σχετικές με τους πρόσφυγες περιφερειακές συνθήκες, στα οποία εντάσσονται και τα κείμενα της ΕΕ. Επιπλέον στο Διεθνές Εθιμικό Δίκαιο και σε διεθνή κείμενα, όπως είναι η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών του 1950. Σε ότι αφορά το Διεθνές

---

⁷¹ Βλ. Agamben, G. (2013), *Κατάσταση Εξαιρέσεως. Όταν η 'έκτακτη ανάγκη' μετατρέπει την εξαίρεση σε κανόνα*. Μτφ. Μ. Οικονομίδου. Αθήνα: Πατάκης, σ. 24.

⁷² Βλ. Giroux, H. A. (2002), "Global capitalism and the return of garrison state", *Arena Journal*, 19, σσ. 141-160, όπως παρατίθεται στο Bauman, Z. (2005), *Σπαταλημένες ζωές ...*, ό.π. σ. 141.

⁷³ Της ελεύθερης κυκλοφορίας προσώπων, εμπορευμάτων, υπηρεσιών και κεφαλαίου.

Ανθρωπιστικό Δίκαιο, το κυριότερο κείμενο που σχετίζεται με τα προσφυγικά ζητήματα είναι οι Συμβάσεις της Γενεύης του 1949 με τα συμπληρωματικά τους πρωτόκολλα .

Σε επίπεδο Ε.Ε.⁷⁴, το πρώτο κείμενο, που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί σχετικό είναι οπωσδήποτε η Ε.Σ.Δ.Α. που υπογράφηκε το 1950 στη Ρώμη. Συγκαταλέγει τους πρόσφυγες ανάμεσα στα υποκείμενα δικαιωμάτων βάση του 1^{ου} άρθρου της. Το Ε.Δ.Δ.Α. που δημιουργήθηκε βάση της Ε.Σ.Δ.Α. είναι, ανάμεσα στ' άλλα, αρμόδιο να επανεξετάζει τις διοικητικές αποφάσεις των κρατών σχετικά με το άσυλο.⁷⁵

Το 1974 το Συμβούλιο με ψήφισμα του έθεσε την ανάγκη συνεννόησης των κρατών-μελών σε ζητήματα μεταναστευτικής πολιτικής έναντι τρίτων χωρών καθώς η μεταναστευτική πολιτική επηρέαζε και την κοινωνική πολιτική της Κοινότητας αφού είχε επιπτώσεις στην κοινοτική αγορά εργασίας.

Η Συμφωνία Σένγκεν (1986) που κατάργησε τα εσωτερικά σύνορα έθεσε το ζήτημα του κατά πόσο οι παραδοσιακοί συνοριακοί έλεγχοι ήταν επαρκείς, οπότε και δημιουργήθηκε η ανάγκη για κοινά μέτρα. Το πρώτο εξ αυτών ήταν η δημιουργία του συστήματος Schengen Information System (S.I.S.)⁷⁶ και τη καθιέρωση ενιαίου, για όλα τα κράτη μέλη, τύπου βίζας το 1995.⁷⁷ Ταυτόχρονα η Συνθήκη του Μάαστριχτ ενίσχυσε αφενός το εσωτερικό της εισάγοντας της έννοια της ευρωπαϊκής ιθαγένειας και αφετέρου ενισχύοντας τον τρίτο Πυλώνα⁷⁸ και τη διακυβερνητική συνεργασία σε ζητήματα ασύλου και μετανάστευσης επιχειρώντας να προλάβει ενδεχόμενα ανεξέλεγκτες ροές μεταναστών από την Αφρική και την Ασία.

Με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ του 1997 κοινοτικοποιήθηκαν τα ζητήματα που αφορούσαν τις θεωρήσεις, το άσυλο και τη μετανάστευση αφού υπάχθηκε στους

---

⁷⁴ Ασφαλώς Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων αρχικά

⁷⁵ Άρθρο 34 της Ε.Σ.Δ.Α.

⁷⁶ http://www.hellenicpolice.gr/index.php?option=ozo_content&lang=%27.%27&perform=view&id=26982&Itemid=898&lang= και “The Schengen Information System” <http://www.hri.org/docs/Schengen90/body4.html> προσπελάστηκαν την 01/08/2018.

⁷⁷ Κανονισμός 1683/95 του Συμβουλίου διαθέσιμο στο <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1995R1683:20080922:EL:PDF> προσπελάστηκε στις 01/08/2018.

⁷⁸ Πρόκειται για τα ζητήματα κοινού ενδιαφέροντος και αφορούν κυρίως, τον τομέα της Δικαιοσύνης και των Εσωτερικών Υποθέσεων όπως το άσυλο, την μετανάστευση, τη δικαστική συνεργασία σε αστικές και ποινικές υποθέσεις κ.α. EU Law, EU Treaties” http://europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/pdf/treaty_on_european_union/treaty_on_european_union_el.pdf σελ. 131-132, προσπελάστηκε στις 01/08/2018.

κοινοτικούς μηχανισμούς λήψης αποφάσεων και δικαστικού ελέγχου. Επίσης για πρώτη φορά γίνεται λόγος για το Χώρο Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης (Χ.Ε.Α.Δ.) και αποτέλεσε την έναρξη μιας ευρείας νομοπαραγωγικής δραστηριότητας.⁷⁹ Το πρώτο στάδιο της δραστηριότητας αυτής υπήρξε το πρόγραμμα του Τάμπερε (1999-2004) και αφορούσε στην προσπάθεια εναρμόνισης των νομοθεσιών και των θεσμικών πλαισίων των κρατών, για τη δημιουργία ενός ελάχιστου πλαισίου κοινών προδιαγραφών ανάμεσα στα κράτη-μέλη για τη διαδικασία χορήγησης ασύλου παράλληλα με τον κανονισμό του Δουβλίνου Ι και ΙΙ⁸⁰. Ταυτόχρονα στο Τάμπερε, τίθενται οι βάσεις του Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασφάλειας (Κ.Ε.Σ.Α.) το οποίο βασίζεται αφενός στην πλήρη εφαρμογή των Συμβάσεων της Γενεύης, αλλά και στην αρχή της αλληλεγγύης. Η τελευταία βρίσκει εφαρμογή στη θεσμοθετημένη βοήθεια των κρατών-μελών προς τα άλλα κράτη-μέλη που αντιμετωπίζουν προβλήματα με την εφαρμογή των διαδικασιών παροχής ασύλου ή με αυξημένες μεταναστευτικές ροές.

Ακολούθησε, η δημιουργία του Ευρωπαϊκού Οργανισμού για τη διαχείριση της επιχειρησιακής συνεργασίας στα εξωτερικά σύνορα των κρατών μελών, γνωστής ως Frontex⁸¹. Παράλληλα εκδόθηκε ο κανονισμός του Συμβουλίου σχετικά με τα βιομετρικά στοιχεία που θα έφεραν στο εξής τα διαβατήρια και τα ταξιδιωτικά έγγραφα.⁸² Περαιτέρω, ρυθμίστηκε η διαδικασία εισδοχής πολιτών τρίτων χωρών που ενέπιπταν σε ειδικές κατηγορίες όπως οι σπουδαστές ή οι επιστήμονες. Ασφαλώς το σημαντικότερο εξ αυτών των νομοθετημάτων ήταν η θέσπιση του κοινοτικού κώδικα για το καθεστώς διέλευσης προσώπων από τα σύνορα ή αλλιώς Κώδικας συνόρων Σένγκεν.⁸³ Επίσης αποφασίστηκε η υπογραφή του Πρωτοκόλλου του Ο.Η.Ε. κατά της λαθραίας μεταφοράς μεταναστών, από ξηρά, θάλασσα και αέρα, όταν αυτό εμπίπτει στην αρμοδιότητα της Ένωσης.⁸⁴

---

⁷⁹ «Προοδευτική εγκαθίδρυση ενός χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης» http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/amsterdam_treaty/a11000_el.html προσπελάστηκε στις 14/11/2018. και Στάγκου, Π. – Σαχπεκίδου, Ε. (2000), *Δίκαιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, σελ.36.

⁸⁰ Δουβλίνο ΙΙ: Κανονισμός 343/2001 του Συμβουλίου.

⁸¹ Με τον κανονισμό 2007/2004 ο οποίος τροποποιήθηκε από τον κανονισμό 836/2007 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, οι οποίοι αμφότεροι καταργήθηκαν από τον 2016/1624.

⁸² Κανονισμός 2252/2004.

⁸³ Κανονισμός 562/2006 του Συμβουλίου και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

⁸⁴ Σαχπεκίδου, Ε. (2017), «*Η πορεία της μετανάστευσης στο ενωσιακό δίκαιο στο χώρο Ελευθερίας, Ασφάλειας, Δικαιοσύνης και το Ευρωπαϊκό Σύμφωνο για τη μετανάστευση και το άσυλο*», *Επιμορφωτικό*

Η πρώτη συστηματοποίηση όσον αφορά τα ζητήματα ασύλου επέρχεται με την υιοθέτηση του Κ.Ε.Σ.Α.⁸⁵ το 2004, το οποίο συμπεριλαμβάνει συμφωνίες στα ζητήματα της προσωρινής προστασίας, των ελάχιστων απαιτούμενων κριτηρίων για την υποδοχή των αιτούντων ασύλου, αλλά και οδηγίες σχετικά με τις διαδικασίες που αφορούν τους πρόσφυγες.⁸⁶ Παρόλα αυτά, δεν υπήρχε πρόθεση και πρόβλεψη για τη δρομολόγηση ή τη θέσπιση μιας κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής ασύλου, τουλάχιστον μέχρι το 2008.

Το 2008 συμφωνήθηκε από τα κράτη-μέλη το Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο. Αυτό το στάδιο διήρκησε μέχρι το 2009 περίπου και τη Συνθήκη της Λισαβόνας η οποία σχηματοποίησε συνολικά τα προαναφερθέντα και τις λεπτομέρειες τους.⁸⁷ Η σημαντικότητα της Συνθήκης της Λισαβόνας έγκειται στο ότι ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων καθίσταται, από εκείνο το σημείο, πρωτογενές δίκαιο μαζί με τις ιδρυτικές συνθήκες αφού αποκτά δεσμευτική νομική ισχύ για τα κράτη μέλη. Το άσυλο ως δικαίωμα αναφέρεται και κατοχυρώνεται στα άρθρα 18 και 19 του Χάρτη θεμελιωδών Ελευθεριών.

Ακολούθησε το Πρόγραμμα της Στοκχόλμης το οποίο θα είχε τετραετή διάρκεια μέχρι το 2014 και το οποίο αφορούσε τη δημιουργία συνεργασίας με τρίτες χώρες και με διεθνείς οργανισμούς για ζητήματα μετανάστευσης και ασύλου.⁸⁸

1.5 Η Πολιτική του Ασύλου όπως διαμορφώθηκε από τις δύο φάσεις του Κ.Ε.Σ.Α.

Το Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου υλοποιήθηκε σε δύο φάσεις, όπως είχε προταθεί κατά την διάρκεια του Συμβουλίου του Τάμπερε. Η πρώτη φάση διήρκησε από το 1999-2005 και ο κύριος στόχος της ήταν η εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών όσον αφορά τον καθορισμό των ελάχιστων κοινών προδιαγραφών για την παροχή ασύλου.

Οι σημαντικότερη συμβολή που παρείχε η πρώτη φάση του Κ.Ε.Σ.Α. ήταν η υιοθέτηση πέντε βασικών νομικών προβλέψεων. Πρωτίστως εκδόθηκε η «Οδηγία

Σεμινάριο Δικαστικών Λειτουργιών,

http://www.esdi.gr/nex/images/stories/pdf/epimorfosi/2017/saxpekidou_metanastes.pdf

προσπελάστηκε στις 14/11/2018.

⁸⁵ Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου.

⁸⁶ Φίλης, Κ. (2017), *ό.π.*, σελ. 17.

⁸⁷ Σαχπεκίδου, Ε. (2017), *ό.π.*, προσπελάστηκε στις 14/11/2018.

⁸⁸ Σαχπεκίδου, Ε. (2017), *στο ίδιο*, προσπελάστηκε στις 14/11/2018 .

Αναγνώρισης» ή οποία αφορούσε στη θέσπιση των ελάχιστων απαιτήσεων που θα έπρεπε να πληροί ένα άτομο για να χαρακτηριστεί είτε πρόσφυγας, είτε άτομο που χρήζει διεθνούς προστασίας.⁸⁹ Ακολούθως είναι η θέσπιση της «*Οδηγίας για τις Διαδικασίες Ασύλου*» που αφορά στις ελάχιστες προδιαγραφές που πρέπει να τηρούν τα κράτη κατά τη διάρκεια τη διαδικασίας χορήγησης ή και ανάκλησης του καθεστώτος του πρόσφυγα.⁹⁰ Η «*Οδηγία Υποδοχής*» που αφορά στη θέσπιση των ελάχιστων απαιτήσεων για την υποδοχή των ατόμων που αιτούνται άσυλο από τα κράτη μέλη.⁹¹ Ο «*Κανονισμός Eurodac*» που αφορά στη θέσπιση του μηχανισμού Eurodac, ο οποίος προβλέπει την καταγραφή όλων των εισερχομένων ατόμων από τρίτες χώρες και τη λήψη των δακτυλικών τους αποτυπωμάτων και την αποθήκευση αυτών σε βάσεις δεδομένων με στόχο την αποτελεσματικότερη λειτουργία του Δουβλίνου.⁹² Επιπλέον, το Κ.Ε.Σ.Α. συνέβαλε στην περαιτέρω συστηματοποίηση της λειτουργίας του Δουβλίνου, αφού στα πλαίσια του υιοθετήθηκε ο «*Κανονισμός του Δουβλίνου*» ο οποίος θέσπισε τα κριτήρια και τους μηχανισμούς για τον προσδιορισμό του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο να προχωρήσει στην εξέταση της αίτησης ασύλου.⁹³ Ταυτόχρονα δημιουργήθηκε το Ευρωπαϊκό Ταμείο για τους Πρόσφυγες και ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός για τη Διαχείριση της Επιχειρησιακής Συνεργασίας στα Εξωτερικά Σύνορα της Ε.Ε., γνωστός ως Frontex.⁹⁴

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του 2004 αποδέχτηκε την έναρξη του Προγράμματος της Χάγης το οποίο ανάμεσα στα άλλα θα συμπεριλάμβανε και τη δεύτερη φάση του Κ.Ε.Σ.Α., ολοκληρώνοντας με αυτόν τον τρόπο την πρώτη του φάση.

Η Επιτροπή το 2006 προχώρησε στην αξιολόγηση της πρώτης φάσης του προγράμματος συγκρίνοντας τα μέτρα που υιοθετήθηκαν από τα κράτη μέλη, σύμφωνα με τις κατευθύνσεις που το πρόγραμμα είχε θέσει. Η Επιτροπή κατέληξε, ανάμεσα στα άλλα, ότι εντόπισε ελλείψεις και ότι τα κοινά ελάχιστα πρότυπα δεν διαμόρφωσαν ισότιμους όρους ανάμεσα στα κράτη-μέλη.⁹⁵ Με βάση τα συμπεράσματα της αξιολόγησης, αλλά λαμβάνοντας υπόψη και τις καταδικαστικές

---

⁸⁹ Οδηγία 2004/83/ΕΚ του Συμβουλίου 29/04/2004.

⁹⁰ Οδηγία 2005/85/ΕΚ του Συμβουλίου 01/12/2005.

⁹¹ Οδηγία 2003/9/ΕΚ του Συμβουλίου 27/01/2003.

⁹² Κανονισμός 2725/2000/ΕΚ του Συμβουλίου 11/12/2000.

⁹³ Κανονισμός 343/2003/ΕΚ του Συμβουλίου 18/02/2003.

⁹⁴ Κανονισμός 2007/2004/ΕΚ του Συμβουλίου 26/10/2004.

⁹⁵ Ευρωπαϊκή Επιτροπή COM (2008) 360.

αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Ε.Δ.Δ.Α.) κατά κρατών μελών για την καταπάτηση της αρχής της μη επαναπροώθησης και για ανεπαρκείς συνθήκες υποδοχής προχώρησε στην έκδοση της «Πράσινης Βίβλου» ως βάσης για τη δεύτερη φάση του Κ.Ε.Σ.Α..

Η Πράσινη Βίβλος του 2007 κατέδειξε τις αδυναμίες του Κ.Ε.Σ.Α και του εν γένει νομικού συστήματος ασύλου στην Ε.Ε., με έμφαση τόσο σε ζητήματα προσδιορισμού των ομάδων που εμπίπτουν στις υπό εξέταση κατηγορίες, αλλά και στην εναρμόνιση των κρατικών πρακτικών, καθώς και στην ανάγκη αλληλεγγύης μεταξύ των κρατών-μελών και εν τέλει τα αποτελέσματα της αποτέλεσαν βάση για τη υιοθέτηση του αναθεωρημένου Κ.Ε.Σ.Α.. Επίσης, η Πράσινη Βίβλος εστίασε το σύστημα του Δουβλίνου με άξονα το δικαιότερο επιμερισμό του βάρους της απονομής του ασύλου, αλλά έθεσε και μια εξωτερική διάσταση της πολιτικής του ασύλου, αναγνωρίζοντας την ανάγκη οικονομικής βοήθειας σε τρίτες χώρες που αποτελούν χώρες καταγωγής ή διέλευσης προσφύγων.

Η δεύτερη φάση του Κ.Ε.Σ.Α. ξεκίνησε το 2009 με πρώτο μέτρο την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Στήριξης Ασύλου (Ε.Α.Σ.Ο.)⁹⁶ και την διατύπωση προτάσεων για την αναθεώρηση των οδηγιών υποδοχής, των διαδικασιών ασύλου και της οδηγίας αναγνώρισης. Η δεύτερη φάση του Κ.Ε.Σ.Α. αυτή καθαυτή, καθυστέρησε ιδιαίτερα να ολοκληρωθεί, παρά τις σχετικές εξαγγελίες για ολοκλήρωση της μέχρι το 2010 αρχικά και το 2012 έπειτα. Μόνο η αναδιατύπωση της Οδηγίας της Αναγνώρισης έλαβε χώρα μέσα στο χρονικό όριο της πρώτης παράτασης, ενώ οι Οδηγίες για τη Διαδικασία του Ασύλου και Υποδοχής αναδιατυπώθηκαν ταυτόχρονα με τη θέσπιση του Δουβλίνου III το 2013.

1.6 Η Συνθήκη της Λισαβόνας

Την αδράνεια που παρατηρήθηκε στο Κ.Ε.Σ.Α. ήρθε να αναπληρώσει η Συνθήκη της Λισαβόνας η οποία τέθηκε σε ισχύ το 2009 και υπήρξε καθοριστική για τα ζητήματα ασύλου ειδικά σε ότι αφορά το γεγονός ότι πλέον τα ζητήματα ασύλου εντάσσονται στις κλασσικές νομικές διαδικασίες της Ένωσης. Το Κοινοβούλιο θα

---

⁹⁶European Asylum Support Office (E.A.S.O.) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:jl0022&from=EL> και <https://www.easo.europa.eu/sites/default/files/public/BZ0213822ELC3.pdf> προσπελάστηκαν και οι δύο στις 01/10/2018.

μπορεί να συναποφασίζει σε ισότιμη βάση με το Συμβούλιο σε θέματα ασύλου και το Δ.Ε.Ε. αποκτά ενεργότερο ρόλο καθώς θα μπορεί να παράξει σχετική νομολογία.

Ειδικότερα, οι σημαντικότερες προβλέψεις της Συνθήκης της Λισαβόνας είναι η επισήμανση της ανάγκης να υλοποιηθεί η δεύτερη φάση του Κ.Ε.Σ.Α. με ιδιαίτερη έμφαση στην νομική βάση για την κοινή πολιτική του ασύλου, η εισαγωγή σαφών κοινών προτύπων για το άσυλο και τις διαδικασίες που το συνοδεύουν, τα οποία θα αποτελέσουν σε εύλογο χρόνο μια κοινή πολιτική των κρατών η οποία θα βασίζεται κατά κύριο λόγο στην αρχή της αλληλεγγύης. Περαιτέρω τονίζεται η ανάγκη ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. και η Σύμβαση της Γενεύης να καταστούν νομικά δεσμευτικές.⁹⁷

Κεφάλαιο 2. Η νομοθετική διάσταση της μεταναστευτικής πολιτικής της Ένωσης από το 2010 έως το 2015

2.1 Τροποποίηση της Οδηγίας 2005/85/ΕΚ, η Οδηγία 2013/32/ΕΕ του ΕΚ και του Συμβουλίου σχετικά με τις διαδικασίες ασύλου

Το βασικότερο έλλειμμα της Οδηγίας για τις Διαδικασίες Ασύλου εντοπιζόταν στο γεγονός ότι δεν εξασφάλιζε ένα αρκετά αξιοκρατικό, ενιαίο και ταχύ στη διεκπεραίωση του σύστημα. Προς επίλυση του παραπάνω προβλήματος η αναθεωρημένη οδηγία προβλέπει πως η διαδικασία παροχής ασύλου θα πρέπει να διαρκεί το πολύ 6 μήνες. Για να καταστεί η διαδικασία αποτελεσματικότερη προβλέπεται η παροχή βοήθειας στους αιτούντες καθώς και η επιμόρφωση των υπαλλήλων που αποφασίζουν. Είναι συχνό φαινόμενο να λαμβάνονται λάθος αποφάσεις, οι οποίες σπαταλούν χρόνο και χρήμα και αυτές επιχειρεί να περιορίσει η αναθεώρηση μέσω μιας γρήγορης πρωτοβάθμιας διαδικασίας. Επιπλέον, προβλέπεται ειδική μέριμνα και υποστήριξη για ανθρώπους που χρειάζονται ειδική βοήθεια για διάφορους λόγους, όπως είναι η ηλικία, ο σεξουαλικός προσανατολισμός, αλλά και τα ασυνόδευτα ανήλικα. Περαιτέρω υπάρχει μνεία για να μπορούν να προσφεύγουν οι αιτούντες άσυλο ενώπιον των δικαστηρίων αλλά και για την αντιμετώπιση τυχόν καταχρηστικών αιτήσεων από τα κράτη μέλη.

---

⁹⁷ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2018), «Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση». <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/151/%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%B7-%CE%B1%CF%83%CF%85%CE%BB%CE%BF%CF%85> προσπελάστηκε στις 10/12/2018.

2.2 Τροποποίηση της Οδηγίας 2003/9/ΕΚ, η Οδηγία 2013/33/ΕΕ του ΕΚ και του Συμβουλίου σχετικά με τις συνθήκες υποδοχής

Η Οδηγία Υποδοχής υπήρξε σημαντικό δομικό στοιχείο του Κ.Ε.Σ.Α. και φορούσε στην παροχή των βασικών υλικών αγαθών σε τους αιτούντες ασύλου. Η οδηγία παρείχε πρόνοια προστασίας σε παροχές, όπως η ύπαρξη κατάλληλων συνθηκών υποδοχής κατά την διάρκεια των διαδικασιών παροχής ασύλου, όπως είναι στέγαση, η σίτιση και η πρόσβαση στην αγορά εργασίας. Επιπλέον, παροχή ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και άλλων υλικών συνθηκών, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται ένα ελάχιστο επίπεδο αξιοπρέπειας στους αιτούντες, ειδικά αν η διαδικασία διαρκεί πολύ μεγάλο διάστημα. Υπάρχει πρόνοια για τη δυνατότητα επανεξέτασης μιας απορριπτικής απόφασης αν υπάρχει υποψία καταχρηστικών ενεργειών από την πλευρά των αρχών. Θεσμοθετείται επιπλέον, η παροχή ειδικών ρυθμίσεων για ευάλωτες ομάδες όπως είναι οι ανήλικοι, συνοδευόμενοι και ασυνόδευτοι και τα θύματα βίας και βασανιστηρίων. Η Οδηγία αυτή δηλώνει την ανάγκη περιορισμού των μετακινήσεων των αιτούντων από κράτος σε κράτος μέσω της δημιουργίας ενός ενιαίου συστήματος.⁹⁸

Η αναθεωρημένη οδηγία επιφέρει σε γενικές γραμμές μεγαλύτερη ομοιογένεια στις διαδικασίες που ακολουθούν τα κράτη μέλη με τους ακόλουθους τρόπους: Θέτει νέους ιδιαίτερα λεπτομερείς κανόνες όσον αφορά την κράτηση, παρέχει δωρεάν νομική βοήθεια στους αιτούντες άσυλο και κατ' επέκταση νομικές εγγυήσεις. Προβλέπει συγκεκριμένες συνθήκες υποδοχής στους χώρους κράτησης, όπως είναι για παράδειγμα οι Μ.Κ.Ο., τα μέλη της οικογένειας τους και η πρόσβαση σε καθαρό αέρα. Θεσμοθετεί την ατομική αξιολόγηση της αίτησης. Λαμβάνει πρόνοια για την ειδική αντιμετώπιση ομάδων που θεωρούνται ευάλωτες.⁹⁹

2.3 Τροποποίηση της Οδηγίας 2004/83/ΕΚ, η Οδηγία 2011/95/ΕΕ του ΕΚ και του Συμβουλίου σχετικά με την Αναγνώριση

Η πρώτη οδηγία αφορούσε την θέσπιση των ελάχιστων απαραίτητων κριτηρίων για την αναγνώριση των ατόμων στους οποίους μπορεί να παρασχεθεί άσυλο ή

⁹⁸ Οδηγία 2003/9/ΕΚ διαθέσιμη και στην ιστοσελίδα <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013L0033&from=EL> προσπελάστηκε στις 01/10/2018.

⁹⁹ Οδηγία 2013/33/ΕΕ του ΕΚ <https://www.lawspot.gr/nomika-nea/pros-ensomatosi-i-odigia-shetika-me-tis-apaitiseis-gia-tin-ypodohi-ton-aitoynton-diethni> και <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:180:0096:0116:EL:PDF> προσπελάστηκαν και οι δύο στις 01/10/2018.

διεθνής προστασία για άλλους λόγους. Επιπλέον καθορίζεται το είδος, η έκταση και το περιεχόμενο της απαραίτητης προστασίας. Για την παροχή της απαραίτητης προστασίας και την αποτελεσματικότητά της, καθίσταται απαραίτητη η αποσαφήνιση βασικών εννοιών, αλλά και του περιεχομένου τόσο της προστασίας, όσο και της επικουρικής προστασίας. Στην πράξη ωστόσο φάνηκε ότι η οδηγία δεν ήταν αρκετά σαφής, ιδιαίτερα ως προς ορισμένες έννοιες, προκαλώντας διαφορετικές ερμηνείες από τα κράτη και συνεπώς και διαφορετικές συμπεριφορές.¹⁰⁰

Η αναθεώρηση της Οδηγίας φιλοδοξεί να καλύψει αυτά τα κενά και να βελτιώσει το σύστημα ασύλου μέσω της ομογενοποίησης του, αλλά και της υιοθέτησης συγκεκριμένων μέτρων που θα μειώσουν τις ασάφειες και το περιθώριο άστοχων διακρίσεων. Προς αυτή την κατεύθυνση αποφασίστηκε η εξομοίωση της προστασίας, τόσο για τους αιτούντες άσυλο, όσο και για τους δικαιούχους επικουρικής προστασίας τουλάχιστον στα ζητήματα υγειονομικής περίθαλψης, στα εργασιακά, αλλά και η επέκταση τους εύρους της προστασίας των δικαιωμάτων.¹⁰¹

2.4 Κανονισμός του Δουβλίνου I και II

Ο σύμβαση για τον καθορισμό του κράτους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση της αίτησης παροχής ασύλου, γνωστή ως Δουβλίνο, συνάφθηκε για πρώτη φορά το 1990 και έκτοτε έχει υποστεί δύο αναθεωρήσεις, γνωστές ως Δουβλίνο II και Δουβλίνο III. Αποτελεί Σύμβαση καίριας σημασίας, με μόνη ίσως σημαντικότερη αυτή της Γενεύης του 1951, όσον αφορά τα ζητήματα παροχής ασύλου στις χώρες της ΕΕ.

Οι βασικότεροι πυλώνες του κανονισμού είναι αυτοί που καθιστούν την πρώτη χώρα υποδοχής της ΕΕ ως υπεύθυνη να εξετάσει την αίτηση για την παροχή ασύλου ενός ατόμου και ο απαρέγκλιτος σεβασμός της αρχής της μη επαναπροώθησης. Επιπλέον, βασική έννοια του κανονισμού είναι η έννοια της ασφαλούς χώρας. Ως

---

¹⁰⁰ Οδηγία 2004/83/EK https://www.synigoros.gr/resources/docs/09-2004_83_ek.pdf και <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004L0083&from=EL>, προσπελάστηκαν και οι δύο στις 03/10/2018.

¹⁰¹ Οδηγία 2011/95/E <http://socialpolicy.gr/2015/11/%CE%BF%CE%B4%CE%B7%CE%B3%CE%AF%CE%B1-201195%CE%B5%CE%B5-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%B5%CF%85%CF%81%CF%89%CF%80%CE%B1%CF%8A%CE%BA%CE%BF%CF%8D-%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%BF%CE%B2%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%A>.html και <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0095&from=LT> προσπελάστηκαν και οι δύο στις 03/10/2018.

ασφαλής χώρα νοείται η χώρα κατά τη διαμονή στην οποία ο πρόσφυγας δεν κινδυνεύει να μη γίνει σεβαστή η αρχή της μη επαναπροώθησης, είτε με άμεσο, είτε με έμμεσο τρόπο. Υπό την έννοια αυτή όλα τα κράτη της Ένωσης θεωρούνται ασφαλείς χώρες.

Ο κυριότερος στόχος του Δουβλίνου II ήταν ν' αποθαρρυνθεί αφενός η πρακτική που είχε υιοθετηθεί από τους αιτούντες άσυλο, να υποβάλλουν διαδοχικές αιτήσεις σε διαφορετικές χώρες της Ένωσης μέχρι να εγκριθεί η αίτηση τους, καθώς επίσης και η δυνατότητα επιλογής κράτους το οποίο εκ προοιμίου είχε ευνοϊκότερη νομοθεσία σχετικά με τη χορήγηση ασύλου. Περαιτέρω, διαπνεόταν από ένα αίσθημα αλληλεγγύης, αφού είχε ως στόχο, ανάμεσα στ' άλλα την βοήθεια και την ελάφρυνση των χωρών που εκ της θέσεως τους είναι αυτά που προστατεύουν τα εξωτερικά σύνορα της Ένωσης.

Επέφερε βασικές αλλαγές όπως είναι η εισαγωγή των ρητρών της κυριαρχίας και της ανθρωπιστικής ρήτρας, που έδιναν τις αιτίες για τις οποίες η αίτηση ασύλου θα μπορούσε να εξεταστεί από άλλη ευρωπαϊκή χώρα, πλην της χώρας εισόδου, όταν εμπλεκόταν η περίπτωση της συνένωσης οικογενειών ή όταν ένα κράτος θεωρούνταν αναρμόδιο να εξετάσει μια αίτηση, αλλά ωστόσο προχωρούσε στην εξέταση αυτής. Το Δουβλίνο II προέβλεπε επίσης ποια ακριβώς διαδικασία πρέπει να ακολουθηθεί για τον γρήγορο προσδιορισμό του κράτους που είναι αρμόδιο για την εξέταση της αίτησης που ασύλου με στόχο την επιτάχυνση και την ακρίβεια του αποτελέσματος.¹⁰²

Πέραν τούτου, το Δουβλίνο II αποτελεί αναμφισβήτητα το θεμέλιο του Κ.Ε.Σ.Α., αφού καθορίζει με αμεσότητα και σαφήνεια το κράτος μέλος στο οποίο εμπίπτει η ευθύνη να εξετάσει την αίτηση ασύλου.

Τα κριτήρια που καθορίζουν ποιο κράτος-μέλος είναι υπεύθυνο για την εξέταση μιας αίτησης ασύλου είναι τα ακόλουθα:

- Η αρχή της ενότητας των οικογενειών
- Η πιθανή πρότερη έκδοση άδειας διαμονής ή θεώρησης από κράτος -μέλος

---

¹⁰² Ελευθεριάδου, Β. (2016), «Προσφυγικό ζήτημα: Αρχή της μη επαναπροώθησης, άσυλο και δεσμεύσεις της Ελλάδας από το διεθνές και ευρωπαϊκό δίκαιο» *Expressis Verbis Law Journal*, 1, αρ.1, σελ. 32-38. <http://ejournals.lib.auth.gr/XVLaw/article/view/5888/5636> προσπελάστηκε, 31/08/2018.

- Η παράνομη είσοδος ή διαμονή σε κράτος μέλος
- Η πιθανή ανάκληση της αίτησης ασύλου και υποβολή νέας σε άλλο κράτος-μέλος
- Η αίτηση σε χώρο διέλευσης διεθνούς αερολιμένα
- Η ενδεχόμενη αίτηση απόρριψης ασύλου , κατά τη διάρκεια της παράνομης παραμονή του αιτούντα σε άλλο κράτος μέλος

Περαιτέρω, καθορίζεται η διαδικασία που ακολουθείται αν ένα κράτος αρνηθεί ότι είναι υπεύθυνο για την εξέταση μιας αίτησης. Σε εκείνη την περίπτωση η αίτηση ασύλου παραπέμπεται στο υπεύθυνο κράτος και αν αυτό δεν καθίσταται δυνατό, τότε υπεύθυνο θεωρείται αυτό στο οποίο κατατέθηκε η πρώτη αίτηση ασύλου.

Σε γενικές γραμμές η εφαρμογή του Δουβλίνου II κρίθηκε ικανοποιητική από την Επιτροπή, αν και παρουσιάστηκαν περιστασιακά διαδικαστικά προβλήματα που αφορούσαν ζητήματα, κυρίως ως προς την δυσκολία εύρεσης στοιχείων για τον προσδιορισμό του υπεύθυνου κράτους καθώς και την αυθαίρετη κράτηση ατόμων που προηγουμένως είχαν αιτηθεί άσυλο.

Το προβληματικότερο σημείο του Δουβλίνου, σύμφωνα και με την Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε., είναι η ανεπάρκειά του ως προς τους πρόσφυγες, ειδικότερα στην αποτελεσματική προστασία τους και της εξέτασης των δικαιωμάτων των αιτούντων, κυρίως επειδή υπάρχει απουσία εναρμόνισης των εθνικών νομοθεσιών. Επιβαρυντικό, ως προς την αποτελεσματικότητά του, είναι και το γεγονός ότι εξαιτίας της γεωγραφικής τους θέσης, τα κράτη των εξωτερικών συνόρων υφίστανται πολύ μεγαλύτερη πίεση στα ζητήματα αυτά. Αναμφισβήτητα, ο τρόπος λειτουργίας του, δημιούργησε ένα χάσμα μεταξύ Βορρά και Νότου, καθώς το κριτήριο της παράνομης εισόδου σε κράτος μέλος, αλλά και οι εντεινόμενοι και αυστηρότεροι έλεγχοι στα σύνορα, προκάλεσε αύξηση της παράνομης μετανάστευσης, αλλά και εγκλωβισμό τους ακριβώς έξω από τα εξωτερικά σύνορα της Ένωσης με επακόλουθο την σημαντική επιβάρυνση των συστημάτων ασύλου αυτών των χωρών. Σε αυτήν την δύσκολη κατάσταση, αντιπροτάθηκε η εφαρμογή της κατανομής του βάρους στη βάση της αρχής της αναλογικότητας.

Διαπιστώθηκε κατάχρηση των παραπάνω ρητρών και η ύπαρξη και άλλων σημείων που έπρεπε να βελτιωθούν για την αποτελεσματικότερη λειτουργία της διαδικασίας απονομής ασύλου, οπότε το 2013 αποφασίστηκε η επιπλέον αναθεώρηση του κανονισμού.¹⁰³

2.5 Κανονισμός του Δουβλίνου III

Το Δουβλίνο III, προέβλεπε τη δυνατότητα αναστολής της μεταφοράς ενός αιτούντα στη χώρα εισόδου για την εξέταση του ασύλου του, αν συνέτρεχαν ειδικότεροι λόγοι. Τότε καθίσταται ως υπεύθυνο για την εξέταση απονομής ασύλου, το κράτος προσδιορισμού. Η σχετική με την επανένωση οικογενειών αναβαθμίστηκε. Επιπλέον, ως κράτος υπεύθυνο για την εξέταση της αίτησης ασύλου των παράνομα εισερχομένων στην ΕΕ καθίσταται το κράτος εισόδου. Πρόβλεψη ιδιαίτερα δυσάρεστη για την Ελλάδα, αφού την καθιστά αυτομάτως μόνη υπεύθυνη για την εξέταση των αιτήσεων ασύλου των αρκετών χιλιάδων προσφύγων και μεταναστών που εισήλθαν στην ΕΕ κατά τη διάρκεια της μεταναστευτικής κρίσης.

Επιπλέον, ένας από τους βασικούς του στόχους είναι η ενίσχυση του Κ.Ε.Σ.Α., αλλά και η μείωση της πίεσης στα κράτη των εξωτερικών συνόρων, με την μη μεταφορά αιτούντων ασύλου σε αυτές.

Αναλυτικότερα, το Δουβλίνο III θεσπίζει έναν μηχανισμό έγκαιρης προειδοποίησης ετοιμότητας και διαχείρισης κρίσεων όπως η πρόσφατη μεταναστευτική. Επίσης, μειώνει την προθεσμία που δίνει σε κράτος μέλος να αναλάβει την ευθύνη για αιτούντα ασύλου. Επεκτείνει την προστασία των αιτούντων, ειδικά σε ζητήματα οικογένειας και ανηλίκων. Κατέστησε υποχρεωτική τη νομική συνδρομή αν αυτή ζητηθεί. Κατέστησε υποχρεωτική την εφαρμογή της ανθρωπιστικής ρήτρας και έθεσε αποκλειστικές προθεσμίες για τις ακολουθούμενες διαδικασίες του Δουβλίνου.

Η πραγματικότητα είναι πως ούτε το Δουβλίνο III κατάφερε να οδηγήσει σε μια αποτελεσματική διαχείριση του προβλήματος και με συνακόλουθη την κορύφωση της προσφυγικής κρίσης οδήγησαν σε εκ των πραγμάτων παρεκκλίσεις από τον Κανονισμό του Δουβλίνου.¹⁰⁴ Ωστόσο η φιλοσοφία του συστήματος παρέμεινε η

---

¹⁰³ Ελευθεριάδου, Β.(2016), ό.π.

¹⁰⁴ Ελευθεριάδου, Β. (2016), στο ίδιο.

ίδια και δεν επετεύχθη η πολυπόθητη, από τις χώρες του Νότου ανακατανομή του βάρους.¹⁰⁵

Κεφάλαιο 3. Η πολιτική διάσταση της μεταναστευτικής πολιτικής της Ένωσης από το 2010 έως το 2015

3.1 Η Ελλάδα από χώρα αποστολής μετασχηματίζεται σε χώρα υποδοχής μεταναστών

Η Ελλάδα, σύμφωνα με τους μελετητές και τις ερευνητικές του μεταναστευτικού φαινομένου, κατατάσσεται μαζί με τα υπόλοιπα ευρωπαϊκά κράτη στις λεγόμενες χώρες της «σύγχρονης» μετανάστευσης, υπό την έννοια ότι η μετανάστευση σ' αυτή παίρνει μεταπολεμικά μια νέα μορφή, σαφώς διάφορη της προπολεμικής. Η συγκεκριμένη μορφή, συνιστά διακριτικό γνώρισμα της Ευρώπης και των καιρών και παράγωγο της αντιμετώπισης του μεταναστευτικού φαινομένου ως πρόσκαιρης λύσης στα πιεστικά προβλήματα από την αυξημένη ζήτηση εργασίας στις ευρωπαϊκές χώρες υποδοχής –τόσο λόγω της ταχύρρυθμης οικονομικής εξέλιξης και κοινωνικής ανάπτυξης τους, όσο και εξαιτίας δημογραφικών λόγων που σχετίζονται με τη χαμηλή πυκνότητα αλλά και την κοινωνική σύνθεση του πληθυσμού τους¹⁰⁶.

Τα μεταναστευτικά αυτά δεδομένα, όμως, αρχίζουν να μεταβάλλονται δραστικά από τα μέσα της δεκαετίας του '70 εξαιτίας, κυρίως, των βαθύτερων αλλαγών που επέρχονται στη μεταναστευτική πολιτική όλων των ευρωπαϊκών κρατών ταυτόχρονα -υπό την πίεση της οικονομικής ύφεσης του 1973 αλλά και της συνειδητοποίησης της δυναμικής των καταστάσεων που δημιουργήσαν το μεταναστευτικό φαινόμενο- η οποία υιοθετεί τάσεις αναδίπλωσης, με τον περιορισμό του αριθμού των μεταναστών μέσω της λήψης μέτρων που δυσκολεύουν τόσο την είσοδο νέων αλλοδαπών εργατών όσο και την οριστική παραμονή των ήδη εγκατεστημένων.

Σ' αυτό το πλαίσιο, παρατηρείται στην Ελλάδα της πρώτης μεταπολεμικής περιόδου, έξαρση του μεταναστευτικού φαινομένου προς τις αναπτυγμένες χώρες της Ευρώπης λόγω του «συγκριτικού πλεονεκτήματος» της χώρας στον ευρωπαϊκό

---

¹⁰⁵ Παπαγεωργίου, Ι (2013), «Το Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου και ο μηχανισμός του Δουβλίνου», <http://player.slideplayer.gr/8/2010736/#> προσπελάστηκε 26/10/2018.

¹⁰⁶ Βλ. Μουσούρου, Λ. Μ. (2003), *Μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική ...*, ό.π. σ. 125.

χάρτη, να διαθέτει πλεονάζον εργατικό δυναμικό εξαιτίας του προβλήματος της ανεργίας και υποαπασχόλησης που αντιμετωπίζει στη δοσμένη ιστορική συγκυρία¹⁰⁷.

Με την αλλαγή, όμως, της ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής στη χρονική αυτή συγκυρία, η οποία ενισχύει την παλιννόστηση Ελλήνων από τις ευρωπαϊκές χώρες υποδοχής τους, ιδιαίτερα από τη Δυτική Γερμανία¹⁰⁸, και τη θεσμική κατοχύρωση το 1974 της δυνατότητας επιστροφής των οικογενειών των πολιτικών προσφύγων που είχαν εκπατρισθεί την περίοδο 1946-49 στις Δημοκρατίες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης¹⁰⁹, μετατρέπεται σταδιακά από παραδοσιακά χώρα αποστολής μεταναστών σε χώρα υποδοχής. Κι αυτό, πριν καλά-καλά η μετατροπή αυτή γίνει αντιληπτή από την κοινή γνώμη και διαμορφωθεί μια συνεπής μεταναστευτική πολιτική για τη διαχείριση του φαινομένου.

Η επόμενη δεκαετία, η δεκαετία του '80, σηματοδοτεί την απαρχή μιας νέας εποχής για την Ευρώπη (και την Ελλάδα, βέβαια, στο πλαίσιο της) όσον αφορά στο μεταναστευτικό φαινόμενο. Βασικά αίτια, η διαδικασία ενοποίησης των ευρωπαϊκών χωρών σε μια κοινή αγορά σε συνδυασμό με την αυξανόμενη εισροή στις χώρες της Νοτίου Ευρώπης μετακινούμενων πληθυσμών -μεταναστών ή προσφύγων, κατά περίπτωση- από χώρες της Ασίας, της Αφρικής και της Μ. Ανατολής, οι οποίοι μπαίνουν συνήθως «λαθραία», χωρίς τα απαιτούμενα για την παραμονή τους έγγραφα, είτε ελπίζοντας στην εξασφάλιση εργασίας χαμηλής ειδίκευσης είτε προσβλέποντας στην εν καιρώ προώθησή τους σε πλουσιότερες ευρωπαϊκές χώρες¹¹⁰.

Οι εξελίξεις από αυτή την αναδιάταξη των παραδοσιακών μεταναστευτικών ζωνών της Ευρώπης, προοικονομούν ουσιαστικές διαφοροποιήσεις όχι μόνον στην οικονομικο-κοινωνική δομή αλλά και την πολιτισμική φυσιογνωμία της. Παράλληλα, επιβάλλουν την κατάλληλη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών στα κράτη-μέλη

---

¹⁰⁷ Βλ. Μαχαιρά, Αν. (2003), «Μετανάστευση και Οικονομική ανάπτυξη στη μεταπολεμική Ελλάδα. Η προσέγγιση της Κεντροαριστεράς», Μνήμων, 25, σσ. 79, 83. (79-110)

¹⁰⁸ Βλ. Έμκε-Πουλοπούλου, Ήρα (1986), *Προβλήματα μετανάστευσης παλιννόστησης*. Ινστιτούτο Μελέτης της Ελληνικής Οικονομίας (ΙΜΕΟ). Αθήνα: Ελληνική Εταιρεία Δημογραφικών Μελετών (ΕΔΗΜ), σ. 49.

¹⁰⁹ Βλ. Βεργέτη, Μ. Κ. (2010), *Παλιννόστηση και κοινωνικός αποκλεισμός* (γ' έκδ. αναθεωρημένη). Θεσσαλονίκη: Αφων Κυριακίδη α.ε., σ. 18.

¹¹⁰ Βλ. Μουσούρου, Λ. Μ. (2003), *Μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική ...*, ό.π. σ. 47, 168.

της μέσω της διαμόρφωσης μιας κοινής ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής βασισμένης σ' ένα δυσιστικό δικαστικό σύστημα¹¹¹ και αρθρωμένης σε δύο άξονες:

Στον έλεγχο των εξωτερικών συνόρων της Ευρώπης, η οποία μεταμορφώνεται σταδιακά σε ένα «πολυεπίπεδο περιφερειακό ηπειρωτικό φρούριο»¹¹², για την προστασία της από την επέλαση των «παράνομων» μεταναστών/προσφύγων και στην ελεύθερη διακίνηση και παραμονή εντός της των πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης,¹¹³ υπό την έννοια των προσώπων που διαθέτουν την υπηκοότητα κράτους-μέλους της και, κατ' επέκταση, την ευρωπαϊκή ιθαγένεια ως συμπληρωματικού της στοιχείου.¹¹⁴

Στο πλαίσιο της κοινοτικής αυτής πολιτικής, η οποία, σύμφωνα με πολλούς μελετητές του μεταναστευτικού φαινομένου, φαίνεται, να διαπνέεται από την τάση να ασφαλισθούν τα σύνορα της Ε.Ε. από τους πολίτες του Τρίτου Κόσμου στη βάση ενός «ευρωρατισμού» που έχει τις ρίζες του στο καθεστώς της αποικιοκρατίας, η Ελλάδα, ως «νέα» χώρα υποδοχής αλλοδαπών μεταναστών, καλείται να διαχειρισθεί τις διαρκώς ογκούμενες από τα τέλη της δεκαετίας του '80 μεταναστευτικές ροές,¹¹⁵

---

¹¹¹ Κανονικό για τους Ευρωπαίους πολίτες, με συνταγματικές και λοιπές κατοχυρώσεις και «εξαιρετικό» για τους εξωκοινοτικούς, με δυσμενείς διακρίσεις, ελάχιστες εγγυήσεις και ανατεθειμένο στην εκτελεστική εξουσία.

¹¹² Ο χαρακτηρισμός ανήκει στη Naomi Klein (16 Ιανουαρίου 2003), "Fortress continents", *Guardian*, σ. 23 και παρατίθεται στο Bauman, Z. (2005), *Σπαταλημένες ζωές ...*, ό.π. σ. 101. Η Ευρώπη μετατρέπεται σε "φρούριο" με τη Συνθήκη Σένγκεν, που υπογράφηκε στις 14 Ιουνίου του 1985 μεταξύ της Γαλλίας, της Γερμανίας, του Βελγίου, του Λουξεμβούργου και των Κάτω Χωρών στο πλαίσιο διακυβερνητικής συνεργασίας τους με στόχο τη δημιουργία ενός χώρου ελεύθερης διακίνησης προσώπων από και προς αυτές, ο οποίος επεκτάθηκε συν τω χρόνω με την υπογραφή της από όλα σχεδόν τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ανάμεσα στα οποία και η Ελλάδα (6 Νοεμβρίου 1992).

¹¹³ Η κατάργηση των εσωτερικών συνόρων της Ε.Ε. για την ελεύθερη κυκλοφορία των κατοίκων της, με την παράλληλη «οχύρωση» των ενιαίων εξωτερικών συνόρων της στη βάση κοινών ευρωπαϊκών κανόνων όσον αφορά στους αυστηρούς ελέγχους των διερχόμενων αυτά, τη χορήγηση άδειας παραμονής και το δικαίωμα του ασύλου, υπακούει, σύμφωνα με την επίσημη ρητορική, στην ανάγκη διαφύλαξης της εσωτερικής ασφάλειας και τάξης των κρατών-μελών της από το οργανωμένο έγκλημα. Βλ. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=URISERV%3A133020>. Στην ουσία της, όμως, δημιουργεί μια ισχυρή διάκριση και ιεράρχηση δύο κατηγοριών πολιτών, των υπηκόων ή νομίμων πολιτών της Ε.Ε. και αυτών που διαμένουν εκτός της, οι οποίοι, στο πλαίσιο της βιοκυριαρχίας, μεταπίπτουν αυτοδικαία στην κατάσταση του *hominis sacri*, κατά Agamben, του προορισμένου να «πεθάνει» αποστερημένος από την ανθρώπινη και θεία σημασία που του παρέχει μόνον ο νόμος. Προσπελάστηκε 23/09/2018.

¹¹⁴ Όπως ορίζεται στα άρθρα 20 και 21 του Δεύτερου μέρους της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, επικυρωμένα με τη Συνθήκη της Λισσαβόνας, η οποία υπογράφηκε στις 13 Δεκεμβρίου του 2007 και τέθηκε σε ισχύ την 1^η Δεκεμβρίου του 2009. Πηγή διαθέσιμη στο διαδίκτυο Βλ. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/el/TXT/?uri=CELEX%3A12012E%2FTXT> (Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης). Προσπελάστηκε την 10/06/2018.

¹¹⁵ Βλ. Ναξιάκης Χ. & Χλέτσος, Μ. (2003), *Μετανάστες και μετανάστευση*. Αθήνα: Πατάκης, σ. 35.

που συγκροτούν σαφώς διακριτές κατηγορίες με διαφορετικά δικαιώματα και περιορισμούς.¹¹⁶

Η ποικιλία των κατηγοριών, η πολλαπλότητα και η ετερογένεια των εθνικοτήτων, όπως και η διαφοροποιημένη γεωγραφική και κοινωνική προέλευση των αλλοδαπών οι οποίοι συνέρευσαν στη χώρα το 1990, κατέστησαν το μεταναστευτικό ακανθώδες ζήτημα και μέγιστο πρόβλημα για την Ελλάδα. Η χώρα βρέθηκε απροετοίμαστη από άποψη οργάνωσης και νομοθεσίας να διαχειρισθεί τις πρώτες ισχυρές (με εντεινόμενες αυξητικές τάσεις) μεταναστευτικές ροές που δέχθηκε ξαφνικά από την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, την Ασία και την Αφρική λόγω αφενός, της πτώσης των καθεστώτων του λεγόμενου υπαρκτού σοσιαλισμού, της εθνικιστικής αφύπνισης στα Βαλκάνια και της ιδιότητάς της να αποτελεί το μοναδικό μέλος-κράτος της Ε.Ε. στον βαλκανικό χώρο¹¹⁷ και αφετέρου, της επιδείνωσης της οικονομικής κατάστασης διεθνώς. Πολύ περισσότερο που δεν είχε προλάβει να συνειδητοποιήσει τη ραγδαία μετατροπή της από χώρα αποστολής σε χώρα υποδοχής μεταναστών και προσφύγων¹¹⁸.

Ενδεικτικό, επί του προκειμένου, της έλλειψης ρυθμιστικού νομοθετικού πλαισίου αναφορικά με τον έλεγχο του μεταναστευτικού-προσφυγικού φαινομένου, είναι το γεγονός ότι ο πρώτος αμιγώς μεταναστευτικός νόμος θεσμοθετήθηκε μόλις το 1991¹¹⁹ και ήταν ιδιαίτερα «σκληρός» για τους οικονομικούς μετανάστες που επιζητούσαν την είσοδο και την παραμονή στη χώρα με στόχο την εξεύρεση εργασίας. Τους αντιμετώπιζε ως «χάριν έχοντες» στο ελληνικό κράτος και την ελληνική κοινωνία και, επιχειρώντας να μειώσει τη δυσαναλογία μεταξύ νόμιμων και

---

¹¹⁶ α) τους υπηκόους χωρών-μελών της Ε.Ε., οι οποίοι μπορούν να εγκατασταθούν και να εργαστούν ελεύθερα στην Ελλάδα καλυπτόμενοι από τις κοινοτικές οδηγίες, β) τους υπηκόους χωρών εκτός Ε.Ε., που, επίσης, δικαιούνται να εγκατασταθούν και να εργαστούν νόμιμα στην Ελλάδα υπό τον όρο ότι τηρούνται συγκεκριμένες προϋποθέσεις, γ) αυτούς οι οποίοι προέρχονται από χώρες που δεν είναι μέλη της Ε. Ε., εισέρχονται λαθραία -είτε με πλαστά έγγραφα είτε στερούμενοι οποιουδήποτε εγγράφου δηλωτικού της ταυτότητάς τους- ή διαμένουν και εργάζονται παράνομα στη χώρα μας ως οικονομικοί μετανάστες και τέλος, δ) τους πρόσφυγες, που περνούν με οποιοδήποτε μέσον τα σύνορά της είτε με την προσφυγική ιδιότητα είτε παράτυπα, πιθανώς με τη βοήθεια λαθρεμπόρων και διακινητών οι οποίοι ενδέχεται να ανήκουν σε κυκλώματα οργανωμένου εγκλήματος. Βλ. Μουσούρου, Λ.Μ. (2003), *Μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική ...*, ό.π. σ. 166.

¹¹⁷ Βλ. Μαρβάκης, Αθ., Παρσάνογλου, Δ. & Παύλου, Μ. (επ.) (2001), *Μετανάστες στην Ελλάδα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σ. 42.

¹¹⁸ Βλ. Μπόζκοβα, Ρ. (2008), *Μεταναστευτική Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Περίπτωση της Ελλάδας*. Διπλωματική Εργασία – Τμήμα Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πάντειο Πανεπιστήμιο, σσ. 67-68.

¹¹⁹ Ν. 1975/1991, «Είσοδος, έξοδος, παραμονή, εργασία, επέλαση αλλοδαπών, διαδικασία αναγνώρισης αλλοδαπών προσφύγων και άλλες διατάξεις, *ΕτΚ*, αρ. φύλλου 184/4 Δεκεμβρίου 1991, τευχ. Α'.

«μη νόμιμων» μεταναστών¹²⁰, κατέτεινε στον περιορισμό της μετανάστευσης με τον αυστηρότερο έλεγχο των συνόρων και την απέλαση –ει δυνατόν– όλων των «παράνομων» μεταναστών από την ελληνική επικράτεια¹²¹.

Κάτω από αυτές τις συνθήκες, καθίστατο επείγουσας ανάγκης υπόθεση η χάραξη, διατύπωση και άσκηση μιας ρεαλιστικής μακρόπνοης ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής, ενταγμένης, μεν, στην ενιαία ευρωπαϊκή –που να μην αντιμετωπίζει, όμως, τη μετανάστευση μονοδιάστατα από τη σκοπιά της αναπτυξιακής και εργασιακής πολιτικής, αλλά να την προσεγγίζει και στο πλαίσιο μιας κοινωνικής¹²². Αυτό επέβαλλαν δύο λόγοι. Κατά πρώτον, λόγοι ηθικής, που αφορούν στον σεβασμό των ανθρώπινων δικαιωμάτων ως αξιών αφ’ εαυτών¹²³. Κατά δεύτερον, πραγματιστικοί, που σχετίζονται με τα μοιραία ανακλύπτοντα σοβαρά προβλήματα στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη μιας χώρας στην περίπτωση που πλατιά στρώματα μεταναστευτικών πληθυσμών παραμένουν για μεγάλο χρονικό διάστημα θεσμικά και κοινωνικά αποκλεισμένα δυσχεραίνοντας την όποια πολιτική διαχείρισή τους σε εθνικό επίπεδο¹²⁴. Πολύ περισσότερο που προβλεπόταν ότι οι μεταναστευτικές ροές προς την Ελλάδα θα αυξάνονταν ραγδαία εξαιτίας των ιδιαιτεροτήτων της, οι οποίες την καθιστούσαν πρόσφορο έδαφος για εισροή «μη νόμιμων» μεταναστών-προσφύγων.

Η γεωγραφική θέση, καταρχήν, της Ελλάδας στο νοτιοανατολικό άκρο της Ε.Ε., την αναδείκνυε σε «πύλη» εισόδου στην Ευρώπη για τους απελπισμένους «παράνομους» μετανάστες/ πρόσφυγες από τις χώρες του Τρίτου Κόσμου και σε «προθάλαμο» για την προώθησή τους στις αναπτυγμένες ευρωπαϊκές χώρες του Βορρά¹²⁵. Το ελληνικό γεωμορφικό περιβάλλον, εξάλλου, με τις πολυσχιδείς εκτεταμένες ακτογραμμές, που αποτελούν συχνά και ευαίσθητες ζώνες-σύνορα,

¹²⁰ Βλ. Σαρρής, Ν. (2008), *Θεσμικό πλαίσιο της μετανάστευσης σε εθνικό και ευρωπαϊκό πλαίσιο. Κείμενα Εργασίας 2008/18*. Αθήνα: Ε.Κ.Κ.Ε., σ. 27.

¹²¹ Βλ. Τριανταφυλλίδου, Αν. (2005), *Ελληνική Μεταναστευτική Πολιτική: Προβλήματα και Κατευθύνσεις*. Αθήνα: Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ), σ. 20.

¹²² Βλ. Μουσούρου, Λ. Μ. (2003), *Μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική ...*, ό.π. σ. 169.

¹²³ Η στάση αυτή επιβάλλεται από το ηθικό χρέος της παγκόσμιας κοινότητας απέναντι στην ανθρωπότητα, υποστασιοποιημένη σε οποιαδήποτε «άτυχη» ανθρώπινη οντότητα στερείται τα βασικά μέσα επιβίωσης και εγκαταλείπεται στη διακριτική ευχέρεια της δημόσιας φιλανθρωπίας ή της ιδιωτικής ελεημοσύνης. Βλ. Δουζίνας, Κ. (2006), *Το Τέλος των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων ...*, ό.π. σ. 506.

¹²⁴ Βλ. «Πρόλογος» στο Αφουξενίδης, Αλ., Σαρρής, Ν. & Τσακηρίδη, Όλγα (επ.) (2012), *Ενταξη των μεταναστών: Αντιλήψεις, Πολιτικές, Πρακτικές*. Αθήνα: Ε.Κ.Κ.Ε., σ. 14.

¹²⁵ Βλ. King, R. «Population growth: an avoidable crisis?». In King, R. – Proudfoot, L. – Smith, B. (eds.) (1997), *The Mediterranean: Environment and Society*. London: Arnold, σσ. 164-180.

πορώδη και εύκολα διαπερατά, και τις πάμπολλες ορεινές συνοριακές διαβάσεις, που δυσχεραίνουν το έργο του ελέγχου και της φύλαξης των συνόρων της χώρας, την καθιστούσε δελεαστική επιλογή για τα ανθρώπινα «υποπροϊόντα» της παγκοσμιοποίησης¹²⁶, τους πρόσφυγες, τους εκτοπισμένους, τους αιτούντες άσυλο, τους *sans papiers*, ως τόπου πρώτου προορισμού-σταθμού τους στο ταξίδι τους προς την Εδέμ.

Εκτός από το «δέλεαρ» της στρατηγικής της θέσης στη Μεσόγειο, η Ελλάδα, όντας χώρα με στρεβλή καπιταλιστική οικονομία που βάσιζε την ανάπτυξή της σε ένα μοντέλο παραοικονομίας άμεσα σχετιζόμενο με τη φοροδιαφυγή (όπου πάντα υπήρχε ζήτηση για αλλοδαπό εργατικό δυναμικό¹²⁷), αποτελούσε θέλγητρο και πόλο έλξης για «παράνομους» μετανάστες/πρόσφυγες. Γιατί τους παρείχε τη δυνατότητα να ενταχθούν σ' ένα ανθρώπινο δυναμικό εργατικής εφεδρείας που «μπαινόβγαινε» στην αγορά εργασίας με μικρότερο οικονομικό αλλά και κοινωνικο-πολιτικό κόστος και να εξασφαλίσουν, έτσι, την επιβίωσή τους συμμετέχοντας σε ένα ευρύ φάσμα άδηλων εργασιών εξαντλητικής σωματικής προσπάθειας, εξευτελιστικής αμοιβής και χαμηλού κοινωνικού γοήτρου,¹²⁸ ή σε μία ευρεία γκάμα ευέλικτων μορφών απασχόλησης όπου ήταν ευκολότερο να αγνοούνται οι διοικητικοί κανόνες.

Οι δυσοίωνες προβλέψεις επαληθεύτηκαν στο ακέραιο λόγω και του γεγονότος ότι εξαιτίας της θέσης της στην περίμετρο της Ένωσης, η Ελλάδα αποτελούσε την πιο κοντινή χώρα προς τις αναδυόμενες στην αρχή του 21^{ου} αιώνα εμπόλεμες ζώνες, στις οποίες η γενικευμένη βία και η μαζική παραβίαση των ανθρώπινων δικαιωμάτων ωθούσαν αναπόφευκτα σε έξοδο ένα τμήμα του πληθυσμού- ενδεχομένως το περισσότερο δυναμικό. Ως αποτέλεσμα, η διόγκωση των μεταναστευτικών ροών προς την Ελλάδα από το μέσον της δεκαετίας του '90, την κατέταξε κατά την δεκαετία του 2010 στην πρώτη θέση μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών όσον αφορά στην αύξηση των εισερχόμενων πληθυσμών, με μεγάλο ποσοστό παράτυπα διακινούμενων για τους οποίους δεν υπάρχουν αξιόπιστα στοιχεία, και την

---

¹²⁶ Ο χαρακτηρισμός ανήκει στον Bauman, Z. (2005), *Σπαταλημένες ζωές ...*, ό.π. σ. 70.

¹²⁷ Βλ. Καβουνίδη, Τζ., Πολύζου, Ν., Αλτζιζόγλου, Ν., Αβραμίδη, Τ., Μαυρομμάτης, Τ.Γ. & Γιαννίτσας, Δ. (2006), *Πολιτικές Ένταξης των Μεταναστών: Η Ευρωπαϊκή Εμπειρία*. Αθήνα: Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής, σ. 125.

¹²⁸ Βλ. Triandafyllidou, A. (2007), "*Mediterranean migrations: Problems and prospects for Greece and Italy in The Twenty-first century*". *Mediterranean Politics*, 12, σ. 79. (77-84).

ανήγαγε σε μια από τις πλέον σημαντικές χώρες προορισμού των αιτούντων πολιτικό άσυλο¹²⁹.

Η Ελλάδα ως άμεσα ενδιαφερόμενη για ζητήματα ασύλου και μετανάστευσης, αλλά και σεβόμενη το διεθνές δίκαιο, έχει κυρώσει όλες τις διεθνείς και ευρωπαϊκές συμβάσεις που αφορούν ζητήματα ασύλου και προσφύγων.

Ωστόσο, δεν φαίνεται να έχει υπάρξει απολύτως συνεπείς στις υποχρεώσεις που ανέλαβε. Για παράδειγμα πολλές Οδηγίες δεν μεταφερόταν με τον προβλεπόμενο τρόπο στο ελληνικό δίκαιο. Επιπλέον, παρέλειψε να λάβει κάποια μέτρα που αφορούσαν στην πρόληψη του προσφυγικού. Ακόμη, μόλις το 2011 δημιούργησε την Υπηρεσία Ασύλου και πάλι υπολειτούργουσε και ήταν υποστελεχωμένη. Επίσης, η Ελλάδα δεν δημιούργησε εγκαίρως κέντρα πρώτης υποδοχής και δεν δρομολόγησε άλλες απαραίτητες διαδικασίες όπως ήταν ο ορισμός επιτρόπου των ασυνόδευτων ανηλίκων.

Η πραγματικότητα, βέβαια, είναι πως η Ελλάδα υπέφερε και από υποχρηματοδότηση, καθώς το μεγαλύτερο μέρος της σχετικής χρηματοδότησης της ΕΕ κατευθυνόταν στις επιχειρήσεις αστυνόμευσης των εξωτερικών συνόρων και στις Μ.Κ.Ο. και λιγότερο στις υποδομές υποδοχής, ταυτοποίησης και χορήγησης ασύλου. Πέραν αυτών η γενικότερη πολιτική της Ε.Ε. που αφορούσε στην αποτροπή της εισόδου των προσφύγων στην Ε.Ε. ανάγκασε και την Ελλάδα να δράσει με τρόπους που δε συνάδουν με το διεθνές δίκαιο και το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

3.2 Προς διαμόρφωση μιας εθνικής μεταναστευτικής πολιτικής ενταγμένης στην κοινή ευρωπαϊκή: Αδυναμίες, αναστολές και αδράνειες

Κάτω από αυτές τις συνθήκες, αναδεικνυόταν σε πρωταρχικής σημασίας ζήτημα η διαμόρφωση ενός κατάλληλου πλαισίου υποδοχής και ένταξης των μεταναστών και των προσφύγων, νόμιμων και «παράνομων», στην ελληνική κοινωνία και αναγόταν σε θέμα υψηλής προτεραιότητας η διαχείριση και η θεσμική ρύθμιση της μετανάστευσης στη βάση μιας συνεπούς και βιώσιμης εθνικής πολιτικής. Ειδοποιό στοιχείο αυτής, η συμπίευσή της με την ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική –κοινή αλλά πολύ απέχουσα από του να είναι και ενιαία, λόγω, κυρίως, της

---

¹²⁹ Βλ. *Ετήσια Έκθεση Πολιτικής για τη μετανάστευση και το άσυλο στην Ελλάδα έτους 2014*. http://emn.yypes.gr/images/docs/EMN_APR/EMN_APR2014/12b_greece_apr_2014_part2_greek.pdf
Προσπελάστηκε την 23/06/2018.

απροθυμίας των κρατών-μελών της Ε.Ε. να εκχωρήσουν στην Ένωση ουσιαστικό μέρος των κυριαρχικών δικαιωμάτων τους, τα οποία αναφέρονται, εν πολλοίς, στη χάραξη των εθνικών πολιτικών τους –μία εκ των οποίων και η μεταναστευτική, και των αντιστάσεών τους όσον αφορά στην αντιμετώπιση του μεταναστευτικού ζητήματος σε διεθνές επίπεδο¹³⁰.

Σε αυτό το εθνικό και ευρωπαϊκό πλαίσιο, η Ελλάδα προέβη μέχρι το τέλος της δεκαετίας 2010 στην ψήφιση μιας σειράς νομοθετημάτων για τη χάραξη και την εφαρμογή μιας μεταναστευτικής πολιτικής που, αναγνωρίζοντας ως συνοδό στοιχείο της νόμιμης μετανάστευσης την «παράνομη», θα προσπαθούσε να ελέγξει την τελευταία μέσω διαδοχικών προγραμμάτων νομιμοποίησης των μεταναστών αλλά και της λήψης πρόσθετων μέτρων για τη δημιουργία αποτρεπτικών μηχανισμών (ενίσχυση της φρούρησης των εξωτερικών συνόρων¹³¹, προγράμματα εκούσιας επιστροφής των «παράνομων» μεταναστών, σύλληψη και απέλασή τους) όπως και μηχανισμών εξάρθρωσης των δικτύων εμπορίας ανθρώπων που την υποβοηθούσαν¹³². Κατ' αυτόν τον τρόπο, συγκροτήθηκε ένα νομοθετικό πλαίσιο για τη διαχείριση του μεταναστευτικού φαινομένου το οποίο έδινε έμφαση στον έλεγχο των μεταναστευτικών ροών μέσω της ενίσχυσης των δυνάμεων αστυνόμευσης και καταστολής, με στόχο τον περιορισμό της μετανάστευσης ως «επιβλαβούς» για την ελληνική κοινωνία σε όλα τα επίπεδα, το οικονομικό, το κοινωνικό, το πολιτισμικό¹³³.

Ωστόσο, παρ' όλες τις φιλότιμες προσπάθειες της ελληνικής πολιτείας να διαχειρισθεί και να ανατρέψει την υφιστάμενη κατάσταση εφαρμόζοντας στην πράξη

---

¹³⁰ Βλ. Γιαννακοπούλου, Ελ. «Η μεταναστευτική πολιτική της Ε.Ε.: Θεσμικό πλαίσιο του μεταναστευτικού ζητήματος από την ίδρυσή της μέχρι σήμερα», στο συλλογικό (2014), *Πτυχές του Μεταναστευτικού Ζητήματος*. Επιστημονική επιμέλεια: Μαργαρώνη, Μ., γλωσσική επιμέλεια: Βούλγαρη, Αικ. Αθήνα: Ινστιτούτο Έρευνας και Κατάρτισης Ευρωπαϊκών Θεμάτων (Ι.Ε.Κ.Ε.Θ.), σσ. 8-67.

¹³¹ Αρωγό στο έργο του εντοπισμού και της καταστολής της παράνομης μετανάστευσης, στενά συσχετισμένης με την τρομοκρατία, και της εμπορίας μεταναστών/προσφύγων, η Ελλάδα έχει από το 2005 την Frontex (Frontieres Exterieures), έναν ευρωπαϊκό Οργανισμό με νομική υπόσταση, ο οποίος ιδρύθηκε στις 26 Οκτωβρίου του 2004 (ΕΚ 2007/2004) με σκοπό τον συντονισμό της συνεργασίας μεταξύ των εθνικών συνοριοφυλάκων στον τομέα διαχείρισης των εξωτερικών συνόρων της Ε.Ε., σε τρόπον ώστε να αποκλείεται η είσοδος σ' αυτή ανθρώπων δυνάμει επικίνδυνων για την ασφάλεια και την ευταξία της. Πέραν της υποβοήθησης των εταίρων της Ένωσης για τον έλεγχο των εθνικών τους συνόρων, όταν ταυτίζονται με τα εξωτερικά σύνορα της Ευρώπης, που είναι καθήκον του κάθε κράτους-μέλους, η ευρωπαϊκή δύναμη φύλαξης συνόρων είναι επιφορτισμένη και με το έργο του ελέγχου των ίδιων των κρατών-μελών της όσον αφορά στην αποδοτικότητα και την αποτελεσματικότητα με την οποία το ασκούν εκπληρώνοντας τις υποχρεώσεις τους απέναντι στην Ε.Ε.

¹³² Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2014), *Η Ευρωπαϊκή Ένωση με απλά λόγια ...* ό.π. σ. 6.

¹³³ Βλ. Τριανταφυλλίδου, Αν. (2005), *Ελληνική Μεταναστευτική πολιτική ...*, ό.π. σ. 10.

τις επί χάρτου φιλόδοξες ρυθμίσεις του μεταναστευτικού ζητήματος, τα αποτελέσματα μέχρι το τέλος της πρώτης δεκαετίας του 21^{ου} αιώνα δεν ήταν τα αναμενόμενα. Η εφαρμογή των επιλεγέντων για την αντιμετώπιση και τον έλεγχο του μέτρων, προσέκρουσε σε σοβαρότατα προβλήματα –παράγωγα διοικητικής αδυναμίας, ελλιπούς προετοιμασίας και ανεπαρκούς υποδομής¹³⁴, δίνοντας λαβή στους Ευρωπαίους εταίρους για αυξανόμενες αρνητικές κριτικές και δυσμενείς εκθέσεις, ακόμα και για παραπομπή της χώρας στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο λόγω των ανεπαρκειών του ελληνικού συστήματος εκδίκασης των αιτημάτων ασύλου¹³⁵.

Βασικό, εξάλλου, μειονέκτημα της συνολικής κρατικής μεταπολιτευτικής πολιτικής, ήταν η αδράνεια και η παθητικότητά της¹³⁶. Στην πραγματικότητα, επρόκειτο για μια πολιτική του «φαίνεσθαι» παρά του «είναι», η οποία, δίνοντας έμφαση στον νομότυπο χαρακτήρα των μέτρων διαχείρισης του μεταναστευτικού παρά στην ουσία τους, περιοριζόταν στην αποσπασματική προσπάθεια αντιμετώπισης χρονιζόντων πλέον προβλημάτων της ελληνικής κοινωνίας ανάγοντας ηθελημένα το μεταναστευτικό φαινόμενο σε ζήτημα εξωτερικής πολιτικής. Στόχος της, μάλλον να κατασιγάσει τις ανησυχίες της Ε.Ε. για την υστέρηση της ελληνικής πολιτείας όσον αφορά στο συγκεκριμένο θέμα (και την αθέτηση των υποχρεώσεών της απέναντι στην Ε.Ε.) παρά να το διευθετήσει βραχυπρόθεσμα δημιουργώντας τις κατάλληλες προϋποθέσεις για τη μεσοπρόθεσμη ή, μακροπρόθεσμη, έστω, ρύθμισή του.

---

¹³⁴ Βλ. Γιώτη-Παπαδάκη, Όλ. & Παπαδάκη, Εκ. «Η πολιτική διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών προς την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ελλάδα», Ανακοίνωση στο 9^ο Εθνικό Συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας Περιφερειακής Επιστήμης με θέμα: *Περιφερειακή Ανάπτυξη και Οικονομική Κρίση: Διεθνής Εμπειρία και Ελλάδα* (6-7 Μαΐου 2011). Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης – Πάντειο Πανεπιστήμιο.

¹³⁵ Goldirova Renata 'Greece under fire over refugee treatment' euobserver.com 03/04/2008, όπως παρατίθεται στο Γιώτη-Παπαδάκη, Όλ & Παπαδάκη, Εκ. ό.π. Η Ελλάδα θεωρήθηκε υπόλογη για ελλείμματα και αστοχίες στα θέματα ένταξης των μεταναστών (καθυστερήσεις στην εξέταση των αιτήσεων χορήγησης πολιτικού ασύλου και δυσμενείς συνθήκες κράτησης-διαβίωσης των αιτούντων προσφύγων), σύμφωνα με τις अपαράβατες διεθνείς υποχρεώσεις της, όπως ορίζονται από τον Κανονισμό Δουβλίνο II (343/2003), νομικού κειμένου που θεσπίστηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση και καθορίζει την υπεύθυνη για τη χορήγηση ασύλου ευρωπαϊκή χώρα. Σύμφωνα με τον Κανονισμό Δουβλίνο II, ο μετανάστης δικαιούται να ζητήσει άσυλο στην ευρωπαϊκή χώρα στην οποία θα εισέλθει την πρώτη φορά. Μετανάστες οι οποίοι εισέρχονται στην Ελλάδα και κατόπιν μεταβαίνουν σε άλλη χώρα για να αιτηθούν άσυλο θα πρέπει, σύμφωνα με τον κανονισμό Δουβλίνο II, να επιστρέφονται πίσω στην Ελλάδα.

¹³⁶ Με την έννοια ότι η επίσημη μεταναστευτική πολιτική «στην ουσία, αντίδρασε (παρά έδρασε) σε καταστάσεις ήδη παγιωμένες στην ελληνική κοινωνία: παράνομη παραμονή και απασχόληση των μεταναστών, έλλειψη πρόσβασης σε βασικές υπηρεσίες για τους μετανάστες και τις οικογένειές τους, αυξανόμενη δυσφορία του γηγενούς πληθυσμού για μια κατάσταση που ο πολίτης αντιλαμβάνεται ως 'εκτός ελέγχου', έξαρση του ρατσιστικού λόγου και των ξενοφοβικών αντιλήψεων στα μέσα μαζικής ενημέρωσης και γενικότερα στον δημόσιο και ιδιωτικό λόγο». Βλ. Αν. Τριανταφυλλίδου, *Ελληνική Μεταναστευτική πολιτική*, ό.π. σ. 34. Για πρόσθετα στοιχεία, βλ. Kiprianos, P., Balias, S. & Passas, V. (2003), "Greek Policy towards Immigration and Immigrants", *Social Policy and Administration*, 37(2), σσ. 148-164.

Υπ' αυτό το πρίσμα, η μεταναστευτική πολιτική που ακολούθησε η Ελλάδα κατά την εικοσαετία 1990-2010 επικεντρώνοντας αφενός, στη ρύθμιση και τον έλεγχο της εισόδου, της διαμονής και της απασχόλησης των μη πολιτών της και αφετέρου την αντιμετώπιση των ήδη εγκατεστημένων μεταναστευτικών πληθυσμών στο εθνικό έδαφος¹³⁷, αποδείχθηκε αποτυχημένη και ατελέσφορη. Οι τέσσερις βασικοί νόμοι στους οποίους αρθρώθηκε, 1975/1991¹³⁸ - 2910/2001¹³⁹ - 3386/2005¹⁴⁰ και 3536/2007¹⁴¹, στοιχισμένοι στις γενικές κατευθυντήριες γραμμές της Ε.Ε. και πιστοί στους κανόνες της ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής¹⁴², κάνουν σαφή διαχωρισμό μεταξύ νόμιμων και «παράνομων» μεταναστών, έχουν γενικά κατασταλακτικό χαρακτήρα και διαπνέονται από μια λογική αμυντική και αποτρεπτική της «παράνομης» μετανάστευσης, ενώ παρουσιάζουν αντιφάσεις και παλινωδίες. Από μια γενική αποτίμησή τους ως σώματος, κρίνονται αναποτελεσματικοί όσον αφορά στην ένταξη και την ενσωμάτωση των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία την ίδια στιγμή που αδυνατούν να καταπολεμήσουν την «παράνομη» μετανάστευση¹⁴³.

Ακόμη πιο σημαντικό, οι θεσμοθετημένοι νόμοι δεν λειτούργησαν σ' αυτό το χρονικό διάστημα ως θεμελιακοί κανόνες της μεταναστευτικής πολιτικής, καθώς δεν έβρισκαν εφαρμογή στην πράξη¹⁴⁴. Όχι μόνον γιατί οι ίδιες οι διατάξεις τους παρουσίαζαν αδυναμίες και ατέλειες ως προς την πληρότητα, την εμβέλεια και αποτελεσματικότητά τους. Αλλά και γιατί το μεν ελληνικό κράτος που θέσπισε επίσημα τους νόμους, τους ναρκοθετούσε ανεπίσημα¹⁴⁵, η δε ελληνική κοινωνία στην

---

¹³⁷ Βλ. Μπάγκαβος, Χ. & Παπαδοπούλου, Δ. (2006), *Μεταναστευτικές τάσεις και ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική*. Αθήνα: ΙΝΕ, σ. 294.

¹³⁸ Ν. 1975/1991: «Είσοδος, έξοδος, παραμονή, εργασία, επέλαση αλλοδαπών, διαδικασία αναγνώρισης αλλοδαπών προσφύγων και άλλες διατάξεις», *ΕτΚ*, αρ. φύλλου 184/4 Δεκεμβρίου 1991, τευχ. Α'.

¹³⁹ Ν. 2010/2001: «Είσοδος και παραμονή αλλοδαπών στην Ελληνική Επικράτεια. Κτήση της ελληνικής ιθαγένειας με πολιτογράφηση και άλλες διατάξεις», *ΕτΚ*, αρ. φύλλου 91/2 Μαΐου 2001, τευχ. Α'.

¹⁴⁰ Ν. 3386/2005: «Είσοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη των υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια», *ΕτΚ* αρ. φύλλου 212/23 Αυγούστου 2005, τευχ. Α'.

¹⁴¹ Ν. 3536/2007: «Ειδικές ρυθμίσεις θεμάτων μεταναστευτικής πολιτικής και λοιπών ζητημάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης», *ΕτΚ* αρ. φύλλου 42/23 Φεβρουαρίου 2007, τευχ. Α'.

¹⁴² Βλ. Σαρρής, Ν. (2008), *Θεσμικό πλαίσιο της μετανάστευσης σε εθνικό και ευρωπαϊκό πλαίσιο*. Κείμενα Εργασίας 2008/18, σ. 42.

¹⁴³ Βλ. Μπάγκαβος, Χ. & Παπαδοπούλου, Δ. (2006), *Μεταναστευτικές τάσεις ...* ό.π. σ. 256.

¹⁴⁴ Βλ. Ζολώτα, Ισ. (2010), *Ο ρόλος της γλώσσας της χώρας υποδοχής στη διαδικασία ένταξης των μεταναστών: έρευνα σε μετανάστες στην Πάτρα*. Πανεπιστήμιο Πατρών, ΠΤΔΕ, σ. 40.

¹⁴⁵ Είναι αξιοσημείωτο, επί του προκειμένου, ότι το ελληνικό κράτος, ενώ υποστήριζε θεσμικά καθ' όλη τη διάρκεια της εικοσαετίας πολιτικές ενσωμάτωσης των μεταναστών με μέτρα που κάλυπταν την ένταξή τους στην αγορά εργασίας, δεν προέβλεπε αντίστοιχες ρυθμίσεις για την αποδυνάμωση των άτυπων μηχανισμών της οικονομίας του, με αποτέλεσμα να τους στρέφει το ίδιο στην παράνομη

οποία απευθύνονταν, τους παραβίαζε μπροστά στον φόβο και την ανασφάλεια που γεννούσε για το παρόν και το μέλλον των μελών της¹⁴⁶ η παραβίαση της ανοικτότητας¹⁴⁷ της από ετερόνομους «παρείσακτους» πληθυσμούς. Το χειρότερο ακόμα, τα συγκεκριμένα συναισθήματα καλλιεργούσε και επέτεινε η ίδια η κρατική εξουσία μέσω του μιντιακού και του δημόσιου λόγου, ο οποίος προωθούσε και παγίωνε τη στερεοτυπική εικόνα του απειλητικού «παράνομου» μετανάστη, προκειμένου να σώσει ότι απέμενε από την κυριαρχία της στη απατηλή, μετά την κατάρρευση του «κοινωνικού κράτους», υπόστασή της¹⁴⁸.

Ωστόσο, η παράνομη «μετανάστευση» δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί με μόνο εργαλείο τον αυστηρότερο έλεγχο των συνόρων, τα αστυνομικού τύπου μέτρα και τις μαζικές απελάσεις «παράνομων» μεταναστών. Ο περιορισμός της, αν και περιλαμβάνει ένα σκέλος ελέγχου και καταστολής, δεν μπορεί να έχει σοβαρά αποτελέσματα εάν η μεταναστευτική πολιτική, εθνική και ευρωπαϊκή, δεν εστιάζει στον εντοπισμό των γενεσιουργών αιτιών και των συνθηκών που τη συντηρούν με στόχο τη θεραπεία τους. Και οι γενεσιουργές αιτίες της «παράνομης» μετανάστευσης δεν είναι άγνωστες. Συγκλίνουν, επιγραμματικά, στην κυριαρχία του πνεύματος του νεοφιλελευθερισμού και στον θρίαμβο του διεθνοποιημένου καπιταλισμού υπό την καταλυτική δυναμική της σύγχρονης φρενήρους και ανεξέλεγκτης

εργασία καθιστώντας σχεδόν ανέφικτη την εργασιακή, και την κοινωνική, συνεπόμενα, ένταξη. Βλ. Καβουνίδη, Γζ. – Πολύζου, Ν. κ.ά. (2006), *Πολιτικές Ένταξης των Μεταναστών...*, ό.π. σ. 125.

¹⁴⁶ Ο φόβος μπροστά στους «περιθωριακούς» της παγκοσμιοποίησης, οι οποίοι συρρέουν στις σύγχρονες αναπτυγμένες ευρωπαϊκές κοινωνίες προκειμένου να εξασφαλίσουν τη βιολογική τους, τουλάχιστον, επιβίωση, μια που τους έχουν στερήσει την κοινωνική, πέραν του ότι εκπηγάει από τον εγγενή «κοσμικό φόβο» και την αυθόρμητη ανθρώπινη αντίδραση απέναντι σε οτιδήποτε «ξένο» και «άγνωστο», το οποίο ενσαρκώνουν αυτοί, εκπορεύεται, κατά τον Bauman, από τη συναίσθηση της τρωτότητας των γηγενών μπροστά στις ποικίλες υπαρκτές ή υποθετικές απειλές τις οποίες εγκυμονεί δυνητικά για τον καθένα από αυτούς ο «θαυμαστός καινούριος κόσμος» τους, από τη συνειδητοποίηση του ευάλωτου της δικής τους οικείας και ασφαλούς ρουτίνας, που οι άνθρωποι αυτοί τους υπενθυμίζουν αδιάλειπτα. Στην πραγματικότητα, *«για όσους τους μισούν και τους δυσφημούν, οι μετανάστες αποτελούν την προσωποποίηση (ορατή, απτή και ενσαρκωμένη) ενός άναρθρου προαισθήματος της δικής τους απόρριψης – ενός προαισθήματος, που, αν και δεν μπορεί να διατυπωθεί με λέξεις, προξενεί παρ' όλα αυτά, πόνο.* Βλ. Bauman, Z. (2005), *Σπαταλημένες ζωές ...*, ό.π. σσ. 94, 111.

¹⁴⁷ Στο τέλος του 19^{ου} και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, η «ανοικτότητα» μιας κοινωνίας ως ιδέα, αποτελούσε στοιχείο αυτοπροσδιορισμού και πηγή υπερηφάνειας των μελών της, καθώς παρέπεμπε στην ενότητα της ανθρωπότητας, την κοινωνική αλληλεγγύη, τη δικαιοσύνη και τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη βάση ενός πανανθρώπινα σεβαστού κανόνα ζωής και δράσης. Στον καιρό της κυριαρχίας της «αρνητικής» παγκοσμιοποίησης, ανακαλεί «τρομακτικές» εμπειρίες από ακατανόητες, σε μεγάλο βαθμό, και ανεξέλεγκτες δυνάμεις, οι οποίες προκαλούν τον διαχωρισμό και την αδικία -τη σύγκρουση και τη βία, συνεκδοχικά- και διαμορφώνουν *«ευάλωτους πληθυσμούς, τρομοκρατημένους από την ίδια τους την αδυναμία τους να αμυνθούν και μονομανείς με την ασφάλεια των συνόρων τους και του πληθυσμού στο εσωτερικό των τελευταίων».* Βλ. Bauman, Z. (2007), *Ρευστός φόβος*. Μτφ. Γ. Καραμπελας. Αθήνα: Πολύτροπον, σσ. 129-130.

¹⁴⁸ Βλ. Bauman, Z. (2005), *Σπαταλημένες ζωές ...*, ό.π. σσ. 84-86.

παγκοσμιοποίησης. Αυτοί οι παράγοντες είναι υπεύθυνοι για τη στεγανοποίηση του οικονομικού δίπολου μεταξύ των αναπτυγμένων και των υπανάπτυκτων χωρών και την εδραίωση των πολιτικών εξάρτησης των δευτέρων από τις πρώτες, για την ένταση των κοινωνικών ανισοτήτων, εξαιτίας των οποίων εκατομμύρια πληθυσμών καταδικάζονται σε ένδεια, περιθωριοποίηση και απομόνωση¹⁴⁹, για την πυροδότηση συγκρούσεων και την απελευθέρωση πολέμων που δημιούργησαν ατέλειωτα караβάνια δύσμοιρων απάτριδων εκτός νόμου¹⁵⁰, για την έξαρση των ξενοφοβικών στάσεων και των ρατσιστικών αντιλήψεων, «ήπιων» ή ανοιχτά εχθρικών, απέναντι στους εξαθλιωμένους των δυνάμεων της παγκοσμιοποίησης.

Υπ' αυτό το πρίσμα, είναι μάταιη η προσπάθεια μιας οποιασδήποτε χώρας να αντιμετωπίσει από μόνη της το περίπλοκο θέμα της μετανάστευσης αναζητώντας τοπικού χαρακτήρα λύσεις σε παγκόσμια και παγκοσμιοποιημένα προβλήματα¹⁵¹. Ειδικά όταν επιλέγει «αμυντικές» πολιτικές «από τα πάνω», που την καταδικάζουν στον ρόλο του εξαρτημένου θεατή και αποτυχημένου σε μεγάλο βαθμό θεραπευτή παθογενών κοινωνικών φαινομένων, δεδομένου ότι αυτά ακολουθούν την δική τους αυτόνομη εξέλιξη. Ούτε πάλι, είναι δυνατόν να καταστεί διαχειρίσιμο το μεταναστευτικό ζήτημα με κοινοτικές πολιτικές οι οποίες το έχουν συνδέσει με την εγκληματικότητα και την τρομοκρατία και το έχουν αναγάγει σε θέμα «δημόσιας ασφάλειας»,¹⁵² η διασφάλιση της οποίας απαιτεί την «πάταξη της παράνομης μετανάστευσης σε όλες της τις μορφές, ώστε να προστατευθούν τα πλέον ευάλωτα άτομα (!) και να συνεχισθεί η εμπιστοσύνη του κοινού στις μεταναστευτικές πολιτικές».¹⁵³ Οι συγκεκριμένες πολιτικές, που, αντιμετωπίζουν τους «παράνομους» μετανάστες και πρόσφυγες ως παραβάτες των κανόνων του διεθνούς δικαίου και όχι ως θύματα των επιλογών και των στρατηγικών της διεθνούς κοινότητας σε συνθήκες

---

¹⁴⁹ ... στο πλαίσιο «των αναδυόμενων πλανητικών διαστάσεων της επιχειρηματικής δραστηριότητας, του χρηματοπιστωτικού συστήματος, του εμπορίου και της ροής των πληροφοριών» (Bauman, Z. (2004), *Παγκοσμιοποίηση ...*, ό.π. σ. 12) και στο όνομα «της 'οικονομικής ανάπτυξης', των 'όρων του εμπορίου', των 'απαιτήσεων της αγοράς', των 'ανταγωνιστικών πιέσεων' και των 'αιτημάτων της παραγωγικότητας και της αποδοτικότητας'». Βλ. Bauman, Z. (2005), *Σπαταλημένες ζωές ...*, ό.π. σ. 71.

¹⁵⁰ Βλ. Bauman, Z. (2005), στο ίδιο, σ. 125.

¹⁵¹ Βλ. Bauman, Z. (2005), στο ίδιο, σ. 19.

¹⁵² Σύμφωνα με τον Stephen Castles, "Towards a sociology of forced migration and social transformation", *Sociology* 1, 2003, σσ. 13-34, «οι πρόσφυγες μετά τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001, έχουν στιγματισθεί ως μία σκοτεινή διεθνής απειλή για την εθνική ασφάλεια, αν και στην πραγματικότητα κανένας από τους τρομοκράτες της 11^{ης} Σεπτεμβρίου δε ζητούσε άσυλο ούτε ήταν πρόσφυγας».

¹⁵³ Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2014), *Μετανάστευση και Άσυλο ...* ό.π., σ. 3.

ανεξέλεγκτης παγκοσμιοποίησης, έχουν αποδειχθεί ατελέσφορες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, η περίπτωση της σύγχρονης Ελλάδας της κρίσης.

3.3 Η πολιτική της Ένωσης

Παρά τις κρίσεις στα κράτη της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής που υπήρξαν τόσο αποτέλεσμα των συγκρούσεων που ακολούθησαν την 11^η Σεπτεμβρίου όσο και της Αραβικής Άνοιξης, η Ευρώπη έδειξε να κωφεύει και να μην αντιλαμβάνεται έγκαιρα της εξελίξεις που θα ακολουθούσαν ως, σε ένα φυσικό βαθμό, αποτέλεσμα τόσων πολεμικών εστιών και εξακολούθησε χωρίς μεγάλες διαφοροποιήσεις την πολιτική που ακολουθούσε και νωρίτερα.

Ακριβέστερα, διατήρησε την πολιτική της οχύρωσής της απέναντι στη μετανάστευση, καθιστώντας την ήπειρο ένα οχυρό¹⁵⁴ μέσα από το οποίο θα διαχειριζόταν από «ασφαλή» απόσταση την παράνομη μετανάστευση. Όταν οι μετανάστες έφταναν στην είσοδο της ΕΕ, τότε η χώρα εισόδου θα ήταν αυτή που θα αναλάμβανε το βάρος της ανάσχεσης και της διαχείρισης του μεταναστευτικού ρεύματος.

Η ακολουθούμενη πολιτική είχε δύο άξονες έναν βραχυπρόθεσμο και έναν μεσοπρόθεσμο. Ο βραχυπρόθεσμος συνίστατο των ευρωπαϊκών¹⁵⁵ και των εθνικών μέσων και εργαλείων αστυνόμευσης και επιτήρησης των εξωτερικών συνόρων της Ένωσης, ειδικά στις πύλες εισόδου της Μεσογείου και στα σύνορα με την Τουρκία. Ο μεσοπρόθεσμος άξονας αφορούσε την αποτροπή της μετανάστευσης με παρεμβάσεις στα ίδια τα κράτη αποστολής μεταναστών, όπως ήταν η προώθηση της ανάπτυξης των οικονομιών υπό κρίση, την ενίσχυση των αμοιβαίων εμπορικών συναλλαγών και άλλων συμφωνιών. Ωστόσο, όπως αποδείχτηκε οι πολιτικές αυτές υπήρξαν ατελέσφορες.¹⁵⁶

---

¹⁵⁴Fortress Europe <http://www.bbc.co.uk/worldservice/theneweuropa/wk22.htm> και <https://www.reuters.com/article/us-europe-migrants/eu-migration-policies-seen-building-blocks-for-fortress-europe-idUSKBN1JY07X> προσπελάστηκαν και οι δύο στις 01/10/2018.

¹⁵⁵FRONTEX, EUROSUR, EUROPOL

¹⁵⁶ Τσάκωνας, Π. (2016), «Ευρωπαϊκή Κρίση Ευθύνης και Διακυβέρνησης», 25/02/2016, HEINRICHBOLLSTIFTUNG Ελλάδα. <https://gr.boell.org/el/2016/02/25/eyropaiki-krisi-eythynis-kai-diakyvernisis> προσπελάστηκε 23/09/2018.

3.4 Ανθρώπινα δικαιώματα και μετανάστες/πρόσφυγες

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, στην βιβλιογραφία που μελετήθηκε υπήρξε σύγχυση των όρων μετανάστης και πρόσφυγας, τουλάχιστον σε ότι αφορά την προσφυγική κρίση των τελευταίων ετών. Το δυστύχημα είναι ότι πλέον για την πλειονότητα των ευρωπαϊών πολιτών, αλλά και των πολιτικών δυνάμεων, υπάρχει η ίδια σύγχυση με αποτέλεσμα να ξεχνιέται το γεγονός ότι οι μετανάστες φεύγουν από την πατρίδα τους με την ελπίδα μιας καλύτερης ζωής, ενώ οι πρόσφυγες δραπετεύουν από την πατρίδα τους για να σώσουν τη ζωή τους.¹⁵⁷ Και οι δύο κατηγορίες πρέπει να αντιμετωπίζονται με προσήλωση στο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλλά οπωσδήποτε η κατηγορία των προσφύγων με αυστηρότερη προσήλωση στο νομικό πλαίσιο, όπως αυτό υπαγορεύεται από τις Συνθήκες της Γενεύης.

3.5 Η πολιτική της Ένωσης σχετικά με τη νόμιμη μετανάστευση

Παρότι ο στόχος της παρούσας εργασίας είναι να καταδείξει τη μεταναστευτική και προσφυγική πολιτική, με φόντο την προσφυγική κρίση των τελευταίων ετών, ωστόσο θα θεωρούνταν παράλειψη η απουσία πλήρους αναφοράς στην πολιτική που ακολουθεί για την υποδοχή νόμιμων μεταναστών. Αναντίρρητα, η εξέταση και αυτής της όψης της μεταναστευτικής πολιτικής θα συνεισφέρει στην εξαγωγή σαφέστερων συμπερασμάτων σχετικά με τη νοοτροπία και τις αντιλήψεις που διέπουν τις κοινές εφαρμοστέες πολιτικές ακόμη και σχετικά με την παράνομη μετανάστευση.

Ακόμη από τη δεκαετία του '90 η υιοθέτηση των κοινών κανόνων για την είσοδο, την παραμονή και τα δικαιώματα των πολιτών άλλων εκτός των κρατών μελών είχαν ως κύριο στόχο την οικοδόμηση ενός τείχους προστασίας στα εξωτερικά σύνορα της Ένωσης προκειμένου στο εσωτερικό οι πολίτες να ευημερούν.

Σε αυτά τα πλαίσια ή ύπαρξη ενός νέου κύματος μετανάστευσης με κατεύθυνση της Ε.Ε. κρίθηκε ανεπιθύμητο, με εξαίρεση την ενσωμάτωση ενός αριθμού μεταναστών που διέμεναν ήδη στην Ε.Ε. επί μακρόν. Τα μέτρα που υιοθετήθηκαν είχαν εσωτερικό και κοινωνικοπολιτικό χαρακτήρα καθώς στόχευαν στην εξάλειψη της ξеноφοβίας, του αποκλεισμού των μεταναστών, στην αποτροπή δημιουργίας παράλληλων κοινωνιών και ενδυνάμωσης ακροδεξιών πολιτικών ρευμάτων.

---

¹⁵⁷ Krastev, Ivan, (2018), *Μετά την Ευρώπη, Μετανάστευση, Εθνικισμός, Λαϊκισμός*. Αθήνα: Παπαδόπουλος, σελ. 42.

Ωστόσο, το Οχυρό Ευρώπη (Fortress Europe) όπως χαρακτηριστικά αποκαλούνταν σταδιακά άνοιξε κάποιες από τις πύλες και μάλιστα διευκόλυνε την είσοδο στην ΕΕ με κριτήριο των προσόντων που χρειαζόταν στις οικονομίες και στις αγορές εργασίας των χωρών μελών. Αυτή η πρόσκληση συνοδευόταν και από κάποια κίνητρα, κυρίως ως προς την απονομή δικαιωμάτων, έτσι ώστε να προσελκύσει το επιθυμητό ανθρώπινο δυναμικό. Ταυτόχρονα, οι πύλες που θα μπορούσαν να δεχτούν εργατικό δυναμικό χαμηλών προσόντων παραμένουν κλειστές.

Η Συνθήκη του Άμστερνταμ, όπως έχει ήδη αναφερθεί, αποσαφήνισε περισσότερο τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των ανθρώπων που αναφέρθηκαν αμέσως παραπάνω αφού καθιέρωσε μια κοινή ευρωπαϊκή πολιτική και υιοθέτησε σχετικούς υποχρεωτικούς κανόνες που εγγυούνταν τα δικαιώματα αυτά των οικογενειών τους.

Επιπλέον, η εφαρμοστέα πολιτική πήρε σαφέστερες κατευθύνσεις ως προς τις επιθυμητές ομάδες ανθρώπων που θα μπορούσαν να μεταναστεύσουν στην Ε.Ε. για να εργαστούν. Πιο συγκεκριμένα, το νομικό πλαίσιο, γνωστό και ως Μπλε Κάρτα, ενθάρρυνε τη μετανάστευση επαγγελματιών με προσόντα από το εξωτερικό της Ένωσης, όπως είναι οι ερευνητές, οι εξειδικευμένοι υπάλληλοι πολυεθνικών εταιριών. Αναγνωρίζοντας τις ανάγκες και για λιγότερο προσοντοδούχο εργατικό προσωπικό η ΕΕ θέσπισε αντίστοιχους κανόνες για την βραχυχρόνια ή εποχική απασχόληση αυτής της κατηγορίας των ανθρώπων. Ο τελευταίος αυτός τύπος της μετανάστευσης ονομάζεται ως «προσωρινή» ή «κυκλική» μετανάστευση, και είναι τόσο επιθυμητή όπως η μετανάστευση των ατόμων με υψηλά προσόντα η οποία και επιδιώκεται σαφώς περισσότερο.

Μέχρι και την θέση σε ισχύ της Συνθήκης της Λισαβόνας το 2009 οι μεταναστευτικές πολιτικές της ΕΕ, είχαν αρκετά προαιρετικά στοιχεία και συνυπήρχαν με αυτές χωρών –μελών οι οποίες ποίκιλαν αρκετά μεταξύ τους, και τις οποίες δεν είναι πρόθυμες να εγκαταλείψουν, οπότε η πολιτική που εφαρμοζόταν παρότι είχε βασικές κοινές αρχές, παρουσίαζε και μεγάλες αποκλίσεις. Μια εκ των συνεπειών ήταν και η καθυστέρηση στην εφαρμογή πραγματικά ενωσιακών πολιτικών.

Προκειμένου να υπάρξει εναρμόνιση των πολιτικών αυτών άνοιξε μια συζήτηση στα πλαίσια της Επιτροπής που διήρκησε από το 2009-2014 και είναι

γνωστή ως το «Πρόγραμμα της Στοκχόλμης». Η συζήτηση αυτή αφορούσε κυρίως με ζητήματα σχετικά με την επανένωση οικογενειών πολιτών τρίτων χωρών, καθώς και τους όρους εισόδου και διαμονής φοιτητών και ερευνητών.

Με τη λήξη του προγράμματος υιοθετήθηκαν δύο νομοθετικές πράξεις για τη νόμιμη μετανάστευση των μη ευρωπαϊών πολιτών, ο Κανονισμός για την είσοδο και τη διαμονή των εποχικών εργατών και ο Κανονισμός για την είσοδο και τη διαμονή των ενδοεπιχειρησιακών εκδοχέων. Ο πρώτος Κανονισμός αναγνωρίζεται ως το πρώτο σύνολο κανόνων της Ε.Ε. που επικεντρώνεται στην χαμηλών προσόντων μετανάστευση και ο δεύτερος στοχεύει στην προώθηση και τη διευκόλυνση της κυκλικής και ευέλικτης κινητικότητας του προσωπικού υψηλών προσόντων των πολυεθνικών εταιριών στην ΕΕ και ειδικότερα των μανάτζερ, του εξειδικευμένου προσωπικού και των εκπαιδευμένων υπαλλήλων.

Εξετάζοντας και συγκρίνοντας αυτούς τους δύο Κανονισμούς εύκολα συμπεραίνεται ότι η ΕΕ εξακολουθεί να προωθεί την είσοδο προσωπικού με υψηλά προσόντα σε αντίθεση με το προσωπικό χαμηλών προσόντων του οποίου την ενδεχόμενη είσοδο θέτει υπό πάρα πολλούς περιορισμούς και ελέγχους. Η πρώτη κατηγορία έχει και σαφώς περισσότερα προνόμια, αφού απαλλάσσεται της βίζας Σένγκεν και εξετάσεων σχετικά με την εργασιακή τους ικανότητα, η οικογένεια τους μπορεί να τους ακολουθήσει και να έχει πρόσβαση στην αγορά εργασίας, τους επιτρέπεται μεγαλύτερη χρονικά αναμονή και μπορούν εύκολα να μετακινηθούν μεταξύ των χωρών-μελών.

Η οπτική βάση της οποίας υιοθετήθηκαν αυτοί οι κανονισμοί φαίνεται, εκ πρώτης όψεως τουλάχιστον να αγνοεί κάποια πολύ σημαντικά γεγονότα, τόσο σχετικά με το εξωτερικό, όσο και σχετικά με το εσωτερικό της Ένωσης. Όσον αφορά το εξωτερικό, υπάρχει αυξημένη πίεση για την είσοδο εργατών χαμηλών προσόντων στην Ένωση, ειδικότερα στη νότια περιφέρεια της Ευρώπης η οποία ανάμεσα στ' άλλα οφείλεται στην γενικότερη οικονομική υπανάπτυξη της γειτονίας της ΕΕ σε σχέση με την ίδια. Επιπλέον, η γειτονιά της Ευρώπης αντιμετωπίζει αυξημένη δημογραφική πίεση καθώς και αυξημένη οικονομική, πολιτική και κοινωνική αστάθεια. Από την άλλη πλευρά στο εσωτερικό, οι χώρες μέλη έχουν διαφορετικές οικονομίες, κοινωνικές πραγματικότητες και εργασιακές ανάγκες. Υπάρχουν οικονομίες με ευρείς τομείς που βασίζονται σε χαμηλά αμειβόμενα και χαμηλών

προσόντων επαγγέλματα, στα οποία έχουν έλλειψη εργαζομένων. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι η γεωργία και η αλιεία σε χώρες της Νότιας Ευρώπης καθώς και η φροντίδα των ηλικιωμένων σε αρκετές ευρωπαϊκές χώρες, η οποία απαιτεί την απασχόληση προσωπικού, κυρίως γυναικών, χαμηλών προσόντων.¹⁵⁸

Κεφάλαιο 4. Η μεταναστευτική κρίση

4.1 Το χρονικό της μεταναστευτικής κρίσης

Η Ευρώπη φάνηκε πως άργησε να αντιληφθεί ότι οι παράνομες εισροές μεταναστών υπήρξαν επίσης το αποτέλεσμα των αυστηρών καθεστώτων παροχής βίζας των ευρωπαϊκών χωρών, των συνθηκών που επικρατούν σε χώρες διέλευσης καθώς και της επιβολής συγκεκριμένων συνοριακών ελέγχων σε ορισμένες περιοχές προκάλεσαν την αυξημένη ροή σε άλλες περιοχές.¹⁵⁹

4.2 Οι μεταναστευτικές ροές σε αριθμούς

Το 2015 καταγράφηκε η μαζικότερη εξαναγκασμένη μετανάστευση¹⁶⁰ της τελευταίας πενήκονταετίας και αριθμούσε περίπου 53 εκατομμύρια άτομα συμπεριλαμβάνοντας όλες τις κατηγορίες μεταναστών, καταγεγραμμένων και μη, αλλά και τους εσωτερικούς μετανάστες μιας χώρας. Εκ των οποίων 4 εκατομμύρια ήταν οι Σύριοι που εγκατέλειψαν τη χώρα τους και 7 εκατομμύρια μετακινήθηκαν εντός αυτής.¹⁶¹

Για το 2016 υπολογίζεται ότι 362.753 άνθρωποι έχουν εισέλθει στην ΕΕ μέσω της Μεσογείου, εκ των οποίων 5.088 άτομα αγνοούνται ή έχουν χάσει τη ζωή τους. Επίσης, 1,2 εκατομμύρια άνθρωποι αιτήθηκαν άσυλο για πρώτη φορά το 2016, εκ των οποίων το ¼ προέρχονται από τη Συρία, με τους προερχόμενους από το

---

¹⁵⁸ Mavrodi, Georgia (2015), “Common EU policies on authorized immigration past, present and future”, *LSE Ideas STRATEGIC UPDATE*, 15, no 2. <http://www.lse.ac.uk/ideas/Assets/Documents/updates/LSE-IDEAS-Common-EU-Immigration-Policies.pdf> προσπελάστηκε στις 15/09/2018.

¹⁵⁹ DeBono, Daniela (2017), “In 2017 Immigration will reveal the crisis of human rights inside our societies”, https://www.maltatoday.com.mt/news/world/73043/2017_immigration_crisis_of_human_rights προσπελάστηκε στις 14/09/2018.

¹⁶⁰ Από την Ύπατη Αρμοστέα του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. https://www.unhcr.org/gr/wp-content/uploads/sites/10/2018/03/UNHCR_27s_recommendations_to_the_Republic_of_Bulgaria_ELL_1_.pdf προσπελάστηκε την 15/09/2018.

¹⁶¹ Rodier, Claire – Porteniv, Catherine (2016), *ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ, ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΕΙΣ ΣΕ ΑΝΑΠΟΦΑΣΙΣΤΟΥΣ, ΑΝΗΣΥΧΟΥΣ ΚΑΙ ΕΠΙΦΥΛΑΚΤΙΚΟΥΣ*. Αθήνα: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΙΚΟΣΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ, σελ. 32.

Αφγανιστάν και το Ιράκ να ακολουθούν. Επίσης τη χρονιά αυτή παρατηρήθηκε αύξηση των μεταναστών που προέρχονταν από την Αφρική και κατευθύνονταν στην Ιταλία.¹⁶² Γενικότερα, το 2016, η πλειονότητα των μεταναστών ανήκουν στους ανθρώπους που εξαναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν με κύριες χώρες προέλευσης τις ακόλουθες: Συρία σε ποσοστό 30,9 %, Αφγανιστάν σε ποσοστό 13,8 %, Ερυθραία σε ποσοστό 8,5 %, το Κόσσοβο σε ποσοστό 8,5%, η Νιγηρία σε ποσοστό 4% και η Σομαλία σε ποσοστό 3%.¹⁶³

Το 2017 έγιναν 728.470 αιτήσεις για παροχή ασύλου στην ΕΕ, αριθμός μειωμένος κατά 44 σε σχέση με το 2016 που υπήρξαν περίπου 1,3 έκαναν αίτηση ασύλου. Περισσότεροι από 538.000 άτομα ήταν αυτά που τους χορηγήθηκε άσυλο, μειωμένοι κατά 25% σε σχέση με το 2016. Εξ αυτών 1/3 των ατόμων προερχόταν από τη Συρία, με τους προερχόμενους από Αφγανιστάν και Ιράκ ν' ακολουθούν.

Από τους 175.800 Σύριους που τους χορηγήθηκε άσυλο, το 70% το έλαβε στη Γερμανία.

Με βάση τα αρχεία που συνέλεξε η Frontex¹⁶⁴ το 2015 και 2016 καταγράφηκαν πάνω από 2,3 εκατομμύρια παράνομες εισοδοί ενώ εντυπωσιακή μείωση σημείωσε το 2017 καθώς καταγράφηκαν περίπου 204.700 παράνομες εισοδοί. Πρέπει επίσης να σημειωθεί πως, παρατηρείται συχνά το φαινόμενο, ένα άτομο να προσπαθεί αρκετές φορές να περάσει ξανά τα σύνορα, οπότε ο πραγματικός αριθμός των ατόμων που πέρασαν τα σύνορα είναι μικρότερος. Επίσης, τα κράτη μέλη αρνήθηκαν σε 439.505 ανθρώπους την είσοδο τους στην Ένωση.

Όσον αφορά το 2018, μέχρι τις 26 Ιουνίου 43.000 άτομα προσπάθησαν να εισέλθουν στην Ευρώπη μέσω της θάλασσας εκ των οποίων υπολογίζεται ότι περίπου 1000 έχουν πνιγεί.¹⁶⁵ Σε κάθε περίπτωση υπολογίζεται ότι το 90% των ανθρώπων που

---

¹⁶² Επικαιρότητα Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2017), «*Η μεταναστευτική κρίση στην Ευρώπη*» <http://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/society/20170629STO78631/e-metanasteutike-krise-sten-europe> προσπελάστηκε στις 20/09/2018.

¹⁶³ Rodier, Claire – Porteniv, Catherine (2016), ό.π., σελ. 28.

¹⁶⁴ Οργανισμός Ευρωπαϊκής Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής, στοιχεία τα οποία έδωσε η Frontex δείχνουν αύξηση 30% της εισόδου το πρώτο 3μηνο του 2018 σε σχέση με το 2017 <https://www.iefimerida.gr/news/409550/frontex-ayxithikan-kata-30-oi-afixeis-prosfygon-kai-metanaston-stin-ellada-14/04/2018>, προσπελάστηκε στις 18/09/2018.

¹⁶⁵ Επικαιρότητα Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2017), «*Προσφυγική κρίση και ΕΕ: στοιχεία και αριθμοί*». <http://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/society/20170629STO78630/metanasteutike-krise-sten-ee-stoikheia-kai-arithmoi> προσπελάστηκε στις 21/09/2018.

επιχειρούν να περάσουν τα σύνορα παράνομα έχουν πληρώσει οργανωμένους εγκληματίες και διακινητές για να τους περάσουν τα σύνορα.¹⁶⁶

Οι παράνομοι μετανάστες που βρίσκονταν στην Ε.Ε. το 2015 υπολογίστηκαν σε περίπου 2,2 εκατομμύρια ανθρώπων και το 2017 ως παράνομα διαμένοντες υπολογίζονται περίπου 600.000, αριθμός που επιδέχεται μεγάλης αμφισβήτησης καθώς ένα άτομο πού μπορεί πράγματι να βρίσκεται παράνομα στην Ένωση, αν αποτύχει να εγγραφεί σωστά ή αποχώρησε από το κράτος μέλος στο οποίο υπέβαλλε την αίτηση ασύλου του χωρίς όμως να εξεταστεί, μπορεί να εκδιωχθεί από την Ένωση, μονό και μόνο, εξαιτίας της μετακίνησής του.¹⁶⁷

Οι οικονομικοί πόροι που δαπανήθηκαν για επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης το 2015 και το 2016 ήταν τριπλάσιοι σε σχέση με πριν, με αποτέλεσμα τη διάσωση 400.000 ανθρώπων, τη σύλληψη πάνω από 2.000 διακινητών και εμπόρων ανθρώπων και την απομάκρυνση 375 σκαφών.¹⁶⁸

Το ρεκόρ των αφίξεων καταγράφηκε τον Οκτώβριο του 2015 και ήταν 10.000 άτομα, αριθμός που μειώθηκε δραματικά μετά τη συμφωνία της ΕΕ με την Τουρκία. Στα πλαίσια της ίδιας συμφωνίας μέχρι τις 21 Ιουλίου 2017 πάνω από 24.000 άτομα είχαν μετεγκατασταθεί στα 24 κράτη της Ένωσης που συμμετείχαν, εκ των οποίων 16.774 άτομα από την Ελλάδα και 2.675 άτομα από την Ιταλία. Επίσης το εθελοντικό πρόγραμμα μετεγκατάστασης προβλέπει τη μεταφορά 22.500 ατόμων εκτός ΕΕ, εκ των οποίων περίπου 16.500 άτομα είχαν επανεγκατασταθεί σε 21 κράτη.¹⁶⁹

---

¹⁶⁶ Επικαιρότητα Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2017), «*Η μεταναστευτική κρίση στην Ευρώπη*». <http://publications.europa.eu/webpub/com/factsheets/migration-crisis/el/> προσπελάστηκε στις 20/09/2018.

¹⁶⁷ Επικαιρότητα Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2017), «*Προσφυγική κρίση και ΕΕ: στοιχεία και αριθμοί*». <http://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/society/20170629STO78630/metanasteutike-krise-sten-ee-stoikheia-kai-arithmoi> προσπελάστηκε στις 21/09/2018.

¹⁶⁸ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2017), «*Η ΕΕ ΚΑΙ Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ*». <http://publications.europa.eu/webpub/com/factsheets/migration-crisis/el/> προσπελάστηκε στις 17/08/2018.

¹⁶⁹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2017), «*Η ΕΕ ΚΑΙ Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ*», στο ίδιο.

Κεφάλαιο 5. 2015: Μεταβολή της ευρωπαϊκής πολιτικής μετανάστευσης

5.1 Επαναπροσδιορισμός της ευρωπαϊκής πολιτικής

5.1.1 Οι πρώτες αντιδράσεις σε υψηλό επίπεδο

Η αιτία που αυτή η χρονιά είναι κομβικής σημασίας, είναι λόγω της αριθμητικής κορύφωσης του μεταναστευτικού κύματος και της συνακόλουθης αλλαγής της ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής, την οποία εκκίνησε η Άνγκελα Μέρκελ.

Αναλυτικότερα, τον Απρίλιο του 2015 καταγράφηκε ο πνιγμός 1.500 μεταναστών στη Μεσόγειο, μέσα σε μόλις λίγες μέρες. Ασφαλώς, όπως έχει ήδη αναφερθεί, αυτοί δεν ήταν οι πρώτοι μετανάστες που πνίγονταν στην προσπάθειά τους να εισέλθουν στην Ευρώπη, αλλά η μαζικότητα των θανάτων υπήρξε σοκαριστική. Η πρώτη σημαντική αντίδραση σε υψηλό επίπεδο στην ΕΕ ήρθε από τον Ζαν-Κλοντ Γιουνκέρ, ο οποίος δήλωσε χαρακτηριστικά πως «...αυτό δεν πρέπει να συνεχιστεί» και πως είναι «... πεπεισμένος ότι χρειαζόμαστε περισσότερη αλληλεγγύη στη μεταναστευτική πολιτική μας».¹⁷⁰ Εννοώντας, τις συνέπειες και το κόστος σε ανθρώπινες ζωές που είχε η πολιτική των κλειστών θυρών της Ευρώπης. Η δήλωση αυτή είχε τη μορφή μιας αναγγελίας της δημιουργίας μιας ευρωπαϊκής ατζέντας για τη μετανάστευση. Ειδικότερα, πρόκειται για τον μετασχηματισμό σε μια μορφή, κοινής πολιτικής υποδοχής των προσφύγων. Μια πολιτική η οποία δεν θα βασιζόταν αποκλειστικά στις χώρες του ευρωπαϊκού Νότου, κράτη που δέχονταν και δέχονται, τις μεγαλύτερες πιέσεις από την εισροή των μεταναστών, όπως η Ιταλία και η Ελλάδα., αλλά αντίθετα θα υπάρχει μία δίκαιη και αναλογική κατανομή της ευθύνης, διαπνεόμενη η Ε.Ε. από ένα πνεύμα αλληλεγγύης¹⁷¹.

Η φωτογραφία του μικρού Αιλάν που ξεβράστηκε πνιγμένος στις 2.11.15 στις ακτές της Τουρκίας έγινε σύμβολο που επηρέασε τις κοινωνίες όλου του πλανήτη. Σε συνέχεια των δηλώσεων του Γιουνκέρ, εκείνη τη χρονική περίοδο, η Μέρκελ ανήγγειλε την υιοθέτηση μιας πολιτικής «ανοιχτών θυρών» προς τους πρόσφυγες, η

¹⁷⁰ Τρία χρόνια Γιούνκερ, τρία χρόνια κρίσεις του Ιωάννη Γ. Αντύπα (εφημερίδα Πρώτο Θέμα 12/11/2017) διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.protothema.gr/politics/article/730716/tria-hronia-giounker-tria-hronia-kriseis/> προσπελάστηκε στις 19/10/2018.

¹⁷¹ Ο Γιουνκέρ για την Κατάσταση της Ένωσης: πρώτη προτεραιότητα το μεταναστευτικό (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο 09/09/2015) <http://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/eu-affairs/20150909STO92301/o-giounker-gia-ten-katastase-tes-enoses-prote-proteraioteta-to-metanasteutiko> προσπελάστηκε στις 25/10/2018.

οποία περιλάμβανε την ελεύθερη υποδοχή προσφύγων από τη Γερμανία και την παρακίνηση και άλλων ευρωπαϊκών χωρών να κάνουν το ίδιο.¹⁷²

Η κοινή γνώμη στις ευρωπαϊκές χώρες ακολούθησε σε ενθουσιασμό και πολύ γρήγορα υπήρξαν πρωτοβουλίες υποστήριξης όπως η συλλογή ειδών πρώτης ανάγκης, η προθυμία φιλοξενίας, από οικογένειες και φορείς και αναγνωρίστηκε στους μετανάστες η ιδιότητα του «ατόμου» στα μάτια των Ευρωπαίων.

Ο ενθουσιασμός όμως αποδείχτηκε εφήμερος, σε αυτό φυσικά συνέβαλαν οι τρομοκρατικές επιθέσεις στο ευρωπαϊκό έδαφος που θα αναλυθούν ακολούθως.¹⁷³

5.1.2 Πρωτοβουλίες σε θεσμικό επίπεδο

Σε θεσμικό επίπεδο οι παραπάνω αντιδράσεις μεταφράστηκαν ως εξής: Τον Απρίλιο η Ύπατη Εκπρόσωπος για Θέματα Εξωτερικής Πολιτικής και Άμυνας Mogherini Federica από κοινού με τον Ευρωπαίο Επίτροπο για Θέματα Μετανάστευσης Εσωτερικών Υποθέσεων και Ιθαγένειας Δημήτρη Αβραμόπουλο, κατέθεσαν *Δέκα Σημεία Άμεσης Δράσης* για την αντιμετώπιση της μετανάστευσης, τα οποία δεν ακύρωναν την προηγούμενη πολιτική της αστυνόμευσης και της αποτροπής της μετανάστευσης, όπως ήταν η συνέχιση της δράσης της Frontex και των άλλων σωμάτων, η καταγραφή όλων των εισερχομένων μεταναστών με τη λήψη των δακτυλικών τους αποτυπωμάτων.¹⁷⁴

Από την άλλη πλευρά πρότεινε και μέτρα ανθρωπιστικού χαρακτήρα όπως ήταν η δημιουργία ενός πιλοτικού εθελοντικού προγράμματος για την μετεγκατάσταση ευάλωτων ομάδων προσφύγων και η ενίσχυση των υπηρεσιών ασύλου σε Ιταλία και Ελλάδα.¹⁷⁵ Άμεσα, μέσα σε διάστημα λίγων ημερών εκδόθηκε και η *Νέα Ευρωπαϊκή*

---

¹⁷² Άνγκελα Μέρκελ: 18 Χρόνια Πρωτιές (07/12/2018) <http://athina984.gr/wp-site/2018/12/07/angkela-merkel-18-chronia-proties/> προσπελάστηκε στις 09/12/2018. Και Η Άνγκελα Μέρκελ παραδίδει τη σκυτάλη του κόμματος των Χριστιανοδημοκρατών (04/12/2018) εφημερίδα «Πρώτο Θέμα» διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <https://www.protothema.gr/world/article/844367/i-merkel-paradidei-ti-skutali-tou-kommatos-ton-hristianodimokraton/> προσπελάστηκε στις 08/12/2018.

¹⁷³ Rodier, Claire – Porteniv, Catherine, *METANASTES KAI ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ...*, ο.π., σελ. 14.

¹⁷⁴ Η νέα ευρωπαϊκή ατζέντα για τη μετανάστευση (13/05/2015) [Sarantis Michalopoulos https://www.euractiv.gr/section/esoterikes-ipothesis/news/afti-ine-evropaiki-atzenta-gia-metanastefsi/](https://www.euractiv.gr/section/esoterikes-ipothesis/news/afti-ine-evropaiki-atzenta-gia-metanastefsi/) προσπελάστηκε στις 22/09/2018.

¹⁷⁵ Τα 10 σημεία του Αβραμόπουλου για την μετανάστευση (20/04/2015) <http://www.onalert.gr/stories/ta-10-simeia-tou-avramopoulou-gia-tin-metanasteysi/42023> προσπελάστηκε στις 10/10/2018 και Εφημερίδα «Η Αυγή» (21/04/2015) <http://www.avgi.gr/article/10845/5478823/schedio-10-semeion-enopsei-tes-ektaktes-synodou-koryphes> προσπελάστηκε στις 10/10/2018.

Ατζέντα για την Ασφάλεια,¹⁷⁶ η οποία ακολουθήθηκε από την *Ευρωπαϊκή Ατζέντα για την Ασφάλεια*¹⁷⁷ της Επιτροπής με παρόμοιες στοχεύσεις με αυτές των Δέκα Σημείων που επικεντρωνόταν στη μείωση των χαμένων ζώων στη Μεσόγειο, στη πάταξη της παράνομης διακίνησης μεταναστών σε συνεργασία με τη Frontex και στην αύξηση της χρηματοδότησης για τη μετανάστευση εν γένει.

Παρά την εμπορούμενη αισιοδοξία, οι παραπάνω πρωτοβουλίες παρέμειναν στο επίπεδο των διακηρύξεων σχεδίων αμφιβόλου επιτυχίας, αφού δεν λήφθηκε επαρκώς υπόψη η ενδεχόμενη ματαίωσή τους από αντίθεση του Ο.Η.Ε. ή από τις ελλείψεις της Ένωσης σε επίπεδο εργαλείων και υποδομών. Άλλωστε, δεν αποτελούσαν μια ολοκληρωμένη πρόταση για την υιοθέτηση μιας ολοκληρωμένης ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής, οπότε μόνο ως προσωρινές λύσεις μπορούσαν να εκληφθούν.

5.1.3 Η χρήση των «εργαλείων» στην μεταναστευτική πολιτική

Η νομική διάσταση της πολιτικής σχετικά με την εξωτερική μετανάστευση της ΕΕ, εφαρμόζεται μέσα από μια σειρά μεγάλου εύρους προγραμμάτων πολιτικής, που άπτονται πεδίων, όπως η ελευθερία, η ασφάλεια, η δικαιοσύνη και η εξωτερική πολιτική.¹⁷⁸ Ωστόσο μια προσεκτικότερη ματιά των εγγράφων που αφορούν τον χώρο του Χ.Ε.Α.Δ. φανερώνουν πως χρησιμοποιούνται λιγότερα καθιερωμένα νομικά εργαλεία όπως αυτά έχουν αποσαφηνιστεί στις συνθήκες και χρησιμοποιούνται περισσότερο τα μη απολύτως αποσαφηνισμένα «εργαλεία».¹⁷⁹ Το γεγονός αυτό δείχνει πως και η ανταπόκριση στη μεταναστευτική πρόκληση βρίσκεται έξω από τις καθιερωμένες νομικές /κανονιστικές ανταποκρίσεις.¹⁸⁰ Επιχειρώντας να εκπληρωθούν οι στόχοι μέσω εναλλακτικών δρόμων και όχι με την «παραδοσιακή» νομική οδό, ανεξάρτητα αν πρόκειται για κράτος-μέλος ή το σύνολο της Ένωσης, δεν αποτελεί ασυνήθιστη διαδικασία για την ΕΕ. Άλλωστε η ανάδυση του «Μαλακού

---

¹⁷⁶ Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Συνεργασία της ΕΕ σε θέματα ασφάλειας και άμυνας διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/defence-security/> προσπελάστηκε στις 09/10/2018.

¹⁷⁷ Ευρωπαϊκή Επιτροπή – Δελτίο Τύπου Ασφάλεια: Ισχυρότεροι ευρωπαϊκοί μηχανισμοί για την αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών (Βρυξέλλες 06/04/2016) http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-1227_el.htm προσπελάστηκε στις 09/10/2018.

¹⁷⁸ Coryright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Γεώργιος Ανδρέου. «Πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Χώρος Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://eclass.auth.gr/courses/OCRS394/>. Προσπελάστηκε στις 10/09/2018.

¹⁷⁹ Nugent, N. (2012), *Πολιτική και διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση*. Αθήνα: Σαββάλας.

¹⁸⁰ Moussis, N. (2011), *Ευρωπαϊκή Ένωση: δίκαιο, οικονομία πολιτικές*. Αθήνα: Παπαζήση.

Δικαίου» (Soft Law)¹⁸¹ είναι μια πραγματικότητα και όχι μόνο σε επίπεδο ΕΕ.¹⁸² Από την άλλη όμως πλευρά, η χρήση του μαλακού δικαίου για τη διαχείριση του μεταναστευτικού είναι προβληματική.¹⁸³

Πρωτίστως, η αναζήτηση και η παρακολούθηση των συνεπειών των εργαλείων που λειτουργούν έξω από αυστηρά νομικά πλαίσια είναι ιδιαίτερα δύσκολη. Παρότι, η παρακολούθηση αυτή εξαρτάται από το επίπεδο της εναρμόνισης τους με τα ήδη υπάρχοντα εργαλεία, δεν είναι εύκολο να εξαχθεί συμπέρασμα σχετικά με τις επιμέρους συνέπειες, για παράδειγμα στους πιο ευάλωτους μετανάστες. Επιπλέον, ο τίτλος του «καινοτόμου», φανερώνει ότι δεν ακολουθούν τα καθιερωμένα πρότυπα, τα οποία είναι διαφανή, οπότε υπάρχει κίνδυνος να χρησιμοποιούνται με τέτοιο τρόπο ώστε να καταστρατηγούν τέτοιες διαδικασίες και υποχρεώσεις συμπεριλαμβανομένων πολιτικών που εφαρμόζονται βάση των Συμβάσεων της Γενεύης και των Πρωτοκόλλων.

Επιπλέον, η χρήση των όρων που έχει ήδη αναφερθεί νωρίτερα, επανέρχεται ως προβληματικό ζήτημα, καθώς και αυτό σε συνδυασμό με την ασάφεια των εργαλείων, επιτείνουν τη δυσκολία να ξεκαθαριστεί ποιο εργαλείο θα χρησιμοποιηθεί στην κάθε περίπτωση έτσι ώστε να βρίσκεται σε συμφωνία με το διεθνές δίκαιο και πιο συγκεκριμένα σε ζητήματα που αφορούν τη διεθνή προστασία των προσφύγων. Είναι ένα ιδιαίτερα προβληματικό σημείο για την Ε.Ε., αφού στη Συνθήκη για την Ε.Ε. γίνεται αναφορά στην «αυστηρή παρατήρηση» και την εξέλιξη των διεθνούς δικαίου¹⁸⁴ ως ενός πυρηνικού στοιχείου των αξιών της στην εξωτερική πολιτική. Η

---

¹⁸¹ Εισαγωγή στη Διεθνή Προστασία (2006), *Προστατεύοντας τους πρόσφυγες εντολής της Υπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες Εγχειρίδιο αυτοδιδασκαλίας*. 1^η Ελληνική έκδοση Αθήνα. <https://www.refworld.org/cgi-bin/telex/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4ba87e572> προσπελάστηκε στις 01/09/2018

¹⁸² Πρεβεδούρου, Ευγενία Β. (2018), *Προς την καθιέρωση ευθέως δικαστικού ελέγχου των πράξεων του soft law από τα δικαστήρια της Ένωσης; Με αφορμή τις προτάσεις Μ. Bobek της 12.12.2017 στην υπόθεση C-16/16P, Βέλγιο κατά Επιτροπής*. Σελ. 1234-1243 διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <https://www.prevedourou.gr/wp-content/uploads/2018/02/Diethneis-Nomologia-Prevedourou.pdf> προσπελάστηκε στις 14/12/2018. και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2007), *ΕΓΓΡΑΦΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ για τις θεσμικές και νομικές συνέπειες της χρήσης μέσω «ήπιου δικαίου» (soft law)*. Επιτροπή Νομικών Υποθέσεων Εισηγητής: Manuel Medina Ortega. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dt/653/653346/653346el.pdf προσπελάστηκε στις 14/12/2018.

¹⁸³ Μαγκλιβέρα, Κ.Δ. (2008), *Μετανάστευση και Διεθνές Δίκαιο: Η Δράση του ΟΗΕ και του Συμβουλίου της Ευρώπης*. Αθήνα: Ακαδημία Αθηνών, αριθμός 10, δημοσιεύματα του κέντρου έρευνας της Ελληνικής κοινωνίας.

¹⁸⁴ Ενοποιημένη Απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (Σ.Ε.Ε.) αρθ. 3 (5) <https://eclclass.uoa.gr/modules/document/file.php/LAW134/%CE%A3%CE%95%CE%95.pdf> προσπελάστηκε στις 05/10/2018.

ΕΕ κινδυνεύει ν' αποτύχει να είναι συνεπείς με τις αξίες που βασίζονται σε αξίες που απορρέουν από τις συνθήκες.¹⁸⁵

Η «Νέα Διακυβέρνηση» περιλαμβάνει μια σειρά νέων «εργαλείων» που περιλαμβάνουν την συνεργασία, την στοχοθεσία, την συγκριτική αξιολόγηση και την αυτοαξιολόγηση και οι οποίες παρέχουν ευκαιρίες κατανόησης των συνεπειών των ανεπίσημων μηχανισμών στη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και στο παραδοσιακό δίκαιο. Πραγματικά, η «Νέα Διακυβέρνηση» είναι ιδιαίτερα αποτελεσματική στην εκπλήρωση στόχων με περισσότερο αφηρημένο και λιγότερο άμεσο τρόπο, μέσω διάφορων θεσμικών πλαισίων. Στο ζήτημα της μετανάστευσης, όπου τα θέματα των ατόμων και των δικαιωμάτων τους είναι λιγότερο ξεκάθαρα, η σχέση μεταξύ δικαστηρίων και νέας διακυβέρνησης είναι λιγότερο ξεκάθαρη. Έτσι προκύπτει μια πιθανότητα, η αποτελεσματικότητα των εργαλείων να μετατραπεί σε δίκαιο μαχαίρι, καθώς εν τέλει, καθυστερούν την ανάληψη μιας πιο συνολικής και ξεκάθαρης πολιτικής.¹⁸⁶

5.2 Αίτια αύξησης αριθμού εισερχόμενων προσφύγων

Το βασικότερο αίτιο της αύξησης των προσφύγων που κατευθύνονταν στην Ευρώπη συνδέεται αναντίρρητα με την αυξημένη ένταση του πολέμου στη Συρία και την αύξηση του εδάφους που είχε καταλάβει στο μεταξύ το ISIS. Παρατηρήθηκε συνακόλουθα, όμως, και η κατακόρυφη αύξηση εισροής μεταναστών μη προερχόμενων από τη Συρία, αλλά από άλλες συνήθεις χώρες εξαγωγής μεταναστών. Ο συνδυασμός αυτός προκάλεσε μια έκρηξη στους αριθμούς των εισερχομένων στην Ευρώπη γενικότερα, αλλά και στην Ελλάδα ειδικότερα ως χώρας εισόδου στην Ε.Ε.. Αξιοσημείωτο υπήρξε ωστόσο το γεγονός ότι η πίεση προς την Ελλάδα το 2015 υπήρξε κατακόρυφα μεγαλύτερη από ότι στη γειτονική Βουλγαρία, παρότι το πέρασμα στην Ελλάδα είναι μέσω θαλάσσης ενώ στη Βουλγαρία μέσω χερσαίου εδάφους.

---

¹⁸⁵ Κατινάκη, Σ. (2018), *Η Μεταναστευτική Πολιτική Της Ε.Ε. Υπό Το Πρίσμα Των Συνθηκών*. <https://powerpolitics.eu/%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BD%CE%B1%CE%BA%CE%B7-%CF%83%CF%89%CF%84%CE%B7%CF%81%CE%AF%CE%B1/> δημοσιεύτηκε 05/06/2018, προσπελάστηκε στις 10/10/2018.

¹⁸⁶ Raphaëlle, Faure&Mikaela, Gavvas and Knoll, (2015), "Challenges to a comprehensive EU migration and asylum policy". Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα, <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/10166.pdf> προσπελάστηκε στις 30/10/2018 .

Στην εξέλιξη αυτή υπήρξε καταλυτική η αλλαγή πολιτικής που εγκαινίασε η νέα κυβέρνηση τον Ιανουάριο του 2015.¹⁸⁷ Παρότι, καμία ελληνική κυβέρνηση, από το 2008 και έπειτα, που διαπιστώθηκε το πρόβλημα της μετανάστευσης δεν υιοθέτησε μια συνολική, σαφή και αποτελεσματική πολιτική,¹⁸⁸ ωστόσο, μέχρι τότε υπήρχε σαφέστερος διαχωρισμός των ατόμων που θα μπορούσαν ακολούθως να χαρακτηριστούν πρόσφυγες ή που ερχόταν από εμπόλεμη ζώνη, σε σχέση με αυτούς που ήταν μετανάστες. Οι πρώτοι, κυρίως προερχόμενοι από τη Συρία, έμεναν στην Ελλάδα, αφού τους χορηγούσε το ελληνικό κράτος εξαήμερες αναβολές απομάκρυνσης που ανανεωνόταν αυτόματα. Οι μετανάστες μετακινούνταν σε κέντρα από τα οποία θα απελάσσονταν στη χώρα καταγωγής τους. Αν και η πολιτική των επιστροφών δεν κρίνεται ως ιδιαίτερα επιτυχημένη, ωστόσο επιτύγχανε τον αποτρεπτικό σκοπό της. Επιπλέον, όλοι οι εισερχόμενοι, ανεξαρτήτως του καθεστώτος που θα τον απονεμόταν ή της προοπτικής απέλασης τους, καταγράφονταν στην ηλεκτρονική βάση EURODAC.

Η νέα κυβέρνηση σύντομα, άλλαξε πολιτική και εξίσωσε τους οικονομικούς μετανάστες με τους πρόσφυγες, αίροντας τους περιορισμούς που τους επέβαλε μέχρι τότε και επιτρέποντας τους να προχωρήσουν και στην υπόλοιπη Ευρώπη, όπου και αποκαλύφθηκε ότι πολλοί εξ αυτών που δήλωναν Σύριοι έφεραν πλαστά έγγραφα που είχαν εκδώσει στην Τουρκία. Σύντομα, η εύκολη διέλευση από τη Ελλάδα για την Ευρώπη διαδόθηκε με αποτέλεσμα την αθρόα αύξηση των εισερχόμενων μεταναστών και την κορύφωση της μεταναστευτικής κρίσης το καλοκαίρι του 2015.¹⁸⁹ Σε γενικές γραμμές η ελληνική πολιτική της περιόδου υπήρξε αποσπασματική και καταδείχθηκε πέραν πάσης αμφιβολίας η απουσία σχεδίου διαχείρισης τόσο της βραχυπρόθεσμης, όσο και της μακροπρόθεσμης μετανάστευσης.¹⁹⁰

Πέρα από την πολιτική της ελληνικής κυβέρνησης δεν πρέπει να παραγνωρίζεται το γεγονός ότι πολλοί μετανάστες θα επεδίωκαν έτσι κι αλλιώς να εκμεταλλευτούν τη συριακή κρίση και να ενσωματωθούν στις ομάδες των Σύριων που έφευγαν από την εμπόλεμη ζώνη με την ελπίδα ότι θα αντιμετωπιστούν με μεγαλύτερη επιείκεια από τις ευρωπαϊκές αρχές.

---

¹⁸⁷ Συρίγος, Άγγελος (2015), *Πού και πως χάθηκε ο έλεγχος στο μεταναστευτικό*. Η Καθημερινή. <http://www.kathimerini.gr/843088/article/epikairothta/ellada/poy-kai-pws-xa8hke-o-elegxos-sto-metanasteyitiko> προσπελάστηκε στις 13/09/2018.

¹⁸⁸ Τσάκωνας, Παναγιώτης (2016), «Ευρωπαϊκή Κρίση Ευθύνης και Διακυβέρνησης», ο.π.

¹⁸⁹ Συρίγος, Άγγελος (2015), *Πού και πως χάθηκε ο έλεγχος στο μεταναστευτικό*, ό.π.

¹⁹⁰ Τσάκωνας, Παναγιώτης (2016), «Ευρωπαϊκή Κρίση Ευθύνης και Διακυβέρνησης», ό.π.

Περαιτέρω και η γερμανική πολιτική υπέχει ένα σημαντικό μερίδιο ευθύνης στην έκρηξη της προσφυγικής κρίσης του 2015. Η δήλωση της Άνγκελα Μέρκελ ότι θα δεχόταν 800.000 αιτούντες άσυλο δεν είχε τις πηγές της, ασφαλώς, σε ανθρωπιστικά ερείσματα. Ανάμεσα στις αιτίες αυτής της δήλωσης μπορούν να εκτεθούν η έλλειψη εργατικών χεριών της γερμανικής οικονομίας, η βεβαρυμμένη ιστορική συνείδηση της Γερμανίας για το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο σε συνδυασμό με τις πρόσφατες ρατσιστικές επιθέσεις, αλλά και η προσωπικότητα της Γερμανίδας καγκελάρου. Σε κάθε περίπτωση υπήρξε το «σύνθημα» για την αθρόα εισροή των προσφύγων και των μεταναστών.¹⁹¹

5.3 Κατάρρευση της ζώνης Σένγκεν

Η χρονιά 2015 υπήρξε σταθμός για την ΕΕ γιατί κατέρρευσε μια σημαντική κατάκτηση της Ένωσης η ζώνη Σένγκεν. Ο τρόπος προσέγγισης της μεταναστευτικής κρίσης από τα ευρωπαϊκά κράτη και ειδικότερα από τη Γερμανία και την Ελλάδα, όπως αναλύθηκε αμέσως προηγουμένως, είχαν ως αποτέλεσμα τα πραγματικά σύνορα της ΕΕ να μετατοπιστούν από την Ελλάδα στα Σκόπια.

Αναλυτικότερα, η ζώνη Σένγκεν, δημιουργήθηκε το 1995 και τυπικά συμπεριλαμβάνει 26 χώρες, εκ των οποίων τα περισσότερα είναι τα κράτη της Ένωσης με εξαίρεση την Ιρλανδία και τη Βρετανία. Επίσης μέλη της ζώνης είναι οι Ισλανδία, Νορβηγία, Ελβετία και Λιχτενστάιν, παρότι δεν είναι μέλη της Ένωσης. Η ζώνη Σένγκεν καταργεί τα εσωτερικά σύνορα μεταξύ των χωρών στις οποίες εφαρμόζεται αφού καταργεί τους ελέγχους διαβατηρίων.

Η ελληνική κυβέρνηση, όμως στις αρχές του 2015 κατάργησε κάθε ουσιαστικό έλεγχο, ακόμη και τη δακτυλοσκόπηση υπό το πρόσχημα ότι η χώρα έχει ανθρωπιστικά ερείσματα, ωστόσο ουσιαστικά κατέστη τροχονόμος στο δρόμο προς την Ευρώπη. Το μεγαλύτερο όμως λάθος ήταν ότι αγνόησε ότι οι χώρες της ζώνης Σένγκεν έχουν καταργήσει μεταξύ τους του ελέγχους βασιζόμενες μόνο στους ελέγχους των εξωτερικών συνόρων. Για την ΕΕ χώρα εισόδου λογίζεται η χώρα καταγραφής, εφόσον η Ελλάδα δεν το έπραττε αυτό, τότε χώρα εισόδου άρχισε να θεωρείται η Ουγγαρία που ήταν η επόμενη χώρα της ΕΕ στη διαδρομή των

---

¹⁹¹ Συρίγος, Άγγελος (2015), Πού και πως χάθηκε ο έλεγχος στο μεταναστευτικό, ό.π.

μεταναστών. Προκειμένου να εμποδίσει την αθρόα εισροή προσφύγων και μεταναστών έβαλε φραγμούς.

Για να αντιμετωπιστεί συνολικότερα το πρόβλημα λήφθηκαν μια σειρά άμεσων μέτρων αντιμετώπισης. Πρωτίστως η Ελλάδα ανέλαβε την υποχρέωση να δημιουργήσει 50.000 θέσεις φιλοξενίας, έκλεισε ο Βαλκανικός δρόμος, το ΝΑΤΟ ανέλαβε, όπως έχει ήδη αναφερθεί, την αστυνόμευση του Αιγαίου και δρομολογήθηκε η Συμφωνία ΕΕ - Τουρκίας, που αναλύεται στη συνέχεια.

Γενικότερα, τέθηκαν τρία σημαντικά εμπόδια στο δρόμο των μεταναστών. Την παρεμπόδιση εξόδου τους από την Τουρκία με τη δράση των τουρκικών αρχών, τα νησιά του ανατολικού Αιγαίου και τέλος τα σύνορα Ελλάδας - Σκοπίων, αλλά από την πλευρά των δεύτερων με αποτέλεσμα ουσιαστικά σύνορα της ΕΕ να θεωρούνται πλέον τα Σκόπια και όχι η Ελλάδα, προχωρώντας έτσι σε μια ουσιαστική κατάργηση της Σένγκεν.¹⁹²

5.4 Οι αδυναμίες της ευρωπαϊκής πολιτικής κατά την έκρηξη της μεταναστευτικής κρίσης

Η βασικότερη αδυναμία της μεταναστευτικής πολιτικής της Ευρώπης είναι το γεγονός ότι οι σημαντικότερες αποφάσεις που αφορούσαν και αφορούν τη διαχείριση της μεταναστευτικής κρίσης λαμβάνονται ad hoc, με ειδικές συναντήσεις χωρίς να υπάρχει οργανωμένη διαβούλευση από συγκεκριμένο όργανο ή έστω οργανωμένη διαδικασία. Οι συναντήσεις αυτές ήταν κατά κύριο λόγο Συμβούλια Κορυφής, προγραμματισμένα και έκτακτα αλλά και ειδικές συναντήσεις στις οποίες συμμετείχαν οι άμεσα εμπλεκόμενες ευρωπαϊκές και μη χώρες.

Επιπλέον, από την αρχή της μεταναστευτικής κρίσης μέχρι και σήμερα παρατηρείται ένα χάσμα υλοποίησης μεταξύ των διακηρυγμένων ή συμφωνημένων μέτρων και της πραγμάτωσής τους. Πολλά από τα συμφωνηθέντα της Συνθήκης της Λισαβόνας εκκρεμούν ακόμη. Ωστόσο, το βασικότερο μέτρο που 3 χρόνια μετά, ακόμη συναντά εμπόδια, είναι η μετεγκατάσταση του αριθμού των προσφύγων στις χώρες της ΕΕ, εξαιτίας κυρίως των σφοδρών αντιδράσεων κυρίως χωρών της κεντρικής Ευρώπης, όπως η Ουγγαρία, η Σλοβακία, η Πολωνία κ.α.

---

¹⁹² Φυκάρης, Παναγιώτης (2017), «Στη διαδικασία ασύλου κλειδί για την αποσυμφόρηση των νησιών», *Πολίτης*. <https://www.politischios.gr/koinonia/sti-diadikasia-asyloy-kleidi-gia-tin-aposymforisi-ton-nision-binteo-foto> προσπελάστηκε στις 10/12/2018.

Πέρα όμως από την άρνηση των χωρών αυτών να υποδεχτούν ένα ποσοστό των προσφύγων, έφεραν προσχώματα και σε άλλα μέρη της συμφωνίας, όπως είναι η άρνηση να συμμετέχουν στη χρηματοδότηση για να αντιμετωπιστεί η Συριακή κρίση, με αποτέλεσμα την ελλιπή χρηματοδότηση του σκοπού, την υποστελέχωση των τμημάτων της FRONTEX και του Γραφείου Υποστήριξης Ευρωπαϊκού Ασύλου με το δυναμικό που τους αναλογεί και τέλος την επιλογή εφαρμογής συμφωνηθέντων που είναι συμφέροντα για τις εθνικές πολιτικές, έναντι εκείνων που δεν είναι.¹⁹³

5.5 Τρομοκρατικές επιθέσεις, οι πρώτες αντιδράσεις των ευρωπαϊκών κοινωνιών

Αναντίρρητα, οι τρομοκρατικές επιθέσεις που έλαβαν χώρα κλόνισαν συθέμελα τις ευρωπαϊκές κοινωνίες και ηγεσίες.

Ο παραπάνω χάρτης αποτυπώνει τις 16 επιθέσεις που έλαβαν χώρα σε ευρωπαϊκό έδαφος από το 2015 και έπειτα. Πρόκειται για 16 επιθέσεις εκ των οποίων 6 έλαβαν χώρα στη Γαλλία, 3 στη Γερμανία, 3 στη Βρετανία, 2 στην Ισπανία, 1 στο Βέλγιο, 1 Σουηδία και 1 Φινλανδία με απολογισμό 364 νεκρούς και εκατοντάδες τραυματίες.

¹⁹³ Τσάκωνας, Παναγιώτης (2016), «Ευρωπαϊκή Κρίση Ευθύνης και Διακυβέρνησης», ο.π.

Αναλυτικότερα, η πρώτη επίθεση έλαβε χώρα στη μουσική σκηνή Μπατακλάν του Παρισιού, το Νοέμβριο του 2015 κατά τη διάρκεια συναυλίας, όταν 3 ένοπλα άτομα που ήταν ζωσμένα με εκρηκτικά μπήκαν στο κτήριο πυροβολώντας αδιακρίτως και αφού η αστυνομία πυροβόλησε τον έναν, οι άλλοι δύο πυροδότησαν τα εκρηκτικά, με τελικό απολογισμό 90 νεκρούς και 200 τραυματίες. Ταυτόχρονα, σε 5 τοποθεσίες εστίασης σε διάφορα σημεία του Παρισιού ένοπλοι πυροβόλησαν και ένας ανατινάχθηκε με απολογισμό 39 νεκρούς και 42 τραυματίες.

Η επόμενη επίθεση έγινε στο αεροδρόμιο των Βρυξελλών και στο μετρό της πόλης το Μάρτιο του 2016 όταν δύο βόμβες εξερράγησαν σε αίθουσες check in του αεροδρομίου και μια ώρα μετά μια τρίτη εξερράγη σε βαγόνι του μετρό στο σταθμό Maalbeek. Από αυτήν την επίθεση υπήρξαν 32 νεκροί, ανάμεσα τους και οι βομβιστές και 340 άτομα τραυματίστηκαν.

Το Παρίσι χτυπήθηκε ξανά τον Ιούνιο του 2016 όταν ένας τζιχαντιστής που δήλωνε πιστός στον αρχηγό του ISIS δολοφόνησε και το δημοσιοποίησε τον αστυνομικό διοικητή και τη σύντροφο του έξω από το σπίτι του πρώτου. Στη Γαλλία επίσης και πιο συγκεκριμένα στη Νίκαια τον Ιούλιο του 2016 ένα φορτηγό έπεσε πάνω σε συγκεκριμένο πλήθος που παρακολουθούσε εκδηλώσεις για την εθνική επέτειο. Οι νεκροί της επίθεσης αυτής ήταν 86. Το ISIS ανέλαβε την ευθύνη και ο οδηγός σκοτώθηκε από τα πυρά των αστυνομικών που προσπαθούσαν να τον σταματήσουν.

Τον ίδιο μήνα στο Μόναχο ένας 18 χρόνος ένοπλος εισέβαλε σε κατάστημα εστίασης σε εμπορικό κέντρο, άνοιξε πυρ σκοτώνοντας 9 άτομα και τραυματίζοντας 36, φωνάζοντας χαρακτηριστικά «Αλλάχου ‘Ακμπαρ». Λίγες μέρες αργότερα στο Άνσπαχ της Βαυαρίας ένας βομβιστής αυτοκτονίας ανατινάχθηκε έξω από ένα φεστιβάλ μουσικής τραυματίζοντας 15 άτομα. Παρότι η επίθεση δεν οργανώθηκε από το ISIS ή από παρακλάδι του, το τελευταίο ανέλαβε την ευθύνη, καθώς ο δράστης είχε δηλώσει την πίστη του σε αυτό.

Προς το τέλος του ίδιου μήνα έλαβε χώρα και τέταρτη επίθεση, αυτή τη φορά στη Νορμανδία, όταν 2 άτομα σκότωσαν έναν ιερέα με μαχαίρι και τραυμάτισαν σοβαρά ένα ακόμη άτομο πριν τους σκοτώσουν οι αστυνομικοί. Και σε αυτή την περίπτωση οι δράστες είχαν δηλώσει πως ήταν υποστηρικτές του ISIS.

Το Δεκέμβριο του 2016 σκοτώθηκαν 12 άτομα και τραυματίστηκαν 56 όταν ένα φορτηγό έπεσε πάνω σε στην κατάμεστη χριστουγεννιάτικη αγορά του Βερολίνου από ένα ακόμη πιστό του ISIS, ο οποίος ξέφυγε εκείνη τη στιγμή, αλλά σκοτώθηκε 4 μέρες αργότερα από αστυνομικούς στο Μιλάνο.

Τον Φεβρουάριο του 2017 ένας άντρας με ματσέτα επιτέθηκε σε φρουρούς του μουσείου του Λούβρου, αλλά σκοτώθηκε από αστυνομικούς. Τον Ιούνιο του ίδιου χρόνου μια διπλή επίθεση έλαβε χώρα στο Λονδίνο, καθώς ένα φορτηγάκι έπεσε με ταχύτητα πάνω σε πεζούς στη Γέφυρα του Λονδίνου και περίπου την ίδια ώρα 3 άτομα βγήκαν από ένα φορτηγάκι στη συνοικία Μπάροου Μάρκετ και άρχισαν να μαχαιρώνουν αδιακρίτως πολίτες. Οι δράστες εν τέλει σκοτώθηκαν.

Τον Αύγουστο του 2017 σημειώθηκαν τρομοκρατικές επιθέσεις και στην Ισπανία. Ακριβέστερα, ένα φορτηγάκι έπεσε πάνω σε πεζούς σε πεζόδρομους της Βαρκελώνης, όπου δεκατρία άτομα σκοτώθηκαν και πάνω από 100 τραυματίστηκαν ενώ λίγες ώρες αργότερα παρόμοια επίθεση έλαβε χώρα σε τουριστικό θέρετρο της Καταλονίας όπου τραυματίστηκαν έξι πολίτες και ένα αστυνομικός.¹⁹⁴

5.5.1 Οι αντιδράσεις των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων

Πέρα από τις επιθέσεις τα ευρωπαϊκά κράτη προέβαλαν, πολύ σύντομα μια σειρά δικαιολογιών, που συνοδεύτηκαν με παζάρια και υπεκφυγές για να αποφύγουν να δεσμευτούν να υποδεχτούν πρόσφυγες. Κυριότερα, υποστήριζαν ότι τους εμπόδιζαν τα οικονομικά τους προβλήματα ή ότι είχαν ήδη μεγάλο αριθμό ξένων στο έδαφος τους ή ότι θα εξεγειρόταν η κοινή γνώμη. Τελικά, μετά από δύο μήνες έντονων και σκληρών διαπραγματεύσεων, στάθηκε δυνατό να επέλθει συμφωνία μόνο για την κατανομή περίπου 60.000 προσφύγων.

Προκειμένου, να κινητοποιήσει τα κράτη να καταλήξουν σε κάποια καλύτερη λύση, η Μέρκελ δήλωσε τον Αύγουστο του 2015, ότι η Γερμανία θα δεχόταν 1.000.000 πρόσφυγες τα ακόλουθα 2 χρόνια.¹⁹⁵ Η πρόταση της δε βασιζόταν σε υποχρεωτικές ποσοστώσεις που είχαν εγείρει τόσο έντονες αντιδράσεις, αλλά σε μια

---

¹⁹⁴ LIFO (2017), «Τα 2 χρόνια τρόμου στην Ευρώπη με μια ματιά-Χάρτης αποτυπώνει τα 16 χτυπήματα με τους 364 νεκρούς», <https://www.lifo.gr/now/world/156921> προσπελάστηκε στις 03/10/2018.

¹⁹⁵Γερμανία: Από «μαμά Μέρκελ» στην παρακμή (07/12/2018) <https://www.euractiv.gr/section/esoterikes-ipothesis/news/germania-apo-quot-mama-merkel-quot-stin-parakmi/> προσπελάστηκε στις 09/12/2018.

κατανομή που θα λάβαινε υπ' όψη κριτήρια βασισμένα στην πραγματικότητα της κατάστασης κάθε κράτους, όπως το ΑΕΠ, ο αριθμός των αιτήσεων ασύλου, το ποσοστό του άνεργου πληθυσμού και άλλα. Παρότι ο αριθμός των προσφύγων που θα εντάσσονταν στη νέα πολιτική της *μετεγκατάστασης*, αφορούσε μόλις τις 160.000, ωστόσο ως βήμα υπήρξε θετικό αν και απέτυχε τελικά.

5.5.1.1 Οι χώρες του Visegrad

Οι χώρες του Visegrad βρίσκονται στην Κεντρική Ευρώπη και είναι οι Τσεχία, Σλοβακία, Πολωνία και η Ουγγαρία οι οποίες σε γενικές γραμμές αντιτάχθηκαν σθεναρά στην επιβαλλόμενη από την ΕΕ ποσόστωση στην υποδοχή προσφύγων βάση των πολιτικών μετεγκατάστασης που υιοθετήθηκαν το 2015 και προέβλεπαν, σε πρώτη φάση τουλάχιστον, τη μετεγκατάσταση 120.000 ατόμων που βρίσκονταν στην Ιταλία, την Ελλάδα και την Ουγγαρία. Παρότι η αντίθεση των χωρών αυτών είναι ξεκάθαρη, αφού καταψήφισαν την σχετική πρόταση της Επιτροπής, ο βαθμός και η έκταση της διαφέρουν από χώρα σε χώρα, αλλά και από τις πολιτικές δυνάμεις της κάθε χώρας.

Ειδικότερα, η Ουγγαρία, η οποία έχει ήδη άμεση εμπειρία των μεταναστευτικών ροών, αφού έφτασαν μετανάστες στο έδαφος της μέσω του Δυτικού Βαλκανικού Δρόμου έχει διατρανώσει πως οι μετανάστες είναι ανεπιθύμητοι στην Ουγγαρία, σε τέτοιο βαθμό που η κυβέρνηση προέβη και σε κατηγορηματική διαφήμιση της κυβερνητικής της πολιτικής και επίσης δαπάνησε και πολύ μεγάλα ποσά στην προσπάθεια να νομιμοποιήσει την πολιτική της.¹⁹⁶ Εν τέλει, η ουγγρική μεταναστευτική πολιτική μπορεί να συνοψιστεί στην κατασκευή του τείχους για την αποτροπή της μετανάστευσης.¹⁹⁷

Η Πολωνία παρουσίασε μια σχετικά περιορισμένη ρητορική κατά των μεταναστών, τουλάχιστον κατά την πρώτη περίοδο της προσφυγικής κρίσης. Αντίθετα, έριξε βάρος σε μια πολιτική που υποστήριζε ότι η χώρα ήταν ανίκανη να εκπληρώσει τέτοιες πολιτικές αλληλεγγύης, ωστόσο δεν απέρριψε την υποδοχή ενός μικρού αριθμού μεταναστών υπό την προϋπόθεση ότι αυτοί θα δέχονταν να

---

¹⁹⁶ Bayer, Lili (2018), "Hungary's 'zero refugee' strategy". *Politico*. <https://www.politico.eu/article/hungary-zero-refugee-strategy-viktor-orban-europe-migration-crisis/> προσπελάστηκε στις 10/12/2018.

¹⁹⁷ Dunai, Martin (2017), "Hungary builds new high-tech border fence – with few migrants in sight." *Reuters*, <http://www.reuters.com/article/us-europe-migrants/hungary-fence-idUSKBN1692MH> προσπελάστηκε στις 05/12/2018

προσηλυτιστούν. Το 2015, άλλαξε η κυβέρνηση και η σχετική ρητορική σκλήρυνε και συντάχθηκε με την πολιτική των υπολοίπων χωρών του Visegrad, δημιουργώντας ταυτόχρονα ένα περισσότερο αρραγές μέτωπο κατά των σχετικών αποφάσεων της Επιτροπής.

Η Τσεχία απέρριψε την πρόταση της Επιτροπής για την ποσοστιαία συμμετοχή στην κατανομή των προσφύγων, όπως και η Σλοβακία. Η τελευταία προβάλλει ζητήματα θρησκευτικής πίστης όπως η Πολωνία.

Η στάση τους μεταβλήθηκε και σε νομικό αγώνα καθώς Ουγγαρία και Σλοβακία μαζί με την υποστήριξη των άλλων δύο, έχουν προσφύγει στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο κατά της απόφασης της Επιτροπής¹⁹⁸, του οποίου η απόφαση αναμένεται να είναι καταλυτική σχετικά με την πολιτική τόσο της ΕΕ στην Κεντρική Ευρώπη, όσο και των χωρών της περιοχής.¹⁹⁹

5.6 Επανεμφάνιση της ακροδεξιάς στα κράτη μέλη της ΕΕ

Η ακροδεξιά απαντάται ως σύμπτωμα της διαταραχής μιας κοινωνίας. Η στροφή προς την ακροδεξιά υπήρξε η απάντηση των πολιτών της δεκαετίας του '30 στις αποτυχημένες οικονομικές και κοινωνικές πολιτικές που εφαρμόστηκαν. Η οικονομική κρίση του 2008 και οι συνέπειες της ενεργοποίησαν παρόμοια κοινωνικά αντανάκλαστα.²⁰⁰ Πέρα από την εμφάνιση των υποστηρικτών της Μαρί Λεπέν στη Γαλλία καθώς και της κατακόρυφης ανόδου που σημείωσε η ίδια τα τελευταία χρόνια, παρόμοια φαινόμενα συναντώνται και σε άλλες χώρες στις οποίες ίσως ένα τέτοιο φαινόμενο δεν ήταν ίσως ιδιαίτερα αναμενόμενο, όπως η Σουηδία. Στη Σουηδία το κόμμα SD, το οποίο έχει νεοναζιστικές καταβολές κέρδισε 20 έδρες στο κοινοβούλιο της Σουηδίας το 2016. Η περιγραφή των κομμάτων αυτών, αποδίδεται με τον όρο *ξενοφοβικά* στα ελληνικά.²⁰¹

---

¹⁹⁸ Bodoni, Stefani (2017), "Hungary Fights EU Refugee Relocation Plans at Top EU Court." *Bloomberg*. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-05-10/hungary-fights-eu-refugee-relocation-plans-at-top-eu-court> προσπελάστηκε στις 05/12/2018.

¹⁹⁹ Elodie Thevenin, "Between Solidarity and Discrimination: the EU Immigration Policy in the Visegrad Group" *Eyes on Europe*, 2017 <http://eyes-on-europe.eu/immigration-policy-in-the-visegrad-group-between-solidarity-and-discrimination/> προσπελάστηκε στις 07/12/2018.

²⁰⁰ Βοσκόπουλος, Γιώργος (2018), «Η άνοδος της ακροδεξιάς στην Ευρώπη». *Ελεύθερη Ζώνη*. <http://www.elzoni.gr/html/ent/942/ent.15942.asp> προσπελάστηκε στις 08/12/2018.

²⁰¹ "Swedish election: Main blocs neck and neck as nationalists gain", *BBC*, 2018, <https://www.bbc.com/news/world-europe-45466174> προσπελάστηκε στις 18/12/2018.

Όπως και στην υπόλοιπη Ευρώπη, τα κόμματα αυτά γίνονται δημοφιλή σε περιόδους κρίσης γιατί, προσφέρουν απλοϊκές και εύκολες απαντήσεις σε προβλήματα που στην πραγματικότητα είναι ιδιαίτερα σύνθετα. Επιπλέον, στη δημοφιλία τους συντελούν ιδιαίτερα οι αποτελεσματικές ρητορικές στρατηγικές που χρησιμοποιούν, επιτυγχάνοντας να θέσουν τους πολίτες στο πλευρό τους. Στοχεύουν στο αίσθημα των ανθρώπων περί προδοσίας και έναντι των ξένων που προτιμούνται από τους γηγενείς.

Η προσφυγική κρίση υπήρξε ιδιαίτερα πρόσφορο έδαφος για την ενίσχυση αυτών των κομμάτων στην Ευρώπη. Τα συστημικά κόμματα της Ευρώπης διείδαν γρήγορα τον κίνδυνο για τα πολιτικά τους συστήματα, αφού αρκετά αντισυστημικά και ακροδεξιά κόμματα συγκέντρωναν με γρήγορους ρυθμούς την υποστήριξη των πολιτών βασιζόμενα κυρίως στο μεταναστευτικό. Προκειμένου να αντιμετωπιστεί ο κίνδυνος, αυτός, ιδιαίτερα στις χώρες της κεντρικής Ευρώπης, ελήφθησαν άμεσα τα μέτρα που αφορούσαν το κλείσιμο του Βαλκανικού Δρόμου και τη Συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας με τελικό σκοπό το έλεγχο της ροής των προσφύγων για να ελεγχθεί και το εσωτερικό πολιτικό τους σύστημα χωρίς το τελευταίο να ανατραπεί.²⁰²

Η ρητορική των ακροδεξιών κομμάτων επαναβεβαιώθηκε και ενισχύθηκε μετά από τα τρομοκρατικά χτυπήματα των Τζιχαντιστών στο Παρίσι και τις άλλες ευρωπαϊκές πόλεις. Με ευκολία ταύτισαν τον μετανάστη με τον τρομοκράτη και τις πολιτικές αποδοχής της μετανάστευσης ως πλήγμα στην εθνική οικονομία και ασφάλεια. Βρίσκει, επίσης, πρόσφορο έδαφος στην ήδη εμπεδωμένη κοινωνική αντίληψη ότι ο μετανάστης είναι ξένος ή άτομο που δεν πρέπει να έχει δικαιώματα. Δεν διστάζουν να χρησιμοποιούν καμπάνιες με τις οποίες περιθωριοποιούν ιδεολογικά τους μετανάστες, καθιστώντας τους υπεύθυνους για τρομοκρατικές, αλλά και σεξουαλικές επιθέσεις. Σε επίπεδο πολιτικής ρητορείας, εμφανίζονται ως υπερασπιστές του έθνους υποβιβάζοντας τις άλλες πολιτικές δυνάμεις σε προδότες.²⁰³

Τα ακροδεξιά κόμματα έχουν μεγαλύτερη απήχηση στις χώρες της κεντρικής και βόρειας Ευρώπης σε αντίθεση με τις χώρες της Μεσογείου, αν και υπάρχει η εξαίρεση της Ελλάδας. Ωστόσο, πιθανότατα αυτό δεν είναι τόσο παράδοξο, λαμβάνοντας υπόψη ότι η Ελλάδα γνώρισε τις δραματικότερες συνέπειες και των δύο

---

²⁰² Συρίγος, Άγγελος (2015), Πού και πως χάθηκε ο έλεγχος στο μεταναστευτικό, ό.π.

²⁰³ Βοσκόπουλος, Γιώργος (2018), «Η άνοδος της ακροδεξιάς στην Ευρώπη», στο ίδιο.

κρίσεων, τόσο της οικονομικής, όσο και της προσφυγικής κρίσης. Παρόλα αυτά η Χρυσή Αυγή που είναι και το κόμμα που εκπροσωπεί την άκρα δεξιά στην Ελλάδα είναι περιθωριοποιημένη. Παρομοίως, η Λέγκα του Βορρά, αποτελεί στην Ιταλία το ακροδεξιό κόμμα που όμως το 2016 είχε μόλις 16 βουλευτές.

Τα ακροδεξιά κόμματα της Ευρώπης με σημαντική παρουσία και λόγο στην πολιτική των χωρών τους είναι τα ακόλουθα:

Στη Γερμανία τα σημαντικότερα ακροδεξιά κόμματα είναι τα AFD και το κίνημα PEGIDA. Το δεύτερο αποτελεί την ακραία έκφραση της ακροδεξιάς στην Γερμανία και στα ελληνικά αποδίδεται ως *Ευρωπαίοι Πατριώτες εναντίον της Ισλαμοποίησης της Δύσης*. Από τις εκλογές των κοινοβουλίων των κρατιδίων του 2016 και έπειτα έχει καταφέρει να εκλέξει και εκπροσώπους αφού συγκεντρώνει από 12 έως 24 %.

Αναμφισβήτητα, η Λεπέν αποτελεί τη ζωηρότερη έκφραση της ακροδεξιάς στην Ευρώπη, αλλά και έναν σημαντικό παράγοντα της γαλλικής πολιτικής σκηνής αφού διεκδικεί σε διαδοχικές εκλογικές αναμετρήσεις και την προεδρία.

Η Σουηδία, αποτελεί την έκπληξη αυτής της λίστας, αφού πρόκειται για μια κοινωνία ανεκτικότητας και μια χώρα της οποίας το πολιτικό σύστημα είναι ιδιαίτερα αποτελεσματικό στην ένταξη μεταναστών στην κοινωνία του. Στη Σουηδία υπάρχει το ακροδεξιό κόμμα των Σουηδών Δημοκρατών, το οποίο συγκεντρώνει περίπου 18%. Η πολιτική του στηρίχτηκε κατά κύριο λόγο στο μεταναστευτικό, το οποίο υπήρξε πρόσφορο, δεδομένου του γεγονότος ότι η Σουηδία έχει δεχθεί το μεγαλύτερο αριθμό προσφύγων, αναλογικά με τον αριθμό του μόνιμου πληθυσμού. Οι δύο πυλώνες της ρητορικής του κόμματος αυτού αφορούν την αντίθεση τους στην είσοδο μεταναστών στη χώρα, αλλά και έναν σκεπτικισμό σχετικά με το ρόλο της ΕΕ.

Στην Ολλανδία υπάρχει το ακροδεξιό κόμμα του Greet Wilders, το οποίο ισχυροποιήθηκε ιδιαίτερα, δημοσκοπικά τουλάχιστον, πριν τις εκλογές του 2017 με αξιώσεις για τη δεύτερη ή και την πρώτη θέση ακόμη. Ωστόσο συνασπίστηκαν εναντίον οι άλλες δυνάμεις της χώρας και μείωσαν τη δύναμη του. Σε κάθε περίπτωση, ο ηγέτης του κόμματος επηρεάζει ιδιαίτερα την πολιτική σκηνή της Ολλανδίας, αλλά και της Ευρώπης.

Στην Ελβετία το Λαϊκό Κόμμα στις εκλογές του Οκτώβρη του 2016 κατάφερε να αποσπάσει το 1/3 των εδρών της Βουλής. Η πολιτική του βασίστηκε κυρίτερα σε αντιευρωπαϊκά και ξενοφοβικά συνθήματα, τα οποία ως φαίνεται είχαν θετική επίδραση στον ελβετικό πληθυσμό.

Στην Πολωνία, το ακροδεξιό κόμμα είναι το Κόμμα του Νόμου και της Δικαιοσύνης, το οποίο είναι επίσης ξενοφοβικό και ευρωσκεπτικιστικό. Συμμετέχει στην κυβέρνηση έχοντας έναν συνεπή αντιμεταναστευτικό προσανατολισμό. Η ρητορική του ηγέτη Λεχ Κατσίνσκι είναι ιδιαίτερα δριμεία και απροκάλυπτη κατά των μεταναστών.

Στην Ουκρανία υπάρχει των Ναζί του Δεξιού Τομέα, που κατάφεραν να καταστούν τέταρτη δύναμη του ουκρανικού κοινοβουλίου.

Ο Βίκτορ Όρμπαν, ο πρωθυπουργός της Ουγγαρίας ακολουθεί αντιπροσφυγική και ρατσιστική πολιτική και μάλιστα ήδη έχει ξεκινήσει την εγκατάσταση φρακτών στα νότια σύνορα της χώρα για την αποτροπή της εισόδου μεταναστών. Επίσης, στην Ουγγαρία ένα έτερο ακροδεξιό κόμμα το Jobbik αποτελεί την τρίτη πολιτική δύναμη της χώρας.

Και στη Δανία, υπάρχει ισχυρή ακροδεξιά δύναμη, αφού το Κόμμα του Δανέζικου Λαού αποτελεί την δεύτερη πολιτική δύναμη της χώρας. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι έφερε και σχετικό νομοσχέδιο για τους πρόσφυγες που προέβλεπε, ανάμεσα σε άλλα την κατάσχεση των χρημάτων και των τιμαλφών τους ως αντάλλαγμα της παραμονής τους στη χώρα.

Και στη Φινλανδία το ευρωσκεπτικιστικό κόμμα αποτελεί ισχυρή δύναμη αφού λαμβάνει μέρος στην κεντροδεξιά κυβέρνηση.

Η Αυστρία βρίσκεται σε παρατεταμένη πολιτική κρίση που οφείλεται αφενός στις πολιτικές λιτότητας που εφαρμόστηκαν και ηύραν την εμπιστοσύνη του λαού στις παραδοσιακές πολιτικές δυνάμεις. Η πολιτική κρίση τείνει να γίνει και πολιτειακή, αφού το Κόμμα της Ελευθερίας επιδιώκει τον μετασχηματίσει πλήρως την αυστριακή πολιτεία. Ο ηγέτης του Αυστριακού Λαϊκού Κόμματος πέτυχε την είσοδο του στην κυβέρνηση στις εκλογές του Οκτωβρίου του 2017 με τον αρχηγό του Σεμπάστιαν Κουρτς να χρίζεται Καγκελάριος. Έχει δηλώσει πως σκοπεύει να

ακολουθήσει πολιτική μηδενικής ανοχής στη μετανάστευση και να απαγορεύσει το πολιτικό Ισλάμ.²⁰⁴

5.7 Ο ρόλος του μεταναστευτικού στη ρητορική του Brexit

Και στη ρητορική των υποστηρικτών του Brexit υπήρχε η καταγγελία της αναποτελεσματικότητας της ηπειρωτικής Ευρώπης να ελέγξει την παράτυπη μετανάστευση που κατευθύνεται στην Αγγλία. Βασίστηκε στον εθνικισμό της βρετανικής κοινωνίας, η οποία ποτέ δεν ξέχασε το αυτοκρατορικό της παρελθόν. Επιπλέον, κατέκρινε έντονα την αναποτελεσματικότητα της ΕΕ να καταφέρει να δρομολογήσει μια ενιαία πολιτική για την αντιμετώπιση της προσφυγικής κρίσης. Αναντίρρητα, οι δυνάμεις που κινητοποίησαν το Brexit είχαν ως κυρίαρχο ιδεολογικό στοιχείο τον εθνικισμό και χρησιμοποίησαν εύστοχα στη ρητορική τους τις αδυναμίες της πολιτικής της ΕΕ και την ενίσχυσαν με ρατσιστικά και αντιμουσουλμανικά στοιχεία. Τα τελευταία έδωσαν έναυσμα σε περισσότερο αντιδραστικές, συντηρητικές πολιτικές εναντίον των μεταναστών και των προσφύγων. Τελικά, το Brexit συντείνει στο αντιμεταναστευτικό-αντιρατσιστικό κλίμα και τις υιοθετούμενες πολιτικές.

5.8 Η ανθρωπιστική βοήθεια της Επιτροπής για τους πρόσφυγες

Η διαφοροποιημένη πολιτική της ΕΕ φαίνεται και σε οικονομικό επίπεδο. Η Επιτροπή διαχειρίζεται πόρους που κατευθύνονται σε ανθρωπιστική βοήθεια. Εξ αυτών των πόρων το 72% του ετήσιου προϋπολογισμού του 2015 διατέθηκε ως ανθρωπιστική βοήθεια για τους πρόσφυγες. Επρόκειτο για ένα ποσό που υπερέβαινε το 1 δις ευρώ και κατευθυνόταν σε δράσεις που είχαν ως κύριους στόχους τους εξής:

- Την ικανοποίηση των βασικότερων αναγκών των προσφύγων
- Την υποστήριξη και την προστασία τους κατά τη μετακίνηση τους ή κατά τη διάρκεια την επανόδου στη χώρα τους αν αποφασιστεί κάτι τέτοιο
- Την ενίσχυση της αυτοδυναμίας και της αυτάρκειας τους προκειμένου να μειωθεί η εξάρτησή τους από τη βοήθεια

---

²⁰⁴ Βοσκόπουλος, Γιώργος (2018), «Η άνοδος της ακροδεξιάς στην Ευρώπη», στο ίδιο.

Η βοήθεια αυτή κατευθύνεται κυρίως στην ενίσχυση και την αρωγή προσφύγων που βρίσκονται εγκλωβισμένοι σε χώρες στις οποίες τα βασικά, ανθρώπινα δικαιώματά τους, δεν είναι διασφαλισμένα και η κατάσταση τους μη ελεγχόμενη. Δυστυχώς σε τέτοιου είδους καταστάσεις, βρίσκονται περίπου το 45% των προσφύγων παγκοσμίως. Ειδικότερα, η βοήθεια αυτή κατευθύνθηκε σε Σύριους πρόσφυγες που βρίσκονταν ,και σε μεγάλο ποσοστό συνεχίζουν να βρίσκονται και σήμερα, στην Ιορδανία, το Λίβανο, την Τουρκία, την Ελλάδα και το Ιράκ. Επίσης σε Αφγανούς πρόσφυγες, που βρίσκονταν στο Ιράν και το Πακιστάν. Σε Σομαλούς που βρίσκονταν στην Κένυα ,και την Υεμένη και σε άλλους πληθυσμούς που βρίσκονταν σε άλλες χώρες.

Η βοήθεια αυτή επεκτάθηκε περαιτέρω, σε συνεργασία με την EEAS²⁰⁵, κατά την οποία οι δύο φορείς (ECHO & EEAS), υιοθέτησαν μια νέα προσέγγιση για την διαχείριση των ανθρώπων που μετακινήθηκαν αναγκαστικά. Ο σκοπός της δράσης τους είναι η ελαστικότητα και η ενδυνάμωση τόσο των ανθρώπων που εξαναγκάστηκαν να μετακινηθούν, αλλά των κοινωνιών που χρειάστηκε να τους υποδεχτούν. Απώτερος στόχος τω δράσεων αυτών είναι η μείωση των μελλοντικών προσφυγικών κρίσεων, αλλά και η μείωση της ευαισθησίας των ευάλωτων πληθυσμών κοινοτήτων, καθώς και η πρόληψη της μετακίνησής τους.

5.8.1 Ευρωπαϊκό Ταμείο Ασύλου Μετανάστευσης και Ένταξης

Στα ίδια πλαίσια συστάθηκε το TAME που αφορούσε στη προγραμματική περίοδο 2014-2020 στον τομέα των Εσωτερικών Υποθέσεων της Ε.Ε.²⁰⁶ και διαχειριζόταν ένα συνολικό ποσό ύψους 3,137 δις Ευρώ. Ήδη από το 2009 είχε αναγνωριστεί από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο η ανάγκη να υπάρξει αύξηση και οργάνωση της χρηματοδότησης των πολιτικών ασύλου και μετανάστευσης στο εσωτερικό της Ένωσης. Ο σχετικός ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ²⁰⁷ για τη δημιουργία του TAME εκδόθηκε στις 16 Απριλίου 2014.

Στους γενικότερους στόχους του ταμείου είναι να συμβάλλει στη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών για να καταστεί η τελευταία αποτελεσματικότερη.

---

²⁰⁵ EUROPEAN EXTERNAL ACTION SERVICE

²⁰⁶ DG Home Affairs

²⁰⁷ Αριθ.516/2014 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη δημιουργία του Ταμείου Ασύλου Μετανάστευσης και Ένταξης, την τροποποίηση της απόφασης 2008/381/EK και αριθ. 575/2007/EK και της απόφασης 2007/435/EK του Συμβουλίου.

Επίσης, στην υλοποίηση, την ανάπτυξη και την ενδυνάμωση μιας κοινής πολιτικής στα ζητήματα ασύλου, προσωρινής και επικουρικής προστασίας, αλλά και στην κοινή μεταναστευτική πολιτική, μέσω της ανάπτυξης ενός κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου και Μετανάστευσης.²⁰⁸ Επιπλέον, θα συμβάλλει στην ανάπτυξη μιας κοινής πολιτικής ένταξης των νόμιμων, αλλά και δικαιούχων διεθνούς προστασίας καθώς και , μιας αποτελεσματικότερης πολιτικής επιστροφών των ατόμων στις εστίες τους που θα σέβεται τις αρχές της αξιοπρέπειας με τη συνακόλουθη διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των κατοχυρωμένων βάσει του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ. Στις δράσεις του Ταμείου περιλήφθηκε η χρηματοδότηση των δραστηριοτήτων του Ευρωπαϊκού Δικτύου Μετανάστευσης.

Ειδικότεροι στόχοι στους οποίους το TAME συνεισφέρει είναι το Κ.Ε.Σ.Α.²⁰⁹, η νόμιμη μετανάστευση στα κράτη μέλη και η ένταξη των ατόμων στις κοινωνίες αυτές, η ενίσχυση των αποτελεσματικών και δίκαιων στρατηγικών επιστροφής στα κράτη-μέλη, η ενδυνάμωση της αλληλεγγύης και του επιμερισμού των ευθυνών ανάμεσα στα κράτη, η διασφάλιση μιας αποτελεσματικότερης και ενιαίας εφαρμογής του Κοινοτικού Κεκτημένου σε ζητήματα ασύλου και η αποτελεσματική λειτουργία του κανονισμού του Δουβλίνου με στόχο την εγκαθίδρυση του Κ.Ε.Σ.Α. Ακόμη τη σύσταση και την ανάπτυξη στρατηγικών ένταξης στις οποίες θα περιλαμβάνονται διάφορες όψεις της αμφίδρομης δυναμικής διαδικασίας που θα εφαρμοστεί πολυεπίπεδα. Επιπλέον την ανάπτυξη ενός προγράμματος επιστροφής, στο οποίο θα περιλαμβάνονται και στοιχεία υποβοηθούμενης εθελούσιας επιστροφής και επανένταξης, όταν αυτό κριθεί απαραίτητο.

Οι φορείς που εμπλέκονται στην απορρόφηση και αξιοποίηση των κονδυλίων είναι οι Διεθνείς Οργανισμοί, η κεντρική κυβέρνηση του κράτους μέλους, κρατικοί οργανισμοί και κρατικές επιχειρήσεις, αρχές της τοπικής αυτοδιοίκησης, ιδιωτικοί φορείς, εκπαιδευτικά ιδρύματα, μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί και ΜΚΟ.

---

²⁰⁸ Common European Asylum System, CEAS.

²⁰⁹ Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου

Κεφάλαιο 6: 2015-Σήμερα

6.1 Ενίσχυση των πολιτικών πρόληψης της μετανάστευσης

6.1.1 Η ανανεωμένη Ε.Ν.Ρ. (European Neighbourhood Policy)

Ο Ε.Ν.Ρ. αποφασίστηκε να αναθεωρηθεί το 2015, γεγονός μάλλον παράδοξο καθώς οι δεσμευτικές διατάξεις για την οικονομική συνεργασία που αποφασίστηκαν το 2011, τέθηκαν σε ισχύ μόλις το 2014 και θα ισχύσουν μέχρι το 2020.

Οι λέξεις «κλειδιά» του 2011 ήταν η ενίσχυση της αλληλεξάρτησης, ως κριτήριο της εμβάθυνσης της Δημοκρατίας και η διαφορετικότητα για να προωθήσει το δημοκρατικό κύμα των ετών 2010-2011. Το 2015 οι λέξεις κλειδιά φαίνεται να είναι η ευελιξία, με ενισχυμένο τον πραγματισμό, προκειμένου να προωθηθεί η σταθερότητα. Η ευελιξία αφορά επίσης την αντιμετώπιση των ζητημάτων της μετανάστευσης και της ασφάλειας ταχύτερα.

Επιπλέον παράγοντες που λαμβάνονται υπόψη είναι η σταθερότητα και η ευημερία βασιζόμενες σε αρχές πολιτικών ενσωμάτωσης, στο σεβασμό του νόμου, στο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της οικονομικής ανάπτυξης. Ακόμη, η συμβολή στην προώθηση της σταθερότητας στη γειτονιά σε που συνάδει με τις σχετικές ευρωπαϊκές πολιτικές ειδικότερα στον Χώρο Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης. Μια ευρύτερη χρήση των οργάνων του ENP είναι να ενδυναμώνει την ικανότητα των συνεργατών της να αντιμετωπίζουν συγκεκριμένες απειλές ασφαλείας, ειδικότερα μέσω μεταρρυθμίσεων στον τομέα της ασφάλειας. Το στοίχημα που οφείλει να κερδίσει η ΕΕ μέσω του ENP είναι, αφού καταφέρει να κατακτήσει την ευελιξία, να διατηρήσει τη συνέχεια του και την προβλεψιμότητά του και να μην κάνει εκπτώσεις στα κριτήρια που αφορούν την εμβάθυνση της Δημοκρατίας.²¹⁰

---

²¹⁰ Lannon, Erwan (2015), “More for More and Less for Less”: from the Rhetoric to the Implementation of the European Neighbourhood Instrument in the Context of the 2015 ENP Review”, *Geographical Overview IEMed, Mediterranean Yearbook*. https://www.iemed.org/observatori/arees-danalisi/arxius-adjunts/anuari/med.2015/IEMed%20Yearbook%202015_Panorama_ENPReview_ErwanLannon.pdf προσπελάστηκε στις 07/11/2018.

6.1.2 Ο επικαιροποιημένος μηχανισμός E.N.I. (European Neighbourhood Instrument)

Ο επικαιροποιημένος μηχανισμός E.N.I. τέθηκε σε ισχύ το Μάρτιο του 2014, αλλά ίσχυσε αναδρομικά από τον Ιανουάριο του 2014 και θα διαρκέσει μέχρι την 31^η Δεκεμβρίου του 2014. Βασίστηκε στην έμφαση που δόθηκε το Μάιο του 2011 στην ανάγκη μιας νέας προσέγγισης σε μια μεταβαλλόμενη γειτονιά η οποία και μετασχηματίστηκε στο νομικά δεσμευτικό κείμενο του ENI. Έμφαση δόθηκε στην πολιτική *More for more and less for less*, η οποία αναλύεται λεπτομερέστερα ακολούθως.²¹¹

Ο προϋπολογισμός του προγράμματος αυτού για την περίοδο 2014-2020 εκτιμάται στα 15.4 δισεκατομμύρια. Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι αυτός είναι και ο κύριος όγκος της χρηματοδότησης των 10 μεσογειακών χωρών και 6 ανατολικών συνεργατών που καλύπτονται από την E.N.P. (Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας).

6.1.3 Η πολιτική *more for more and less for less*

Ο E.N.I. ο οποίος έχει ήδη αναφερθεί περιέχει, ανάμεσα στα άλλα την εφαρμογή μιας νέας πολιτικής που τιτλοφορείται *more for more and less for less*. Η πολιτική αυτή αφορά την χρηματοδότηση των γειτονικών της ΕΕ κρατών, σε σχέση με τις μεταρρυθμίσεις που αυτές υιοθετούν σχετικά με την οικοδόμηση ή την ενδυνάμωση της Δημοκρατίας και του σεβασμού του δικαίου.

Ο όρος είναι ότι η ΕΕ θα αυξάνει την υποστήριξη στους γείτονες όσο πιο γρήγορα και με όσο μεγαλύτερη επιτυχία εκείνες προχωρήσουν στις εσωτερικές τους μεταρρυθμίσεις τόσο μεγαλύτερη υποστήριξη θα λάβουν. Η υποστήριξη αυτή θα λαμβάνει διάφορες μορφές συμπεριλαμβανοντας αυξημένη χρηματοδότηση για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, μεγαλύτερα προγράμματα για την εμβάθυνση της οικοδόμησης των θεσμών²¹², μεγαλύτερη πρόσβαση στην αγορά, μεγαλύτερη χρηματοδότηση για την υποστήριξη των επενδύσεων και μεγαλύτερη διευκόλυνση της κινητικότητας. Αντίθετα για τις χώρες στις οποίες διαπιστώνεται ότι οι

---

²¹¹ Lannon, Erwan (2015), “*More for More and Less for Less*”..., στο ίδιο.

²¹² Ευρύτερα γνωστή ως C.I.B., Comprehensive Institution-building.

μεταρρυθμίσεις δεν προχωρούν, η ΕΕ θα μειώσει ή ακόμη και θα εξετάσει το ενδεχόμενο διακοπής της χρηματοδότησης.²¹³

6.2 Πολιτικές μετεγκατάστασης προσφύγων

Ένα από τα προβληματικά σημεία μετεγκατάστασης προσφύγων, είναι και το γεγονός, ότι οι ίδιοι οι πρόσφυγες δεν έχουν λόγο ως προς τη χώρα στην οποία θα εγκατασταθούν. Αφού ταυτοποιηθούν ως υποψήφιοι για την λάβουν το καθεστώς του πρόσφυγα, κατευθύνονται στο κράτος μέλος, βάση της συμφωνίας που έχουν κάνει τα ευρωπαϊκά κράτη με την Ένωση, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι επιθυμίες τους ή οι ενδεχόμενοι δεσμοί που μπορεί να είχαν με κάποιο συγκεκριμένο κράτος. Μάλιστα υπήρξε και η περίπτωση των Ερυθραίων προσφύγων που βρίσκονταν στη Λαμπεντούζα και οι οποίοι αρνήθηκαν να καταγραφούν ακριβώς για να μη σταλούν τυχαία σε κάποιο κράτος με το οποίο δεν είχαν κάποια σχέση ή κάποιο δεσμό.²¹⁴

6.3 Οικονομικές παράμετροι

Κατά την περίοδο 2015-2017 διατέθηκαν 17,7 δις. ευρώ από τον προϋπολογισμό της ΕΕ για την αντιμετώπιση της μεταναστευτικής κρίσης καθώς και 10.3 δις ευρώ για προγραμματισμένη χρηματοδότηση εκτός ΕΕ. Εξ αυτών που δαπανήθηκαν εκτός ΕΕ, 2,7 δις. ευρώ διατέθηκαν για ανθρωπιστική βοήθεια, 0,6 δις ευρώ διατέθηκαν στο Καταπιστευματικό Ταμείο για την κρίση στη Συρία (MADAD) και 2,4 δις. ευρώ για το καταπιστευματικό ταμείο έκτακτης ανάγκης για την Αφρική. Ο μηχανισμός στήριξης για τους πρόσφυγες στην Τουρκία έχουν διατεθεί τόσο από την ΕΕ όσο και από τα κράτη μέλη 2,2 δις. ευρώ.

Περαιτέρω, έχουν συναφθεί 48 συμβάσεις έργων αξίας πάνω από 1,6 δις ευρώ από τα οποία τα 811 έχουν ήδη εκταμιευτεί. Γενικά, στη Συριακή κρίση η ΕΕ έχει χορηγήσει ήδη 9,4 δις ευρώ που χρησιμοποιήθηκαν σε ανθρωπιστική και αναπτυξιακή βοήθεια.²¹⁵

Πέρα όμως από τη Συρία, η ΕΕ έχει υιοθετήσει μια πολιτική που έχει ως βασικό άξονα να επιτύχει μέσω της, στοχευμένης χρηματοδότησης, την παραμονή

---

²¹³ Lannon, Erwan (2015), “*More for More and Less for Less*”, *ό.π.*

²¹⁴ Rodier, Claire – Porteniv, Catherine (2016), *ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ...*, *ό.π.*, σελ. 50.

²¹⁵ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2017), «*Η ΕΕ ΚΑΙ Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ*». <http://publications.europa.eu/webpub/com/factsheets/migration-crisis/el/> προσπελάστηκε στις 17/08/2018.

μεταναστών που προέρχονται από διάφορες χώρες της Ασίας και της Ευρώπης να παραμείνουν σε χώρες κοντά στη χώρα καταγωγής τους, έτσι ώστε να είναι ευκολότερο να επιστρέψουν σε αυτές όταν οι συνθήκες θα είναι ώριμες. Η χρηματοδότηση κατευθύνεται στη δημιουργία και την υποστήριξη καταυλισμών που θα μπορούν να φιλοξενούν ανθρώπους για μακρό χρονικό διάστημα.²¹⁶

6.4 Οι Συμφωνίες με την Τουρκία για την συγκράτηση των μεταναστευτικών ροών

Σε γενικές γραμμές η συμφωνία μεταξύ ΕΕ και Τουρκίας έχει ως κύριο στόχο τη διακοπή της ανεξέλεγκτης ροής μεταναστών στα νησιά του Αιγαίου, τη νόμιμη είσοδο στην ΕΕ κάποιων εξ αυτών με νόμιμους τρόπους.

Αν κριθεί η συμφωνία από τη σκοπιά των ανθρωπίνων δικαιωμάτων διαφαίνεται ότι δημιουργούνται σοβαρά ζητήματα. Αναντίρρητα ο κυριότερος στόχος της συμφωνίας είναι η αποτροπή των ατόμων να εισρεύσουν στη Ευρώπη. Όπως έχει ήδη αναφερθεί οι μεταναστευτικές ροές αποτελούνται από άτομα που προέρχονται κυρίως από τη Συρία, το Αφγανιστάν και το Ιράκ. Δηλαδή από τρεις χώρες γενεσιουργούς μεταναστών των οποίων η πολιτική κατάσταση και οι συγκρούσεις είναι πολύ καλά γνωστές στην Ευρώπη.

Η συμφωνία με την Τουρκία αναδιατυπώνει σε μεγάλο βαθμό παρόμοιες συμφωνίες με αυτές που έγιναν ανάμεσα σε κράτη μέλη όπως η Ισπανία και η Ιταλία με τη Λιβύη και το Μαρόκο τα προηγούμενα χρόνια. Αυτές οι συμφωνίες εξασφαλίζουν το επιθυμητό αποτέλεσμα τη μείωσης των εισερχόμενων μεταναστών, αλλά το τι συμβαίνει στους μετανάστες που χρειάζονται άσυλο είναι ένα διαφορετικό ζήτημα, στην πραγματικότητα σε αυτούς τους μετανάστες δεν γίνεται καν επιτρεπτό να αιτηθούν άσυλο.

Τα πράγματα είναι ακόμη χειρότερα στην περίπτωση της Τουρκίας καθώς η τελευταία δεν είναι συμβαλλόμενο μέλος στη Σύμβαση για την προστασία των προσφύγων. Έχει ένα σύστημα ανοχής των προσφύγων που τους προσφέρει ενός είδους καθεστώς προστασίας. Ωστόσο, υπάρχουν ανησυχητικές αναφορές ότι ευάλωτοι άνθρωποι δεν προστατεύονται, ότι οι συνθήκες διαβίωσης κάθε άλλο παρά

---

²¹⁶ Σπανού, Αγγελική (2018), «Δέκα σκληρές αλήθειες για το προσφυγικό», Athens Voice. https://www.athensvoice.gr/politics/484618_deka-sklires-alitheies-gia-prosfygiko προσπελάστηκε στις 10/12/2018.

καλές είναι πως εν γένει το τουρκικό κράτος δεν τους παρέχει ευκαιρίες στους πρόσφυγες να οικοδομήσουν μια εποικοδομητική ζωή.

Η συμφωνία μεταξύ ΕΕ-Τουρκίας μπορεί να ειπωθεί ως ένα μέρος μιας ευρύτερης προσπάθειας να τεθούν σύνορα *διάκρισης*, υπό τη κάλυψη της δημιουργίας συνόρων *ασφαλείας*. Την άποψη αυτή ενδυναμώνουν και οι επιμέρους πολιτικές των κρατών που δίνουν την ευκαιρία σε αλλοδαπούς, ανεξαρτήτως καταγωγής, να διαμείνουν μόνιμα στις χώρες τους αν έχουν τα οικονομικά μέσα.²¹⁷

6.4.1 Η Συμφωνία του Δεκεμβρίου του 2013

Έχοντας γίνει μια μεγάλη χώρα διάβασης για τους παράνομους μετανάστες στο δρόμο τους για την Ευρώπη, η Τουρκία εντατικοποίησε την ανάπτυξη της διαχείρισης της μετανάστευσης, το οποίο συνέβη μέσα στο γενικότερο πλαίσιο των Ευρω-τουρκικών σχέσεων. Οι αυξημένες πιέσεις από τις μεταναστευτικές ροές στην Τουρκία, την Ελλάδα και στην Ευρώπη, κατέληξαν μετά από αρκετών χρόνων διαπραγματεύσεις, στη συμφωνία του Δεκεμβρίου του 2013. Η Συμφωνία ανάμεσα σε άλλα προέβλεπε την επαναπροώθηση κάποιων εκ των μεταναστών καθώς και την απελευθέρωση της βίζας στην Ευρώπη για τους Τούρκους. Ιδιαίτερα, ο Ερντογάν προσπάθησε να πείσει του Ευρωπαίους ότι η άρση της βίζας δεν ενείχε τον κίνδυνο να εισρεύσουν Τούρκοι υπήκοοι στην ΕΕ βασιζόμενος στο μεγαλείο της Τουρκίας εκείνη την εποχή και υποστηρίζοντας ότι η δυναμική οικονομία της Τουρκίας τα τελευταία δέκα χρόνια, έχει πλέον καταστήσει τη χώρα πόλο έλξης και όχι χώρα εξαγωγής εργατικού δυναμικού.

6.4.2 Η Συμφωνία του Μαρτίου του 2016

Κατά τη συνάντηση της 18^{ης} Μαρτίου 2016, και ενώ ήδη είχε ξεκινήσει η εκταμίευση των 3 δισεκατομμυρίων ευρώ από μέρους της Τουρκίας, έγινε αρχικά αναφορά στην πρόοδο που έκανε η Τουρκία σχετικά με το μεταναστευτικό όπως το άνοιγμα της αγοράς εργασίας στους Σύριους.

Ειδικότερα, η συμφωνία προέβλεπε να δέχεται πίσω τους μετανάστες που δεν χρήζουν διεθνούς προστασίας, αλλά και όλους τους μετανάστες που συλλαμβάνονται

---

²¹⁷ DeBono, Daniela (2017), "In 2017 Immigration will reveal the crisis of human rights inside our societies", https://www.maltatoday.com.mt/news/world/73043/2017_immigration_crisis_of_human_rights προσπελάστηκε στις 07/11/2018.

σε τουρκικά ύδατα. Επίσης, συμφώνησε στην αναβάθμιση των μέτρων που έπρεπε να ληφθούν για να αντιμετωπιστούν οι διακινητές στο Αιγαίο και με την συμμετοχή του ΝΑΤΟ.

Πιο συγκεκριμένα, αμέσως μετά τη συνάντηση, από τις 20 Μαρτίου και μετά, συμφωνήθηκε, ως προσωρινό μέτρο όλοι οι παράτυποι μετανάστες που εισέρχονταν στην Ελλάδα μέσω της Τουρκίας, θα επιστρέφονται στην Τουρκία βάση του ενωσιακού δικαίου, επίσης όλοι οι μετανάστες θα προστατεύονται βάση των σχετικών διεθνών προτύπων συμπεριλαμβανομένης και της αρχής της μη επαναπροώθησης.

Επίσης, δημιουργήθηκε ένας μηχανισμός, με τη συνεργασία των κρατών μελών της ΕΕ και της Ύπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε., βάση του οποίου για κάθε πρόσφυγα που επιστρέφεται στην Τουρκία από την Ελλάδα, ένας Σύριος από την Τουρκία θα εγκαθίσταται στην Ευρώπη.

Η Τουρκία, συμφώνησε επιπλέον να λάβει τα κατάλληλα μέτρα προκειμένου να αποτρέπει τη δημιουργία θαλάσσιων ή χερσαίων διόδων παράνομης μετανάστευσης από την Τουρκία στην Ελλάδα με τη συνεργασία της ΕΕ.

Περαιτέρω, όταν επιτευχθεί ο επαρκής ή πλήρης περιορισμός της εισροής των μεταναστών θα ενεργοποιηθεί ένα εθελοντικό πρόγραμμα, και από την πλευρά των κρατών μελών, εισδοχής μεταναστών για ανθρωπιστικούς λόγους.

Αν η Τουρκία τηρήσει το δικό της μέρος της συμφωνίας, τότε η ΕΕ θα εφαρμόσει ένα χάρτη πορείας για τη σταδιακή απελευθέρωση των θεωρήσεων βίζας για τους Τούρκους πολίτες έως τα τέλη Ιουνίου 2016.

Θα επισπευστεί η διαδικασία εκταμίευσης των 3 δισεκατομμυρίων ευρώ και θα υπάρξει μνεία για την εξασφάλιση περαιτέρω έργων και χρηματοδοτήσεων που θα αφορούν, αρχικά τουλάχιστον, τομείς όπως η υγεία, η εκπαίδευση, οι υποδομές διατροφής και άλλες βασικές ανάγκες. Με την εξάντληση των παρόντων πόρων θα δοθεί το πράσινο φώς για την εκταμίευση εκ νέου 3 δισεκατομμυρίων δολαρίων έως το τέλος του 2018.

Αναγνωρίστηκε επίσης, ότι οι ΕΕ και Τουρκία πέτυχαν ικανοποιητική διεξαγωγή εργασιών σχετικά με την αναβάθμιση της τελωνειακής ένωσης και

επιβεβαίωσαν εκ νέου την δέσμευση του 2015 σχετικά με τη νέα ενεργοποίηση της ενταξιακής διαδικασίας της οποίας τη σχετική αίτηση θα αναλάμβανε η Επιτροπή.²¹⁸

Ακόμη, ΕΕ και Τουρκία αναλαμβάνουν την υποχρέωση να συνεργαστούν σε οποιαδήποτε προσπάθεια βελτίωσης των ανθρωπιστικών συνθηκών στο εσωτερικό της Συρίας και ιδιαίτερα στα τουρκικά σύνορα προκειμένου να επιτραπεί σε πρόσφυγες να ζήσουν με περισσότερη ασφάλεια.²¹⁹

Τα άμεσα αποτελέσματα της Συμφωνίας αυτής ήταν το επίσημο και τελικό κλείσιμο του Βαλκανικού διαδρόμου και η έναρξη περιπολιών του NATO στο Αιγαίο, αφού η Ελλάδα δεν αποδέχτηκε το γερμανικό σχέδιο που αφορούσε κοινές ελληνοτουρκικές περιπολίες στο Αιγαίο.²²⁰

Σε γενικές γραμμές η συμφωνία με την Τουρκία αποτιμάται θετικά αφού πράγματι, περιορίστηκαν οι προσφυγικές ροές, ωστόσο δεν πρέπει σε κανένα στάδιο να παραβλέπεται το γεγονός ότι η Τουρκία είναι ένας απρόβλεπτος παίκτης και πως η Ελλάδα έχει ήδη ξεπεράσει τα όρια των ατόμων που μπορεί να φιλοξενήσει και η παραμικρή διαρροή από την πλευρά της Τουρκίας μπορεί να αποβεί καταστροφική για τη χώρα μας.²²¹

Σε σχέση με τη χώρα ένα βασικό αδύναμο σημείο της Συμφωνίας είναι το γεγονός ότι δεν γίνεται αναφορά στους ήδη 50.000 εγκλωβισμένους μετανάστες στο εσωτερικό της χώρας που εισήλθαν πριν τις 20 Μαρτίου 2016. Οι άνθρωποι αυτοί, αν απορριφθεί η αίτηση ασύλου τους από τις ελληνικές αρχές, δεν καλύπτονται από τη συμφωνία για να επαναπροωθηθούν στην Τουρκία. Οπότε η Ελλάδα πρέπει να βρει άλλη οδό να επαναπροωθούνται στις χώρες από τις οποίες προήλθαν, σεβόμενη

---

²¹⁸ Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας, 18 Μαρτίου 2016 <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/> προσπελάστηκε στις 08/11/2018.

²¹⁹ Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, (17-18/03/2016) συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, 17-18 Μαρτίου 2016 διαθέσιμα στην ιστοσελίδα <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2016/03/18/european-council-conclusions/> προσπελάστηκε στις 09/11/2018 και <https://www.consilium.europa.eu/el/meetings/european-council/2016/03/17-18/> προσπελάστηκε στις 09/11/2018 και Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, (18-19/02/2016) <https://www.consilium.europa.eu/el/meetings/european-council/2016/02/18-19/> και συμπεράσματα στη σελίδα <https://www.consilium.europa.eu/media/21771/st00001el16.pdf> προσπελάστηκε στις 09/11/2018.

²²⁰ Συρίγος, Άγγελος (2016), «5+1 ΝΕΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟ», Η Καθημερινή. <http://www.kathimerini.gr/852917/article/epikairothta/politikh/51-nea-dedomena-gia-to-metanasteytiko> προσπελάστηκε στις 17/09/2018.

²²¹ Βοσκόπουλος, Γιώργος (2018), «Η άνοδος της ακροδεξιάς στην Ευρώπη»,..., ό.π.

ασφαλώς, το διεθνές δίκαιο που διέπει την επαναπροώθηση στη χώρα καταγωγής.²²² Αμέσως μετά τη συμφωνία, οι αφίξεις έπεσαν δραματικά. Από το ρεκόρ των 10.000 ατόμων την ημέρα του Οκτωβρίου 2016, το Μάρτιο του 2016 έφτασαν τις 74 την ημέρα.

6.4.3 Οι παράγοντες που οδήγησαν στις Συμφωνίες με την Τουρκία

Παρότι συγκρίνοντας τους δύο συμβαλλόμενους της Συμφωνίας, την ΕΕ και την Τουρκία, οποιοσδήποτε θα υποστήριζε πως ο ισχυρότερος πόλος είναι η ΕΕ, στην προκειμένη περίπτωση φαίνεται πως η Τουρκία «έσυρε» την ΕΕ σε μια συμφωνία στα μέτρα της. Υπάρχει αρκετή παραδοξότητα σε αυτή τη Συμφωνία η οποία σε ένα μεγάλο βαθμό οφείλεται στην πολιτική που ακολουθεί η Τουρκία τα τελευταία χρόνια η οποία υπαγορεύεται αφενός από τη στρατηγική της κουλτούρα, αλλά και από το ρεύμα του τουρκικού Γκολισμού που διαπνέει την ηγεσία της Τουρκίας, τα τελευταία χρόνια.

6.4.3.1 Η Στρατηγική Κουλτούρα της Τουρκίας

Ο σχηματισμός της στρατηγικής κουλτούρας είναι μια ιδιαίτερα πολύπλοκη διαδικασία κατά την οποία σχηματίζονται οι αντιλήψεις και οι τρόποι συμπεριφοράς και στην περίπτωση της Τουρκίας μπορούν να διακριθούν δύο ευρείες περιόδους με τα αντίστοιχα στάδια τους. Το πρώτο στάδιο που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως στάδιο υπερίσχυσης του Κεμαλισμού αφορά την περίοδο από το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου μέχρι περίπου τα μέσα του 20^{ου} αιώνα και το δεύτερο την περίοδο από τα μέσα του 20^{ου} αιώνα μέχρι σήμερα η οποία χαρακτηρίζεται από την δυναμική επανεμφάνιση του ισλαμικού/οθωμανικού στοιχείου.²²³

Κατά την πρώτη περίοδο, η τουρκική εξωτερική πολιτική διαπνεόταν από ανασφάλεια και καχυποψία που μάλιστα έχει χαρακτηριστεί ως το Σύνδρομο των Σεβρών και αντιμετώπιζε το εξωτερικό περιβάλλον ως εχθρικό και απειλητικό. Ο Κεμάλ επεδίωξε την εκδυτικοποίηση και την εκκοσμίκευση, τόσο της τουρκικής

---

²²² Περάκης, Μανώλης (2016), «Η συμφωνία μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και Τουρκίας της 18^{ης} Μαρτίου 2016: Μια πρώτη νομική και πρακτική αποτίμηση». https://www.ddikastes.gr/sites/default/files/article_files/%CE%AC%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%BF%20%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%AC%CE%BA%CE%B7.pdf προσπελάστηκε στις 07/11/2018.

²²³ Τζιάρρας, Ζήνωνας (2012), «Η Σύγχρονη Τουρκική Στρατηγική Κουλτούρα μέσα από τις Αραβικές Εξεγέρσεις», *Journal on Southeastern European Security Strategy and Transatlantic Leadership*. https://works.bepress.com/zenonas_tziarras/27/ προσπελάστηκε στις 07/11/2018.

κοινωνίας, άλλα και του κράτους, προσπαθώντας να καταπνίξει το οθωμανικό / ισλαμικό στοιχείο, γεγονός που δεν επέτυχε πλήρως αφού ο ισλαμισμός ξανααναδύθηκε από τη δεκαετία του '50 και μετά και σταδιακά μετατράπηκε από θρησκεία και σε τρόπο ζωής, αλλά και πολιτική δύναμη. Η πολιτική αυτή δύναμη συγκρούστηκε αλλά και συμβιβάστηκε με τον Κεμαλισμό οδηγώντας σε μια συνύπαρξη στην οποία τελικά υπήρξε συγκερασμός μεταξύ του Κεμαλισμού και του Νεοοθωμανισμού δημιουργώντας μια σύνθεση²²⁴ η οποία εξελίχθηκε και μέσα από τις πρόσφατες συγκυρίες και δημιούργησε τον Τουρκικό Γκολισμό, ο οποίος διαπνέει τη σημερινή στρατηγική κουλτούρα της Τουρκίας.

Οι αντιλήψεις πάνω στις οποίες βασίζεται η στρατηγική τους κουλτούρα είναι η ομοιογένεια, η ανασφάλεια, αποφυγή της ανάληψης κινδύνου, η άρνηση και η εξαπάτηση. Η ομοιογένεια συνίσταται στην πεποίθηση που υπάρχει στους Τούρκους ότι αποτελούν μια ενότητα τόσο πολιτισμικά, εθνικά και θρησκευτικά. Η ανασφάλεια που διακατέχει το κράτος οφείλεται στο γεγονός ότι η αντίληψη του πληθυσμού για την εθνική τους ασφάλεια περιορίζεται σε φυσικές διαστάσεις, όπως είναι η κυριαρχία και η εδαφική ακεραιότητα ως μόνες μεταβλητές της εθνικής ασφάλειας καθιστώντας τους Τούρκους διστακτικούς σε συμβιβασμούς. Επιπλέον, θεωρούν ότι υπάρχουν παντού εχθροί που είναι υπεύθυνοι, για την εσωτερική αστάθεια και τη διάσπαση της χώρας τους. Ακολούθως, δεν εμπιστεύονται επ' ουδενί εξωτερικές δυνάμεις, ακόμη και γειτονικές ή συμμαχικές, ανεξάρτητα αν είναι μικρές ή αδύναμες. Έχει παρατηρηθεί ότι οι Τούρκοι ποτέ δεν αναλαμβάνουν μια επιχείρηση, αν δεν θεωρούν σίγουρη την επιτυχία της, ακριβώς επειδή διακυβεύεται η εθνική τους περηφάνια. Η ανασφάλεια σχετικά με τη στρατιωτική ισχύ και απόδοση είναι αυτή που καθιστά την ηγεσία διστακτική να αναμειγνύεται σε συγκρούσεις που δεν την αφορούν άμεσα με το φόβο μήπως ο στρατός φανεί ανεπαρκής. Για να αποφύγει την παραπάνω στρατιωτική εμπλοκή η Τουρκία χρησιμοποιεί τον πολιτικό εκφοβισμό, τον εκβιασμό και τον ψυχολογικό εξαναγκασμό που απορρέουν από την απειλή της στρατιωτικής επίθεσης ελπίζοντας πως ο αντίπαλος δε θα αντιληφθεί την παραπλάνηση.²²⁵

---

²²⁴ Τζιάρας, Ζήνωνας (2012), «*Η Σύγχρονη Τουρκική Στρατηγική Κουλτούρα μέσα από τις Αραβικές Εξεγέρσεις*», στο ίδιο.

²²⁵ Templar, Marcus (2015), “*Turkey: Conceptual Framework. Ideology, Strategic Culture, and National Security*”, Hellenic News of America. <https://hellenicnews.com/turkey-conceptual-framework-ideology-strategic-culture-and-national-security/> προσπελάστηκε στις 14/11/2018.

6.4.3.2 Τουρκικός Γκολισμός

Ο Τουρκικός Γκολισμός συνίσταται στον συγκερασμό του Κεμαλισμού και του Νεοοθωμανισμού και ουσιαστικά αφορά την επικράτηση των κοινών σημείων των δύο δογμάτων, τα οποία, παρά τις διαφορές τους, διαπνέονται από έναν ισχυρό πατριωτισμό και έναν ισχυρό δεσμό με το Τουρκικό έθνος-κράτος. Ο Τουρκικός Γκολισμός, ενισχύθηκε ακόμη περισσότερο μετά το 2004, που η Κύπρος εντάχθηκε στη ΕΕ με δικαίωμα βέτο κατά της εισδοχής της Τουρκίας καθώς οι Νεοοθωμανιστές απογοητεύτηκαν από τη Δύση και συντάχθηκαν με την εθνικιστική γραμμή των κεμαλιστών. Επίσης, ο Γκολισμός και το αίσθημα μεγαλείου στην Τουρκία ενισχύθηκε από την εντυπωσιακή οικονομική ανάπτυξη καθώς και από την επιδίωξη των υποκινητών της αραβικής άνοιξης ν' ακολουθήσουν οι αραβικές χώρες το τούρκικο μοντέλο εκκοσμηκευμένου ισλαμισμού.²²⁶

Σημείο αναφοράς στην εξωτερική πολιτική της Τουρκίας αποτελεί και το στρατηγικό βάθος του Νταβούτογλου, στο οποίο υποστηρίζει ότι η Τουρκία δεν πρέπει απλώς να διαδραματίζει το ρόλο της γέφυρας μεταξύ ανατολής και δύσης, αλλά πρέπει να ενεργεί ως μια «κεντρική» χώρα με πολυδιάστατη εξωτερική πολιτική.²²⁷ Η προσπάθεια της να διαιτητεύσει επί των περιφερειακών διαφορών παρήγαγε ανάμεικτα αποτελέσματα, συμπεριλαμβανομένων και κάποιων συγκρούσεων, ειδικά με το Ισραήλ, αλλά και γενικότερα το σύνολο της συμπεριφοράς που υιοθέτησε καταδεικνύει την αντισυμβατική της αποφασιστικότητα να σχηματοποιήσει το γεωπολιτικό της περιβάλλον και όχι απλά να αντιδρά σε αυτό.²²⁸

Παράλληλα με την Αραβική άνοιξη η τουρκική εξωτερική πολιτική σημείωσε ακόμα μεγαλύτερη στροφή. Η εξωτερική πολιτική που ακολουθήθηκε επηρεάστηκε και από πραγματικούς λόγους όπως είναι οι γεωπολιτικοί και οι οικονομικοί, αλλά και τη στρατηγική της κουλτούρα και άσκησε διαφοροποιημένη πολιτική κατά περίπτωση. Αρχικά στην περίπτωση της Λιβύης υπήρξε εξισοροποιητική και μετριοπαθής καθώς υποστήριζε την προώθηση μιας διπλωματικής λύσης στην οποία θα αναλάμβανε το ρόλο του πρόθυμου διαπραγματευτή.

²²⁶ Greenhil, K. M. (2008), “Strategic Engineered Migration as a Weapon of War”, *Civil Wars*, 10 no.1, p.p. 6–2 προσπελάστηκε στις 06/6/2018.

²²⁷ Mc Donald D.B. “Imperial Legacies and Neo-Ottomanism: Eastern Europe and Turkey” , *Insight Turkey*, 14 ,no.4, (2012) 113, προσπελάστηκε στις 06/6/2018

²²⁸ Mufti M.”ALittle America: The Emergence of Turkish Hegemony”, *Middle East Brief*, (2001), 51.

Με την έναρξη των εξεγέρσεων στη Συρία η Τουρκία εξέφρασε την αντίθεση της σε μια ενδεχόμενη διεθνή επέμβαση, παρόλα αυτά αν μια τέτοια επέμβαση λάμβανε χώρα, τότε η Τουρκία θα έπρεπε να αναλάβει ηγετικό ρόλο²²⁹, τον οποίο και επιδιώκει συνεχώς.

6.4.3.3 Η Τουρκία ως χώρα μετανάστευσης

Σε γενικές γραμμές, οι τουρκικές αρχές δεν θέλουν να συνδέονται ευθέως σε μεταναστευτικά προβλήματα και ανάγκες υπό τον φόβο ότι η παράνομη μετανάστευση θα θεσμοποιηθεί και η Τουρκία θα αρχίσει να αντιμετωπίζεται ως χώρα υποδοχής μεταναστών από τη διεθνή κοινότητα.²³⁰

Η μετανάστευση αντιμετωπίζεται ως ζήτημα ασφαλείας που πρέπει να επιλυθεί από τις δυνάμεις ασφαλείας. Η προσέγγιση των τουρκικών κυβερνήσεων στο θέμα έχει υπάρξει πάντα πραγματιστική και πολιτική παρά ανθρωπιστική. Δεν υπάρχει νομικό ή πρακτικό πλαίσιο που να επιτρέπει στους μετανάστες και τους πρόσφυγες να απολαύσουν τα κοινωνικά και πολιτικά δικαιώματα που τους απονέμονται από διεθνείς ρυθμίσεις και συμφωνίες. Οι πολιτικές μετανάστευσης στην Τουρκία είναι ιδιαίτερα πολιτικοποιημένες και συνδεδεμένες με την ασφάλεια σε βαθμό που ακόμη και τα στατιστικά που αφορούν την ένταση των προσφυγικών ροών χρησιμοποιείται για πραγματιστικούς πολιτικούς λόγους. Οι τουρκικές αρχές εξακολουθούν να αποδέχονται τους μετανάστες ως παθητικά αντικείμενα που θα ταϊστούν ή θα απελαθούν και όχι ως ενεργά υποκείμενα που δικαιούνται της αναγνώρισης ατομικών δικαιωμάτων.

Η Τουρκία έχει μακρά παράδοση στην αποδοχή μεταναστών και προσφύγων, ειδικότερα τουρκικής καταγωγής και πολιτισμού που θα μπορούσαν να κατηγοριοποιηθούν ως μέθοδοι παλαιάς μετανάστευσης. Ένα από τα βασικότερα χαρακτηριστικά της τουρκικής κρατικής πολιτικής σχετικά με τους μετανάστες, τους πρόσφυγες και τους ζητούντες άσυλο είναι η στενή σύνδεση της πολιτικής αυτής με την έννοια της εθνικής ταυτότητας που διέπει την αντίληψη περί μιας κοινής τουρκικής κουλτούρας.

---

²²⁹ Τζιάρρας, Ζήνωνας (2012), “*Η Σύγχρονη Τουρκική Στρατηγική Κουλτούρα μέσα από τις Αραβικές Εξεγέρσεις*”, ό.π. σελ. 42-50 https://works.bepress.com/zenonas_tziarras/27/ προσπελάστηκε στις 07/11/2018.

²³⁰ İçduygu, A. & Kirişci, K. (eds.) (2009), *Land of Diverse Migration: Challenges of Emigration and Immigration in Turkey*. İstanbul: Bilgi University Press, p. 102.

Ενδεικτική είναι η χρήση των σχετικών ορισμών. Χρησιμοποιούνται οι όροι μετανάστης (migrant, gocmen) και ξένος (foreigner, yabanci) στο τουρκικό νομικό σύστημα καταδεικνύουν την παραπάνω σύνδεση. Βάσει του Νόμου για την Εγκατάσταση²³¹, που αποτελεί μια από τις σημαντικότερες νομικές πηγές για τη μετανάστευση για δεκαετίες, μόνο ένα άτομο τούρκικης καταγωγής, συνδεδεμένο με τη τουρκική κουλτούρα θα μπορούσε να μεταναστεύσει και να εγκατασταθεί στην Τουρκία ή να του απονεμηθεί το καθεστώς του πρόσφυγα.

Η νέα σχετική νομοθεσία που υιοθετήθηκε το 2006, κατά τη διάρκεια της προ-ενταξιακής πορείας της Τουρκίας διατήρησε αυτό τον ορισμό, με τη διαφορά ότι αφορά μόνο την εισδοχή και τη εγκατάσταση των μεταναστών και όχι την απονομή του καθεστώτος του πρόσφυγα. Ωστόσο, το σημείο καμπής που σηματοδότησε τη συνολική μεταμόρφωση της στρατηγικής κουλτούρας της Τουρκίας απέναντι στη διαχείριση της μετανάστευσης ήταν το 2008 η ίδρυση του Γραφείου Μετανάστευσης και Ασύλου²³² το οποίο ανέλαβε τη συνολική διαμόρφωση, τόσο νομική όσο και πρακτική της μεταναστευτικής διαχείρισης στην Τουρκία σε άμεση συνεργασία με τους τοπικούς φορείς, την Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε., του ΣτΕ, την Ε.Ε.

Μέχρι την ίδρυση του Γραφείου η διαχείριση της μεταναστευτικής πολιτικής αποτελούνταν από βραχυχρόνιες πολιτικές και μέτρα, τα οποία συνήθως εφαρμόζονταν από διαδοχικές κυβερνήσεις σε απάντηση των αντιλήψεων των εξωτερικών παικτών, ειδικότερα της ΕΕ και των συνορευουσών κρατών. Μετά την επιμονή της ΕΕ, η Τουρκία ήρε το γεωγραφικό περιορισμό για την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα, παρά την έντονη αντίδραση της αντιπολίτευσης και άλλων τοπικών φορέων.

Στην αρχή της προσφυγικής κρίσης η Τουρκία υιοθέτησε μια πολιτική ανοιχτών θυρών έναντι των συριακών προσφυγικών ροών, αντιμετώπιζε τους πρόσφυγες περισσότερο ως φιλοξενούμενους παρά σαν νόμιμους μετανάστες. Ειδικότερα, από τον Οκτώβριο του 2011 η Τουρκία τους απέδωσε ένα καθεστώς «Προσωρινής

---

²³¹ Law on Settlement

²³² Asylum and Migration Bureau

Προστασίας» βασισμένο στην Ευρωπαϊκή Οδηγία του 2001²³³ βάση της οποίας καθορίζεται το καθεστώς τους ως προσφύγων , έστω και προσωρινά.

Επιπλέον, αρχικά η Τουρκία δεν ζήτησε βοήθεια από τη διεθνή κοινότητα. Το 2012 ζητήθηκε με ήπιο τρόπο οικονομική βοήθεια , αλλά ακόμη και τότε η Τουρκία απέφευγε την αντίληψη ότι οι Σύριοι πρόσφυγες αποτελούσαν απειλή ή κίνδυνο σε τοπικό ή διεθνές επίπεδο και συνέχιζαν να τους αποκαλούν φιλοξενούμενους και αδερφούς που θα επέστρεφαν στις εστίες τους σύντομα.

Η ασυνήθιστη, τόσο για τα διεθνή δεδομένα όσο και σε σχέση με το παρελθόν της Τουρκίας, προσέγγιση, συνδέεται με την γενικότερη εξωτερική πολιτική που ήθελε να ασκήσει και του μεγαλειώδη ρόλου που ήθελε να διαδραματίσει στην περιοχή, όπως έχει ήδη περιγραφεί. Ωστόσο, απέτυχε, κυρίως λόγω κακής εκτίμησης της κατάστασης.²³⁴ Έχοντας δεχτεί περίπου 2.500.000 πρόσφυγες τα τελευταία χρόνια και ασκώντας μια πολυεπίπεδη πολιτική βασισμένη στο προσφυγικό επιδιώκει να πετύχει τους στόχους της σε διαφορετικούς τομείς της εξωτερικής της πολιτικής. Απώτερος σκοπός της είναι η ανάδειξη της πέρα από κάθε αμφισβήτηση ως περιφερειακής δύναμης και ρυθμιστή της περιοχής και όχι μόνο. Η πολιτική που ακολουθήθηκε αρχικά ήταν η αποφυγή αναζήτησης συνδρομής από τη διεθνή κοινότητα και η παρουσίαση ενός ανθρωπιστικού προσώπου «ανοιχτών θυρών» η οποία γρήγορα μεταβλήθηκε σε μια πολιτική περιορισμού των «ανοιχτών θυρών» , με μια συγκεκριμένη έμφαση στη διεθνοποίηση και στο μοίρασμα του βάρους.²³⁵

Η υποστήριξη της διεθνούς κοινότητας ζητήθηκε στις αρχές του 2013 και δρομολογήθηκε ουσιαστικά κατά τη διάσκεψη της Γενεύης II τον Φεβρουάριο του 2014, όπου η αλληλεγγύη στην Τουρκία τέθηκε ουσιαστικά. Ταυτόχρονα η Τουρκία ξεκίνησε να ζητάει το μοίρασμα του βάρους. Τότε ήταν που η Τουρκία μετέβαλε την πολιτική της σε μια ανεπίσημη πολιτική «κλειστών θυρών» καταγράφοντας τους πρόσφυγες.

---

²³³ Οδηγία του Συμβουλίου 2001/55/EC, 20 Ιουλίου 2001, διαθέσιμο στην σελίδα <https://eur-lex.europa.eu/%20LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2001:212:0012:0023:EN:PDF> προσπελάστηκε στις 06/6/2018

²³⁴ Balci, Bahram (2012), “*Turkey’s Relations with the Syrian Opposition*”, *Carnegie Endowment For International Peace*. <http://carnegieendowment.org/2012/04/13/Turkey-S-Relations-With-Syrian-Opposition> προσπελάστηκε στις 06/6/2018.

²³⁵ Aras N. Ela Gokalp, Mencutek Zeynep Sahin (2015), “*The international migration and foreign policy nexus: the case of Syrian refugee crisis and Turkey*”, *Migration Letters*, 12 no.3, p.p. 193-208.

Το G.D.M.M.²³⁶ ξεκίνησε μια εκστρατεία με το σύνθημα « Καταγραφείτε και Επωφεληθείτε από τα Δικαιώματα και τις Υπηρεσίες» και κατέγραψε 1.097.740 Σύριους τόσο σε καταυλισμούς, όσο και στην ύπαιθρο. Επίσης, η Τουρκία προχώρησε σε ελέγχους στα σύνορα και επέτρεπε την είσοδο στους Σύριους υπό τον όρο ότι υπήρχε χώρος για αυτούς στους καταυλισμούς²³⁷. Επιπλέον, υπήρξαν και καταγγελίες ότι η Τουρκία παραβίαζε την αρχή της μη επαναπροώθησης στέλνοντας πίσω στις χώρες τους πρόσφυγες που δημιουργούν προβλήματα στα στρατόπεδα συγκέντρωσης.²³⁸

Στο ίδιο πλαίσιο, προσπαθώντας ταυτόχρονα να συμμορφώνεται με τις οδηγίες της ΕΕ αλλά και να ανταποκριθεί στις εσωτερικές προκλήσεις η Τουρκία υιοθέτησε τον Νόμο για τους Ξένους και τη Διεθνή Προστασία τον Απρίλιο του 2013, που τέθηκε σε ισχύ το επόμενο έτος, ο οποίος σηματοδότησε ένα σημαντικό σημείο καμπής για την καθιέρωση ενός αποτελεσματικού θεσμικού και κανονιστικού πλαισίου για τη διαχείριση της μετανάστευσης. Η εκπλήρωση του ρόλου που θεωρούσε ότι κατείχε δικαιωματικά, αλλά και λόγω συνθηκών ως κύρια και σημαντική χώρα διάβασης για την ΕΕ δημιούργησε περαιτέρω πιέσεις στον σχηματισμό της εσωτερικής μεταναστευτικής πολιτικής καθώς η ΕΕ εντατικοποίησε τις προσπάθειες της να μεταφέρει την ευθύνη για τις μεταναστευτικές ροές σε χώρες μη-μέλη της ΕΕ, όπως οι χώρες καταγωγής και διάβασης στο γενικότερο πλαίσιο της εξωτερικής μεταναστευτικής πολιτικής της.

Η Τουρκία πέτυχε τον χαρακτηρισμό της Τουρκίας ως εταίρου –κλειδί στην μακροπρόθεσμη διαχείριση του προσφυγικού με άμεσο αποτέλεσμα να ενισχυθεί πολύ η διαπραγματευτική της θέση έναντι της ΕΕ γενικά και της Ελλάδας ειδικά.

Ακολούθησε η Σύνοδος της 18^{ης} Μαρτίου 2016 και ξεκίνησε η εκταμίευση των 3 δισεκατομμυρίων ευρώ από μέρους της Τουρκίας. Επιπλέον, έγινε αρχικά αναφορά στην πρόοδο που έκανε η Τουρκία σχετικά με το μεταναστευτικό όπως το άνοιγμα της αγοράς εργασίας στους Σύριους. Ακολούθησε ένα πλέγμα συμφωνιών που αφορούσαν τα ζητήματα των μεταναστών με των οποίων την τήρηση μπορούσε η

---

²³⁶ General Directorate for Migration Management προσπελάστηκε στις 06/6/2018

²³⁷ Aras N. Ela Gokalp ,Mencutek Zeynep Sahin (2015), The international migration and foreign policy nexus: The case of Syrian refugee crisis and Turkey, ο.π.

²³⁸ Kılıç, T. (2012), “Satılan Suriyeli Sığınmacılar”. *Mülteci Hakları Koordinasyonu*. http://www.multecihaklari.org/index.php?option=com_content&view=article&id=179:satilan-suryel-siinnacilar&catid=17:makaleler&Itemid=116 προσπελάστηκε στις 06/6/2018.

Τουρκία να «παίξει» και να προκαλέσει τις επιθυμητές αντιδράσεις κυρίως από την ΕΕ, επιτυγχάνοντας ν' αναβαθμίσει εαυτόν σε βασικό, αν όχι τον κυριότερο στο θέμα του προσφυγικού.

Αν η Τουρκία τηρήσει το δικό της μέρος της συμφωνίας, τότε η ΕΕ θα εφαρμόσει ένα χάρτη πορείας για τη σταδιακή απελευθέρωση των θεωρήσεων βίζας για τους Τούρκους πολίτες έως τα τέλη Ιουνίου 2016.

Αναγνωρίστηκε επίσης, ότι οι ΕΕ και Τουρκία πέτυχαν ικανοποιητική διεξαγωγή εργασιών σχετικά με την αναβάθμιση της τελωνειακής ένωσης και επιβεβαίωσαν εκ νέου την δέσμευση του 2015 σχετικά με τη νέα ενεργοποίηση της ενταξιακής διαδικασίας της οποίας τη σχετική αίτηση θα αναλάμβανε η Επιτροπή.

6.5 Κριτική της συμφωνίας και η στάση της Τουρκίας

Αναμφίβολα, η φιλοξενία ενός τόσο μεγάλου αριθμού ανθρώπων αποτελεί ένα μεγάλο βάρος για την Τουρκία, ωστόσο τα οφέλη είναι αρκετά θελκτικά. Η οικονομική βοήθεια είναι ιδιαίτερα γενναιόδωρη και η κατάργηση της βίζας υπήρξε ένα διαρκές ζητούμενο της Τουρκίας, αν και για το τελευταίο μέτρο αρκετές χώρες τις ΕΕ εξέφρασαν τις αντιρρήσεις τους. Επιπλέον, για τις ανταλλαγές προσφύγων τέθηκαν κάποια αριθμητικά όρια, των οποίων η τήρηση είναι εξαιρετικά αμφίβολη και επίσης αποτελεί ακανθώδες ζήτημα για την Ελλάδα, αλλά αρκετά βολικό για την Τουρκία το γεγονός ότι δεν υπάρχει πρόνοια σχετικά με την τύχη των ήδη εγκλωβισμένων μεταναστών στην Ελλάδα.²³⁹

Η Τουρκία χρησιμοποιεί, πράγματι, τους παράτυπους μετανάστες για την αποσταθεροποίηση της Ελλάδας, ως φυσικού παράγοντα που έχει αυτό το αποτέλεσμα προκειμένου να χτυπήσει την ήδη παραπαίουσα οικονομία, δημιουργώντας μια ανθρωπιστική κρίση καθώς και φοβικές και ανασφαλείς συνθήκες σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας. Αναντίρρητα, αυτές οι συνθήκες γεννούν φόβο τόσο ανάμεσα στους κατοίκους, αλλά και στους τουρίστες. Ταυτόχρονα, αποσταθεροποιώντας την Ελλάδα, αυτοπροβάλλεται ως η δύναμη που μπορεί να μεριμνήσει για τα κακώς κείμενα που η Ελλάδα είναι ανίκανη να λύσει, θυμίζοντας πρακτικές μαφίας, που αφού έχει καταστρέψει την περιουσία κάποιου, μετά

---

²³⁹ Ντόκος, Θάνος (2016), «Πολιτική, Προβληματική συμφωνία καλύτερη από το τίποτε;» Η Καθημερινή. <http://www.kathimerini.gr/854086/opinion/epikairothta/politikh/provlhmatikh-symfwnia-kalyterh-apo-to-tipote> προσπελάστηκε στις 18/6/2018.

παρουσιάζεται ως προστάτης της τελευταίου έναντι μικρού αντιτίμου. Η Τουρκία, ασφαλώς, στην προκειμένη περίπτωση έχει πολύ μεγαλύτερες επιδιώξεις από την πώληση προστασίας.²⁴⁰

Στα θετικά σημεία της συμφωνίας καταγράφηκε η οικονομική στήριξη της Ελλάδας από τις χώρες μέλη της ΕΕ για την αντιμετώπιση της ανθρωπιστικής κρίσης που αναπόφευκτα θα ενέτεινε η εισροή τέτοιου αριθμού μεταναστών. Επιπλέον, η επιτήρηση των Βορείων συνόρων και από τη Frontex και τέλος η συμπεφωνημένη ενίσχυση των hot spots σε ελληνικό έδαφος με προσωπικό από χώρες μέλη της ΕΕ.²⁴¹

Ωστόσο, μια τέτοια συμφωνία με την Τουρκία είναι αρκετά δύσκολη στην τήρηση της καθώς οι δύο πλευρές έρχονται συχνά σε αντίθεση σε διάφορα ζητήματα όπως αυτά των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή της εξωτερικής πολιτικής. Η Τουρκία προσπαθεί να επωφεληθεί σε κάθε τέτοια αντίθεση και με μεγάλη ευκολία ανεβάζει τους τόνους, όπως για παράδειγμα, με τη καθυστέρηση της άρσης της βίζας η Τουρκία ευθέως απείλησε με κατάργηση του συνόλου της Συμφωνίας.²⁴²

Η συμφωνία αυτή φέρει, μεταξύ των άλλων και τα μειονεκτήματα μιας συμφωνίας που ενώ αφορά ένα φαινόμενο πανευρωπαϊκό, αφέθηκε να εφαρμοστεί από δύο χώρες, αδύναμους κρίκους. Από τη μια πλευρά είναι η καιροσκοπική πολιτική της Τουρκίας η οποία, ως συνήθως άλλωστε, θέτει την εφαρμογή των απολύτως αυτονόητων του διεθνούς δικαίου στη φαρέτρα των διαπραγματευτικών της χαρτιών για την απολαβή ανταλλαγμάτων. Καταπάτα κάθε κανόνα που αφορά στο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και συνδέει την «ένταση» του ανθρωπισμού της προς τους πρόσφυγες και τους μετανάστες με την πορεία των ενταξιακών της διαπραγματεύσεων και την απόσπαση άλλων ανταλλαγμάτων οικονομικών και πολιτικών.²⁴³ Από την άλλη πλευρά, είναι η Ελλάδα, πέρα από την προφανή οικονομική της αδυναμία να διαχειριστεί τέτοιους αριθμούς προσφύγων,

---

²⁴⁰ Templar, Marcus (2015), "Turkey: Conceptual Framework. Ideology, Strategic Culture, and National Security", Hellenic News of America. <https://hellenicnews.com/turkey-conceptual-framework-ideology-strategic-culture-and-national-security/> προσπελάστηκε στις 18/6/2018.

²⁴¹ Συρίγος, Άγγελος (2016), «5+1 ΝΕΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟ», ο.π.

²⁴² Xoyliara, Niklan (2016), «Καταγγελία της Συμφωνίας με την ΕΕ ετοιμάζει η Τουρκία», *Geopolitics & Daily News*. http://www.geopolitics.com.gr/2016/08/blog-post_361.html και Συρίγος, Άγγελος (2016), «5+1 ΝΕΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟ», ο.π.

²⁴³ Τσεβρένης, Βασίλειος (2016), *Η Ευρώπη και η Ελλάδα ενώπιον του προσφυγικού προβλήματος*. Αθήνα: Πληθώρα, σελ. 15.

διαφαίνεται ότι ταλανίζεται και από έλλειψη πολιτικής βούλησης να επωφεληθεί από τα, λίγα ομολογουμένως, θετικά σημεία της συμφωνίας.

Η μεγαλύτερη ίσως επιτυχία της Τουρκίας, βρίσκεται σε επίπεδο γοήτρου. Με τη συμφωνία αυτή έχει καταφέρει να κάνει δεκτό τον εκβιασμό της²⁴⁴. Στην πραγματικότητα και με τις κρίσεις που την ταλανίζουν έκτοτε η Τουρκία δεν κατάφερε μέχρι και σήμερα να εκπληρώσει τα 72 προαπαιτούμενα για την απελευθέρωση της βίζας.

Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι παρότι το ανακοινωθέν ΕΕ-Τουρκίας του 2016 προέβλεπε την επιστροφή στην Τουρκία ατόμων των οποίων οι αιτήσεις ασύλου έχουν απορριφθεί, μέχρι και τον Σεπτέμβριο του 2018 είχαν επιστραφεί στην Τουρκία μόλις 311 άτομα, από τα χιλιάδες άτομα των οποίων οι αιτήσεις ασύλου έχουν απορριφθεί από τις ελληνικές αρχές. Η αιτίαση της ελληνικής κυβέρνησης είναι πως τα άτομα αυτά «χάνονται» και είναι αδύνατο να ανευρεθούν για απέλαση με αποτέλεσμα ο αριθμός των προσφύγων στους καταυλισμούς των νησιών να αυξάνεται δραματικά. Τότε κάποιες ομάδες που θεωρούνται πιο ευάλωτες μεταφέρονται σε καταυλισμούς στην ηπειρωτική Ελλάδα και τότε παύει η δυνατότητα επιστροφής τους στην Τουρκία.²⁴⁵

Σε κάθε περίπτωση, το επιτυχές σκέλος της Συμφωνίας είναι ότι πράγματι η Τουρκία συγκράτησε σε τέτοιο βαθμό τις μεταναστευτικές ροές που μειώθηκαν σε ιστορικά χαμηλά που από το 1991 και έπειτα, φτάνοντας τις 30.000 αφίξεις το 2017 και έτσι συνεχίστηκε και το 2018, όπως και στην υπόλοιπη Ευρώπη Συνεπώς υπήρξε μια καλή ευκαιρία για τις ελληνικές υπηρεσίες να ασχοληθούν ταχύτερα με του ανθρώπους που περιμένουν στοιβαγμένοι στους ελληνικούς καταυλισμούς, κάτι που δυστυχώς δεν γίνεται αφήνοντας ανεκμετάλλευτη την παρούσα ευκαιρία. Επιπλέον, θα ήταν αναμενόμενο να πέσουν και οι πολιτικοί τόνοι σχετικά με το ζήτημα και στο εσωτερικό της Ένωσης, ειδικά αν συνυπολογιστεί το γεγονός ότι σε χώρες όπως η Τουρκία, το Λίβανο και η Ιορδανία, βρίσκονται σε αναμονή περίπου 5 εκατομμύρια

---

²⁴⁴ Συρίγος, Άγγελος (2016), «5+1 ΝΕΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟ», ο.π..

²⁴⁵ Συρίγος, Άγγελος (2018), *Μεταναστευτικό, τόσο καλά - τόσο τραγικά*. Η Καθημερινή. <http://www.kathimerini.gr/986224/opinion/epikairothta/politikh/metanasteytiko-toso-kala---toso-tragika> προσπελάστηκε στις 25/10/2018.

ψυχές, αριθμός τεράστιος σχετικά με τον αριθμό των ατόμων που έχουν εισέλθει στην ΕΕ.²⁴⁶

Επιπλέον, παρά την ομολογουμένως αλαζονική και υπερφίαλη πολιτική συμπεριφορά του Ερντογάν, δεν πρέπει να παραγνωρίζεται το γεγονός ότι έχει ανάγκη την ΕΕ και τα κεφάλαια της, αλλά και τις επενδύσεις των ευρωπαϊκών εταιρειών στη χώρα. Συνεπώς, θεωρείται εξαιρετικά αμφίβολο ότι ο Ερντογάν θα ενεργήσει έτσι ώστε να δημιουργήσει αναταράξεις στη ροή των ευρωπαϊκών κεφαλαίων σε μια τόσο δυσχερή κατάσταση για την τουρκική οικονομία.²⁴⁷

Κεφάλαιο 7. Οι προκλήσεις της ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής

7.1 Αντιδράσεις των χωρών μελών

Αν εκληφθεί η ΕΕ ως μια ενιαία οντότητα, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι ο μεταμοντερνισμός, ο μεταεθνικισμός και η κοσμικότητα της έχουν απομακρυνθεί από τον εθνικισμό και τη θρησκεία που αποτελούν τις βασικές κινητήριες δυνάμεις της παγκόσμιας πολιτικής. Σημαντικά τέτοια παραδείγματα κρατών, που προσιδιάζουν το μέγεθος της Ευρώπης είναι η Κίνα και η Ινδία, στις οποίες συγκεκριμένα ο εθνοτικός εθνικισμός και η θρησκεία διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο. Ωστόσο, η προσφυγική κρίση έφερε στην επιφάνεια τις εθνικές αυτές ταυτίσεις που θεωρούνταν απονεκρωμένες, ως τώρα στην Ευρώπη.²⁴⁸

Όμως παρατηρείται ότι μόνο απονεκρωμένος δεν είναι και επηρεάζει και τις προοδευτικές δυνάμεις των χωρών που παραδοσιακά εκφραζόταν από τα σοσιαλιστικά και τα αριστερά κόμματα. Των κομμάτων αυτών παραδοσιακά οι ψηφοφόροι ήταν τα μέλη των μισθωτών εργαζομένων και της εργατικής τάξης. Η προσφυγική κρίση έχει επηρεάσει πολύ έντονα και αυτόν τον τομέα., ειδικά επειδή η αριστερά εμφανίζεται μάλλον αμήχανοι και δεν διαφαίνεται να έχει λύσεις να προτείνει. Ενδεικτικές είναι οι τάσεις ψήφου των πολιτών και πιστώθηκε ότι ειδικά των εργαζομένων που φαίνεται να κατευθύνονται προς τα ακροδεξιά κόμματα. Στις προεδρικές εκλογές του 2016 στην Αυστρία διαπιστώθηκε ότι σε ποσοστό 90 % οι

---

²⁴⁶ Σπανού, Αγγελική (2018), «Δέκα σκληρές αλήθειες για το προσφυγικό», ο.π. και Συρίγος, Άγγελος (2016), «5+1 ΝΕΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟ», ο.π.

²⁴⁷ Σπανού, Αγγελική (2018) «Δέκα σκληρές αλήθειες για το προσφυγικό» και Συρίγος, Άγγελος (2016), «5+1 ΝΕΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟ, στο ίδιο.

²⁴⁸ Krastev, Ivan (2018), *Μετά την Ευρώπη, Μετανάστευση, Εθνικισμός, Λαϊκισμός*. Αθήνα: Παπαδόπουλος, σελ. 23.

μισθωτοί εργαζόμενοι, τουλάχιστον στον β' κύκλο των εκλογών, υπερψήφισαν τον ακροδεξιό υποψήφιο. Παρόμοιο φαινόμενο υπήρξε στη Γερμανία στις περιφερειακές εκλογές της ίδιας χρονιάς που αφορούσε το 30% αυτής της κατηγορίας πολιτών, αλλά και στη Γαλλία το Δεκέμβριο του 2015, στις περιφερειακές εκλογές, υπήρξε ίδια η συμπεριφορά των ψηφοφόρων.²⁴⁹

7.2 Η Ευρώπη είναι ο ιδεατός προορισμός

Συχνά συζητάτε το γιατί οι μετανάστες έχουν ως κυριότερο προορισμό την Ευρώπη και όχι ανεπτυγμένα κράτη της ευρύτερης περιοχής από την οποία προέρχονται. Ειδικότερα, οι πρόσφυγες που προέρχονται από τη Συρία και τις γειτονικές της χώρες, και περισσότερο ευπρόσδεκτοι είναι και έχουν πολύ περισσότερα πολιτισμικά, εθνικά και θρησκευτικά κοινά με τη Σαουδική Αραβία, άλλα εμιράτα και άλλες ισλαμικές χώρες. Ωστόσο, δεν έχουν πάψει, κατά εκατομμύρια, να επιδιώκουν με θεμιτούς και αθέμιτους τρόπους την είσοδο τους στην Ευρώπη.

Τελικά η επιδίωξη της εισόδου και της εγκατάστασης στην Ευρώπη δεν αποτελεί μια ουτοπία, αλλά μια επανάσταση ανθρώπων που ωθούνται να εγκαταλείψουν τις εστίες τους. Η κινητήρια δύναμη τους δεν έχει πλέον ιδεολογικά ερείσματα, αλλά ωθείται από τη ζωή που υπάρχει στην άλλη πλευρά των συνόρων και την οποία ζουν εικονικά μέσω του διαδικτύου. Σε τέτοιο βαθμό που δεν αποτελεί πλέον αναζήτηση μιας ουτοπίας, αλλά την ικανοποίηση μιας ανθρώπινης αναγκαιότητας για μια ποιοτικότερη και πιο ελπιδοφόρα ζωή.²⁵⁰ Ο κόσμος εξαιτίας της παγκοσμιοποίησης και του διαδικτύου, πλέον είναι ένα τεράστιο χωριό στο οποίο οι άνθρωποι συγκρίνουν τη ζωή τους με τη ζωή που παρατηρούν στους γείτονες τους και ειδικά σε αυτούς που είναι πιο ευημερούντες στο βαθμό που πλέον η ανισότητα που υπάρχει μεταξύ των λαών έχει αντικαταστήσει την ανισότητα μεταξύ των τάξεων.²⁵¹

Η μεταναστευτική αυτή επανάσταση με την ορμή της προκαλεί την αντίδραση, την αντεπανάσταση των πληθυσμών οι οποίοι καλούνται να υποδεχθούν τους επαναστατημένους. Οι ευρωπαϊκοί πληθυσμοί νιώθουν ότι ξένοι θα καταλάβουν τη

---

²⁴⁹ Krastev, Ivan (2018), *Μετά την Ευρώπη*, ... ο.π., σελ. 49.

²⁵⁰ Krastev, Ivan (2018), *Μετά την Ευρώπη*, ... ο.π., σελ. 30.

²⁵¹ Krastev, Ivan (2018), *Μετά την Ευρώπη*, ... ο.π., σελ. 34.

χώρα τους, ότι απειλούν τον τρόπο ζωής τους και ότι τελικά θα επικρατήσουν οι εισβολείς.²⁵²

7.3 Επιμέρους Απονομή του Ασύλου από τα κράτη μέλη

Παρότι η απονομή του ασύλου σε έναν μέχρι πρότινος παράτυπο μετανάστη και η νόμιμη πλέον παραμονή στην Ευρώπη, φαντάζει η λύση του μεγαλύτερου μέρους του προβλήματος για το πρόσφυγα, η πραγματικότητα είναι εντελώς διαφορετική. Σε γενικές γραμμές και βάση της Σύμβασης της Γενεύης²⁵³, ο πρόσφυγας έχει δικαίωμα εργασίας στη χώρα που του δίνει άσυλο, δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας στη ζώνη Σένγκεν, χωρίς όμως να έχουν δικαίωμα να εγκατασταθούν σε άλλη χώρα.

Πέρα από αυτά, κάθε χώρα έχει διαφοροποιημένη πολιτική. Για παράδειγμα στη Γαλλία, τα δικαιώματα και οι επιλογές στην καθημερινότητα τους είναι περιορισμένα και δεν διαφέρουν από έναν κανονικό μετανάστη. Δεν έχουν δικαίωμα να εργαστούν για ένα χρόνο, αλλά τους αποδίδεται ένα ελάχιστο επίδομα ύψους μόλις 343 ευρώ, το οποίο και δεν αρκεί για τη βασική διαβίωση, ειδικά και εξαιτίας του γεγονότος, ότι δεν εξασφαλίζεται η διαμονή τους σε κάποιου είδους κατάλυμα. Η Γαλλία θεωρείται από τους μετανάστες από τις χώρες με τη χειρότερη μεταχείριση γι' αυτό και υπάρχει μειωμένος αριθμός αιτήσεων σε σχέση με άλλες χώρες.²⁵⁴

7.4 Το μεταναστευτικό, πρόβλημα ή πρόκληση για την Ευρώπη

Για πολλούς στην ΕΕ η μεταναστευτική κρίση έχει περάσει και οι προσπάθειες της στην ΕΕ επικεντρώνονται, στην πρόβλεψη η οποία θα επιτρέψει στις αρχές να προετοιμαστούν και αποτρέψουν άλλες κρίσεις. Ωστόσο η πραγματική κρίση έγκειται στην έλλειψη συμφωνίας και στις αντικρουόμενες απαιτήσεις των κρατών μελών της ΕΕ. Αναντίρρητα σηματοδοτεί τις βαθιές αποκλίσεις στις θεμελιώδεις και ιδρυτικές αξίες της ΕΕ όπως είναι η αλληλεγγύη και η ισότητα. Τα ανθρώπινα δικαιώματα και η ανθρώπινη αξιοπρέπεια, τα οποία υπήρξαν πηγές έμπνευσης και επαναστατικότητας τους τελευταίους αιώνες, φαίνεται πως έχουν χάσει την σημασία τους. Διακρίνεται μια ανατριχιαστική ετοιμότητα να υπάρξει συμβιβασμός στα

²⁵² Krastev, Ivan (2018), *Μετά την Ευρώπη*, ... ο.π., σελ. 30.

²⁵³ Ο πρόσφυγας πρέπει να έχει το ευνοϊκότερο καθεστώς που προβλέπεται για ξένους υπηκόους στη χώρα υποδοχής.

²⁵⁴ Rodier, Claire – Porteniv, Catherine (2016), *METANASTEES KAI ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ*..., ο.π., σελ. 75.

στάνταρ των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων παρότι πολλές φορές δεν είναι φανερή, υπονοείται σε πολλές αποφάσεις που έχουν ληφθεί στο πεδίο της μετανάστευσης και του ελέγχου των συνόρων.

Για παράδειγμα η επιμονή της ΕΕ στην επιστροφή των προσφύγων στις εστίες τους είναι πολύ πιθανό να καταλήξει στη μείωση του επιπέδου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Το μεταναστευτικό έχει υπάρξει ένα κρίσιμο τεστ, όχι μόνο για την ΕΕ ως σύνολο, αλλά και για τις επιμέρους κοινωνίες καθώς, θέτει ερωτήματα για την ικανότητα των κοινωνιών να συμπεριφέρονται στους ανθρώπους με αξιοπρέπεια ή να αναγνωρίσουν την εγγενή αξιοπρέπεια του κάθε ανθρώπου.²⁵⁵

7.5 Επιστροφή από τον υπερεθνισμό στον διακυβερνητισμό

Η μεταναστευτική κρίση υπήρξε, εκτός των άλλων, παράγοντας διαμόρφωσης της κατεύθυνσης που παίρνει η μορφή της ΕΕ. Αναντίρρητα, το γεγονός ότι οι σημαντικότερες σχετικές αποφάσεις λαμβάνονται από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο καταδεικνύει μια απομάκρυνση από τον υπερεθνισμό και μια στροφή στον διακυβερνητισμό. Σε αυτό το πλαίσιο αναβίωσε και η συζήτηση σχετικά με την ομοσπονδοποίηση της Ένωσης, μια συζήτηση που είχε παγώσει με τα αποτελέσματα των δημοψηφισμάτων που απέρριπταν το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα σε Γαλλία και Ολλανδία το 2000.

Εφόσον η ομοσπονδοποίηση είχε παγώσει, η περαιτέρω ενοποίηση διαφαινόταν ως η μόνη οδός για την εξέλιξη της Ένωσης ειδικότερα για την επίλυση των προβλημάτων της Ευρωζώνης, και ενώ αυτή λάμβανε χώρα σε ζητήματα οικονομικής πολιτικής, δεν γινόταν αντίστοιχη πολιτική ολοκλήρωση ούτε σε αυτή τη χρονική περίοδο, παρά την απαίτηση των Ευρωπαίων να δρα η Ευρώπη ως σύνολο.

Παρόμοια, και στην περίπτωση της μεταναστευτικής κρίσης, ενώ μια ενδεχόμενη ομοσπονδοποίηση δεν είναι επιθυμητή από το μεγαλύτερο μέρος των Ευρωπαίων, ωστόσο υπάρχει η απαίτηση για κοινή δράση. Αυτή η αμφίσημη πρακτική δεν είναι καινούργια στην ΕΕ και μάλιστα καλείται «αόρατη

---

²⁵⁵ DeBono, Daniela (2017), *“In 2017 Immigration will reveal the crisis of human rights inside our societies”*, ο.π.

ολοκλήρωση»²⁵⁶ από τους ακαδημαϊκούς. Ωστόσο η συνέχιση μιας τέτοιας πρακτικής δημιουργεί μεγαλύτερα αδιέξοδα ειδικά, όσο περισσότερο πολιτικοποιούνται τα ζητήματα που καλείται ν' αντιμετωπίσει η Ένωση και μάλιστα υποστηρίζεται ότι αυτό μπορεί να οδηγήσει και σε πολιτική απολοκλήρωση.²⁵⁷

7.6 Βόρεια και Νότια Ευρώπη και Δυτική και Ανατολική Ευρώπη

Πέρα από τη διαφορά πολιτικής Βορρά-Νότου που έχει ήδη αναφερθεί, διαφαίνεται και μια ακόμη διάκριση στους κόλπους της ΕΕ με αφορμή την μεταναστευτική κρίση .η διάκριση αυτή προϋπήρχε, αλλά παρατηρείται ότι υπέστη μεταβολές. Μέχρι πρότινος οι πολίτες της Δυτικής Ευρώπης εμπιστευόταν περισσότερο τις εθνικές τους κυβερνήσεις παρά τις Βρυξέλλες και ανέμεναν από τις κυβερνήσεις τους να επηρεάζουν τις πολιτικές που ακολουθούνται στις Βρυξέλλες. Το αντίθετο παρατηρούνταν στην ανατολική Ευρώπη. Οι πολίτες των χωρών αυτών είχαν μεγαλύτερες προσδοκίες από τους τεχνοκράτες των Βρυξελλών , παρά από τους εθνικούς τους ηγέτες , τους οποίους θεωρούσαν σε μεγάλο βαθμό διεφθαρμένους .

Με την παρούσα κρίση, αυτό διαφοροποιήθηκε. Οι δυτικοευρωπαίοι εμφανίζονται δύσπιστοι απέναντι στις κυβερνήσεις τους γιατί θεωρούν ότι δεν μπορούν να επηρεάσουν αποτελεσματικά την πολιτική των Βρυξελλών στο μεταναστευτικό. Οι ανατολικοευρωπαίοι ανέκτησαν την εμπιστοσύνη τους στις κυβερνήσεις τους, αφού οι τελευταίες εμφανίστηκαν διατεθειμένες και έτοιμες να υπερασπιστούν τα εθνικά τους συμφέροντα. Η ανάκαμψη αυτού του διαχωρισμού εγείρει ,και αυτή, ανησυχίες για πιθανή αποσύνθεση της ΕΕ.²⁵⁸

Επιπλέον, το αξιοσημείωτο της αντίδρασης των ανατολικοευρωπαίων είναι το γεγονός, ότι ενώ μέχρι πρόσφατα ήταν αυτοί στη θέση των καταπιεσμένων, τώρα παρουσιάζουν μια σκληρή στάση έναντι των άλλων καταπιεσμένων, όπως αναφέρεται και στην ενότητα που αφορά τη στάση συγκεκριμένων χωρών.

---

²⁵⁶ Στ' αγγλικά αποδίδεται ως *stealthintegration*, η ελληνική απόδοση ανήκει στον γράφοντα.

²⁵⁷ Crespy Amandine, Borriello Arthur, "Less and more Europe: The EU at a crossroads between federalism and political disintegration", *LSE*, 2016, <http://blogs.lse.ac.uk/euoppblog/2016/01/14/less-and-more-europe-the-eu-at-a-crossroads-between-federalism-and-political-disintegration/> προσπελάστηκε στις 02/6/2018.

²⁵⁸ Krastev, Ivan (2018), *Μετά την Ευρώπη*,..., ο.π., σελ. 62.

7.7 Γερμανία

Αναμφισβήτητα η Γερμανία έχει καταστεί ηγεμονεύουσα οικονομική δύναμη στην Ευρώπη. Πέρα από αυτό όμως επιτυγχάνει να είναι και σε μια πολιτισμικά κυρίαρχη θέση που της δίνει τη δυνατότητα να ορίζει σε μεγάλο βαθμό τους κανόνες και τις αρχές του συστήματος.²⁵⁹

Και στη Μάλτα παρατηρείται η αδιαφορία για τα ανθρώπινα δικαιώματα, όπως κατέδειξε η πολιτική ΤΗΡ που κατέληξε στην κράτηση με την προοπτική της απέλασης μιας ομάδας ατόμων από το Μάλι, παραβλέποντας το γεγονός ότι αυτοί οι άνθρωποι διέμεναν ήδη στη Μάλτα τα τελευταία 8 χρόνια.

Σχετικά με τις ανατολικοευρωπαϊκές χώρες που έχουν ήδη αναφερθεί χαρακτηριστική είναι η στάση του πρωθυπουργού Ρ. Φίτσου της Σλοβακία ότι ως Σλοβακία θα μπορούσε να δεχτεί μόνο χριστιανούς πρόσφυγες, χρησιμοποιώντας ως δικαιολογητική βάση το γεγονός ότι στη Σλοβακία δεν υπάρχουν τεμένη και οι μουσουλμάνοι θα ένιωθαν χαμένοι. Στη Πολωνία η πρόεδρος του κυβερνώντος κόμματος Γ. Κατσίνσκι δήλωσε ότι η χώρα δε θα δεχόταν πρόσφυγες για υγειονομικούς λόγους, αφού οι πρόσφυγες είναι ύποπτοι ως φορείς σοβαρών μεταδοτικών ασθενειών. Στο ίδιο πνεύμα και ο Ούγγρος πρωθυπουργός Β. Όρμπαν δήλωσε πως το πρώτιστο καθήκον της Ένωσης είναι η εγγύηση της γενικής ασφάλειας και όχι η αρωγή των προσφύγων, αλλά και οι πολίτες εμφανίστηκαν, στη συντριπτική τους πλειοψηφία, αντίθετοι στην υποδοχή προσφύγων μέσω δημοψηφίσματος που διεξήχθη.

Σε κάθε περίπτωση, η στάση των κεντροευρωπαϊκών χωρών αποτελεί παράδοξο για δύο λόγους. Πρωτίστως οι χώρες αυτές έχουν εξάγει μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού τους ως μετανάστες σε δυτικές χώρες, και θα αναμενόταν να είχαν τελείως άλλη αντίληψη επί του ζητήματος. Επιπλέον, πάσχουν από πληθυσμιακή μείωση και συνεπώς χρειάζονται πολύ περισσότερο από άλλες χώρες τους μετανάστες για την συντήρηση των προνοιακών τους συστημάτων. Η εξήγηση που μπορεί να δοθεί για την εχθρότητα αυτή εδράζεται στην αντίληψη ότι οι σύγχρονοι μετανάστες δεν εμφορούνται από τις ευρωπαϊκές αξίες και ρίζες.²⁶⁰

²⁵⁹ Χατζησταύρου, Φιλίππα (2018), *Ποιος κυβερνά την Ευρώπη*; Θεσσαλονίκη: Τζιόλας, σελ. 49.

²⁶⁰ Krastev, Ivan (2018), *Μετά την Ευρώπη*, ..., ο.π., σελ. 65.

7.8 Στροφή στην πολιτική της Ευρώπης

Η Ευρώπη διαφάνηκε ότι έκανε στροφή στη γενικότερη πολιτική της και στην τέχνη του κυβερνάν προς μια νεοφιλελεύθερη πολιτική κυρίως μετά το ξέσπασμα της κρίσης του 2008, αν και οι ρίζες αυτής της πολιτικής θα μπορούσαν να αναζητηθούν στις δεκαετίες του 1970 και 1980. Οι πειθαρχοφανείς διαδικασίες και οι πρακτικές κανονιστικής εναρμόνισης των εθνικών οικονομικών πολιτικών συμπαρέσυραν και την πολιτική διάσταση των κοινωνικών πολιτικών των κρατών.²⁶¹ Επιπλέον, δεν πρέπει να παραγνωρίζεται ένας διάχυτος κυνισμός που υπάρχει σε αυτές τις χώρες ως αποτέλεσμα της δύσκολης μετάβασης από τον κομμουνισμό στον νεοφιλελευθερισμό. Υπάρχει και ο φόβος ότι μια ενδεχόμενη εισροή μεταναστών με το κόστος που τη συνοδεύει θα ματαιώσει τις ελπίδες των χωρών αυτών να βγούνε από τη διαρκή κρίση στην οποία βρίσκονται τις τελευταίες δεκαετίες. Τέλος, ο φόβος του εθνοτικού αφανισμού σε μια Ευρώπη που γερνάει είναι πολύ πιο έντονος στην ανατολική Ευρώπη, παρά στη δυτική.²⁶²

7.9 Διαφοροποίηση της φύσης της Δημοκρατίας στην Ευρώπη.

7.9.1 Τα κράτη

Στην μεταναστευτική επανάσταση που αναφέρθηκε προωότερα, η δημοκρατία των υποψήφιων κρατών υποδοχής, έπαψε να αποτελεί δημοκρατία συμπερίληψης, αλλά αντίθετα λειτουργεί ως δημοκρατία αποκλεισμού.²⁶³

Η παγκοσμιοποίηση είχε επίσης το ρόλο της να διαδραματίσει. Αρχικά, υπήρξε ενθουσιασμός, αφού το 1989 κατέρρευσαν τα τείχη του κόσμου. Ειδικά η πτώση του τείχους του Βερολίνου αντιμετωπίστηκε ως το άνοιγμα ενός νέου κόσμου. Ωστόσο, έκτοτε και ειδικά τα τελευταία χρόνια η Ευρώπη όρθωσε περίπου 1.200 χιλιόμετρα τειχών τα οποία έχουν ως σκοπό να κρατούν τους «ανεπιθύμητους» έξω.

Η μέχρι πρότινος θετικά αναμενόμενη παγκοσμιοποίηση, μεταβλήθηκε σε πηγή ανησυχίας για τους Ευρωπαίους, η οποία αντιμετωπίζεται ως νόμισμα με δύο όψεις. Μια θετική που έχει το πρόσωπο του τουρίστα και μια αρνητική με το πρόσωπο του πρόσφυγα.

²⁶¹ Χατζησταύρου, Φιλίππα (2018), *Ποιος κυβερνά την Ευρώπη;*, ο.π., σελ. 15.

²⁶² Krastev, Ivan (2018), *Μετά την Ευρώπη, ...* ο.π., σελ. 68.

²⁶³ Krastev, Ivan (2018), *Μετά την Ευρώπη, ...*, στο ίδιο, σελ. 30

7.9.2 Οι πολίτες

Ένα ίσως από τα σοβαρότερα προβλήματα που έχει αποκαλύψει η προσφυγική κρίση είναι η δυνατότητα της ΕΕ να εθελotuφλεί σε διάφορους τομείς. Ένας από αυτούς είναι το γεγονός ότι αρνείται να αναγνωρίσει ότι η κρίση αυτή άλλαξε σε πολύ μεγάλο βαθμό την φύση της δημοκρατικής πολιτικής σε επίπεδο κράτους. Οι πολίτες πλέον εκφράζουν την αντίθεση τους στο κατεστημένο έως του βαθμού να εξεγερθούν κατά των αξιοκρατικών ελίτ, όπως οι αξιωματούχοι των Βρυξελλών. Οι τελευταίοι κατηγορούνται, συχνά δικαίως ότι δεν έχουν επαφή με την πραγματικότητα γι' αυτό και είναι μισητοί στις ευρωπαϊκές κοινωνίες.²⁶⁴

Η ΕΕ δείχνει να διέρχεται μιας υπαρξιακής κρίσης με βασικά ερωτήματα, όχι τα λάθη στα οποία προέβη η Δύση στην εξαγωγή και μετάδοση των πολύτιμων αξιών της, αλλά σχετικά με το πώς το διάστημα αυτής της διαδικασίας μετασχημάτισε την ίδια την Ευρώπη. Παρατηρείται ότι οι Ευρωπαίοι, παρά τις πολυδιαφημισμένες αξίες τους, δέχονται την εισροή των μεταναστών ως την απόδειξη της αποτυχίας της Δημοκρατίας τους.²⁶⁵ Μιας Δημοκρατίας που δύσκολα αναγνωρίζουν ως τέτοια, αφού ως μορφή διακυβέρνησης και καθεστώτος που αφήνει το περιθώριο στις μειονότητες να χειραφετηθούν και να εκφραστούν, διαφαίνεται πως μεταβάλλεται σε ένα καθεστώς που ευνοεί την ενίσχυση των προκαταλήψεων της πλειοψηφίας, η οποία εντείνεται ακόμη περισσότερο από το πολιτικό σοκ που προκαλείται στις ευρωπαϊκές κοινωνίες από την μαζική εισροή των μεταναστών.²⁶⁶

Η ευρωπαϊκή κοινωνία, πέρα από την Δημοκρατία είναι απογοητευμένη και από τον φιλελευθερισμό εν γένει, καθώς δεν κατάφερε να διαχειριστεί την προσφυγική κρίση, γι' αυτό και παρατηρείται αυτή η αντιφιλελεύθερη στροφή.²⁶⁷

Για τους ευρωπαίους πολίτες η αποδοχή της εισροής των μεταναστών προσιδιάζει της αντίδρασης ενός ασθενή στο άκουσμα ότι πάσχει από μια θανατηφόρα ασθένεια. Η πρώτη αντίδραση είναι η *άρνηση*, σκεφτόμενοι ότι το πρόβλημα δεν είναι αρκετά σοβαρό και μπορεί ν' αγνοηθεί. Ακολουθεί ο *θυμός*, βάση του οποίου οι πρόσφυγες γίνονται αντιληπτοί ως απειλή και γι' αυτό οι πολίτες ζητούν τη λήψη δραστικών μέτρων για την παρεμπόδιση τους. Η *διαπραγμάτευση*

²⁶⁴ Krastev, Ivan (2018), στο ίδιο, σελ. 29.

²⁶⁵ Krastev, Ivan (2018), στο ίδιο, σελ. 36.

²⁶⁶ Krastev, Ivan (2018), στο ίδιο, σελ. 39.

²⁶⁷ Krastev, Ivan (2018), στο ίδιο, σελ. 40.

συνιστά την πρώτη αποδοχή του προβλήματος, αφού παρατηρούνται και οι πρώτες προσπάθειες αντιμετώπισης του, όπως είναι για παράδειγμα οι ποσοστώσεις. Η Ευρώπη αυτή τη στιγμή διέρχεται, μάλλον, τη φάση της *κατάθλιψης* κατά την οποία κυριαρχούν τα αρνητικά συναισθήματα, η οποία εκφράζεται με την πεποίθηση ότι η Ευρώπη θα αλλοτριωθεί από τους ισλαμιστές, ριζοσπαστικούς ή μη. Όταν η Ευρώπη φτάσει στο στάδιο της *αποδοχής* τότε θα δρομολογηθούν και τα κατάλληλα μέτρα για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του φαινομένου.²⁶⁸

Μέχρι πριν λίγα χρόνια, οι Ευρωπαίοι υπερήφανοι για τη Δημοκρατία τους επιδίωκαν την εξαγωγή της προκειμένου να καταστεί ο κόσμος ασφαλέστερος και να ευημερεί. Η πεποίθηση αυτή, φαίνεται να κατέρρευσε στους ευρωπαίους, οι οποίοι φαίνεται να ασπάζονται απόψεις που υποστηρίζουν ότι η εξαγωγή της Δημοκρατίας μπορεί να γίνει ακόμη και παράγοντας αποσταθεροποίησης, όπως υποστηρίζει και ο Πούτιν.²⁶⁹ Ειδικά αυτή η άποψη εδράζεται στην πεποίθηση, ότι αν δεν είχε γίνει με την ένταση που πραγματοποιήθηκε η «εξαγωγή» της Δημοκρατίας στις χώρες της Μέσης Ανατολής και δεν ακολουθούσε η Αραβική Άνοιξη, πιθανότατα δεν θα υπήρχαν τα σημερινά μεταναστευτικά κύματα.

Σε πολιτικό επίπεδο, είναι αμφισβητήσιμο αν στην πραγματικότητα ο τρόπος που διαχειρίζεται την κρίση δεν υπέστη ουσιαστική διαφοροποίηση από το προηγούμενο καθεστώς ελέγχου της μετανάστευσης. Με το να αυξάνει τη θεσμική διάκριση ή την αυστηροποίηση στους όρους απονομής ασύλου και με την προώθηση της συνεχούς παραγωγής διαφορετικών καθεστώτων μεταναστών, όχι μόνο δεν αλλάζει η βάση της πολιτικής ασύλου της Ε.Ε., αλλά αντίθετα προάγει τον στιγματισμό συγκεκριμένης μερίδας μεταναστών, κατηγοριοποιώντας τους ως «οικονομικούς μετανάστες». Αυτό τελικά καταλήγει στην ενίσχυση ενός καθεστώτος πολλαπλής κατηγοριοποίησης των μεταναστών, γεγονός που τους στιγματίζει ακόμη περισσότερο στα μάτια των ευρωπαίων πολιτών.

7.10 Ανθρώπινα δικαιώματα για όλους ή μόνο για τους νόμιμα διαμένοντες

Στη σύγχρονη εποχή και ειδικά κατά τη δεκαετία του 1990, παρατηρήθηκε ότι οι πολίτες της Δύσης θεωρούν τα ανθρώπινα δικαιώματα δεδομένα, μάλλον από πάντα. Σε αυτό το πλαίσιο, εννοούνταν ότι η ανεπάρκεια κρατικών πόρων δεν θα

²⁶⁸ Krastev, Ivan (2018), στο ίδιο, σελ. 48.

²⁶⁹ Krastev, Ivan (2018), στο ίδιο, σελ. 55.

μπορούσε να αποτελέσει βάση δικαιολόγησης για κακομεταχείριση των πολιτών. Ωστόσο στην πραγματικότητα ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι κοστοβόρος για ένα κράτος.

Η τελευταία διαπίστωση κατέστη προφανέστερη κατά την προσφυγική κρίση και ερχόταν σε αντίθεση με την παραπάνω διαχρονική πεποίθηση. Η συζήτηση μετακυλήθηκε από τα δικαιώματα στην ασφάλεια. Σε αυτό το πλαίσιο υπήρξε κοινή παραδοχή, τόσο από τις κοινωνίες, όσο και από τις ηγεσίες, ότι η ηθική ευθύνη συμπορεύεται αναγκαστικά με τις δυνατότητες του κάθε κράτους να παράσχει φροντίδα και περίθαλψη, αλλά και από τους ενδεχόμενους κινδύνους που μπορεί να εγκυμονεί η εισροή των μεταναστών για την κοινωνία. Υπό αυτό το πρίσμα τα ανοιχτά σύνορα παύουν να αντιπροσωπεύουν την ελευθερία, αλλά μεταβάλλονται σε δείγματα ανασφάλειας.²⁷⁰

Η αυξανόμενη έμφαση που δόθηκε το 2017 στην επιστροφή των μεταναστών στις εστίες τους και ακόμη χειρότερα στις απελάσεις, αποτελεί μια σημαντική και επικίνδυνη στροφή. Ενώ τα προηγούμενα χρόνια η κυρίαρχη προσέγγιση υπήρξε η οικοδόμηση ενός εθελοντικού βιώσιμου συστήματος επιστροφής στις εστίες. Ωστόσο, οι πολιτικές που εφαρμόστηκαν ήταν αμφισβητήσιμες και αντιφατικές για πολλούς λόγους. Ένας από τους σημαντικότερους λόγους είναι η χρήση καταναγκαστικών μέτρων που εύλογα έθεσαν σε αμφισβήτηση τον όρο «εθελοντικός» της επιστροφής.

Ακόμη και στη Σουηδία, παρότι είναι γνωστή για τις προσπάθειες της να υποστηρίξει γνήσια τα ανθρώπινα δικαιώματα, είναι δύσκολο να μιλήσει κανείς για ανθρώπινη και αξιοπρεπή απέλαση. Αναπόφευκτα η πίεση της ΕΕ για περισσότερες απελάσεις οδηγεί σε εκπτώσεις στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Επιπλέον και οι μεγάλης κλίμακας πολιτικές που αφορούν την εξωτερικοποίηση της διαχείρισης των συνόρων της ΕΕ σε τρίτες χώρες μέσω συμφωνιών με συγκεκριμένα κράτη, υπέχουν κινδύνους για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Φορείς των πολιτικών αυτών είναι υπάλληλοι της ΕΕ στα τρίτα αυτά κράτη. Η επικινδυνότητα αυτών των πολιτικών έγκειται στο ότι ενεργοποιούνται με βάση μόνο γεωπολιτικά κίνητρα, οπότε και τα κράτη μέλη της ΕΕ διαπραγματεύονται με τις τρίτες χώρες χωρίς να λαμβάνονται υπόψη το επίπεδο των ανθρωπίνων

---

²⁷⁰ Krastev, Ivan (2018), στο ίδιο, σελ. 53.

δικαιωμάτων και ο χειρισμός τους στην τρίτη αυτή χώρα από τις ευρωπαϊκές χώρες.²⁷¹

Η επιχείρηση διάσωσης Τρίτων της Frontex στη θάλασσα δεν είναι πλήρως επιτυχείς επίσης, καθώς το 2016 καταμετρήθηκαν περίπου 4.700 θάνατοι μεταναστών στη Μεσόγειο.²⁷² Ακολούθησε τριπλασιασμός του ποσού που δαπανάται σε αυτή την επιχείρηση και πλέον έχει επεκταθεί η δραστηριότητα της από επιχείρηση έρευνας και διάσωσης σε επιχείρηση επιτήρησης και φύλαξης των συνόρων.

Αυτός ο διττός ρόλος της μεταφέρει πολύτιμους πόρους από την έρευνα και τη διάσωση στην ασφάλεια. Η στρατιωτική προσέγγιση της Επιχείρησης Τρίτων είναι αμφιλεγόμενη από τη σκοπιά των ανθρωπίνων δικαιωμάτων για διάφορους λόγους. Αρκεί ν' αναφερθεί το τεράστιο ποσό που χρειάστηκε για να διατηρήσει τα στρατιωτικά της χαρακτηριστικά καθώς και την εμμονική συγκέντρωση στο να συλλαμβάνει λαθρέμπορους των παράνομων μεταναστών, το οποίο παρότι είναι νόμιμο από νομικής πλευράς, σαφώς και δεν έχει αποτέλεσμα στη μείωση των παράνομων μεταναστών ή ακόμη σημαντικότερα να δημιουργήσει ένα ασφαλές πέρασμα για αυτούς.²⁷³

7.11 Η κρίση ανθρωπισμού στην Ευρώπη

7.11.1 Οι Ευρωπαίοι τρομοκράτες

Η κρίση ανθρωπισμού που διέπει την Ευρώπη, περιλαμβάνει ένα αξιοσημείωτο παράδοξο. Αναντίρρητα, η επίσημη αφετηρία της κρίσης ανθρωπισμού υπήρξαν οι τρομοκρατικές επιθέσεις του Charlie Hebdo, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν από μέλη της νεολαίας της Γαλλίας, η οποία ανήκει σε μεγάλο βαθμό στους διαφορετικούς Γάλλους αφού, ναι μεν έχουν γεννηθεί στη Γαλλία, ωστόσο αποτελούν μέρος της μετααποικιοκρατικής γενιάς. Είναι η τρίτη γενιά, το προϊόν της μαζικής

---

²⁷¹ DeBono, Daniela (2017), “*In 2017 Immigration will reveal the crisis of human rights inside our societies*”, ό.π.

²⁷² Στοιχεία για τις επιχειρήσεις της Frontex διαθέσιμο στο <https://munkschool.utoronto.ca/ceres/files/2017/10/Paper-Emily-Koller.pdf> προσπελάστηκε στις 27/11/2018. και διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία για την Frontex στην ιστοσελίδα <http://www.enikonomia.gr/timeliness/134355.frontex-dimiourgei-nea-omada-empireognomonon-gia-tis-epistrofes-paranomon-metanaston> άρθρο με θέμα: Frontex: Δημιουργεί νέα ομάδα εμπειρογνομόνων για τις επιστροφές παράνομων μεταναστών (10/01/2017), προσπελάστηκε στις 27/11/2018.

²⁷³ DeBono, Daniela (2017), “*In 2017 Immigration will reveal the crisis of human rights inside our societies*”, ό.π.

μετανάστευσης που έλαβε χώρα από τις πρώην αποικίες προς την Ευρώπη μετά τον Β΄ΠΠ.

Ωστόσο μέλη αυτής της γενιάς, ενεπλάκησαν σε σκοτεινά δίχτυα της Ισλαμικής θρησκείας ή απλά σχετίζονταν με τον ισλαμισμό μέσω της οικογενειακής ιστορίας και κατέληξαν να ενταχθούν σε ισλαμιστικές οργανώσεις, όπως το ISIS και η Αλ Κάιντα και να επιτίθενται κατά των ίδιων των Ευρωπαϊκών κρατών στα οποία γεννήθηκαν και μεγάλωσαν. Η πραγματικότητα βέβαια είναι πως αυτή καθαυτή η ένταξη τους δεν αποτελεί ένα καινοφανές φαινόμενο. Υπάρχουν μερίδες του ευρωπαϊκού πληθυσμού, στις οποίες ο θρησκευτικός φονταμενταλισμός προσφέρει μια μορφή υποκειμενικής ταυτοποίησης, στην εκμηδενιστική επιρροή του ρατσισμού.

Αναλυτικότερα, ο φονταμενταλισμός διοχετεύει το μίσος, για αυτό που μοιάζει σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες, όπως η Γαλλία και η Αγγλία, ως την επιμονή στην υπεροχή των λευκών. Ο ρατσισμός που βιώνουν στην καθημερινότητά τους είναι εγγενές στοιχείο για αυτό το τμήμα του πληθυσμού και όχι μια δευτερεύουσα κατάσταση ή ένα κατάλοιπο, όπως πιστεύει η πλειονότητα της αριστερής πολιτικής διανοήσης της Ευρώπης. Επιπλέον, το κομμάτι αυτό της ευρωπαϊκής κοινωνίας κινείται, όπως οι μετανάστες κινούνται με τις αντιρατσιστικές μάχες που πρέπει να δίνουν συνεχώς, όπως και οι πρόσφυγες που επιδιώκουν την ελευθερία τους.

Συνεπώς, δικαιολογημένα, τίθεται το ερώτημα της ποιότητας των αισθημάτων αυτής της μερίδας των ευρωπαίων για την Ευρώπη. Δημιουργούνται εύλογα ερωτήματα σχετικά τα μηνύματα που προσπαθεί αυτός ο πληθυσμός να περάσει και τα οποία δημιουργούν την Ευρώπη του σήμερα.²⁷⁴

7.11.2 Οι πολίτες

Στην ευρωπαϊκή κοινωνία, διαφαίνεται, πως ο ρατσισμός ποτέ δεν έπαψε να υπάρχει, καθώς υπάρχει ένα τέτοιος πυρήνας, ακόμη και αν εκφράζεται με έναν περισσότερο μπαρόκ και λιγότερο ριζοσπαστικό τρόπο. Η ρίζα των λεγόμενων ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν είναι τίποτα άλλο από τις μάχες που δόθηκαν για την αποτίναξη των αποικιοκρατών, τον αγώνα για την ελευθερία των σκλάβων, τον αγώνα για ισότητα των εγχρώμων ή ακόμη και τα φεμινιστικά κινήματα. Ωστόσο,

---

²⁷⁴ Mellino, Miguel (2016), "*Crisis of humanism, critique of humanitarian reason*", transversal <https://transversal.at/blog/Crisis-of-humanism-critique-of-humanitarian-reason> προσπελάστηκε στις 11/11/2018.

στην Ευρώπη αποφεύγεται η συζήτηση για τις ρίζες αυτές όταν γίνεται συζήτηση για τα ανθρώπινα δικαιώματα με αποτέλεσμα να μην είναι ξεκάθαρη στο δημόσιο διάλογο το κοινό στοιχείο που συνδέει τον ανθρωπισμό, το ρατσισμό και την αποικιοκρατία.

Με βάση το παραπάνω, μπορεί να γίνει κατανοητός ο τρόπος που η ΕΕ διαχειρίζεται αυτό που αποκαλείται ανθρωπιστική κρίση και αφορά τους πρόσφυγες. Η αλλαγή στην πολιτική της ΕΕ που σημειώθηκε στο τέλος του 2015 και που αφορούσε τη μερική πολιτική ανοιχτών θυρών στους πρόσφυγες, είχε ως δικαιολογητική βάση την αναγνώριση της πίεσης που θέτουν οι πρόσφυγες ως κάτι που δεν μπορεί πλέον να συγκρατηθεί. Πιθανότατα, το γεγονός ότι δεν μπορούσε να αγνοηθεί αυτή η πίεση ήταν πολύ καλά γνωστό στους ευρωπαίους. Το πραγματικό αίτιο της αλλαγής πολιτικής, είναι η προσπάθεια της διαχείρισης της μετανάστευσης με τέτοιο τρόπο ώστε να καθίσταται λειτουργική και αξιοποιήσιμη από την καπιταλιστική αγορά των χωρών της Ευρώπης. Επίσης για να καθίσταται αποτελεσματικός ο περιορισμός και ο έλεγχος ασφαλείας πληθυσμών σε πολλαπλά σημεία. Άλλωστε ο κατασταλτικός αυτός έλεγχος αποτελεί εγγενές στοιχείο του νεοφιλελεύθερου τρόπου διακυβέρνησης. Υπήρξε πραγματικά δύσκολο να γίνει πιστευτό ότι η εικόνα ενός πνιγμένου παιδιού από τη Συρία στην παραλία υπήρξε αρκετή για ευαισθητοποιήσει ηγέτες όπως η Μέρκελ ή ο Ολάντ ή τα σκληρά μέλη της ΕΚΤ ή της Επιτροπής. Οι τελευταίοι μέχρι εκείνο το σημείο δεν είχαν κανένα ενδιασμό για να αναχαιτίζουν τα μεταναστευτικά κύματα με εναέρια, ναυτική και χερσαία στρατιωτική δύναμη, κηρύσσοντας πόλεμο εναντίον τους ή και επιβάλλοντας κοινωνικά βίαιες συνθήκες ζωής στον ελληνικό πληθυσμό κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων με την ελληνική κυβέρνηση κυρίως κατά το 2015.²⁷⁵

Παρόμοια ιδεολογία μοιράζονται και οι Μ.Κ.Ο. που δραστηριοποιούνται κυρίως στις βορειότερες χώρες και οι οποίες αναντίρρητα αποτελούν ένα ισχυρό λόμπι. Η ιδεολογία τους πηγάζει από ένα είδος ανθρωπισμού βάσει του οποίου παράγεται ένας πρόσφυγας, μη-υποκείμενο, που αναμένει τη θεραπεία ή την κηδεμονία κάποιου για να μπορέσει να αποκτήσει το καθεστώς του υποκειμένου. Σε αυτή την έκφραση του ανθρωπισμού ο πρόσφυγας παρουσιάζεται ως το αποτέλεσμα μιας φυσικής καταστροφής, σαν ένας παράγοντας εξωτερικός και όχι εγγενής. Η

---

²⁷⁵ Mellino, Miguel (2016), "Crisis of humanism, critique of humanitarian reason", ο.π.

ανθρωπιστική λογική αντικαθιστά την πολιτική των δικαιωμάτων και η δικαιοσύνη αντικαθίσταται από την συμπόνια. Πρόκειται για μια στρεβλή ηθική, που είναι τελείως διακριτική, αφού αναπαράγει περισσότερη ανισότητα και ευαλωτότητα ανάμεσα στους ίδιους μετανάστες, αφού ιεραρχεί το δικαίωμα τους στην πολιτογράφηση.

Υπό το ίδιο πρίσμα, αποσιωπούνται οι ευθύνες των ευρωπαϊκών χώρων που χρησιμοποιούν την στρατιωτική, πολιτική και οικονομική τους επέμβαση και η οποία απολήγει στην μαζικής μετακίνηση πληθυσμών. Εν τέλει, η ανθρωπιστική συλλογιστική της ΕΕ επαναβεβαιώνει το ευρωπαϊκό υποκείμενο ως το μόνο να μπορεί να απονέμει και να νομιμοποιεί δικαιώματα, ενώ θυματοποιεί το πρόσφυγα τον οποίο έχει τοποθετήσει στη θέση του αντικειμένου. Είναι σαν οι παλιές αποικιοκρατικές σχέσεις να αναβιώνουν, πλέον με μια μορφή ηθικού ιμπεριαλισμού. Ακόμη χειρότερα, θα μπορούσε να γίνει αναφορά στην εμφάνιση ενός παράδοξου ανθρωπιστικού ρατσισμού, ο οποίος εν τέλει προσιδιάζει ενός θεσμικού ρατσισμού, η ενός ρατσισμού προερχόμενου από την τρέχουσα νεοφιλελεύθερη ευρωπαϊκή πολιτική σε ότι αφορά την ιθαγένεια.²⁷⁶

Σε κάθε περίπτωση, ο αυξημένος αριθμός των μεταναστών αποτελεί καθοριστικό στοιχείο ως προς την ανοχή και την αποδοχή τους από τους πολίτες. Επιπλέον, ένας μειωμένος αριθμός αυτών, αλλά και τα σημάδια επιτυχούς ένταξης τους στην κοινωνία, μεγιστοποιούν την πιθανότητα να γίνουν ευκολότερα αποδεκτοί από τις ευρωπαϊκές κοινωνίες, σε αντίθεση με το αν οι μετανάστες βρίσκονται εκτός ελέγχου.²⁷⁷

Σε κάθε περίπτωση διαφαίνεται πως η Ε.Ε. έχει υποστεί έντονη ιδεολογική διαφοροποίηση γενικότερα, πέρα και από το ζήτημα του προσφυγικού που σε ένα βαθμό φέρει και ζητήματα ασφαλείας για τις ευρωπαϊκές κοινωνίες. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της ουκρανικής κρίσης του 2014 που η Ε.Ε. χαρακτηρίστηκε ως έχουσα «αυτιστική διαταραχή» αφού άργησε ιδιαίτερος να αντιληφθεί τις ξεκάθαρες προθέσεις του Πούτιν σχετικά με την Ουκρανία, και σάστισε όταν ο τελευταίος προσάρτησε την Κριμαία. Μάλιστα, οι Βρυξέλλες μετά τη κρίση δήλωναν κατ’

---

²⁷⁶ Mellino, Miguel (2016), “Crisis of humanism, critique of humanitarian reason”, στο ίδιο.

²⁷⁷ Krastev, Ivan (2018), *Μετά την Ευρώπη*, ..., ο.π., σελ. 57.

επανάληψη ότι η αποξένωση των πολιτών από το σχέδιο ένταξης στην ΕΕ ήταν απλά το αποτέλεσμα κακής επικοινωνίας.²⁷⁸

7.12 Φιλελευθερισμός και νεοφιλελευθερισμός και η επιρροή τους στην μεταναστευτική πολιτική της ΕΕ

7.12.1 Η Ευρώπη διαφάνηκε ότι έκανε στροφή στη γενικότερη πολιτική της και στην τέχνη του κυβερνάν

Ο νεοφιλελευθερισμός αναφέρεται ως μια ομάδα αλλαγών που αφορούν την οικονομική πολιτική και τις οικονομικές σχέσεις, οι οποίες σε ένα μεγάλο βαθμό δημιούργησαν ανασφάλειες και νέες προκλήσεις για τα άτομα. Ταυτόχρονα, αναδιαμόρφωσαν τη δομή των κοινωνικών σχέσεων, συμπεριλαμβανομένων των οικογενειακών σχέσεων, των σχέσεων εργασίας, την γειτονία και την αστική κοινωνία. Επιπλέον, επηρέασε την υποκειμενικότητα των ανθρώπων, δηλαδή, την αίσθηση που έχουν για τον εαυτό τους, την εμπιστοσύνη στις ικανότητες τους καθώς επίσης την ταυτότητα τους και την αλληλεγγύη τους. Οι πιο σκληροί κριτικοί του νεοφιλελευθερισμού θεωρούν ότι η σημαντικότερη επίδραση του νεοφιλελευθερισμού στις κοινωνίες είναι η ριζοσπαστική ατομικοποίηση. Ο νεοφιλελευθερισμός διάβρωσε τους κοινωνικούς δεσμούς και την αλληλεγγύη, ακόμη και την οικογενειακή. Διάβρωσε δηλαδή αξίες πάνω στις οποίες τα άτομα εξαρτιόνταν, αφήνοντας τους ανθρώπους να υπερασπίζονται τους εαυτούς τους σαν να αποτελούσαν οι ίδιοι εταιρίες του ενός ατόμου σε έναν αυξανόμενα ανασφαλή κόσμο.²⁷⁹

Ο κοινός τόπος του νεοφιλελευθερισμού με τη μετανάστευση είναι η οικονομική διάσταση της τελευταίας με επίκεντρο το οικονομικό όφελος που μπορεί να αποφέρει. Αναλυτικότερα, υπάρχουν 9 τρόποι που συνδέεται η μεταναστευτική πολιτική με το νεοφιλελευθερισμό. Ο τελευταίος επιδιώκει να προσελκύσει μετανάστες υψηλών προσόντων, να επεκτείνει σε μεγαλύτερο ποσοστό των εργαζομένων ένα επίπεδο χαμηλών μισθών και σε μεγαλύτερο ποσοστό την εφαρμογή προγραμμάτων προσωρινής απασχόλησης αλλοδαπών. Επίσης, επιδιώκει τη διαφοροποίηση των «πυλών εισόδου» της μετανάστευσης και να τις κάνει πιο

---

²⁷⁸ Krastev, Ivan (2018), *Μετά την Ευρώπη, ...*, στο ίδιο, σελ. 22.

²⁷⁹ Lane, Carrie (2011), *A Company of One: Insecurity, Independence, and the New World of White-Collar Unemployment*. N.Y: Cornell University Press, p. 38.

ευέλικτες. Επιπλέον να περικόψει τα κόστη εισδοχής και εγκατάστασης, να ενθαρρύνει την εγκατάσταση των μεταναστών σε λιγότερο πυκνοκατοικημένες περιοχές, να εντείνει τους συνοριακούς ελέγχους και να εμποδίζονται οι μετανάστες που δεν έχουν χαρτιά, να μεταβάλουν τους κανόνες μετανάστευσης προκειμένου να μειωθούν οι κίνδυνοι των μη επιθυμητών κοστών και των μειονεκτημάτων που αυτό μπορεί να προκαλέσει στο κράτος.²⁸⁰

Για το νεοφιλελευθερισμό ιδανικός είναι ο εργαζόμενος ο στερούμενος δικαιωμάτων, κοινωνικής και οικογενειακής ύπαρξης. Το φτηνό εργατικό δυναμικό που αποτελείται από μετανάστες θα ήταν ακόμη φτηνότερο αν του αρνούνταν τα συνήθη δικαιώματα των πολιτών. Ο νεοφιλελευθερισμός προσπαθεί να προσελκύσει μετανάστες ως φτηνό εργατικό δυναμικό, την ίδια στιγμή που προσπαθεί να τους απογυμνώσει από τον ανθρωπισμό τους.²⁸¹

7.12.2 Η σχέση μεταξύ νεοφιλελευθερισμού και ρατσισμού

Οι θεωρίες που αφορούν τις οικονομικές σχέσεις, συμπεριλαμβανομένου και του νεοφιλελευθερισμού δεν εμπεριέχουν το στοιχείο της φυλετικής διάκρισης. Στις διάφορες αυτές θεωρίες, άλλωστε, τα άτομα αντιμετωπίζονται και αναφέρονται ως μονάδες εργασίες και όχι ως ανθρώπινα όντα. Από την άλλη όμως πλευρά η λειτουργία της σύγχρονης παγκόσμιας οικονομίας είναι βαθιά συνυφασμένη με ρατσιστικές ιστορίες και πρακτικές. Η λειτουργία της αγοράς πάντα διεπόταν από άνισες παγκόσμιες σχέσεις ισχύος, οι οποίες και υπήρξαν μεγάλης σημασίας της παγκόσμιας ελίτ σε όλη την μετααποικιακή περίοδο.

Οι άνισες αυτές σχέσεις και αντιλήψεις διατηρήθηκαν, όπως και η κυρίαρχη αίσθηση ότι η δύναμη της λευκότητας είναι φυσική. Άλλωστε γίνεται αποδεκτό ότι οι κοινωνίες των λευκών δικαιούνται να επεμβαίνουν διεθνώς και να προωθούν τις δικές τους δυτικές αξίες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το γεγονός ότι οι δυτικοί πολεμικοί τρόποι θεωρούνται πιο πολιτισμένοι από τις πολεμικές πρακτικές των Τζιχαντιστών, ειδικότερα η πλήξη στόχων από drones είναι περισσότερο μοντέρνος τρόπος διεξαγωγής πολέμου από τον αποκεφαλισμό. Παρομοίως, το έλλειμμα της δημοκρατίας είναι περισσότερο αποδεκτό αν όχι αόρατο όταν αυτό αφορά δυτικές

²⁸⁰ Lane, Carrie (2011), *A Company of One: Insecurity, Independence, ...* ο.π. p.73

²⁸¹ Davidson, Sally & Shire, George (2015), "*Race, migration and neoliberalism*", https://www.lwbooks.co.uk/sites/default/files/s59_07davidson_shire.pdf προσπελάστηκε στις 11/11/2018.

δυνάμεις, όπως για παράδειγμα ο τρόπος διοίκησης του Χονγκ Κονγκ από τους Βρετανούς ενώ το έλλειμμα της δημοκρατίας στην ίδια περιοχή υπό τη διοίκηση της Κίνας αποτελεί μείζον ζήτημα.²⁸²

Οι εικόνες των ΜΜΕ με τις ασφυκτικά γεμάτες βάρκες μεταναστών, τα πτώματα των μεταναστών στις ακτές της Μεσογείου, οι βασανισμένοι κρατούμενοι του Γκουαντάναμο ή το Αμπού Γκράμπ, τα θύματα του Έμπολα στην Αφρική δεν παρουσιάζονται ως θέματα που σχετίζονται με κάποιο τρόπο με τη φυλή, ωστόσο είναι φορείς της ιδέας που ενυπάρχει στην κοινή αίσθηση σχετικά με την φυσική τάξη στον κόσμο. Της κοινής, επίσης, αίσθησης του *«αυτοί δεν είναι σαν και εμάς», «αυτοί είναι εγκληματίες», «αυτοί θα μας αφανίσουν αφού θα είναι περισσότεροι», «αυτοί παίρνουν πράγματα που μας ανήκουν δικαιωματικά»* που έχει εκφραστεί σε κάθε μεταναστευτικό κύμα. Η μετανάστευση τείνει να συνοδεύεται από ιστορίες ανθρώπων, οι οποίοι αφού δεν είναι σαν και εμάς, δεν αντιμετωπίζονται σαν ολότελα ανθρώπινοι ή τουλάχιστον οι οποίοι δεν μπορούν να απολαμβάνουν τα ίδια δικαιώματα με εμάς.

Στα ίδια πλαίσια, παρατηρείται ότι ο όρος μετανάστης έχει ένα αρνητικό φορτίο. Πολύ δύσκολα θα χαρακτηριζόταν μετανάστης στην καθημερινότητα ένας Γερμανός ή ένας Αμερικάνος ακόμη και αν στην πραγματικότητα είναι, γιατί στην κοινή λογική ο όρος αυτός συνδέεται με μια κατωτερότητα που δεν μπορεί να αποδοθεί σε αυτές τις εθνικότητες.

Η συζήτηση περί της μετανάστευσης εντάσσεται στην ίδια ιεραρχική πεποίθηση. Υποτίθεται πως οι άνθρωποι που προέρχονται από την πλούσια Δύση μπορούν να μετακινηθούν προς όποια κατεύθυνση θέλουν, αλλά οι φτωχοί πρέπει και παραμένουν στους τόπους καταγωγής τους. Το καλύτερο παράδειγμα της προς μια μόνο κατεύθυνση αποδεκτής μετανάστευσης είναι η αορατότητα με την οποία αντιμετωπίζεται στη σύγχρονη συζήτηση η μαζικής μετακίνησης των λευκών Ευρωπαϊκών πληθυσμών του 19^{ου} αιώνα. Οι πληθυσμοί αυτοί μετακινήθηκαν μαζικά σε περιοχές της Νότιας και Βόρειας Αμερικής, αλλά και σε άλλες περιοχές όπως στη Βόρεια Αφρική που οδήγησαν στην κατοχή και υπόταξη, αλλά και μερικές φορές στην εκκαθάριση ολόκληρων ντόπιων πληθυσμών, με όλη τη επακόλουθη ανισότητα και βία που αυτή η κατάσταση έφερε στον κόσμο. Με τη σημερινή διάχυση του

---

²⁸² Davidson, Sally & Shire, George (2015), *“Race, migration and neoliberalism”*, ο.π.

νεοφιλελεύθερου καπιταλισμού σε όλη τη γη για την αναζήτηση νέων πηγών ακατέργαστων υλικών και νέων αγορών, παράγει ακόμη μεγαλύτερα επίπεδα.

Ο νεοφιλελευθερισμός συνίσταται σε ένα διπλό σύστημα, ένα για τους ενταγμένους (included) και ένα για τους αποκλεισμένους (excluded). Τα τελευταία 30 χρόνια το δεύτερο τμήμα έχει υποβληθεί πιο τιμωρητικό, πιο αστυνομοκρατούμενο και πιο ποινικοποιημένο σύστημα. Το διπλό πρόσωπο που δείχνει ο νεοφιλελευθερισμός στην κρατική διακυβέρνηση έχει αναντίρρηση αναμειχθεί με το ρατσισμό.²⁸³

7.12.3 Η επίδραση του νεοφιλελευθερισμού στην πολιτική μετανάστευσης των ευρωπαϊκών κρατών

Τα μεταναστευτικά κύματα που καλείται να διαχειριστεί η Ευρώπη δεν είναι ένα καινοφανές φαινόμενο. Το καινοφανές στην προκειμένη περίπτωση είναι η μαζικότητα και η ένταση του φαινομένου που άσκησε και ασκεί ιδιαίτερη πίεση να υπάρξει κάποιου είδους οργανωμένη διαχείριση ή πολιτική.

Η μάχη των μεταναστών να απολαμβάνουν το δικαίωμα να απολαμβάνουν δικαιωμάτων εμφανίζεται ως αντίδραση στις νεοφιλελεύθερες πολιτικές που εφαρμόζονται στα κράτη ακόμη από τα μέσα της δεκαετίας του 1990, όταν άρχισε και το φαινόμενο των οικονομικών μεταναστών να λαμβάνει αρκετά σημαντικές διαστάσεις.

Σε αυτά τα πλαίσια τα εμπόδια που αντιμετώπιζαν και αντιμετωπίζουν οι μετανάστες δεν είναι μόνο τα κλειστά σύνορα , αλλά υπερπηδώντας αυτό το εμπόδιο είναι πολύ δύσκολο να καταφέρουν να αποκτήσουν το δικαίωμα να έχουν δικαιώματα, όπως το δικαίωμα να κινούνται ελεύθερα στο ευρωπαϊκό κράτος στο οποίο βρέθηκαν εν τέλει, το δικαίωμα να εγκατασταθούν στο κράτος αυτό, το δικαίωμα να έχουν πρόσβαση σε αξιοπρεπείς εργασίες και συνθήκες διαβίωσης, το δικαίωμα στην πολιτιστική ελευθερία και το δικαίωμα του να συμμετέχουν στην πολιτική κοινωνία.

---

²⁸³ Mellino, Miguel (2016), “*Crisis of humanism, critique of humanitarian reason*”, transversal <https://transversal.at/blog/Crisis-of-humanism-critique-of-humanitarian-reason> προσπελάστηκε στις 11/11/2018.

Παρά τα διαφορετικά υπόβαθρά τους, οι σύγχρονοι μετανάστες μοιράζονται κάποια κοινά στοιχεία. Γενικότερα, αντιδρούν κατά της νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης και της ταυτόχρονης ανάδυσης μιας πολιτικής διαχείρισης της μετανάστευσης βασιζόμενης σε μια ιδιαίτερα επιλεκτική αγορά και ένα καθεστώς ελέγχου των συνόρων το οποίο πλέον βασίζεται ιδιαίτερα πάνω στην ασφάλεια, καθιερώνοντας μια παγκόσμια ιεραρχία κινητικότητας ανάμεσα στο Νότο και το Βορρά.²⁸⁴

Στις χώρες υποδοχής ο έλεγχος των συνόρων στοχεύει στη μείωση των εισερχόμενων μεταναστών, αλλά και την επανασύνδεση οικογενειών μεταναστών, προκειμένου να επιτύχει να επιλέξει «τους λαμπρότερους και τους καλύτερους» εργαζόμενους μετανάστες²⁸⁵ και να παράξει με αυτό τον τρόπο, χαμηλού κόστους, προσωρινή και διαθέσιμη εργατική δύναμη.²⁸⁶

Από την άλλη πλευρά στις χώρες αναχώρησης, ο περιορισμός της ελεύθερης κυκλοφορίας στοχεύει να διατηρήσει την ανεργία σε υψηλά επίπεδα και τις αμοιβές σε χαμηλά, σύμφωνα με τις απαιτήσεις των πολυεθνικών αλλά τοπικών εταιριών. Υπό αυτό το πρίσμα, τα ανοιχτά σύνορα για τα κεφάλαια και τα επιλεκτικά σύνορα για τα άτομα δεν αποτελούν αντίθεση, αλλά τις δύο συμπληρωματικές πλευρές του ίδιου καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής.²⁸⁷

Η πολιτική που ακολουθείται στη μετανάστευση αξίζει το χαρακτηρισμό της νεοφιλελεύθερης γιατί τα θεμελιώδη δικαιώματα των μεταναστών συνδέονται άμεσα με δικαίωμα εισόδου και εγκατάστασης τους στη χώρα υποδοχής. Ουσιαστικά, συνδέεται άμεσα με το κατά πόσο είναι ικανοί να προσληφθούν και πόσο χρήσιμοι είναι, βάσει των κανόνων της αγοράς. Υπό τη νεοφιλελεύθερη θεώρηση, ακόμη και τα επιχειρήματα υπέρ της ελεύθερης κυκλοφορίας βασίζονται στην ιδέα της

---

²⁸⁴ Bauman, Zygmunt (1998), *Globalization: The Human Consequences*. New York: Columbia University Press, p. 204.

²⁸⁵ Anderson, Bridget (2013), *Us and them? The Dangerous Politics of Immigration Control*. Oxford: Oxford University Press, p. 123.

²⁸⁶ Mezzadra, Sandro & Brett, Neilsen (2011), *Borderscapes of Differential Inclusion: Subjectivity and Struggles on the Threshold of Justice's Excess*. In, Étienne Balibar, Sandro Mezzadra and Ranabir Samaddar (eds), *The Borders of Justice*. Philadelphia: Temple University Press, p.p.181 – 203.

²⁸⁷ Oliveri, Federico (2015), “*Subverting neoliberal citizenship. Migrant struggles for the right to stay in contemporary Italy*”, <https://acme-journal.org/index.php/acme/article/download/1177/1000/0> προσπελάστηκε στις 12/11/2018.

κυκλοφορίας ατόμων με χαμηλότερο επίπεδο, προκειμένου να εξυπηρετηθούν οι ανάγκες ατόμων με υψηλότερο επίπεδο.²⁸⁸

Στο πλαίσιο της σύγχρονης παγκόσμιας μετανάστευσης, οι πληθυσμοί δεν είναι πλέον ενιαίες οντότητες που συνδέονται άμεσα με ένα συγκεκριμένο εθνικό έδαφος, αλλά ευέλικτες πηγές που μπορούν να επιλεχθούν και να χειραγωγηθούν μέσα από ποσοστά εισόδου, βίξες βασισμένες σε σημεία-βάσεις, διοικητικές και ποινικές ποινές και απελάσεις.²⁸⁹

Άλλωστε υπό τη νεοφιλελεύθερη θεώρηση η «ανωμαλία» δεν αποτελεί «ατύχημα» ή αποτυχία. Αντίθετα παράγεται συστηματικά από τις πολιτικές μετανάστευσης. Το καθεστώς παρανομίας²⁹⁰ και η απειλή της απέλασης²⁹¹ που βιώνουν οι μετανάστες στην καθημερινότητά τους, ενισχύουν τον κίνδυνο της σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης, τόσο για παράνομους όσο και για νομιμοποιημένους μετανάστες. Η συντριπτική πλειονότητα των μεταναστών υποβάλλονται σε μια περίοδο «ανωμαλίας», συμπεριλαμβανομένης της πιθανής κράτησης. Την περίοδο αυτή αξιολογούνται, μόνο αυτοί που δέχονται να ζουν με ελάχιστα ή καθόλου δικαιώματα σε ασταθείς συνθήκες θα γίνουν αποδεκτοί στις τάξεις των νομιμοποιημένων.²⁹²

Η σύγχρονη πολιτική διαχείρισης της μετανάστευσης επηρεάζει και το καθεστώς της ιθαγένειας το οποίο επίσης τείνει να απονέμεται και να κρίνεται με νεοφιλελεύθερους όρους. Από τη στιγμή που η αγορά καθίσταται το σημείο αναφοράς για κάθε αποδοτική κυβερνητική απόφαση, στενεύουν ή ακυρώνονται τα περιθώρια φροντίδας του πληθυσμού ως συνόλου.²⁹³ Η περιεκτική, ισότιμη και δημοκρατική ιθαγένεια τείνει να αντικατασταθεί από μια περιοριστική και

---

²⁸⁸ Gill, Nick (2009), “Whose “No Borders”? Achieving Border Liberalization for the Right Reasons”. *Refugee* 26 no.2, p.p. 107 – 120.

²⁸⁹ Oliveri, Federico (2015), “Subverting neoliberal citizenship. Migrant struggles for the right to stay in contemporary Italy”, <https://acme-journal.org/index.php/acme/article/download/1177/1000/0> προσπελάστηκε 12/11/2018.

²⁹⁰ Hiemstra, Nancy (2010), “Immigrant “Illegality” as Neoliberal Govern mentality in Leadville”, *Antipode* 42 no.1, p.p. 74 – 102.

²⁹¹ De Genova, Nicholas (2009), “Conflicts of mobility, and the mobility of conflict: rightlessness, presence, subjectivity, freedom.” *Subjectivity* 29, p.p. 445 – 466.

²⁹² Santoro, Emilio (2008), Exclusive versus inclusive citizenship: the role of prisons in the governance of contemporary migration. In, Federico Oliveri and Gilda Farrell (eds), *Reconciling migrants’ well-being with the public interest: welfare state, firms and citizenship in transition*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, p.p. 271 – 296.

²⁹³ Foucault, Michel (2008), *The Birth of Biopolitics: Lectures at the Collège de France, 1978-1979*. New York Houndmills: Palgrave Macmillan, p. 79.

διαστρωματική ιθαγένεια, σχεδιασμένη αποκλειστικά για και βάσει μιας καθαρά οικονομικής λογικής. Η δημοκρατική συμμετοχή, συμπεριλαμβανομένης της έκφρασης της δημόσιας αποδοκιμασίας και της ανάπτυξης των διαδικασιών μη βίαιης διαπραγμάτευσης, τείνει να αντικατασταθεί από τεχνοκρατικές αποφάσεις, ωμές σχέσεις εξουσίας και πατερναλιστική υποστήριξη σε αποσιωπημένες, περιθωριοποιημένες ομάδες ανθρώπων.²⁹⁴

Με την εγκληματικοποίηση των μεταναστών, οι πολίτες αποδέχονται αυξημένα ποσοστά διάκρισης βασιζόμενα στην τάξη, τη «φυλή», την εθνική καταγωγή, αλλά και το νομικό καθεστώς. Ειδικά ως προς το τελευταίο εννοείται, ο σεβασμός για το νόμο, συμπεριλαμβανομένων των νόμων μετανάστευσης, λειτουργίες ενός περισσότερο πολιτικά ορθού μηχανισμού που φυλετικοποιεί την ιθαγένεια και παρεμποδίζει την κοινωνική αλληλεγγύη προς αυτούς που δεν σέβονται τους «κανόνες μας». Η αντιμετώπιση αυτή οι πολίτες οδηγούνται να αντιλαμβάνονται τα κοινωνικά προβλήματα που σχετίζονται με τη μετανάστευση ως προβλήματα ασφαλείας και τείνουν να θεωρούν τον έλεγχο ασφαλείας, την καταστολή, την κράτηση και την αποβολή ως την κύρια λύση. Μέσω της κοινοτικοποίησης των ηθικών ζητημάτων, απομονωμένοι και ανταγωνιστικοί πολίτες ενσωματώνονται σε υποτιθέμενες ομογενοποιημένες «κοινωνίες αξιών», που αποτελούνται από «καλούς πολίτες» που ουσιαστικά αντιτίθενται σε «αποτυχημένους πολίτες» ή «μη-πολίτες», που είναι στιγματισμένοι ότι εισάγουν παρωχημένες παραδόσεις και κοινωνικές σχέσεις.²⁹⁵

7.13 Η επίδραση του Brexit στην μεταναστευτική πολιτική της Ευρώπης

Το Brexit υπήρξε αναμφίβολα το αποτέλεσμα της πολιτικής που εφάρμοσε μια μερίδα ακραία ευρωσκεπτικιστών και εθνικολαϊκιστών πολιτικών οι οποίοι κατάφεραν να εκμεταλλευτούν και να κολακέψουν την άγνοια και την έλλειψη παιδείας ενός μεγάλου τμήματος του βρετανικού λαού. Δυστυχώς, συναντάται πολύ συχνά ένα μεγάλο τμήμα του πληθυσμού κάθε χώρας να αδυνατεί να κατανοήσει την πολυπλοκότητα που διέπει τη σύγχρονη πραγματικότητα, και εξαιτίας αυτού διέπεται από προκατάληψη και αναζητά απλοϊκές απαντήσεις.

---

²⁹⁴ Ong, Aiwa (2006), *Neoliberalism as Exception: Mutations in Citizenship and Sovereignty*. Durham NC: Duke University Press, p 124.

²⁹⁵ Anderson, Bridget (2013), *Us and them? The Dangerous Politics of Immigration Control*. Oxford: Oxford University Press, p. 154.

Η, μέχρι πριν το 2015²⁹⁶ αδιανόητη, αποχώρηση μιας χώρας από την ΕΕ, προκάλεσε και προκαλεί κλυδωνισμούς πρωτόγνωρους που ανοίγουν μια επικίνδυνη προοπτική που μπορεί ν' ακολουθηθεί και από άλλες χώρες με ενδεχόμενες υποψήφιες χώρες προς αποχώρηση τις Αυστρία, Δανία, Σουηδία, Ολλανδία και Γαλλία.

Οι άμεσες γενικές συνέπειες του Brexit είναι οι συγκρούσεις που θα δημιουργηθούν σε 3 επίπεδα. Πρωτίστως, στη σύγκρουση που θα υπάρχει μεταξύ της αντιπροσωπευτικής και της δημοψηφισματικής δημοκρατίας. Όπως έγινε και στην περίπτωση του Brexit, όταν θα προτιμάται έναντι της πιο ισορροπητικής αντιπροσωπευτικής θα ελλοχεύει ο κίνδυνος να οδηγήσει σε αποφάσεις με ιδιαίτερα άσχημες επιπτώσεις για το κράτος και τα συμφέροντα του. Επιπλέον, επανέρχεται ως κεντρικό πρόβλημα η σύγκρουση εθνικισμού-ευρωπαϊσμού, η οποία άλλωστε ποτέ δεν εγκατέλειψε τα κεντρομόλα κόμματα εξουσίας της Ευρώπης και καταφέρνει να ενώσει τους εθνικολαϊκιστές, τους ευρωσκεπτικιστές και τα κόμματα των άκρων οι οποίοι καταφέρνουν να αυξήσουν την επιρροή τους στους λαούς των ευρωπαϊκών χωρών. Ακόμη, δημιουργεί σύγκρουση ανάμεσα σε δύο κατηγορίες πολιτών, τους ρεαλιστές και τους ανασφαλείς. Οι δεύτεροι είναι αυτοί που πλήγηκαν από τα αρνητικά που έφερε η παγκοσμιοποίηση, η οικονομική πολιτική της Ευρώπης.²⁹⁷

Το Brexit υπήρξε, δυστυχώς, η οριστική ταφόπλακα της πεποίθησης ότι μπορούν να υπάρξουν βεβαιότητες και ασφαλή λιμάνια σε τομέα των διεθνών σχέσεων, όχι μόνο για αυτούς που, θεωρώντας τη γη επαγγελίας, ζητούν άσυλο σε αυτήν, αλλά και για τους μόνιμους κατοίκους της.²⁹⁸

7.14 Το δημογραφικό πρόβλημα της Ευρώπης, μοχλός επίλυσης του μεταναστευτικού;

Η πολιτική που ακολουθεί η ΕΕ σχετικά με την αποδοχή αλλοδαπών με υψηλά προσόντα δεν συνάδει πάντως με τις ανάγκες σε εργατικό δυναμικό της ΕΕ. Η πραγματικότητα είναι πως στα περισσότερα κράτη –μέλη υπάρχουν μεγάλα κενά

---

²⁹⁶ Πριν το Brexit, συζητήθηκε ευρέως η αποχώρηση της Ελλάδας από την ΕΕ, αν και ποτέ κάτι τέτοιο δεν έγινε παραδεκτό επίσημα από Ευρωπαίους αξιωματούχους.

²⁹⁷ Τσεβρένης, Βασίλειος (2016), *Η Ευρώπη και η Ελλάδα ενόπιον του προσφυγικού προβλήματος*, ο.π., σελ. 29.

²⁹⁸ Τσεβρένης, Βασίλειος (2016), στο ίδιο, σελ. 14.

στους τομείς της αγοράς εργασίας που αφορούν κυρίως τεχνικό προσωπικό και όχι προσωπικό υψηλών προσόντων.²⁹⁹

Πιθανότατα, θα μπορούσε η Ένωση να χρησιμοποιήσει το μεταναστευτικό για την επίλυση τόσο του δημογραφικού της προβλήματος, αλλά και για την εκτόνωση της κρίσης που διέρχεται. Προκειμένου να καταστεί αυτό δυνατό θα πρέπει η ΕΕ να αναγνωρίσει επισήμως το δημογραφικό της πρόβλημα και να το συνδέσει με την επίλυση της μεταναστευτικής κρίσης παρουσιάζοντας και εξηγώντας στους πολίτες της την ευκαιρία που της παρουσιάζεται. Ασφαλώς, το μεγάλο στοίχημα σε αυτή την περίπτωση είναι να καταφέρει να υπερβεί τις λαϊκίστικες φωνές των εθνικιστικών και να πείσει τους πολίτες για μια φορά να δράσουν προληπτικά. Η συζήτηση για τη διανομή του δυναμικού που προέρχεται από τους μετανάστες θα μπορούσε να πάρει τη θέση της διαπραγμάτευσης που υπήρχε παλαιότερα στο τραπέζι και αφορούσε την αναδιανομή πόρων μεταξύ Βορρά και Νότου.³⁰⁰

Παραδείγματα επιτυχούς διαχείρισης των προσφύγων με στόχους τόσο ανθρωπιστικούς, όσο και πολιτικούς παρέχουν οι Σουηδία και Τουρκία. Η πρώτη επέλεξε να δεχτεί Σύρους πρόσφυγες με τραπεζικές καταθέσεις επιτυγχάνοντας μεγάλη οικονομική διεύδυση στη Συρία. Η Τουρκία φιλοξενεί του μετανάστες σε καταυλισμούς που παρέχουν ιδιαίτερα υψηλή ποιότητα διαβίωσης και επί πλέον έχει καταφέρει να τους καταστήσει όργανα ελέγχου του κουρδικού ζητήματος, αλλά και ως μελλοντικούς ψηφοφόρους του κόμματος του, αφού του παραχωρήσει την τούρκικη ιθαγένεια.³⁰¹

7.15 Αιτία διάλυσης της Ευρώπης το μεταναστευτικό;

Με τους κλυδωνισμούς που δέχεται η Ευρώπη τα τελευταία χρόνια, την κρίση του 2008, με το Brexit σε εξέλιξη αλλά και τη άνοδο που παρατηρείται ευρωσκεπτικιστικών κομμάτων σε άλλες χώρες³⁰², εύλογα ίσως τίθεται το ερώτημα αν το μεταναστευτικό δύναται να δώσει τη χαριστική βολή και να προκαλέσει την κατάρρευση. Συνακόλουθα έρχεται η συνειδητοποίηση ότι παρότι υπάρχουν

---

²⁹⁹ DeBono, Daniela (2017), "In 2017 Immigration will reveal the crisis of human rights inside our societies", ο.π.

³⁰⁰ Τσάκωνας, Παναγιώτης (2016), «Ευρωπαϊκή Κρίση Ευθύνης και Διακυβέρνησης», ο.π.

³⁰¹ Σπανού, Αγγελική (2018), «Δέκα σκληρές αλήθειες για το προσφυγικό», ο.π.

³⁰² Krastev, Ivan (2018), *Μετά την Ευρώπη*,... ο.π., σελ. 17.

πολυάριθμες θεωρίες που αφορούν για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, δεν υπάρχει σχεδόν καμία που να αφορά την ευρωπαϊκή διάλυση

Το γεγονός αυτό δεν είναι τυχαίο. Πρωτίστως οι εμπνευστές της Ένωσης θεωρούσαν την αναφορά στη λέξη ένα είδος ταμπού, αν δεν αναφερόταν η λέξη δε θα ήταν δυνατό και να συμβεί. Επιπλέον, πράγματι θεώρησαν αδιανόητη μια τέτοια εξέλιξη. Μάλιστα παρομοίαζαν την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση με υπερταχεία, που ούτε σταματούσε ποτέ, ούτε κοιτούσε πίσω. Ακόμη, υπάρχει και θεωρητικό ζήτημα σε σχέση με το πότε πράγματι θα επρόκειτο για διάλυση ή για μερική αποχώρηση, αναδιάταξη ή μεταρρύθμιση.

Στην πραγματικότητα, κατά πολλούς η Ευρώπη στην παρούσα φάση όχι μόνο δεν απειλείται με διάλυση, αλλά είναι περισσότερο ενοποιημένη παρά ποτέ. Αποτέλεσμα της κρίσης υπήρξε μια πραγματική τραπεζική ένωση. Σε απάντηση της τρομοκρατίας οι ευρωπαίοι αναγκάστηκαν να συνεργαστούν σε ιδιαίτερα υψηλό επίπεδο στον τομέα ασφαλείας και αντιμετώπισης του φαινομένου. Επιπλέον, ακόμη και σε επίπεδο πολιτών, παρατηρείται ότι οι οικονομικές κρίσεις των χωρών της Νότιας κυρίως Ευρώπης, όπως της Ιταλίας και της Ελλάδας κινητοποίησαν το ιδιαίτερο ενδιαφέρον των Γερμανών.

Ασφαλώς, μια ενδεχόμενη διάλυση δεν αποτελεί ένα εντελώς απίθανο σενάριο. Ιδιαίτερα μάλιστα αν αναλογιστεί κανείς ότι έχουν πάψει να επηρεάζουν τα ερείσματα με συναισθηματικό υπόβαθρο, όπως η κοινή μνήμη του Β' ΠΠ ή η Σοβιετική απειλή. Μάλιστα υπάρχουν κράτη που θα μπορούσαν να αναζητήσουν τη ρωσική βοήθεια σε κρίσιμες στιγμές όπως, Σλοβενία, η Βοσνία και η Ελλάδα. Περαιτέρω και η στάση των ΗΠΑ έχει να διαδραματίσει το ρόλο της αφού, είναι η πρώτη φορά που ο Αμερικανός Πρόεδρος Τραμπ δεν θέτει ως στρατηγική προτεραιότητα των ΗΠΑ την διατήρηση της ΕΕ. Ακόμη, το πολυπόθητο για κατοίκους άλλων ηπείρων, κοινωνικό κράτος της Ευρώπης απειλείται από το δημογραφικό πρόβλημα που έχει αναλυθεί. Είναι αξιοσημείωτο επίσης το γεγονός ότι το κοινωνικό κράτος απειλεί επίσης τις οικονομικές πολιτικές που ακολουθούνται και έχουν μετατρέψει το ευρωπαϊκό κράτος από κράτος φόρων σε κράτος χρέους που δανείζεται από τις μελλοντικές γενιές.³⁰³

---

³⁰³ Krastev, Ivan (2018), στο ίδιο, σελ. 22.

Κεφάλαιο 8. Πρόσφατες εξελίξεις

Οι μεταναστευτικές ροές μειώθηκαν σε πολύ μεγάλο βαθμό, με το 2017 να σημειώνονται ελάχιστες αφίξεις σε σχέση με τα δύο προηγούμενα χρόνια, θέτοντας ουσιαστικά το φαινόμενο σε μια ύφεση, τουλάχιστον προς ώρας. Η εξέλιξη αυτή φαίνεται να ικανοποιεί και τις χώρες οι οποίες είχαν εκφράσει τις δριμύτερες αντιδράσεις στην υποδοχή μεταναστών και στις οποίες η ακροδεξιά είχε σημειώσει ιδιαίτερη άνοδο, όπως η Αυστρία, αλλά και τη Γερμανία, η οποία προσπάθησε ιδιαίτερα να υπάρξει η ηγέτιδα δύναμη διαχείρισης της κρίσης αυτής.³⁰⁴

8.1 Η Σύνοδος του Ιουνίου 2018

Η Ευρώπη εξακολουθεί να ταλανίζεται από μια ανεπάρκεια πολιτικής συνεργασίας και αλληλεγγύης.³⁰⁵

Υπήρξε μια δημιουργική ασάφεια για να μείνουν όλοι ευχαριστημένοι. Καταυλισμοί ελέγχου. Επιστρέφουμε στο διακρατικό έλεγχο και άρα έχουμε οπισθοχώρηση στην ενοποίηση. Η Γερμανία πέρασε τη θέση για διμερείς συμφωνίες μετακίνησης προσφύγων κατά το πρότυπο Γαλλίας-Ιταλίας. Πρακτικά επικυρώνεται η κατάργηση της Σένγκεν για επιμέρους χώρες αφού τυπικά πλέον, και όχι άτυπα που ήδη συνέβαινε, ο έλεγχος.³⁰⁶ Παρότι στο ανακοινωθέν δεν γίνεται αναφορά στις διμερείς αυτές συμφωνίες, το πιθανότερο είναι ότι διαμείφθηκαν στο περιθώριο της Συνόδου.

Η Ελλάδα δεν θεωρείται πλέον ασφαλής Τρίτη χώρα λόγω υπερφόρτωσης. Πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο πολλών ταχυτήτων. Ενίσχυση της Ευρώπης φρούριο. Απαγόρευση στις Μ.Κ.Ο. να συνοδεύουν πλοιάρια με μετανάστες, αυτά θα οδηγούνται σε κλειστά κέντρα (control centers) στις χώρες τη Ε.Ε. ή σε εδάφη εκτός Ε.Ε..³⁰⁷

---

³⁰⁴ Συρίγος, Άγγελος (2017), «Η Τουρκία Πλέον έχει περάσει στη «Ζώνη του Πολέμου», *energeia.gr*, <https://www.energeia.gr/article/120840/syrigos-h-toyrkia-pleon-ehi-perasei-sth-zonh-toy-polemoy> προσπελάστηκε στις 30/08/2018.

³⁰⁵ Μέξη, Μαρίλη (2018), «Προσφυγικό -ΕΕ: Είναι εφικτή η απενεργοποίηση της νέας βόμβας». <https://www.protagon.gr/apopseis/editorial/prosfygiko-ee-einai-efikti-i-epikairopoisi-tis-neas-vomvas-44341645733> προσπελάστηκε στις 10/12/2018.

³⁰⁶ Μαρούδα, Μαρία-Ντανιέλα (2018), «Νέο πιο σκληρό πλαίσιο σε προσφυγικό/ μεταναστευτικό». <https://www.youtube.com/watch?v=OoYmhUlrUtY> προσπελάστηκε στις 12/11/2018.

³⁰⁷ Μαρούδα, Μαρία-Ντανιέλα (2018), «Νέο πιο σκληρό πλαίσιο σε προσφυγικό/ μεταναστευτικό», ό.π.

Πρόκειται για μια πρόταση που έχει διχάσει την επιστημονική και την πολιτική κοινότητα και αφορά στη δημιουργία πλατμορφών αποβίβασης σε χώρες της Βόρειας Αφρικής ή στην Αλβανία για παράδειγμα, όπου θα οδηγούνται οι μετανάστες που επιχειρούν να μπουν παράτυπα στην ΕΕ και όπου θα κρίνονται, αν είναι οικονομικοί μετανάστες ή πρόσφυγες και μπορούν να αιτηθούν ασύλου στην ΕΕ. Η παραπάνω διαδικασία θα λαμβάνει χώρα και υπό την επιτήρηση του Ο.Η.Ε. και του Δ.Ο.Μ..³⁰⁸

Την πρόταση αυτή προωθούν οι Αυστρία, Ουγγαρία και Πολωνία, που όπως έχει αναφερθεί, κυβερνούν κόμματα ευρωπαϊκιστών και ευρωσκεπτικιστών. Την πρόταση, επίσης ενέκριναν οι Γερμανία, Δανία, Γαλλία καθώς θεωρούν ότι κατά τα πρότυπα της Αυστραλίας, οι πλατφόρμες θα μπορούσαν να αποτελέσουν χρήσιμο όπλο στη φαρέτρα για τη διαχείριση της παράνομης μετανάστευσης, αλλά και για την καταπολέμηση των διακινητών.³⁰⁹

Στις περιφερειακές πλατφόρμες αποβίβασης, θα πραγματοποιούνται «φαστ-τρακ» συνεντεύξεις και θα υλοποιείται ο διαχωρισμός μεταναστών και προσφύγων. Οι αφρικανικές χώρες ήδη παρουσιάζονται διστακτικές σε μια τέτοια προοπτική και η Ευρώπη, προκειμένου να τις πείσει αποφάσισε να ενεργοποιήσει το Ευρωπαϊκό Ταμείο για την Αφρική, το οποίο αρχικά θα ενισχυθεί με 500 εκατομμύρια ευρώ.

Όποια χώρα δεν δέχεται πρόσφυγες, θα πληρώνει τις χώρες του Νότου που υποχρεωτικά τους φιλοξενούν. Όλα αυτά σε εθελοντική βάση. Οι ηγέτες έχουν επιστρέψει σε μια εποχή που ενδιαφέρονται για το εθνικό τους ακροατήριο. Η ενοποίηση μένει πίσω σε όλα τα επίπεδα και επιστρέφουμε στη διακρατικότητα. Οι περισσότερες Μ.Κ.Ο. έχουν αποχωρήσει και η Ελλάδα δεν απορροφά αποτελεσματικά τη χρηματοδότηση.³¹⁰

Σε κάθε περίπτωση τα αποτελέσματα της Συνόδου υπήρξαν κρίσιμα για το πολιτικό μέλλον της Άνγκελα Μέρκελ καθώς ήδη δεχόταν πιέσεις στο εσωτερικό για μονομερή κλείσιμο των συνόρων, ακόμη και για άτομα που είχαν ήδη αιτηθεί άσυλο σε άλλες χώρες μέλη.

---

³⁰⁸ Μέξη, Μαρίλη (2018), «Προσφυγικό -ΕΕ: Είναι εφικτή η απενεργοποίηση της νέας βόμβας», ό.π.

³⁰⁹ Μέξη, Μαρίλη (2018), «Προσφυγικό -ΕΕ: Είναι εφικτή η απενεργοποίηση της νέας βόμβας», στο ίδιο.

³¹⁰ Μαρούδα, Μαρία-Ντανιέλα (2018), «Νέο πιο σκληρό πλαίσιο σε προσφυγικό/μεταναστευτικό», ό.π.

Σύντομα αναμένεται να υιοθετηθεί από τη Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. η Παγκόσμια Συμφωνία για τη Μετανάστευση. Αναντίρρητα, τα ψηφίσματα της Γενικής Συνέλευσης δεν είναι δεσμευτικά, αλλά τουλάχιστον αναγνωρίζεται η ανάγκη να αντιμετωπιστεί το φαινόμενο συνολικά σε παγκόσμιο επίπεδο. Κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων που διήρκησαν από τον Σεπτέμβριο του 2016, από τη Διακήρυξη της Νέας Υόρκης, έως σήμερα, η ΕΕ εμφανιζόταν ως σύνολο του οποίου τα μέλη που απηχούσαν τις ίδιες απόψεις. Ωστόσο και παρά το γεγονός ότι η εισροή μεταναστών βρίσκεται σε ύφεση, η Αυστρία αποσύρθηκε από μια διαπραγμάτευση, την οποία φαινόταν να υποστηρίζει, αποδεικνύοντας για άλλη μια φορά ότι η ΕΕ δεν έχει βρει έναν κοινό βηματισμό όσον αφορά την μεταναστευτική πολιτική της.³¹¹

Συμπεράσματα

Διαφαίνεται ότι η Ευρώπη διέρχεται μιας κρίσης ταυτότητας, από την οποία αν βγει δεν είναι σίγουρο ότι η οντότητα που θα προκύψει θα εξακολουθεί να εμφορείται από τις κληρονομίες του Χριστιανισμού και του Διαφωτισμού.³¹²

Άλλωστε η κρίση αυτή έχει μεταβάλλει πολλές πραγματικότητες της Ευρώπης, πέρα από την εισροή των μεταναστών ή των προσφύγων. Πέρα από τα άτομα, συμπαρασύρονται σε κινητοποίηση επιχειρήματα, ψήφοι, πολιτικές ταυτότητες και συναισθήματα που όπως τη χαρακτηρίζει ο Krastev αποτελεί την 11^η Σεπτεμβρίου της Ευρώπης.³¹³

Στοιχίμα για όλη την Ευρώπη, αλλά πολύ περισσότερο για τις χώρες πρώτης εισόδου των μεταναστών είναι οι αποτελεσματικές υπηρεσίες ασύλου. Μια χώρα πρέπει να είναι ικανή να διεκπεραιώνει καθημερινά πολύ μεγαλύτερο αριθμό αιτήσεων από τον αριθμό των εισερχόμενων μεταναστών στη χώρα. Για να αποφεύγονται τα εύλογα φαινόμενα εξεγέρσεων στους καταυλισμούς των προσφύγων, θα πρέπει να μειωθεί δραστικά ο χρόνος παραμονής τους σε αυτά. Ιδανικά, ένα άτομο πρέπει να παραμένει στη χώρα το πολύ 90 μέρες μέχρι να ληφθεί

---

³¹¹ Melin, Pauline (2018), “*The Global Compact for Migration: cracks in unity of EU representation*”, *EU Law Analysis*, <http://eulawanalysis.blogspot.com/2018/12/the-global-compact-for-migration-cracks.htm> προσπελάστηκε στις 12/11/2018.

³¹² Krastev, Ivan (2018), *Μετά την Ευρώπη*, ... ό.π., σελ. 24.

³¹³ Krastev, Ivan (2018), *Μετά την Ευρώπη*, ... στο ίδιο, σελ. 35.

η οριστική απόφαση για την απονομή ασύλου ή όχι.³¹⁴ Μόνο τότε θα διεκδικήσει ξανά το ανθρώπινο πρόσωπο της και θα μπορεί πράγματι να καταστεί ο επίγειος παράδεισος που οι εισερχόμενοι άνθρωποι ονειρεύονται. Προς το παρόν αρκετά από τα κέντρα υποδοχής αποτελούν τα κολαστήριά τους.

Επιπλέον, το κλειδί της επίλυσης της κρίσης συνίσταται σε τρία ζητήματα. Πρωτίστως στην αποδοχή ότι το πρόβλημα ήρθε εδώ για να μείνει και ο στρουθοκαμηλισμός της Ένωσης δεν βοηθάει σε τίποτα. Δεύτερον, το μεταναστευτικό θα πρέπει να ειδωθεί υπό το πρίσμα του δημογραφικού. Τέλος η κατανομή του βάρους είναι επιτακτική, για να μην γίνει η έκρηξη που θα συμπαρασύρει όλο το ευρωπαϊκό οικοδόμημα.

Συνοψίζοντας, το παρόν πόνημα αποτέλεσε μια προσπάθεια να αναδείξει τις πολυσύνθετες πραγματικότητες που κρύβει το εννοιολογικό σχήμα του «παράνομου μετανάστη/πρόσφυγα», εντοπίζονται οι γενεσιουργές αιτίες της «παράνομης» μετανάστευσης και ανιχνεύονται οι συνέπειές της όχι μόνον στη ζωή αυτών των «απάτριδων εκτός νόμου» και «απόλυτα παρείσακτων εκτός τόπου παντού», αλλά και στην τάξη και ευρυθμία των κυρίως υπεύθυνων για την έξαρσή της κοινωνιών, καθώς επηρεάζει αρνητικά τις ίδιες τις δομές των οικονομικών και γεωπολιτικών megasυστημάτων που το πυροδότησαν. Κάτω από αυτές τις συνθήκες και με δεδομένο το γεγονός ότι η έμπρακτη αμφισβήτηση του παγκόσμιου μοντέλου ανάπτυξης, το οποίο είναι υπεύθυνο για τα διαρκώς ογκούμενα μεταναστευτικά ρεύματα, αποτελεί ουτοπία, επιβάλλεται η διαμόρφωση και υλοποίηση μιας συνεπούς και συγκροτημένης εναλλακτικής στρατηγικής διαχείρισης του φαινομένου. Η στρατηγική αυτή, οφείλει να είναι πολιτική και όχι τεχνοκρατική, προσανατολισμένη σε μια περισσότερο φιλελεύθερη και «ηθική» προσέγγιση της μετανάστευσης, θεμελιωμένη στην αρχή των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και στοχευμένη στη ριζική αλλαγή αξιών, νοοτροπιών και δομών συνείδησης στο πλαίσιο μιας δραστηρικής πολιτισμικής μεταστροφής με πρόταγμά της την ευαισθητοποίηση όλων των πολιτών στο μεταναστευτικό ζήτημα, ως πραγματικότητας που δεν πρόκειται να αλλάξει, εάν δεν εξαλειφθούν οι γενεσιουργές της αιτίες. Κι αυτές, μόνον στους «παράνομους» μετανάστες/πρόσφυγες δεν χρεώνονται.

---

³¹⁴ Φυκάρης, Παναγιώτης (2017), «Στη διαδικασία ασύλου κλειδί για την αποσυμφόρηση των νησιών», ό.π.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- **Agamben, G.** (2005), *Homo sacer. Κυρίαρχη εξουσία και γυμνή ζωή*. Επιμέλεια-Επίμετρο: Σταυρακάκης Γιάννης. Μτφ. Τσιαμούρας Παναγιώτης. Αθήνα: Scripta.
- **Agamben, G.** (2013), *Κατάσταση Εξάιρεσης. Όταν η 'έκτακτη ανάγκη' μετατρέπεται στην εξαίρεση σε κανόνα*. Μτφ. Οικονομίδου Μαρία Δεύτερη έκδοση. Αθήνα: Πατάκης.
- **Agamben, G.** «Πέρα από τα δικαιώματα του ανθρώπου», στο Arendt, H., Agamben, G. & Traverso, E. (2015), *Εμείς οι πρόσφυγες*. Μτφ. Κ. Δεσποινιάδης, Άκ. Γαβριηλίδης. Επιμέλεια Ν. Κούρκουλος. Αθήνα: Εικοστού Πρώτου.
- **Αλεξανδρίδης, Αθ.** (2007), *Η Βία*. (Ψυχαναλυτικό δοκίμιο). Αθήνα: Ίκαρος.
- **Arendt, H.** (2000), *Περί Βίας*. Εισαγωγή-μτφ. Βάνα Νικολαΐδου-Κυριανίδου. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- **Arendt, H.** «Εμείς οι πρόσφυγες», στο Arendt, H., Agamben, G. & Traverso, E. (2015), *Εμείς οι πρόσφυγες*. Μτφ. Κ. Δεσποινιάδης, Άκ. Γαβριηλίδης. Επιμέλεια Ν. Κούρκουλος. Αθήνα: Εικοστού Πρώτου.
- **Αφουξενίδης, Αλ., Σαρρής, Ν. & Τσακηρίδη, Όλγα (επ.)** (2012), *Ένταξη των μεταναστών: Αντιλήψεις, Πολιτικές, Πρακτικές*. Αθήνα: Ε.Κ.Κ.Ε.
- **Babbie, E.** (2013), *Εισαγωγή στην κοινωνική έρευνα*. Επιμέλεια και πρόλογος, Κ. Ζαφειρόπουλος. Μτφ. Γ. Βογιαντζής. Αθήνα: Κριτική.
- **Βαρίκα, Ε.** (2013), *Οι Απόβλητοι του Κόσμου. Μορφές του Παρία*. Επιμέλεια Λ. Ρινόπουλος. Μτφ. Π. Αγγελόπουλος. Αθήνα: Πλέθρον.
- **Bauman, Z.** (2004), *Παγκοσμιοποίηση. Οι συνέπειες για τον άνθρωπο*. Επιμέλεια Ξανθ. Τσελέντη. Μτφ. Χρ. Βαλλιανός. Αθήνα: Πολύτροπον.
- **Bauman, Z.** (2005), *Σπαταλημένες ζωές. Οι απόβλητοι της νεωτερικότητας*. Αθήνα: Κατάρτι.

- **Bauman, Z.** (2007), *Ρευστός φόβος*. Μτφ. Γ. Καράμπελας. Αθήνα: Πόλυτροπον.
- **Bauman, Z.** (2011), *Παράπλευρες απώλειες. Κοινωνικές ανισότητες στην εποχή της παγκοσμιοποίησης*. Επιμέλεια Θ. Παραδέλλης. Μτφ. Εύα Παραδέλλη. Αθήνα: Εικοστού Πρώτου.
- **Βεντούρα, Λ.** (1994), *Μετανάστευση και Έθνος. Μετασχηματισμοί στις συλλογικότητες και τις κοινωνικές σχέσεις*. Αθήνα: Ε.Μ.Ν.Ε. – Μνήμων.
- **Βεντούρα, Λ.** «Γηγενείς / μετανάστες: Οροθέτηση και μετατόπιση κοινωνικών συνόρων» στο Βεντούρα, Λ. (2011), *Μετανάστευση και κοινωνικά σύνορα. Διαδικασίες αφομοίωσης, ενσωμάτωσης ή αποκλεισμού*. Επιμέλεια Βεντούρα Λίνα Αθήνα: Νήσος.
- **Βεργέτη, Μ. Κ.** (2010), *Παλιννόστηση και κοινωνικός αποκλεισμός* (γ' έκδ. αναθεωρημένη). Θεσσαλονίκη: Αφων Κυριακίδη α.ε.
- **Βεργόπουλος, Κ.** (1999), *Παγκοσμιοποίηση, η Μεγάλη Χίμαιρα*. Αθήνα: Νέα Σύνορα –Α.Α. Λιβάνη.
- **Brown, W.** (2011), Συνέντευξη που παραχώρησε η καθηγήτρια πολιτικής θεωρίας στο τρίτο κανάλι της Ελληνικής Τηλεόρασης (Ε.Ρ.Τ. 3) και ειδικότερα για στην εκπομπή «Τόποι ζωής, τόποι ιδεών» του Γιώργου Κεραμιδιώτη. Η εκπομπή είναι διαθέσιμη στο διαδίκτυο: <https://www.youtube.com/watch?v=No1JTntYsJw> προσπελάστηκε την 10/04/2016.
- **Butler, J.** (2016), ομιλία της στην Αθήνα στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, την 11-05-2016. http://www.lifo.gr/articles/ideas_articles/100464 προσπελάστηκε 09/07/2018
- **Γαζή, Έφη** (1999), «Οριενταλισμός». Το κείμενο ως γεγονός. *Μνήμων*, τευχ. 21, 237-246.
- **Γιαννακοπούλου, Ελ.** «Η μεταναστευτική πολιτική της Ε.Ε.: Θεσμικό πλαίσιο του μεταναστευτικού ζητήματος από την ίδρυσή της μέχρι σήμερα»

στο (2014), *Πτυχές του Μεταναστευτικού Ζητήματος*. Αθήνα: Ινστιτούτο Έρευνας και Κατάρτισης Ευρωπαϊκών Θεμάτων (Ι.Ε.Κ.Ε.Θ.), σσ. 8-67.

- **Γιώτη-Παπαδάκη Όλ. & Παπαδάκη, Εκ.** «Η πολιτική διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών προς την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ελλάδα», Ανακοίνωση στο 9^ο Εθνικό Συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας Περιφερειακής Επιστήμης με θέμα: *Περιφερειακή Ανάπτυξη και Οικονομική Κρίση: Διεθνής Εμπειρία και Ελλάδα* (6-7 Μαΐου 2011). Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης – Πάντειο Πανεπιστήμιο.
- **Γκέφου-Μαδιανού, Δ.** (2010), *Πολιτισμός και Εθνογραφία. Από τον Εθνογραφικό Ρεαλισμό στην Πολιτισμική Κριτική* (9^η έκδ). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- **Γκόλντιν, Ίαν, Κάμερον Τζ. & Μπαλαρατζάν, Μ.** (2013), *Αυτοί δεν είναι σαν εμάς. Το παρελθόν και το μέλλον της μετανάστευσης*. Μτφ. Ελ. Αστερίου. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης. (Πρωτότυπος τίτλος, *Exceptional People: How Migration Shaped Our World and Will Define Our Future*, Princeton University Press, 2011).
- **Γκόλντιν, Ίαν, Κάμερον Τζ. & Μπαλαρατζάν, Μ.** (2013), *Αυτοί δεν είναι σαν εμάς. Το παρελθόν και το μέλλον της μετανάστευσης*. Μτφ. Ελ. Αστερίου. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης. (Πρωτότυπος τίτλος, *Exceptional People: How Migration Shaped Our World and Will Define Our Future*, Princeton University Press, 2011).
- **Δουζίνας, Κ.** (2006), *Το Τέλος των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- **Έμκε - Πουλοπούλου, Η.** (2017), *Η μεταναστευτική πρόκληση*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- **Έμκε-Πουλοπούλου, Ήρα,** (1986), *Προβλήματα μετανάστευσης παλιννόστησης*. Ινστιτούτο Μελέτης της Ελληνικής Οικονομίας (ΙΜΕΟ). Αθήνα: Ελληνική Εταιρεία Δημογραφικών Μελετών (ΕΔΗΜ).

- **Ζολώτα, Ισ.** (2010), *Ο ρόλος της γλώσσας της χώρας υποδοχής στη διαδικασία ένταξης των μεταναστών: έρευνα σε μετανάστες στην Πάτρα*. Πανεπιστήμιο Πατρών, ΠΤΔΕ.
- **Giddens, A.** (2014), *Οι συνέπειες της Νεωτερικότητας*. Μτφ. Γ. Μερτίκας. Αθήνα: Κριτική.
- **Goffman, E.** (2001), *Στίγμα. Σημειώσεις για τη διαχείριση της φθαρμένης ταυτότητας*. Εισαγωγή – μτφ. Δ. Μακρυνιώτη / επιμ. Κ. Λιβιεράτος. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- **Gorski, H. Cl. S.** (Ιούλιος-Σεπτέμβριος, 1999), «Η Ευρωπαϊκή Ένωση, οι Πρόσφυγες και οι «Παράνομοι» Μετανάστες». Μτφ. Δ. Δημούλης. *Θέσεις*, τευχ. 68.
- **Hobsbawm, E.J.** (1994), *Έθνη και Εθνικισμός από το 1780 μέχρι σήμερα. Πρόγραμμα – Μύθος – Πραγματικότητα*. Μτφ. Χρυσ. Νάντρις. Αθήνα: Μ. Καρδαμίτσας.
- **Καβουνίδη, Τζ., Πολύζου, Ν., Αλτζιζόγλου, Ν., Αβραμίδα, Μαυρομμάτης Τ.Γ. & Γιαννίτσας, Δ.** (2006), *Πολιτικές Ένταξης των Μεταναστών: Η Ευρωπαϊκή Εμπειρία*. Αθήνα: Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής.
- **Καλαβρός Γ.-Ε., ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΣ Θ. Γ.** (2013), *Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Τόμος II- Ουσιαστικό Δίκαιο*, 2η έκδοση. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- **Κασιμάτη, Κ.** (1994), *Μετανάστευση – Παλιννόστηση. Η προβληματική της δεύτερης γενιάς*. Αθήνα: Ε.Κ.Κ.Ε.
- **Κόντης Α., Πετράκου Η., Τάτσης Ν., Χλέπας Ν.,** (επιμέλεια), (2005), *Ευρωπαϊκή και Ελληνική πολιτική ασύλου, κέντρα υποδοχής προσφύγων και αιτούντες άσυλο με απορριφθείσα αίτηση στην Ελλάδα*. Αθήνα: Παπαζήση.
- **Krastev, Ivan** (2018), *Μετά την Ευρώπη, Μετανάστευση, Εθνικισμός, Λαϊκισμός*. Αθήνα: Παπαδόπουλος.

- **Μαγκλιβέρα, Κ.Δ.** (2008), *Μετανάστευση και Διεθνές Δίκαιο: Η Δράση του ΟΗΕ και του Συμβουλίου της Ευρώπης*. Αθήνα: Ακαδημία Αθηνών, αριθμός 10, δημοσιεύματα του κέντρου ερεύνης της Ελληνικής κοινωνίας
- **Μαλούτας, Θ., Παντελίδου-Μαλούτα, Μ., Βαρίκα, Ελ., Δοξιάδης, Κύρκ., Κανδύλης, Γ.** «Η απόρριψη του “άλλου” ως τρόπος αντιμετώπισης της ετερότητας: Επεξεργασία δεδομένων της Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Έρευνας για την Ευρώπη και την Ελλάδα», στο συλλογικό Καφετζής, Π., Μαλούτας, Θ. & Τσίγκανου, Ι. (επιμ.) κ.α. (2007), *Πολιτική, Κοινωνία, Πολίτες: Αναλύσεις Δεδομένων της Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Έρευνας (ESS)*. Αθήνα: Ε.Κ.Κ.Ε.
- **Μαντζούφας, Π.Γ.** (2007), «Ανθρώπινα δικαιώματα. Ένας νεωτερικός μύθος που μετατράπηκε σε ιδεολογία». *Σύγχρονα Θέματα*, 97, σσ. 18-21.
- **Μαραβέγιας, Ναπολέον** (2016), *ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ Δημιουργία, εξέλιξη, προοπτικές*. Έκδοση 1^η. Αθήνα: Κριτική.
- **Μαρβάκης, Αθ., Παρσάνογλου, Δ. & Παύλου Μ.** (επ.) (2001), *Μετανάστες στην Ελλάδα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- **Μαργαρώνη, Μ. & Βούλγαρη, Αικ.** (επ.) (2014), *Πτυχές του Μεταναστευτικού Ζητήματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση*. Αθήνα: Ινστιτούτο Έρευνας και Κατάρτισης Ευρωπαϊκών Θεμάτων (Ι.Ε.Κ.Ε.Θ.).
- **Μάρκου, Π., Μάρκου, Κ., Αρναουτέλη, Μ.** (Ιανουάριος – Μάρτιος 2002), «Νεοφιλελεύθερη ανάπτυξη και το πρόβλημα της μετανάστευσης», *Θέσεις*, τευχ. 78.
- **Μαχαιρά, Αν.** (2003), «Μετανάστευση και Οικονομική ανάπτυξη στη μεταπολεμική Ελλάδα. Η προσέγγιση της Κεντροαριστεράς». *Μνήμων*, 25, σσ. 79-110.
- **Moussis, N.** (2011), *Ευρωπαϊκή Ένωση: δίκαιο, οικονομία πολιτικές*. Αθήνα: Παπαζήση.
- **Μπάουμαν, Ζ.** (2009), *Ρευστοί καιροί. Η ζωή στην εποχή της αβεβαιότητας*. Προλογικό σημείωμα – μετάφραση, Δ. Γεώργιας. Αθήνα: Μεταίχμιο.

- **Μπάτλερ, Τζούντιθ & Σπίβακ, Γκαγιάτρι Τσακραβόρτι** (2015), *Τραγουδώντας τον εθνικό ύμνο. Γλώσσα, πολιτική και το δικαίωμα του ανήκειν*. Επιμέλεια μετάφρασης – εισαγωγή Μ. Καραβαντά. Αθήνα: Τόπος.
- **Μπεκ, Ούλ.** (1999), *Τι είναι παγκοσμιοποίηση;* (α΄ έκδ. 1997). Μτφ. Γ. Παυλόπουλος. Αθήνα: Καστανιώτης.
- **Μπερντ, Κασπάρεκ** (2017), *Μεταναστευτική Πολιτική και Πολιτικές στην Ευρωπαϊκή Ένωση*. Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ. Παράρτημα Ελλάδας.
- **Μουσούρου, Α. Μ.** (1993), *Από τους Γκάσταρμπαϊτερ στο πνεύμα του Σένγκεν, Προβλήματα της σύγχρονης μετανάστευσης στην Ευρώπη*. Αθήνα: Gutenberg.
- **Μουσούρου, Α. Μ.** (2003), *Μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη*. Αθήνα: Gutenberg.
- **Μπάγκαβος, Χ. & Παπαδοπούλου, Α.** (2006), *Μεταναστευτικές τάσεις και ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική*. Αθήνα: ΙΝΕ.
- **Μπόζκοβα, Ρ.** (2008), *Μεταναστευτική Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Περίπτωση της Ελλάδας*. Διπλωματική Εργασία - Τμήμα Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πάντειο Πανεπιστήμιο.
- **Ναζάκης, Χ. & Χλέτσος, Μ.** (2003), *Μετανάστες και μετανάστευση*. Αθήνα: Πατάκης.
- **Nugent, N.** (2012), *Πολιτική και διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση*. Αθήνα: Σαββάλας.
- **N. 1975/1991:** «Είσοδος, έξοδος, παραμονή, εργασία, επέλαση αλλοδαπών, διαδικασία αναγνώρισης αλλοδαπών προσφύγων και άλλες διατάξεις», *ΕτΚ*, αρ. φύλλου 184/4 Δεκεμβρίου 1991, τευχ. Α΄.
- **N. 2010/2001:** «Είσοδος και παραμονή αλλοδαπών στην Ελληνική Επικράτεια. Κτήση της ελληνικής ιθαγένειας με πολιτογράφηση και άλλες διατάξεις», *ΕτΚ*, αρ. φύλλου 91/2 Μαΐου 2001, τευχ. Α΄.

- **N. 3386/2005:** «Είσοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη των υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια», *ΕτΚ* αρ. φύλου 212/23 Αυγούστου 2005, τευχ. Α΄.
- **N. 3536/2007:** «Ειδικές ρυθμίσεις θεμάτων μεταναστευτικής πολιτικής και λοιπών ζητημάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης», *ΕτΚ* αρ. φύλου 42/23 Φεβρουαρίου 2007, τευχ. Α΄.
- **Παπασιώπη – Πασιά, Ζωή** (2015), *Δίκαιο Αλλοδαπών*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας.
- **Rodier, Claire – Porteniv, Catherine** (2016), *ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ, ΑΠΑΝΤΗΣΗΣΕΙΣ ΣΕ ΑΝΑΠΟΦΑΣΙΣΤΟΥΣ, ΑΝΗΣΥΧΟΥΣ ΚΑΙ ΕΠΙΦΥΛΑΚΤΙΚΟΥΣ*. Αθήνα: Εκδόσεις 21^ο αι.
- **Σαρρής, Ν.** (2008), *Θεσμικό πλαίσιο της μετανάστευσης σε εθνικό και ευρωπαϊκό πλαίσιο. Κείμενα Εργασίας 2008/18*. Αθήνα: Ε.Κ.Κ.Ε.
- **Στάγκου, Π. – Σαχπεκίδου, Ε.** (2000), *Δίκαιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας.
- **Τριανταφυλλίδου, Αν.** (2005), *Ελληνική Μεταναστευτική Πολιτική: Προβλήματα και Κατευθύνσεις*. Αθήνα: Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ).
- **Τσαμπρόπουλος, Γι.** (2014), επικεφαλής του ελληνικού γραφείου της Ύπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε. για τους πρόσφυγες. Συνέντευξη Τύπου που παραχώρησε στην Αθήνα την 08/10/2014 για το προσφυγικό, με έμφαση στις ροές που καταφθάνουν στην Ελλάδα. <http://www.unhcr.gr/index.php?id=224> Προσπελάστηκε 20/08/2016.
- **Τσεβρένης, Βασ.** (2016), *Η Ευρώπη και η Ελλάδα ενώπιον του προσφυγικού προβλήματος*. Αθήνα: Πληθώρα.
- **Τσουκαλάς, Κ.** (2010), *Η επινόηση της Ετερότητας*. Αθήνα: Καστανιώτη.
- **Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε.** (2006), *Εισαγωγή στη Διεθνή Προστασία (2006), Προστατεύοντας τους πρόσφυγες εντολής της Ύπατης Αρμοστείας του*

ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες Εγχειρίδιο αυτοδιδασκαλίας. 1^η Ελληνική έκδοση Αθήνα. Διαθέσιμο και στην ιστοσελίδα <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4ba87e572>

προσπελάστηκε στις 01/09/2018.

- **Ύπατη Αρμοστέία του Ο.Η.Ε.** (2009), *Εγχειρίδιο για τις διαδικασίες και τα κριτήρια καθορισμού του Καθεστώτος των Προσφύγων σύμφωνα με τη Σύμβαση του 1951 και το Πρωτόκολλο του 1967 Για το Καθεστώς των Προσφύγων*, (στ' έκδ.). Αθήνα: Γραφείο του Ύπατου Αρμοστή των Η.Ε. για τους Πρόσφυγες.
- **Φύλης, Κ.** (2017), *Πρόσφυγες, Ευρώπη, Ανασφάλεια*. Αθήνα: Παπαδόπουλος.
- **Foucault, M.** (1982), *Η Ιστορία της Σεξουαλικότητας. Η δίψα της γνώσης*. Μτφ. Γκ. Ροζάκη, τ. 1^{ος}. Αθήνα: Ράππας. (Πρωτότυπο, *Histoire de la sexualité. La volonté de savoir*, I. Gallimard, 1978).
- **Χατζηκωνσταντίνου, Κ.** (2010), *ΕΠΤΑ + 1 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ*. Αθήνα: Σιδέρης.
- **Χατζησταύρου, Φιλ.** (2018), *Ποιος κυβερνά την Ευρώπη;* Θεσσαλονίκη: Τζιόλας.
- **Χομπσμπάουμ, Ε.** «Αντίο σε όλα αυτά ...» στο Βούλγαρης Γ. (1992), *Η επόμενη ημέρα: μετά την πτώση του «υπαρκτού σοσιαλισμού»*. Επιμέλεια Βούλγαρης Γ. Μτφ. Χρ. Αγριαντώνη. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.

Ξενόγλωσση

- **Agamben, G.** (2011), Η πλήρης συνέντευξη που παραχώρησε ο Ιταλός πολιτικός φιλόσοφος στον Άκη Γαβριηλίδη για το τρίτο κανάλι της Ελληνικής Τηλεόρασης (Ε.Ρ.Τ. 3) και ειδικότερα για την εκπομπή «Τόποι ζωής, τόποι ιδεών» του Γιώργου Κεραμιδιώτη. Στην Αγγλική: <https://nomadicuniversality.com/2015/10/30/giorgio-agamben-on-biopolitics-the-greek-tv-interview-2/> προσπελάστηκε 25/05/2016. Η συνέντευξη στα Ελληνικά: <https://nomadicuniversality.com/2012/08/15/>

- **Anderson, B.** (2013), *Us and them? The Dangerous Politics of Immigration Control*. Oxford: Oxford University Press.
- **Anderson, B.** (1991), *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London, Verso. (Έχει μεταφραστεί και στα ελληνικά, (1997), «Φαντασιακές Κοινότητες». Στοχασμοί για τις απαρχές και τη διάδοση του εθνικισμού. Μτφ. Π. Χατζαρούλα. Αθήνα: Νεφέλη.
- **Arendt, H.** (1979), *The Origins of Totalitarianism*. Νέα Υόρκη: Harcourt Brace Jovanovich. (α΄ έκδ. 1951).
- **Bauman, Z.** (2004), *Identity*. Cambridge: Polity.
- **Bauman, Z.** (1998) *Globalization: The Human Consequences*. New York: Columbia University Press.
- **Becatoros, El.** (2010-11-04), «[Greece: Europe's gateway for illegal immigration](http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/11/04/AR2010110403590.html)». *The Washington Post*, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/11/04/AR2010110403590.html>
- **Castles, St.** (2003), “Towards a sociology of forced migration and social transformation”. *Sociology* 1, σσ. 13-34.
- **Cohn, H.** (1965), *Nationalism. Its Meaning and History*. Princeton: Van Nostrand.
- **Dollot, L.** (1965), *Les Migrations Humaines*. Paris: PUF.
- **Hall, St.** (Χειμώνας 2001-2), “Out of a clear blue sky”, *Soundings*, σσ. 9-15.
- **Foucault, M.** (2008), *The Birth of Biopolitics: Lectures at the Collège de France, 1978-1979*. New York (Hound mills): Palgrave Macmillan.
- **Giroux, H. A.** (2002), “Global capitalism and the return of garrison state”. *Arena Journal*, 19.
- **Johnson, E. S.** (1956), *Theory and Practice of the Social Studies*. USA: MacMillan.

- **King, R.** «Population growth: an avoidable crisis?». In King, R. - Proudfoot, L. – Smith, B. (eds.) (1997), *The Mediterranean: Environment and Society*. London: Arnold, σσ. 164-180.
- **Kiprianos, P., Balias, S. & Passas, V.** (2003), “Greek Policy towards Immigration and Immigrants”. *Social Policy and Administration*, 37(2), σσ. 148-164.
- **Klein, N.** (16 Ιανουαρίου 2003), “Fortress continents”. *Guardian*.
- **Lochak, D.** (1985), *Etrangers: De quell droit?* Paris: PUF.
- **Minogue, K.R.** (1967), *Nationalism*. New York: Basic Books.
- **Ong, Aiwa** (2006), *Neoliberalism as Exception: Mutations in Citizenship and Sovereignty*. Durham NC: Duke University Press.
- **Roviello, A.M.** (1987), *Sens commun et modernite chez Hannah Arendt*. Βρυξέλλες: Ousia.
- **Sandro Mezzadra, Neilsen Brett** (2011), *Borderscapes of Differential Inclusion: Subjectivity and Struggles on the Threshold of Justice’s Excess*. In, Étienne Balibar, Sandro Mezzadra and Ranabir Samaddar (eds), *The Borders of Justice*. Philadelphia: Temple University Press.
- **Smith, A.** (1986), *The Ethnic Origins of Nations*. Oxford: Blackwell.
- **Triandafyllidou, A.** (2007), “Mediterranean migrations: Problems and prospects for Greece and Italy in The Twenty-first century”. *Mediterranean Politics*, 12, σσ. 77-84.

Αρθρογραφία Ελληνική

- **Αποστολόπουλος, Φ.** (τ. 17/2010, Νοε/Φεβ.10), «Λαθρομετανάστευση, μαζική μετανάστευση και ασφάλεια», *Διακλαδική Επιθεώρηση*.
- **Βελέντζα, Χ.** (2014), «Πτυχές του Μεταναστευτικού Ζητήματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση», *Ινστιτούτο Έρευνας και Κατάρτισης Ευρωπαϊκών Θεμάτων*. Αθήνα.

- **Γιαννακοπούλου, Ε.** (2014), «*Η μεταναστευτική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Θεσμικό πλαίσιο του Μεταναστευτικού ζητήματος στην Ε.Ε. από την ίδρυση της μέχρι και σήμερα*», Ινστιτούτο Έρευνας και Κατάρτισης Ευρωπαϊκών Θεμάτων. Αθήνα.
- **Γιώτη Παπαδάκη, Όλγα** (2012), «*Η σταδιακή διαμόρφωση της ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής*». *Κείμενα Περιφερειακής Επιστήμης*, Τόμος III, 11-25, Αθήνα.
- **Ελευθεριάδου, Βέρα** (2016), «*Προσφυγικό ζήτημα: Αρχή της μη επαναπροώθησης, άσυλο και δεσμεύσεις της Ελλάδας από το διεθνές και ευρωπαϊκό δίκαιο*» *Express is Verbis Law Journal*, 1, αρ.1, σελ. 32-38. <http://ejournals.lib.auth.gr/XVLaw/article/view/5888/5636> προσπελάστηκε στις 31/08/2018.
- **Μπαξεβάνης, Χρ.** (Φεβρουάριος 2014), «*Για ένα ευρωπαϊκό σύστημα ασύλου με αλληλεγγύη & δίκαιη κατανομή βαρών: Από το «Δουβλίνο III» στην 5η Ελληνική Προεδρία*». *Διεθνείς Σχέσεις*, Τεύχος 105.
- **Παπαγεωργίου, Ι.** (2011), «*Το άσυλο και η μετανάστευση μετά τη Συνθήκη της Λισσαβόνας*». ΕΕΕυΔ (Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου) 4.
- **Παπαγεωργίου, Ι.** (14- 16/02/2013), «*Η πολιτική ασύλου και ο Κανονισμός Δουβλίνο II και III*». Συλλογικός τόμος και εισήγηση στο Διεθνές Συνέδριο με θέμα «Εξελίξεις και Προκλήσεις στον Χώρο Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης της ΕΕ», Πανεπιστήμιο Μακεδονίας. Έδρα Jean Monnet, Θεσσαλονίκη.
- **Φράγκου, Ρ. - Χοτούρας, Δ.** (2014), «*Ο νέος Κανονισμός «Δουβλίνο III»: Προσπάθεια εξορθολογισμού του ευρωπαϊκού συστήματος ή ακόμη μια χαμένη ευκαιρία;*». *Συνήγορος*, Τεύχος 101/2014, σελ. 70-73.

Αρθρογραφία Ξενόγλωσση

- **De Genova, Nicholas** (2009), “*Conflicts of mobility, and the mobility of conflict: right lessness, presence, subjectivity, freedom.*” *Subjectivity* 29, p.p. 445 – 466.

- **Gill, Nick** (2009), “*Whose “No Borders”?* Achieving Border Liberalization for the Right Reasons”. *Refugee* 26 no.2, p.p. 107 – 120.
- **Greenhil, K. M.** (2008), “Strategic Engineered Migration as a Weapon of War”, *Civil Wars*, 10 no.1, p.p. 6–2.
- **Hiemstra, Nancy** (2010), “*Immigrant “Illegality” as Neoliberal Governmentality in Leadville*”, *Antipode* 42 no.1, p.p. 74 – 102.
- **Mc Donald, D.B.** (2012), “Imperial Legacies and Neo-Ottomanism: Eastern Europe and Turkey”, *Insight Turkey*, 14, no.4, p. 113.
- **Mufti, M.** (2001), “A Little America: The Emergence of Turkish Hegemony”, *Middle East Brief*, 51.

Ηλεκτρονικές πηγές

Ελληνικές

- **Αντύπα, Ιωάννης Γ.** (2017), Τρία χρόνια Γιούνκερ, τρία χρόνια κρίσεις του (εφημερίδα Πρώτο Θέμα 12/11/2017) διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.protothema.gr/politics/article/730716/tria-hronia-giounker-tria-hronia-kriseis/> προσπελάστηκε στις 19/10/2018.
- **Βοσκόπουλος, Γιώργος** (2018), «Η άνοδος της ακροδεξιάς στην Ευρώπη», *Ελεύθερη Ζώνη*, <http://www.elzoni.gr/html/ent/942/ent.15942.asp> προσπελάστηκε στις 08/12/2018.
- **Ενοποιημένη Απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (Σ.Ε.Ε.)** αρθ. 3 (5) διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/LAW134/%CE%A3%CE%95%CE%95.pdf> προσπελάστηκαν στις 05/10/2018.
- **Επικαιρότητα Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο** (2017), «Η μεταναστευτική κρίση στην Ευρώπη» <http://publications.europa.eu/webpub/com/factsheets/migration-crisis/el/> προσπελάστηκε στις 20/09/2018.

- **Ετήσια Έκθεση Πολιτικής για τη μετανάστευση και το άσυλο στην Ελλάδα έτους 2014.**
http://emn.ypes.gr/images/docs/EMN_APR/EMN_APR2014/12b_greece_apr_2014_part2_greek.pdf Υπουργείο Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης – Ευρωπαϊκό Δίκτυο Μετανάστευσης. Προσπελάστηκε την 23/06/2018.

- **Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2014), Η Ευρωπαϊκή Ένωση με απλά λόγια: Μετανάστες και Άσυλο.** Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ε.Ε. διαθέσιμο στο διαδίκτυο σε μορφή ανάγνωσης pdf. https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/docs/brochure-migration-and-asylum/brochure_asylum_and_migration_el.pdf προσπελάστηκε 22/06/2018.

- **Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2017), «Η Ε.Ε. ΚΑΙ Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ»,** <http://publications.europa.eu/webpub/com/factsheets/migration-crisis/el/> προσπελάστηκε στις 17/08/2018.

- **Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2018), «Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση»,**
<http://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/151/%CE%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%B7-%CE%B1%CF%83%CF%85%CE%BB%CE%BF%CF%85> προσπελάστηκε στις 10/12/2018.

- **Κατινάκη, Σ. (2018), Η Μεταναστευτική Πολιτική Της Ε.Ε. Υπό Το Πρίσμα Των Συνθηκών. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα**
<https://powerpolitics.eu/%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BD%CE%B1%CE%BA%CE%B7-%CF%83%CF%89%CF%84%CE%B7%CF%81%CE%AF%CE%B1/>
 δημοσιεύτηκε 05/06/2018, προσπελάστηκε στις 10/10/2018.

- **LIFO (2017), «Τα 2 χρόνια τρόμου στην Ευρώπη με μια ματιά-Χάρτης αποτυπώνει τα 16 χτυπήματα με τους 364 νεκρούς».**
<https://www.lifo.gr/now/world/156921>

- **Μαρούδα, Μαρία-Ντανιέλα (2018), «Νέο πιο σκληρό πλαίσιο σε προσφυγικό/μεταναστευτικό»,**

- <https://www.youtube.com/watch?v=OoYmhUlrUtY> προσπελάστηκε στις 12/12/2018.
- **Μέξη, Μαρίλη** (2018), «Προσφυγικό -ΕΕ: Είναι εφικτή η απενεργοποίηση της νέας βόμβας», <https://www.protagon.gr/apopseis/editorial/prosfygiko-ee-einai-efikti-i-epikairopoiisi-tis-neas-vomvas-44341645733> προσπελάστηκε στις 10/12/2018.
  - **Nada Ghandour Demiri** (2015), Η προσφυγική κρίση στην Ελλάδα 17/11/2015 <https://gr.boell.org/el/2015/11/17/i-prosfygiki-krisi-stin-ellada> προσπελάστηκε στις 23/09/2018.
  - **Ντόκος, Θάνος** (2016), *Πολιτική, Προβληματική συμφωνία καλύτερη από το τίποτε; Η Καθημερινή*, <http://www.kathimerini.gr/854086/opinion/epikairothta/politikh/provlhmatikh-symfwnia-kalyterh-apo-to-tipote> προσπελάστηκε στις 18/06/2018.
  - **Περάκης, Μανώλης** (2016), «*Η συμφωνία μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και Τουρκίας της 18ης Μαρτίου 2016: Μια πρώτη νομική και πρακτική αποτίμηση*». https://www.ddikastes.gr/sites/default/files/article_files/%CE%AC%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%BF%20%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%AC%CE%BA%CE%B7.pdf προσπελάστηκε στις 07/11/2018.
  - **Πρεβεδούρου, Ευγενία Β.** (2018), *Προς την καθιέρωση ευθέως δικαστικού ελέγχου των πράξεων του soft law από τα δικαστήρια της Ένωσης; Με αφορμή τις προτάσεις M. Bobek της 12.12.2017 στην υπόθεση C-16/16P, Βέλγιο κατά Επιτροπής.* Σελ. 1234-1243 https://www.prevedourou.gr/wp-content/uploads/2018/02/Diethneis-Nomologia_Prevedourou.pdf προσπελάστηκε στις 14/12/2018.
  - **Σαχπεκίδου, Ευγενία** (2017), «*Η πορεία της μετανάστευσης στο ενωσιακό δίκαιο στο χώρο Ελευθερίας, Ασφάλειας, Δικαιοσύνης και το Ευρωπαϊκό Σύμφωνο για τη μετανάστευση και το άσυλο*», *Επιμορφωτικό Σεμινάριο Δικαστικών Λειτουργών*, http://www.esdi.gr/nex/images/stories/pdf/epimorfosi/2017/saxpekidou_metanastes.pdf προσπελάστηκε στις 14/11/2018.

- **Σπανού, Αγγελική** (2018), «Δέκα σκληρές αλήθειες για το προσφυγικό», Athens Voice, https://www.athensvoice.gr/politics/484618_deka-sklires-alitheies-gia-prosfygiko προσπελάστηκε στις 10/12/2018.
- **Συρίγος, Άγγελος** (2015), «Πού και πως χάθηκε ο έλεγχος στο μεταναστευτικό», Η Καθημερινή, <http://www.kathimerini.gr/843088/article/epikairothta/ellada/poy-kai-pws-xa8hke-o-elegchos-sto-metanasteytiko> προσπελάστηκε στις 13-09-2018.
- **Συρίγος, Άγγελος** (2016), «5+1 ΝΕΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟ», Η Καθημερινή, 2016, <http://www.kathimerini.gr/852917/article/epikairothta/politikh/51-nea-dedomena-gia-to-metanasteytiko> προσπελάστηκε στις 17/09/2018.
- **Συρίγος, Άγγελος** (2017), «Η Τουρκία Πλέον έχει περάσει στη Ζώνη του Πολέμου», energeia.gr, <https://www.energia.gr/article/120840/syrigos-h-toyrkia-pleon-ehi-perasei-sth-zonh-toy-polemoy> προσπελάστηκε στις 30/08/2018.
- **Συρίγος, Άγγελος** (2018), *Μεταναστευτικό, τόσο καλά- τόσο τραγικά*, Η Καθημερινή, <http://www.kathimerini.gr/986224/opinion/epikairothta/politikh/metanasteytik-o-toso-kala---toso-tragika> προσπελάστηκε στις 25/10/2018.
- **Τάκης, Ανδρέας** (2015), Προσφυγικό 2015: Χρονικό μιας προαναγγελθείσας κρίσης 04/12/2015 <https://gr.boell.org/el/2015/12/04/prosfygiko-2015-hroniko-mias-proanaggeltheisas-krisis> προσπελάστηκε στις 23/09/2018.
- **Τζιάρρας, Ζήνωνας** (2012), «Η Σύγχρονη Τουρκική Στρατηγική Κουλτούρα μέσα από τις Αραβικές Εξεγέρσεις», Journal on Southeastern European Security Strategy and Transatlantic Leadership, https://works.bepress.com/zenonas_tziarras/27/ προσπελάστηκε στις 07/11/2018.
- **Τσάκωνας, Παναγιώτης** (2016), «Ευρωπαϊκή Κρίση Ευθύνης και Διακυβέρνησης», HEINRICHBOLLSTIFTUNG Ελλάδα,

<https://gr.boell.org/el/2016/02/25/eyropaiki-krisi-eythynis-kai-diakyvernisis>

προσπελάστηκε στις 23/09/2018.

- **Φυκάρης, Παναγιώτης** (2017), «Στη διαδικασία ασύλου κλειδί για την αποσυμφόρηση των νησιών». Πολίτης.
<https://www.politischios.gr/koinonia/sti-diadikasia-asyloy-kleidi-gia-tin-aposymforisi-ton-nision-binteo-foto>

Ξενόγλωσσες

- **Adam, J. Mc** (2005), «The European Union Qualification Directive: The Creation of a Subsidiary Protection Regime», *International Journal of Refugee Law*, τόμ. 17, αρ. 3, p.p. 461-516.
- **Aliaksei, Patonia** (2017), *Keynesianism vs. Classical Economic Theory: European Refugee Crisis and the Fall of Multiculturalism*, *Journal of Education Culture and Society* No. 2.
- **Bayer, Lili** (2018), “Hungary’s ‘zero refugee’ strategy”. Politico.
<https://www.politico.eu/article/hungary-zero-refugee-strategy-viktor-orban-europe-migration-crisis/>
- **Bodoni, Stefani** (2017), “Hungary Fights EU Refugee Relocation Plans at Top EU Court.” Bloomberg. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-05-10/hungary-fights-eu-refugee-relocation-plans-at-top-eu-court>
- **Crespy, Amandine & Borriello, Arthur** (2016), “Less and more Europe: The EU at a crossroads between federalism and political disintegration”, LSE. <http://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2016/01/14/less-and-more-europe-the-eu-at-a-crossroads-between-federalism-and-political-disintegration/>
προσπελάστηκε στις 02/6/2018.
- **Davidson, Sally & Shire, George** (2015), “Race, migration and neoliberalism”.
https://www.lwbooks.co.uk/sites/default/files/s59_07davison_shire.pdf

- **De Bono, Daniela** (2016), *RETURNING AND DEPORTING IRREGULAR MIGRANTS: NOT A SOLUTION TO THE 'REFUGEE CRISIS'*, Human Geography, 2016, Volume 9, Number 2
- **De Bono, Daniela**, (2017), *In 2017 | Immigration will reveal the crisis of human rights inside our societies*, <http://www.maltatoday.com.mt/printversion/73043/#.WOIhhG997Dc> προσπελάστηκε στις 14/10/2018.
- **De Wenden, C.W, France** (2012), *Unresolved Controversies Facing a Country with a Long history of Immigration* in Novotny V. (ed) *Opening the door?*, Brussels: Center for European Studies, p.p. 199-220.
- **Dunai, Martin** (2017), “*Hungary builds new high-tech border fence – with few migrants in sight.*” Reuters. <http://www.reuters.com/article/us-europe-migrants/hungary-fence-idUSKBN1692MH>
- **Dogachan, Dagi** (2018), *EU's refugee crisis: from supra-nationalism to nationalism?*, Journal of Liberty and International Affairs | Vol. 3, No. 3, 2018 | eISSN 1857-9760 Published online by the Institute for Research and European Studies 2018, at www.e-jlia.com
- **Elodie, Thevenin** (2017), “*Between Solidarity and Discrimination: the EU Immigration Policy in the Visegrad Group*” Eyes on Europe. <http://eyes-on-europe.eu/immigration-policy-in-the-visegrad-group-between-solidarity-and-discrimination/>
- **Erwan, Lannon** (2015), “*More for More and Less for Less*”: from the Rhetoric to the Implementation of the European Neighbourhood Instrument in the Context of the 2015 ENP Review”, Geographical Overview IEMed, Mediterranean Yearbook, 2015, https://www.iemed.org/observatori/arees-danalisi/arxius-adjunts/anuari/med.2015/IEMed%20Yearbook%202015_Panorama_ENPReview_ErwanLannon.pdf
- **European Asylum Support Office (E.A.S.O.)** <https://eur-lex.europa.eu/legal->

<content/EL/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:jl0022&from=EL> και <https://www.easo.europa.eu/sites/default/files/public/BZ0213822ELC3.pdf> f προσπελάστηκαν την 01/10/2018.

- **Federico, Oliveri** (2015), “*Subverting neoliberal citizenship. Migrant struggles for the right to stay in contemporary Italy*”. <https://acme-journal.org/index.php/acme/article/download/1177/1000/0>
- **Florentina, Nicolescu Andreea** (2017), *Current challenges of the European security caused by the refugee crisis. The EU's fight against terrorism*, CES Working Papers – Volume IX, 2017, Issue 3.
- **Fortress Europe** <http://www.bbc.co.uk/worldservice/theneweurope/wk22.htm> και <https://www.reuters.com/article/us-europe-migrants/eu-migration-policies-seen-building-blocks-for-fortress-europe-idUSKBN1JY07X> προσπελάστηκαν στις 01/10/2018.
- **Geddes, A.**, (2011), Lobbying for migrant inclusion in the European Union: new opportunities for transnational advocacy. *Journal of European Public Policy*. Volume 7, Issue 4, 2000.
- **Human Rights Watch** (2013), *Στους δρόμους της επιστροφής: επαναπροωθήσεις ασυνόδευτων ανηλίκων μεταναστών και ενηλίκων αιτούντων άσυλο με συνοπτικές διαδικασίες από την Ιταλία στην Ελλάδα.*
- **Jayati, G.** (2011), “*Fear of Foreigners: Recession and Racism in Europe*”, *Race/Ethnicity: Multidisciplinary Global Contexts*, 4/2, p.p. 183-190.
- **Mavrodi, Georgia** (2015), “*Common EU policies on authorized immigration past, present and future*”, *LSE Ideas STRATEGIC UPDATE*, 15, no 2. <http://www.lse.ac.uk/ideas/Assets/Documents/updates/LSE-IDEAS-Common-EU-Immigration-Policies.pdf>
- **Mellino, Miguel** (2016), “*Crisis of humanism, critique of humanitarian reason*”, *transversal*. <https://transversal.at/blog/Crisis-of-humanism-critique-of-humanitarian-reason>

- **Melin, Pauline (2018)**, “*The Global Compact for Migration: cracks in unity of EU representation*”, *EU Law Analysis*, <http://eulawanalysis.blogspot.com/2018/12/the-global-compact-for-migration-cracks.html>
- **Peers, Steve & Roman, Emanuela (2016)**, *The EU, Turkey and the Refugee Crisis: What possibly go wrong?*, *EU Law Analysis*. www.eulawanalysis.blogspot.gr/2016/02/the-eu-turkey-and-the-refugee-crisis-what.html
- **Podobnik Boris, Jusup Marko, Kovac Dejan and Stanley H. E. (2017)**, *Predicting the Rise of EU Right-Wing Populism in Response to Unbalanced Immigration*, *Hindawi Complexity Volume 2017*, Article ID 1580526, 2017, 12 pages <https://doi.org/10.1155/2017/1580526>
- **Put hoop parambilSoorej Jose (2016)**, *Life in Immigration Detention Centers, An exploration of health of immigrant detainees in Sweden and three other EU memberstates*, urn:nbn:se:uu:diva272493, (<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-272493>) προσπελάστηκε στις 21/10/2018
- **Raphaelle, Faure&Mikaela, Gavas and Knoll, (2015)**, “Challenges to a comprehensive EU migration and asylum policy”. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα, <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/10166.pdf> προσπελάστηκε στις 30/10/2018.
- **Ruhrmann Henriette, Fitz Gerald David (2016)**, *The Externalization of Europe’s Borders in the Refugee Crisis, 2015-2016, Working Paper No. 194 September University of California-San Diego*.
- **“Swedish election: Main blocs neck and neck as nationalists gain”**, BBC, 2018, <https://www.bbc.com/news/world-europe-45466174>
- **Templar, Marcus (2015)**, “*Turkey: Conceptual Framework. Ideology, Strategic Culture, and National Security*”, Hellenic News of America. <https://hellenicnews.com/turkey-conceptual-framework-ideology-strategic-culture-and-national-security/>

- **The Schengen Information System**
<http://www.hri.org/docs/Schengen90/body4.html> προσπελάστηκε στις **01/08/2018**.
- **Van Houtum, H., & Pijpers, R.,** (2007), *The European Union as a Gated Community: The Two faced Border and Immigration Regime of the EU*. *Antipode*, 39 (2), p.p. 291-309.
- **Verhofstadt Guy,** *Europe Sells Out,* 2016, www.project-syndicate.org/commentary/europe-turkey-refugee-deal-problems-by-guy-verhofstadt-2016
- **Voinikov V.,** (2015), *LEGAL ASPECTS OF EU POLICY ON IRREGULAR IMMIGRATION*, Baltic region. № 4 (26). p.p. 55-65.
- **Xoyliara, Niklan** (2016), «Καταγγελία της Συμφωνίας με την ΕΕ ετοιμάζει η Τουρκία», *Geopolitics & Daily News*.
http://www.geopolitics.com.gr/2016/08/blog-post_361.html

Λοιπές Ιστοσελίδες

- **Άνγκελα Μέρκελ: 18 Χρόνια Προτιές** (07/12/2018) <http://athina984.gr/wp-site/2018/12/07/angkela-merkel-18-chronia-proties/> προσπελάστηκε στις 09/12/2018.
- **Από την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες.**
https://www.unhcr.org/gr/wp-content/uploads/sites/10/2018/03/UNHCR_27s_recommendations_to_the_Republic_of_Bulgaria_ELL_1_.pdf προσπελάστηκε την 15/09/2018.
- **Γερμανία: Από «μαμά Μέρκελ» στην παρακμή** (07/12/2018)
<https://www.euractiv.gr/section/esoterikes-ipothesis/news/germania-apo-quot-mama-merkel-quot-stin-parakmi/> προσπελάστηκε στις 09/12/2018.
- **Γεώργιος Ανδρέου.** *«Πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Χώρος Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης»*. Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://eclass.auth.gr/courses/OCRS394/> του

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, προσπελάστηκε στις 10/09/2018.

- **Διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία της Frontex** στην ιστοσελίδα [http://www.enikonomia.gr/timeliness/134355,frontex-dimiourgei-nea-omada-empirognomonon-gia-tis-epistrofes-p.html](http://www.enikonomia.gr/timeliness/134355,frontex-dimiourgei-nea-omada-empirognomonon-gia-tis-epistrofes-paranomon-metanastwon-10/01/2017) άρθρο με θέμα: Frontex: Δημιουργεί νέα ομάδα εμπειρογνομόνων για τις επιστροφές παράνομων μεταναστών (10/01/2017), προσπελάστηκε στις 27/11/2018
- **Ελληνική Αστυνομία (επίσημη ιστοσελίδα της)** http://www.hellenicpolice.gr/index.php?option=ozo_content&lang=%27..%27&perform=view&id=26982&Itemid=898&lang προσπελάστηκε στις 01/08/2018.
- **Ετήσια έκθεση της Διεθνούς Αμνηστίας έτος 2017-2018** <https://www.amnesty.gr/sites/default/files/pdf/pol1067002018english.pdf> σελ.177-180. προσπελάστηκε στις 17/11/2018.
- **Ευρωπαϊκή Επιτροπή – Δελτίο Τύπου Ασφάλεια: Ισχυρότεροι ευρωπαϊκοί μηχανισμοί για την αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών** (Βρυξέλλες 06/04/2016) http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-1227_el.htm προσπελάστηκε στις 09/10/2018
- **Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Συνεργασία της ΕΕ σε θέματα ασφάλειας και άμυνας** διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/defence-security/> προσπελάστηκε στις 09/10/2018.
- **Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, (17-18/03/2016) συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, 17-18 Μαρτίου 2016** διαθέσιμα στην σελίδα <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2016/03/18/european-council-conclusions/> και <https://www.consilium.europa.eu/el/meetings/european-council/2016/03/17-18/> προσπελάστηκε στις 09/11/2018.

- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής, (18-19/02/2016) <https://www.consilium.europa.eu/el/meetings/european-council/2016/02/18-19/> και συμπεράσματα στο <https://www.consilium.europa.eu/media/21771/st00001el16.pdf> προσπελάστηκε στις 09/11/2018
- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής: Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας, 18 Μαρτίου 2016 <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/> προσπελάστηκε στις 08/11/2018.
- Εφημερίδα «Η Αυγή» (21/04/2015) <http://www.avgi.gr/article/10845/5478823/schedio-10-semeion-enopsei-tes-ektaktes-synodou-koryphes> προσπελάστηκε στις 10/10/2018.
- Η Άνγκελα Μέρκελ παραδίδει τη σκυτάλη του κόμματος των Χριστιανοδημοκρατών (04/12/2018) εφημερίδα «Πρώτο Θέμα» διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <https://www.protothema.gr/world/article/844367/i-merkel-paradidei-ti-skutali-tou-kommatos-ton-hristianodimokraton/> προσπελάστηκε στις 08/12/2018.
- Η νέα ευρωπαϊκή ατζέντα για τη μετανάστευση (13/05/2015) [Sarantis Michalopoulos https://www.euractiv.gr/section/esoterikes-ipotesis/news/afti-ine-evropaiki-atzenta-gia-metanastefsi/](https://www.euractiv.gr/section/esoterikes-ipotesis/news/afti-ine-evropaiki-atzenta-gia-metanastefsi/) προσπελάστηκε στις 22/09/2018.
- Ο Γιουνκέρ για την Κατάσταση της Ένωσης: πρώτη προτεραιότητα το μεταναστευτικό (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο 09/09/2015) <http://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/eu-affairs/20150909STO92301/o-giounker-gia-ten-katastase-tes-enoses-prote-proteraioteta-to-metanasteutiko> προσπελάστηκε στις 25/10/2018.
- Ομιλία του Ζαν-Κλοντ Γιούνκερ στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στο Στρασβούργο στις 12/09/2018. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα της εφημερίδας «Αυγή» <http://www.avgi.gr/article/10927/9157832/zan-klont-gioun-ker-to-euro-ragosmio-nomisma> προσπελάστηκε στις 25/10/2018.

- **Οργανισμός Ευρωπαϊκής Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής**, στοιχεία τα οποία έδωσε η Frontex δείχνουν αύξηση 30% της εισόδου το πρώτο 3μηνο του 2018 σε σχέση με το 2017 https://www.iefimerida.gr/news/409550/frontex-ayxithikan-kata-30-oi-afixeis-prosfygon-kai-metanaston-stin-ellada_14/04/2018, προσπελάστηκε στις 18/09/2018.
- **Στοιχεία για τις επιχειρήσεις της Frontex διαθέσιμο στο <https://munkschool.utoronto.ca/ceres/files/2017/10/Paper-Emily-Koller.pdf> προσπελάστηκε στις 27/11/2018.**
- **Τα 10 σημεία του Αβραμόπουλου για την μετανάστευση (20/04/2015)** <http://www.onalert.gr/stories/ta-10-simeia-tou-avramopoulou-gia-tin-metansteysi/42023> προσπελάστηκε στις 10/10/2018.

Οδηγίες

- **Οδηγία 2003/9/EK** διαθέσιμη και στην ιστοσελίδα <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013L0033&from=EL> προσπελάστηκε στις 01/10/2018.
- **Οδηγία 2013/33/EE** του ΕΚ <https://www.lawspot.gr/nomika-nea/pros-ensomatosi-i-odigia-shetika-me-tis-apaitiseis-gia-tin-ypodohi-ton-aitoynton-diethni> και <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:180:0096:0116:EL:PDF> προσπελάστηκαν στις 01/10/2018.
- **Οδηγία 2004/83/EK** https://www.synigoros.gr/resources/docs/09-2004_83_ek.pdf και <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004L0083&from=EL> προσπελάστηκαν στις 03/10/2018.
- **Οδηγία 2011/95/EE** <http://socialpolicy.gr/2015/11/%CE%BF%CE%B4%CE%B7%CE%B3%CE%AF%CE%B1-201195%CE%B5%CE%B5-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%B5%CF%85%CF%81%CF%89%CF%80%CE%B1%CF%8A%CE%B>

[A%CE%BF%CF%8D-%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%BF%CE%B2%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%AF.html](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0095&from=LT) και <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0095&from=LT>

προσπελάστηκαν στις 03/10/2018.

- **Οδηγία 2013/33/ΕΕ** του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με τις απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία (αναδιατύπωση).
- **Οδηγία 2013/32/ΕΕ** του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με τις κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας (αναδιατύπωση).
- **Οδηγία 2011/95/ΕΕ** του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας (αναδιατύπωση).
- **Οδηγία 2005/85/ΕΕ** του Συμβουλίου, της 1ης Δεκεμβρίου 2005, σχετικά με τις ελάχιστες προδιαγραφές για τις διαδικασίες με τις οποίες τα κράτη μέλη χορηγούν και ανακαλούν το καθεστώς του πρόσφυγα.
- **Οδηγία 2004/83/ΕΕ** του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, για θέσπιση ελάχιστων απαιτήσεων για την αναγνώριση και το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως προσφύγων ή ως προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας για άλλους λόγους.
- **Οδηγία 2003/9/ΕΕ** του Συμβουλίου, της 27ης Ιανουαρίου 2003, σχετικά με τις ελάχιστες απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων άσυλο στα κράτη μέλη.
- Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007.
- Treaty of the Functioning of the European Union (TFEU).

Διεθνές Δίκαιο

- **COUNCIL OF EUROPE:** Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, όπως τροποποιήθηκε από τα Πρωτοκόλλα υπ' αριθ. 11 και 14.
- **UNITED NATIONS.:** Σύμβαση της 28.4.1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων.
- **UNITED NATIONS:** Πρωτόκολλο της 31.1.1967 για τη Νομική Κατάσταση των Προσφύγων.

Ευρωπαϊκό Δίκαιο

- **Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 604/2013** του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, για τη θέσπιση των κριτηρίων και μηχανισμών για τον προσδιορισμό του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης διεθνούς προστασίας που υποβάλλεται σε κράτος μέλος από υπήκοο τρίτης χώρας ή από απάτριδα (αναδιατύπωση)
- **Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 603 /2013** του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με τη θέσπιση του «Eurodac» για την αντιπαραβολή δακτυλικών αποτυπωμάτων για την αποτελεσματική εφαρμογή του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 604/2013 (αναδιατύπωση)
- **Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 343/2003** του Συμβουλίου, της 18ης Φεβρουαρίου 2003, για τη θέσπιση των κριτηρίων και μηχανισμών για τον προσδιορισμό του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης ασύλου που υποβάλλεται σε κράτος μέλος από υπήκοο τρίτης χώρας.
- **Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 2725/2000** του Συμβουλίου, της 11ης Δεκεμβρίου 2000, σχετικά με τη θέσπιση του «Eurodac» για την αντιπαραβολή δακτυλικών αποτυπωμάτων για την αποτελεσματική εφαρμογή της σύμβασης του Δουβλίνου.

Άλλες Πηγές

- **ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ, ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ**

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ. ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ (13.5.2015), *ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΡΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ*. Βρυξέλλες. https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/communication_on_the_european_agenda_on_migration_el.pdf προσπελάστηκε στις 01/09/2018.

- **ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ, ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ** (2014), *Μια ανοικτή και ασφαλής Ευρώπη: από τη θεωρία στην πράξη*. Στρασβούργο (11/03/2014). [http://www.ypes.gr/UserFiles/f0ff9297-f516-40ff-a70e-eca84e2ec9b9/COM\(2014\)154.pdf](http://www.ypes.gr/UserFiles/f0ff9297-f516-40ff-a70e-eca84e2ec9b9/COM(2014)154.pdf) προσπελάστηκε στις 17/08/2018.
- **Asyl, Pro (Nov. 2013), “Pushed Back. Systematic Human Rights Violations against Refugees in the Aegean Sea and at the Greek-Turkish Land Border”** http://www.proasyl.de/fileadmin/fm-dam/l_EU_Fluechtlingspolitik/proasyl_pushed_back_24.01.14_a4.pdf
- **Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2007), ΕΓΓΡΑΦΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ για τις θεσμικές και νομικές συνέπειες της χρήσης μέσων «ήπιου δικαίου» (soft law)**. Επιτροπή Νομικών Υποθέσεων Εισηγητής: Manuel Medina Ortega. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dt/653/653346/653346el.pdf προσπελάστηκε στις 14/12/2018.
- **Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (2014), Οι Ευρωπαϊκές μεταναστευτικές πολιτικές**. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2014:458:FULL&from=EL> προσπελάστηκε στις 01/09/2018.
- **Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (2010), «Το Πρόγραμμα της Στοκχόλμης. Μια ανοικτή και ασφαλής Ευρώπη που εξυπηρετεί και προστατεύει τους πολίτες»** (2010/C 115/01, 4.5.2010). Διαθέσιμο και στο διαδίκτυο.

Ειδικότερα στην ιστοσελίδα <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:115:0001:0038:EL:PDF> η οποία και προσπελάστηκε στις 07/10/2018.

- **ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΥΜΒΑΣΗ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ** (2014), *ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΤΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΠΡΩΤΗΣ ΥΠΟΔΟΧΗΣ*. Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη Υπηρεσία Πρώτης Υποδοχής Τμήμα Στρατηγικού Σχεδιασμού, Διεθνούς & Ευρωπαϊκής Συνεργασίας, έκδοση 1^η (05/2014), http://firstreception.gov.gr/PRImages/Prints/7_RevisedEgxeiridio-210x148mm_48pages%5B30-5%5D.pdf προσπελάστηκε στις 01/11/2018.
- **European Union Agency for Fundamental Rights (EUAFR) (Dec. 2013), *Racism, Discrimination, Intolerance and Extremism: Learning from Experiences in Greece and Hungary*** (http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2013-thematic-situation-report-3_en_1.pdf) προσπελάστηκε στις 01/11/2018.
- **Minority Rights Group International (MRGI) (24 Sept. 2013). *State of the World's Minorities and indigenous Peoples 2013 – Greece*** (<http://www.refworld.org/docid/526fb74ab.html>) προσπελάστηκε στις 01/11/2018.
- **Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2014), *Εγχειρίδιο σχετικά με την Ευρωπαϊκή Νομοθεσία σε θέματα ασύλου, συνόρων και μετανάστευσης*.**
- **The European Neighbourhood Instrument (ENI) διαθέσιμο στο <https://www.euneighbours.eu/en/policy/european-neighbourhood-instrument-eni>** προσπελάστηκε την 01/10/2018.

Έργα συγγραφέα

- **Δημοσίευση με θέμα: *Τουρκικός Γκολισμός. Το κυρίαρχο ρεύμα στην Τουρκία***; Δόκιμος Ερευνητής: Νικόλαος ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ (2018) διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.idis.gr/?p=5113>

- **Διπλωματική εργασία** με θέμα: *«Ιστορίες Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Δημοκρατίας και Ιθαγένειας» Το παράδειγμα των μεταναστών/προσφύγων στην Ελλάδα της ‘Κρίσης’*. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Σχολή Επιστημών της Αγωγής, Τμήμα Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία. Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών: *«Εκπαίδευση και Ανθρώπινα Δικαιώματα»*. Αθήνα, Φεβρουάριος 2017.